

Nazim Tapdıqoğlu (Vəlişov)

ZƏRDAB ENSİKLOPEDIYASI

11302

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İşlər İdarəsi

PREZİDENT KİTABXANASI
Bakı – Cənclik – 2009

Az
№16
BBK 46.2.2

Redaksiya heyəti: Budaq Budaqov – akademik,
Bakir Nəbiyev – akademik,
Taymur Bünyadov – akademik,
Tofiq Hacıyev – AMEA-nın müxbir üzvü,
Kamal Abdulla – AMEA-nın müxbir üzvü,
Arif Quliyev – AMEA-nın müxbir üzvü,
Süleyman Əliyev – professor,
İfrat Əliyeva – professor,
Tofiq Vəliyev – professor,
Sövqi Göyçaylı – professor,
Nadir Məmmədov – professor,

Nazim Təpdiqoğlu (Vəlişov) «Zərdab Ensiklopediyası».
Bakı. «Gənclik». 2009. 288 səh.

Zərdab rayonunun tarixi, etnoqrafiyası, arxeologiyası, coğrafiyası ilə bağlı olan bu ensiklopedik məlumat kitabında rayonun bütün yaşayış məntəqələrinin adlarının, orada yaşamış və yaşayan tayfaların, rayonla əlaqədar digər coğrafi adların mənşəyi, mənsubiyyəti haqqında qısa izahlı şərhlər, eləcə də Zərdabın tanınmış ziyalılarının, görkəmli şəxsiyyətlərinin, Qarabağ müharibəsindəki şəhid və itkinlərinin, Əfqanıstan müharibəsi və Çernobıl faciəsi iştirakçılarının adları da verilmişdir.

Zərdab rayonunun toponimləri ilk dəfədir ki, bu cür sistemli şəkildə tədqiq olunaraq çap edilir. Kitabda müəllif tərəfindən 300-dən çox Zərdab toponimində aid məqalə toplanıb yazılmışdır. Geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulan bu kitab yaqın ki, tədqiqatçılar tərəfindən də maraqla qarşılanacaqdır.

*Ötən əsrləri, qorınələri
Gətirib yaddaşa salandır kitab.
Mın-mın xəsinələr talan olan da,
Tarixdən-tarixə qalandır kitab.
(K. Kürqırxanlı)*

GİRİŞ

Son illərdə əhəmiyyətli elm sahələrindən olan toponimika elmi sürətlə inkişaf edir. Onun ayrı-ayrı problemləri hərtərəfli tədqiqata cəlb olunur. **Toponim yaradıcılığı** xalqımız üçün albatda ki, çox gərəklidir. Azərbaycanda ayrı-ayrı adamların, xüsusilə də tarixçilərin öz təşəbbüsləri və həvəsləri ilə bu və ya digər şəkildə toponimləri toplamaqlarını ancaq alqışlamaq olar. Amma bu da vacibdir ki, toplanan bu toponimlər, onomastik vahidlər elmi, tarixi, hüquqi, coğrafi, dil, üslubiyyat baxımından oruplaşdırılaraq **Dövlət** səviyyəsində nəşr olunub oxuculara çatdırılmalıdır.

Toponimik adlar dilçi, tarixçi və coğrafiyaçı alimləri daha çox maraqlandırır. Xalqımızın minillik yaddaşı, mifik düşüncəsi keçmiş bu günə çatdırdığına görə bizim hər birimiz də bizə bəxş olunan tale dünyamızda böyük və qədim tariximizin bir hissəsini yaşadıq. Toponimistin işinin xüsusiyyəti həm də toponimləri toplayarkən müxtəlif ziyalılarla, ağsaqqallarla... görüşməkdir. Çünki, bu cür dəyərli, böyük insanların söhbətlərində, fikirlərində bəzən tarixi təcrübənin sınağından çıxmış ölçülü-biçili həqiqətlər də dəyərti və böyük olur. Bu mənada onların gücü keçmişimizə körpü olmalarında, tarixin bəzi qaranlıq səhifələrinə işıq salmalarındadır.

Tarix uydurulmur, o, yazılır. Yazılmayan səhifələr isə zamanın diqtəsinə uyğun olaraq ağılla araşdırılır, öyrənilir. **Toponim tarixi** də belədir. Onu tədqiq edən həqiqətləri tutuşdurur; çünki, **Tarix** adına yazılan hər fikrin möhürlü arayış qədər etibarlı olması şübhəsizdir. Coğrafi adlar tarixi abidələrdir. Respublikamızın müxtəlif coğ-

N 4702060202
M - 653(07) - 2008 Qrifli nəşr
ISBN5-8020-1670-9

© N. Təpdiqoğlu, 2009

rafi adlarına aid bir çox tədqiqat əsərləri var ki, onların bir hissəsi bu kitabın ədəbiyyat siyahısına daxil edilmişdir.

Coğrafi adların öyrənilməsində, tədqiqində böyük xidmətləri olan alimlərimiz az deyil. Amma onu da nəzərə almalıyıq ki, indiyədək Azərbaycanın qədim sakinləri, onların etnik mənsubiyyəti haqqında müxtəlif sənəd və materiallarda çoxlu ziddiyyətli fikirlər səslənməkdədir. Bu cür müxtəlifliyin aydınlaşması üçün elmi və hüquqi söykənəcəyi olan təhlil və tədqiqatlar demək olar ki, aparılmamışdır. **Toponimlər** müəyyən bir xalqın, tayfanın adından və həmin xalqın dillərindəki coğrafi obyekt ünvanlı sözlərdən ibarət olduğu üçün **tarix**, **coğrafiya**, **dilçilik** elmləri ilə xüsusilə sıx bağlıdır. Mən bir zaman yazılarımın birində yazmışdım ki, **Toponimika** elmi **dilçilik** elmsiz lal, **tarix** elmsiz köksüz, **coğrafiya** elmsiz isə **məkansızdır**.

Toponimikanın tarix, coğrafiya və dilçiliklə bağlılığına baxmayaraq, onları bir-biri ilə eyniləşdirmək olmaz. Toponimika konkret bir regionun oronimlərini, ykonimlərini, hidronimlərini özündə birləşdirir. Respublikamız ərazisində, müxtəlif rayonlarda yaşayan xalqlar etnik tərkib baxımından qarışıq olduğu üçün ona uyğun oronimlərin tərkibindəki terminlər də müxtəlif dillidir. Tədqiqatlar göstərir ki, türkdilli toponimlər Azərbaycan xalqının etnogenezində, formalaşmasında iştirak etmiş qədim türk tayfalarının adlarını özündə qoruyub saxlamışdır. Məlumdur ki, ayrı-ayrı **tayfalar** xalqların, eləcə də coğrafi adların yaranmasında mühüm rol oynamışlar. Ümumiyyətlə, etnogenez probleminin həllində bir neçə elm sahəsinə aid olan mənbələrə əsaslanmaq lazımdır.

Aydındır ki, heç bir xəritəni coğrafi adsız, hər toponimi də adını daşdığı obyektə təsəvvür etmək çətindir. Toponimlərin əksərliyyəti landşaft elementlərinin ayrı-ayrı komponentlərini özündə əks etdirəyinə görə coğrafi adları yerin dili, coğrafiyanın açan adlandırmaq olar. Təəssüf ki, Azərbaycanımızda peşəkar və həvəskar tədqiqatçılara mənti münasibət hallarına da rast gəlirik.

Coğrafi adları tədqiq edən **toponimika** özlüyündə **Onomastika** elminin bir şaxəsidir. **Topos** yunan sözü olub, «*relyef, yer, ərazi, səhə*», **onoma** isə «*ad*» mənası bildirir. Əslində «*pis*» coğrafi ad

yoxdur. Coğrafi adlara «yamaq vurmaq», o adın mənsub olduğu xalqa, onun mənşəyinə, kökünə zərbə endirmək deməkdir. Heç bir coğrafi adı «*erə* belə» - özbaşına dəyişmək olmaz. Erənilər işğal etdikləri ərazilərdə türk toponimlərini dəyişdirməklə, həqiqi tarixi faktları baltalamaqla əslində tarixin əleyhinə getmişlər və bu gün də «*gedirlər*». Erənilər saxtakarları özlərinə «*Yeni Vətən*» yaratmağa çalışırlar. Əlbəttə, bu dəyişmələri **tarix** bağışlamaz...

Mən coğrafi adları bəşəriyyətin zaman və məkan daxilində yer üzərinə səpdiyi qiymətli almaz dəyərlərinə bənzədirəm. Yuxarıdakı fikirlərimi ümumiləşdirib belə deyə bilərəm ki, hər bir yaşayış məntəqəsi ərazisindəki bütün coğrafi adları toplayaraq onları qorumaq lazımdır. İnsan öz adını özü ilə ömrü boyu gəzdirdiyi kimi, əslində ana torpağa verilən coğrafi adları da özü ilə daşıyır.

Toponimik və hidronimik terminlərin türk dillərində açığının çox vacib qanunauyğunluqları var. Toponimik terminlər ətrafın, təbiətin, coğrafi vəziyyətin təsvirindən əmələ gəlib. Toponimlərin çoxu və bəzi hidronimlər (*Azərbaycan, Aran, Alban, Bakı, Gəncə, İrəvan, Şamaxı, Bilgəh, Araz, Xəzər, Kaspi...*) mənz mövcud təbiətin məzmunundan yaranmışdır. Toponimlərin bir çoxu etnonimlərdən yaranır. Bəzən etnonim öz adını ərazinin coğrafi adından alır. Buna nümunə olaraq *Alban-albanlar, Aran-aranlar, Azərbaycan-azərbaycanlılar* və s. göstərmək olar.

Mənasız olan coğrafi ad yoxdur. Coğrafi adları öyrənən hər bir şəxs **tarix**, **coğrafiya** və **dilçilik** elmlərini mükəmməl bilsə, deməli, onları yaxşı tədqiq edə bilər. Hər bir toponimin arxasında sırlı bir məna durur. Etnotoponimlər xalqın məişəti, dili və məkanı ilə bağlıdır. Qədim Azərbaycan əhalisinin etnik tərkibi və dili haqqında hələlik əlimizdə o qədər də çox tutarlı mənbə yoxdur. Coğrafi adların hər bir yerin yaddaşındadır. Müəyyən zaman müddətində verilmiş bu adlar illər, əsrlər boyu lazımı səviyyədə izah və tədqiq olunmalıdır, çünki, etnogenetik bilgilərin araşdırılmasında toponimikanın əvəzsiz xidməti dənilməzdir.

İnsan tarixi yaşatdığı üçün **tarix** də insanı həmişə yaşadır. İnsanları yaşadan həm də bilmədiklərini öyrənmək həvəsidir. Vətənsiz insan yurdsuz quşa bənzəyir. İnsan üçün **Vətən** navası

onu ürəyinə çəkənlərə can dərmanıdır. **Vatən** elə **Vatən** olduğu üçün də gözəldir, əvəzsiz bir makandır. Doğru deyirlər ki, **ömür** beşikdən başlanır. Geniş yollar öz kökünü xırda cığırılardan götürür. Hər birimiz kiçik evlərin astanasından Böyük Vatən dünyasına düşürük. Yollar bizi «**Böyük Dünyaya**» apardıqca, bəzəcə **Vatən** dünyası yadımızdan çıxmır. Doğulduğumuz ocağı duymadan, sevmədən, onu öyrənmədən **Böyük Vətənimizi**, yurdumuzu sevmə bilmərik. Haralardasa ondan, **Vətəndən** yaxşı yer olub-olmamasının **Vatən** sevgisinə qəliyyəni dəxli yoxdur. **Vətəninin**, xalqının, doğulduğu **Yurdun** tarixi keçmişini bilmək, öyrənmək hər birimizin, hamımızın borcudur. Bu, həm də vacibdir. Biz millət olaraq əgər Vətənimizin tarixini yaxşı öyrənməsək, bilməsək, başımıza çox bəlalər gətirə bilər. Vatən tarixini bilməyənlər isə susur, bəla olanda isə düşmənlərimiz bizim üstümüzdə ayaq alırlar...

Tarix – keçmiş və ötənlər haqqında olsa da, bu günü dəridən dərk etmək üçündür. Bəzən elə olur ki, kiçik bir sübut, bəzəcə bir dəlil, adi bir fakt xalqın tarixinin bütöv bir qaranlıq dövrünü işıqlandırır. Toponimlər dünən ilə bu gün, bu gün ilə sabah arasında salınmış tarixi **körpüdür**. Bu səbəbdən də onları qorumaq, tədqiq etmək və gələcək nəsillərə çatdırmaq lazımdır. Toponimləri toplayarkən onların necə əmələ gəldiyini, tələffüzünü, hansı köklə bağlılığını və s. öyrənmək gərəkdir. Bu mənada toponimçinin vəzifəsi toponimlərin tərkibindəki komponentləri düzgün izahlandırmaq, onların sırlı mənalərini açmaqdır. Stolumun üstündəki kitab halına gətirilmiş əlyazmanın «**Zərdab ensiklopediyasının** müəllifi, tarixçi-publisist **Nazim Tapdıqoğlu** da **Zərdab** rayonunun toponimlərini işəyib hazırlayarkən bu kriteriyaları, nüansları nəzərə almağa çalışmışdır. Onlarla kitabların (32 kitab) müəllifi olan tədqiqatçı, toponimçi **Nazim Tapdıqoğlu** (Valışov) bu kitabı yazarkən müxtəlif arxiv mənbələrinə, sənəd və materiallara müraciət etmiş, rayonun qocaman sakinləri, ziyalıları ilə görüşüb söhbətlər aparmış, nəticədə **Zərdab** rayonu haqqında bəla gözəl bir kitabı araya-ərsəyə gətirmişdir. Kitabda **Zərdab** rayonunun oykonimləri, oronimləri və hidronimləri haqqında geniş məlumat verilmişdir.

Zərdab rayonu respublikamızın mühüm coğrafi mövqeyinə, təbii sərvətlərinə, zəncin tarixinə, əhalisinin qonaqpərvərliyinə və

vatənpərvərliyinə görə tanınmış gözəl diyarlarından biridir. Tarixən **Zərdab** mühilində tərbiyə, təhsil alaraq formalaşmış, tanınmış onlarla ziyalılar sonradan qabaqcıl Avropa və Asiya ölkələrində elmə, təhsilə yiyələnmiş, Azərbaycanın ictimai-siyasi, mədəni həyatında mühüm mövqelər tutmuş və Azərbaycan dövlətçiliyinin inkişafında müstəsna rol oynamışlar.

Zərdab ensiklopediyası adlanan bu maraqlı kitabda müəllif **Nazim Tapdıqoğlu** **Zərdab** rayonu ilə bağlı olan tayfa və yer adlarının mənşəyi, mənası, dil mənsubiyyəti, yayılma arealları, paralelləri haqqında informasiya səciyyəli qısa izah və şərhlər vermişdir. Təqdirəlayiq bir haldır ki, **N. Tapdıqoğlu** tarix, dilçilik, coğrafiya, arxeologiya, etnoqrafiya, toponimika materialları əsasında maraqlı araşdırmalar apararaq sanballı bir kitab ortaya qoymuşdur. Etimologiya, mifologiya, coğrafiya, tarix və dilçilik elmlərinin çoxçeşidli sahələri üzrə geniş araşdırmalar aparan müəllif bir sıra toponimlərin izahında əsl vətəndaşlıq yanğısı nümayiş etdirərək oxucunun marağını tarixi həqiqətlərə yönəldən cəsarətli fikirlər irəli sürmüşdür. Müəllifin araşdırmalarının əhmiyyətindən biri də müəyyən təsərrüfat sistemi ilə bağlı bəzi unudulmaqda olan qədim türk sözlərinin toponimiyada müxtəlif mənə çalarlarının tam açılması üçün etdiyi uğurlu cəhdidir.

Gərgin zəhmət bahasına, uzun zamanların axtarışları hesabına araya-ərsəyə gələn **Nazim Tapdıqoğlunun «Zərdab ensiklopediyası»** kitabı ümumiyyətlə **Zərdab rayonu** haqqında yazılmış ilk universal nəşrdir. Geniş oxucu kütləsinin ixtiyarına verilən bu kitabı əslində **Zərdab** və **zərdablılara** çox qiymətli bir hədiyyə hesab edə bilərik.

Güman edirəm ki, müəllif **Zərdab** rayonunun tarixi keçmişindən bəzi qaranlıq səhifələri toplayıb gələcək nəsillərə yadigar qoya bilmişdir.

Budaq Budaqov,
akademik.

MÜƏLLİFDƏN

Zərdab rayonu tarixinə, coğrafiyasına və təbiətinə görə Azərbaycan Respublikasının rayonları arasında xüsusi yer tutur. Rayon ərazisi qədimdə burada mövcud olmuş çarlığın, Midiya və Əhəmənilər dövlətlərinin (e.ə.VII-IV əsrlər), Albaniya dövlətinin, Əməvilər və Abbəsilər xilafətinin, Şəddadilər dövlətinin (971-1086-cı illər), Atabəylər dövlətinin (XII-XIII əsrin əvvəlləri), Hülakülər (Elxanilər) dövlətinin (XIII-XIV əsrlər), Teymurilərin (1387-ci ildən), Qaraqoyunlu dövlətinin (1412-ci ildən), Ağqoyunlu dövlətinin (1478-ci ildən), Səfəvilər dövlətinin (1502-ci ildən), Şirvan bəylərbəyliyin (XVI-XVII əsrlər), Şirvan xanlığının (XVIII əsr), Ərəş və Göyçay qəzalarının (XIX əsr), ADR-nın (XX əsr) və Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının (1920-1991-ci illər) tərkibində olub.

Rəlyefi əsasən düzənlikdən ibarət olan Zərdab rayonunun çox məhsuldar və bərkəlli torpağı var. Bu torpaqlar heyvandarlıq, əkinçilik və bağçılıq üçün çox əlverişlidir. Rayon 1935-ci ildə təşkil

olunmuşdur. Rayonda 1 şəhər, 1 qəsəbə, 40 kənd var. Ərazisi 860 kvadrat kilometrdir. Kür və Qarasu çayları Zərdabda qovuşur. Rayon ərazisində dövlət mülkiyyətində saxlanan fond torpaqları ilə bərabər, Qəbələ və Zaqatala rayonlarının qış ollaqları da vardır.

Zərdab rayonu əsasən kənd təsərrüfatı rayonudur. Rayonda taxılçılıq, heyvandarlıq, quşçuluq, baramaçılıq, pambıqçılıq xüsusilə inkişaf etmişdir. Rayon ərazisində şum yeri, ollaqlar, çoxillik bitkilər üçün əkin sahələri üstünlük təşkil edir. Burada dənli və dənli-paxlalı bitkilər, tərəvəz-bostan bitkiləri, texniki bitkilər və s. əkilir.

Qəzıntılar zamanı rayon ərazisində müxtəlif tarixi dövrlərə aid qədim yaşayış yerləri, qəbir-abidələr, kupp, gil və saxsı qablar aşkara çıxarılmışdır. Bunlar haqqında məlumatlar toplanaraq rayonda fəalliyət göstərən Zərdab rayon tarix-diyarşünaslıq muzeyinə təhvil verilmişdir. Bu muzeydə rayonu - onun tarixini, şəhidlərini, görkəmli şəxsiyyətlərini, ziyalılarını əks etdirən minlərlə eksponat nümayiş etdirilir.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan ensiklopediyasında, tariximizə həsr olunmuş fundamental monoqrafiyalarda, ayrı-ayrı tədqiqatçıların araşdırmalarında Zərdabdan dənə-dənə bəhs olunmuş, onun haqqında müəyyən yadda qalan dəyərli fikirlər söylənmişdir.

Bu kitabda Zərdab rayonunun bütün yaşayış məntəqələri

haqqında qısa və dolğun məlumatlar verilmiş, zəngin tarixə malik olan Zərdab rayonunun toponimləri haqqında bilgilər öz əksini tapmışdır. Materialların ümumiləşdirilməsi və sistemləşdirilməsi, rayonun tanınmış, qocaman sakinləri, ziyalıları ilə söhbətlərimdə əldə etdiyim müxtəlif səngili informasiyalar nəticəsində belə bir faktlar toplusu – **ensiklopedik məlumat kitabı** yaranmışdır. Hesab edirəm ki, bundan sonra Zərdab rayonu və onun dəyərli insanları haqqında onlarla kitablar yazılmalı, onun şərəfli tarixi tədqiqata cəlb olunaraq hərtərəfli öyrənilməli, qiymətli yadigar kimi gələcək nəsillərə çatdırılmalıdır. Bu mənada bizim nəslin də üzərinə kifayət qədər məsuliyyətli vəzifələr düşür...

Rayonun tarixi, coğrafiyası, arxeologiyası, etnoqrafiyası, toponimiyası, tanınmış ziyalıları, görkəmli şəxsiyyətləri, şahidləri ilə bağlı yazdığım bu qısa ensiklopedik məlumat kitabında məqalələr, yazılar, adlar əlfbə sırası ilə düzülmüşdür. Kitabda verilmiş cədvəllər, rəqəmlər, faktlar son illərin statistik məlumatlarına əsaslanmışdır.

Zərdab rayonu ölkəmizə onlarla tanınmış ziyalı-alim, siyasətçi, neftçi, mühəndis, həkim, mədəniyyət işçisi, hərbi, idmançı və s. bəxş etmişdir. Bu torpaq indiyədək elm, mədəniyyət və incəsənətin müxtəlif sahələrində yüzlərlə tanınmış mütəxəssislər yetirmişdir. Bu

kitabca Zərdabın bəzi tanınmış şəxsiyyətləri, ziyalıları haqqında qısa məlumatlar da vardır.

Vaxtilə Zərdabın 3500 oğlu Böyük Vətən müharibəsinə yollanmış, onlardan 1400 nəfəri geri qayıtmamışdır. Bu qəhrəmanlıq ənənəsini, atalarının o zaman keçdikləri şərəfli yolu bugünkü gənc nəslə də nünərlə davam eldirir. Torpaqlarımızın bütövlüyü uğrundakı Qarabağ müharibəsində iştirak etmiş 500 nəfərdən çox zərdablıdan 130 nəfəri şəhید olmuş və ya itkin düşmüşdür. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda – Qarabağ savaşında canlarından keçmiş zərdablı şəhidlərimizə də kitabda ayrıca yer ayrılmışdır...

Əziz və hörmətli oxucu! İstəyirəm biləsiniz ki, bu kitab mənim tərəfimdən xoş məramla, böyük həvəslə qələmə alınmışdır. Mümkündür ki, bu kitabda müəyyən fikirlər, faktlar, səthi tədqiq olunmuş, bəzi tanınmış şəxsiyyətlərin adları kənarda qalmış olsun. Yəqin ki, bu və ya digər toponimin izahında müəyyən mübahisəli, nöqsanlı fikirlər də var. Odur ki, bu mənəca Sizin dəyərlə fikirlərinizi, mülahizələrinizi bildirmək istədim. Əvvəlcədən Sizə öz dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Hörmətlə: müəllif - Nazim Tapdıqoğlu (Vəlişov)

**Azərbaycan Respublikası Zərdab rayonunun
inzibati ərazisində aparılmış torpaq islahatı ilə
əlaqədar Dövlət mülkiyyətində saxlanılan, bələdiyyə
və xüsusi mülkiyyətə verilən torpaqların
Xəritəsi**

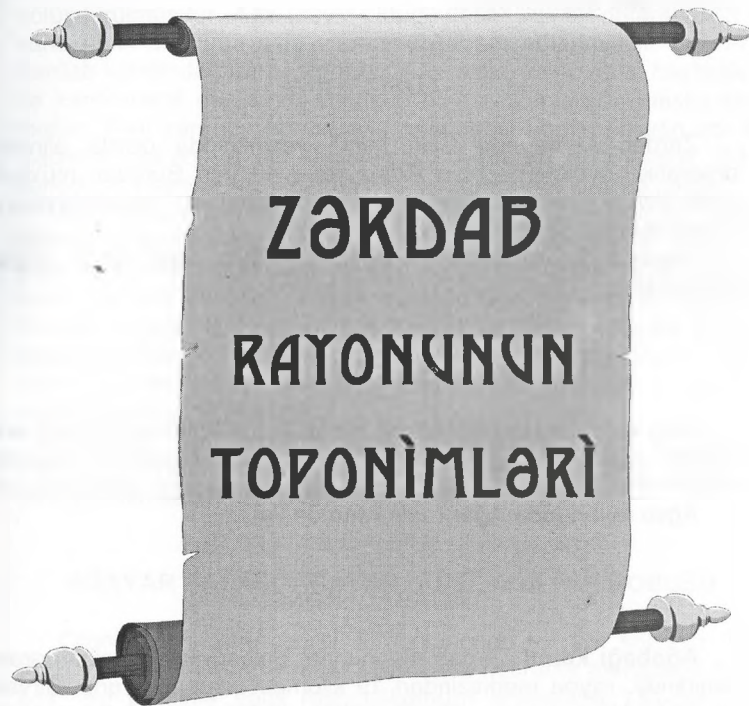

Miqyas 1:50000

Sıra №	Təhsil müəssisəsi adı	Ölkənin bölgələrində və ölkənin 1-4000															
		Ünvan	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı
1	Səlah	1915.04	04.11	75.04	1.20	1.12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	M. Əliyev	1917.12	2.0	-	-	-	1.10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Təhsil müəssisəsi	1917.12	22.04	-	-	1.10	1.10	1.10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	İsmayil	1917.12	22.19	00.0	-	-	0.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Qaradag	1918.1	11.11	04.01	-	-	1.11	-	-	21.12	-	-	-	-	-	-	-
6	İsmayil	1918.03	27.0	17.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	Əliyev Ə. Ə.	1918.04	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	03.00	10.00	-	-	0.10	1.00	-	17.10	-	-	-	-	-	-	-
9	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	03.00	10.00	-	-	1.10	-	-	1.10	-	-	-	-	-	-	-
10	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	29.04	1.15	-	-	-	-	-	22.00	-	-	-	-	-	-	-
11	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	29.04	20.0	-	-	20.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	40.10	12.00	-	-	12.00	1.10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	11.04	11.04	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	24.10	-	-	-	0.10	-	-	1.10	-	-	-	-	-	-	-
15	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	29.04	20.0	-	-	20.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	40.10	12.00	-	-	12.00	1.10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	11.04	11.04	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	24.10	-	-	-	0.10	-	-	1.10	-	-	-	-	-	-	-
19	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	29.04	20.0	-	-	20.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	40.10	12.00	-	-	12.00	1.10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	11.04	11.04	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	24.10	-	-	-	0.10	-	-	1.10	-	-	-	-	-	-	-
23	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	29.04	20.0	-	-	20.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	40.10	12.00	-	-	12.00	1.10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
25	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	11.04	11.04	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
26	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	24.10	-	-	-	0.10	-	-	1.10	-	-	-	-	-	-	-
27	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	29.04	20.0	-	-	20.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
28	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	40.10	12.00	-	-	12.00	1.10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
29	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	11.04	11.04	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	24.10	-	-	-	0.10	-	-	1.10	-	-	-	-	-	-	-
31	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	29.04	20.0	-	-	20.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
32	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	40.10	12.00	-	-	12.00	1.10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
33	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	11.04	11.04	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
34	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	24.10	-	-	-	0.10	-	-	1.10	-	-	-	-	-	-	-
35	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	29.04	20.0	-	-	20.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
36	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	40.10	12.00	-	-	12.00	1.10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
37	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	11.04	11.04	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
38	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	24.10	-	-	-	0.10	-	-	1.10	-	-	-	-	-	-	-
39	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	29.04	20.0	-	-	20.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
40	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	40.10	12.00	-	-	12.00	1.10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
41	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	11.04	11.04	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
42	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	24.10	-	-	-	0.10	-	-	1.10	-	-	-	-	-	-	-
43	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	29.04	20.0	-	-	20.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
44	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	40.10	12.00	-	-	12.00	1.10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
45	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	11.04	11.04	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
46	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	24.10	-	-	-	0.10	-	-	1.10	-	-	-	-	-	-	-
47	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	29.04	20.0	-	-	20.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
48	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	40.10	12.00	-	-	12.00	1.10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
49	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	11.04	11.04	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
50	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	24.10	-	-	-	0.10	-	-	1.10	-	-	-	-	-	-	-

Sıra №	Təhsil müəssisəsi adı	Ölkənin bölgələrində və ölkənin 1-4000															
		ƏMƏLİYYAT															
		Ünvan	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı	Adı
1	Səlah	1918.04	0.12	0.15	-	-	22.11	34.0	0.15	0.1	5.0	7.0	2.0	-	350	-	-
2	M. Əliyev	1918.04	0.12	-	-	-	19.04	57.05	35.14	25.03	24.0	25.26	12.00	-	113	40.03	12.06
3	Təhsil müəssisəsi	1918.04	53.03	5.07	49.03	-	34.11	-	83.03	85.00	35.12	19.26	-	-	762	81.50	1.04
4	İsmayil	1918.11	3.05	11.00	22.07	-	-	314.0	89.07	-	3.07	3.02	-	-	150	0.33	21.00
5	Karadag	1918.11	3.25	0.26	114.16	13.06	-	20.22	15.24	30.44	10.03	0.11	1.00	80.64	1.19	0.79	
6	İsmayil	1918.11	5.33	-	73.01	51.10	60.50	112.34	39.20	30.79	0.40	1.00	-	-	9.62	15.24	-
7	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
8	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
9	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
10	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
11	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
12	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
13	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
14	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
15	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
16	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
17	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
18	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
19	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
20	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
21	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
22	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
23	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
24	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
25	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
26	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
27	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
28	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
29	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
30	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
31	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
32	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
33	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
34	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
35	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
36	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
37	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
38	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
39	Əliyev Ə. Ə.	1918.11	12.06	0.10	-	-	-	41.02	-	-	-	-	-	-	0.03	-	0.19
40	Əliyev Ə. Ə.																

Sıra sayı	Təsərrüfatların adı	Xüsusi mülkiyyətə verilən torpaqlar			
		Cəmi sahə (hek)	o cümlədən		
			Əkin	Həyatın	Çoxillik ağaclar
1.	Salahlı	261.92	248.92	13.0	--
2.	M.Müşfiq	1105.60	1067.6	38.0	--
3.	Yamməmmədbağı	561.80	517.0	44.80	--
4.	İsaqbağı	382.87	382.87	--	--
5.	Kəndəbil	442.56	442.56	--	--
6.	Lələğacı	321.79	320.25	--	1.54
7.	Böyük Dəkkə	316.78	294.30	22.48	--
8.	Aşağı Seyidlər	555.92	529.92	26.0	--
9.	Şıxbağı	411.90	401.80	10.10	--
10.	Zəhmət	889.05	829.15	59.90	--
11.	T.İsmayilov	1226.35	1164.35	62.0	--
12.	Qaravəlli	500.39	473.39	27.00	--
13.	Altıqulubağı	230.95	205.01	21.00	4.94
14.	Bakı fəhləsi	868.09	837.09	31.00	--
15.	Azərbaycan	683.71	651.71	32.00	--
16.	Otman oba	1038.82	948.82	51.60	38.4
17.	Şəfaq	467.89	408.35	59.54	--
18.	Gümüşlü	1016.06	977.06	39.00	--
19.	S.Vurğun	1434.91	1355.91	70.0	--
20.	Məlikli	873.41	812.45	61.0	--
21.	Nezəralı	253.29	248.29	5.00	--
22.	N.Nərimanov	357.27	313.67	44.0	--
23.	Dostluq	480.63	390.94	89.69	--
24.	Yeni həyat	289.67	255.67	34.00	--
25.	I.Qayıbov	546.21	500.91	45.30	--
26.	Qələbə	497.19	452.19	35.0	--
27.	S.Mehreliyev	915.32	822.42	92.90	--
28.	H.B.Zərdabi	717.20	656.5	59.0	1.70
29.	Şirvan	1321.40	1266.4	55.0	--
30.	Nizami	415.52	1056.52	59.0	--
31.	Füzuli	737.17	711.17	26.0	--
32.	Sileyli	334.31	321.31	13.0	--
33.	E.Kərimov	650.05	599.05	51.0	--
34.	Nəsimi	1930.05	1863.36	55.0	11.69
35.	Alıcanlı	994.87	944.87	50.0	--
36.	Ağabağı	264.76	252.76	12.0	--
37.	Bərəkət	2187.62	1993.10	194.52	--
38.	Camişçılıq	463.33	463.33	--	--
Təsərrüfatlar üzrə cəmi		21641.07	25999.97	1588.85	58.27

41302

ADA

Ada coğrafi adı Körpükənd kəndi ərazisində, Kür çayında qeydə alınıb. **Ada** adlanan bu yer dörd tərəfdən Kürün suyu ilə əhatə olunmuşdur. Məhz elə bu səbəbdən yerli əhali bu orografik obyektə **ada** adlandırmışdır...

ADSIZ TƏPƏ

Zərdab rayonunun Çallı kəndi yaxınlığında qeydə alınmış orografik obyektlərdən biri **Adsız təpə** adlanır. Buradan müxtəlif tarixi dövrlərə aid maddi-mədəniyyət nümunələri – bəzək əşyaları, gil qablar və s. də tapılmışdır.

Təpəyə ad verilmədiyindən o, **Adsız təpə** kimi qeydə alınmışdır...

AĞ ARX

Çallı kəndi ərazisində qeydə alınan hidronimlərdən biri **Ağ arx** adlanır. Hidronim **ağ** («şəffaf») və **arx** (süni suvarma kanalı) sözlərindən ibarət olub, «şəffaf sulu süni kanal suyu» anlamındadır.

Ağsu rayonunda **Ağarx** adlı kənd də var...

AĞABAĞI KƏNDİ

Ağabağı kəndi Zərdab rayonunda, Şıxbağı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 19 kilometr cənub-şərqdə, Şirvan düzündə, Kür çayının sahilində yerləşir. Kəndin əhalisinin sayı 411 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, meyvəçiliklə məşğul olur. Kənd üzrə cəmi təsərrüfatların sayı 120-dir. Kənddə məktəb, kitabxana və s. var.

Kənddə **qaraqəhramanlı, saralılar, seyidxanlı, həştadlılar və xanəhmədli** adlı nəsl və tirələr yaşayır. Kəndin ərazisindəki sahələ yaxın sahədə 10 hektarlıq çəkiliş vardır.

Yerli məlumatlara görə, 1855-ci ildə Kür çayı sahilinin bu ərazilərində 740 desyatinlik tut **bağı** (çəkiliş) ayrı-ayrı şəxslər arasında bölüşdürülmüşdür. **Ağa** (seyid olduğu üçün) adlı bir nəfərə verilmiş sahə əhali arasında şərti olaraq **Ağabağı** adlanmışdır. Sonralar Zərdab kəndindən **qaraqəhramanlı, saralılar, seyidxanlı, həştadlılar** və **xanəhmədli** nəsilərinə mənsub olan ailələr orada məskunlaşmışlar. Yeni yaranan bu yaşayış məntəqəsi həmin seyidin adı ilə əlaqədar olaraq bu adı saxlamış və **Ağabağı** adlanmışdır. Bəzi sənədlərdə kəndin adı **Ağalıbəy** və ya **Ağalıbağı** kimi də çəkilir.

Ağa – dini titul bildirən sözdür. Keçmişdə Azərbaycanda da seydilərə, ruhanilərə **Ağa** deyilirdi. Bəzi mənəb sahiblərinə, eləcə də yaşlı və hörmətli adamlara da **ağa** ləqəbi (bu ləqəb bəzən adamların adlarının əvvəlinə, bəzən də axırına əlavə edilirdi) verilirdi. Övvəllər ziyalılara müraciət edərkən cənab və s. sözlərlə yanaşı **ağa** titulundan da istifadə olunurdu. Eyni zamanda hakim, istismarçı siniflərə mənsub olan adamlara da bəy, zadəgan, mülkədar, **ağa** kimi müraciət olunurdu...

Ağabağı oykonimi **Ağa** (şəxs adı) və **bağ** sözlərindən düzəlib, «**Ağaya məxsus bağ**» mənasındadır. Toponimin tərkibindəki –i şəkilçisi mənsubluq ifadə edən şəkilçidir.

AĞAYAR ÇALASI, AĞAYAR DÜZÜ, AĞAYAR QOBUSU

Oronimiyada xalq coğrafi terminlərindən biri **yar** sözüdür. **Yar** sözü toponimiyada «yarğan», «çay sahili uçurum» mənalarını ifadə edir. Bu terminlə bağlı respublikamızın ərazisində 130-dan çox oronim toplanmışdır.

Ağayar çalası, Ağayar düzü, Ağayar qobusu coğrafi adları Zərdab rayonunun Yarməmmədbağı kəndi ərazisində qeydə alınıb. Yerli əhali **Ağayar** sözünü şəxs adı ilə bağlayırlar. **Çala, düz, qobu**

terminləri mənfi relyef formaları ifadə edir. Digər rayonlarımızın arazilərində də bu tipli toponimlərə rast gəlirik...

AĞILDƏRƏ

Bəzi coğrafi adların tərkibində iştirak edən ağıl sözü «*mal-qara saxlanan sahə*», «*gecələr qoyun saxlanılan yer*» mənasındadır. Adının tərkibində ağıl termini olan orografik obyektlər kənd təsərrüfatı sahələri ilə əlaqədar tikintiləri əks etdirən oronimlərdəndir.

Zərdab rayonunun Böyük Dəkkə kəndi ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri **Ağıldərə** adlanır. **Dərə** – mənfi relyef forması bildirən coğrafi terminidir. Kəndin ərazisindəki **dərə** orada heyvan ağılinın olması ilə əlaqədar belə ad almışdır.

Ağıl komponenti ilə bağlı coğrafi adlara Füzuli rayonunun Dördçinar kəndi (**Ağıldərə**), Babək rayonunun Nəhrəm kəndi (**Gədik-ağıl**), Qaradağ rayonunun Korgöz qəsəbəsi (**Burunağıldağ**), Şərur rayonunun Yuxarı Yaycı kəndi (**Eyvəzخان ağılı dərəsi**) və s. ərazilərdə rast gəlirik...

AĞQAYA

Oronimiyamızda müxtəlif rəng bildirən sözlər (ağ, qara, göy və s.) ilə müəyyən oronimik terminlərin (qara, dağ, gədik, günəy, dərə və s.) birləşməsi nəticəsində yaranan oronimlər çoxluq təşkil edir. Zərdab rayonundakı Yuxarı Seyidlər kəndi ərazisində qeydə alınmış **Ağqaya** oronimi də belələrindən biridir.

Ağqaya toponimi iki hissədən – **ağ** və **qaya** komponentlərindən ibarətdir. Toponim rəng bildirən **ağ** sözündən və müsbət relyef forması ifadə edən **qaya** terminindən düzəlmişdir. **Qaya** oradakı orografik **qaya**, daş süxurlarının **ağımtıl** rənginə görə belə adlandırılmışdır. Belə oronimlər türkdilli xalqların toponimiyası üçün xüsusilə səciyyəvidir, çünki, onlar hər hansı bir landşafta uyğun olaraq coğrafi obyekt özündə əks etdirir.

Ağ sözünün türk dillərində müxtəlif mənə çalarları vardır. Bu termin əsas etibarilə torpağın süxurunun rəngini bildirir. Rəng çaları ifadə edən **ağ** sözündən yaranan **Ağqaya** müsbət relyef forması da bunu sübut edir. Bu sətirlərin müəllifi **ağ** topoformantı ilə bağlı yüzdən çox coğrafi adın mənə və mənşəyini açıqlamışdır...

Bir çox **Ağqaya** oronimləri vulkan mənşəli **qaya** olduğu üçün hidrotermal, **ağ** rəngli porfirit süxurdan əmələ gəlməsi ilə məhz **ağ** rəngli çalarını səciyyələndirir. Ümumiyyətlə, oronim və hidronimlərdə **ağ** sözünün mənə çalarlarını tədqiqatçılar təxminən belə qruplaşdırırlar: a) «*rəng*» mənasında; b) «*müqəddəslik*» mənasında (məsələn: Ağoğlu dağı və s.); c) «*axan su*», «*içməli su*» mənasında (məsələn: Ağsu çay dərəsi, Ağyazı-Ağayrı və s.); «*kiçik, alçaq*» və s. mənələrdə; d) «*əkilməmiş, bozumlu*» mənasında (Ağcabadi və başqa rayonlarda) və s.

Babək, Kalbəcər, Gədəbəy, Göyçay, Laçın, Tovuz, Cəbrayıl və Şuşa rayonlarında **Ağqaya dağı** yüksəkliyi; Gədəbəy, Tovuz və Şəmkir rayonlarında isə **Ağqaya çayı** hidronimi qeydə alınmışdır...

AĞTƏPƏ

Dəli Quşçu kəndi ərazisində qeydə alınmış orografik obyekt **Ağtəpə** adlanır. **Ağtəpə** oronimi rəng bildirən **ağ** komponentindən və müsbət relyef ifadə edən **təpə** terminindən ibarətdir. Oronim yerləşdiyi yerin adı ilə əlaqədar coğrafi landşaftı əks etdirir. Ərazi-dəki üzərində **ağ** daş qoyulmuş bu hündür tapenin ətrafında vaxtilə şum və əkin-biçin işləri zamanı müxtəlif əşyalar-silahlar, insan sümükləri və s. tapılmışdır.

Burada arxeoloji tədqiqat işlərinin aparılmasına ciddi ehtiyac var. Kəndin yaşlı sakinlərinin dediklərinə görə, vaxtilə **Ağtəpə** və ona yaxın ərazilərdə qaçaqlar gizlənmiş, burada qanlı toqquşmalar baş vermiş, külləvi qırğınlar həyata keçirilmişdir...

Adında **ağ** rəngli süxurlarının rəngini əks etdirən **Ağtəpə** adlı oronimlərə Abşeron, Beyləqan, Cəbrayıl, Gədəbəy, Göygöl, Füzuli,

Kəlbəcər, Qazax, Qobustan, Qusar, Laçın, Zəngilan və s. rayonların ərazilərində də rast gəlirik...

AXMAZ

Zərdab rayonunun Pervanlı kəndi ilə Qoruqbağı kəndləri arasında qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Axmaz** adlanır. Bu tipli coğrafi adlara Ağcabədi, İmişli, Kürdəmir, Sabirabad, Salyan və s. rayonların ərazilərində də rast gəlirik. Oronimin adından da görünüyü kimi, **Axmaz** dedikdə «*axmayan su yığılı*», «*axan olmayan su*», «*çayın ayrı-üyrü axıb öz yatağını düzəltməsi nəticəsində qırılıb qalan hissəsi – oraqvarı göl və ya gölməçə*» nəzərdə tutulur.

Zərdab rayonunun Ağabağı, İsaqbağı və Alicanlı kəndləri yaxınlığında, Gödəkqobu kəndi ərazisində, eləcə də Qarabağlı yurd yeri sahəsində də **Axmaz** adlı oroqrafik obyektə rast gəlirik. Dəli Quşçu kəndi ərazisində **Axmaz gölü** adlı hidronim də qeydə alınmışdır...

AXMAZ GÖLÜ

(Bax: **Axmaz**)

ALI BABA OCAĞI

Zərdab rayonunun İsaqbağı kəndinin qəbiristanlığında dəfn olunan Ali Baba (Şeyx Böyükkişi Baba) adlı müqəddəs bir şeyxin qəbri el arasında **Ali Baba ocağı** adlanır. **Əliyev Ali (Böyükkişi) Seyx Abdu oğlu** 1897-ci ildə indiki Ucar rayonunun Qaracalı kəndində anadan olub. Bu kənd şeyxlər, övliyalar, ambiyalar yurdu kimi tanınır. Ali Əliyev bir müddət Kürdəmir rayonunda taxıl tədarükçüsü vəzifəsində işləmiş, sonra Böyük Vətən müharibəsinə yollanmışdır. 1944-cü ildə yaralanaraq Azərbaycana qayıdan A.Əliyev müxtəlif idarələrdə mühasib kimi çalışmışdır. 1965-ci ildən

eqaüdə çıxmış **Ali Baba** 1970-ci ildə dünyasını dəyişmişdir. **Ali Baba ocağı** Şirvan Bölgəsi əhalisinin ziyarətəh, inam, iman yeridir.

ALLAHQULUBAĞI KƏNDİ

Zərdab rayonunda, rayon mərkəzindən 5 kilometr cənub-şərqdə, Kür çayının sahilində, Əlibəyli kənd inzibati ərazi vahidində yerləşən 100 evli kənd. Əhalisinin sayı 517 (01.01.2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nələrdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kəndin 147 təsərrüfatı var.

Kənddə məktəb, kitabxana, klub, məscid və s. var. Kəndin qazılılar, hamidlilər, həsənliilər adlı nəsil və tirələri vardır...

Allahqulubağı oykonimi **Allahqulu** şəxs adından və **bağ** («meyvə ağacları əkilmiş sahə») sözündən ibarətdir. Oykonomin tərkibindəki «-ı» şəkilçisi mənsubluq ifadə edir. Toponim «*Allahqulu-ya məxsus olan bağ*» mənasındadır. Bu tipli yaşayış məntəqəsi adlarına Azərbaycanda çox rast gəlmək mümkündür...

Mənbələrin verdiyi məlumata görə, **Allahqulubağı** kəndinin 200 ildən çox (bəlkə də daha çox) yaşı var. 1855-ci ildə Zərdab icmasına aid olan və Kür çayı sahilində yerləşən 740 desyatınlik tut bağları (çəkiliqləri) sonralar ayrı-ayrı bəylər və ruhanilər arasında bölüşdürülmüşdü. Bölüşdürülən bu bağlardan biri də **Allahqulu** adlı bəyə mənsub olmuşdur. XX əsrin əvvəllərində burada 15 ev olmuşdur. Əhalisi oturaq həyat keçirmişlər. Zərdabdan və başqa yerlərdən gəlmiş allələr həmin ərazidə məskunlaşdıqdan sonra **bağ** yeri kəndə çevrilmiş və **Allahqulu bəyin** adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır. Kəndin adı onun **bağlıq** sahədə salınması ilə əlaqədardır. Yaşayış məntəqəsi 1917-ci ildə **Birinci** və **İkinci Allahqulubağı** adı ilə iki kənd kimi qeydə alınıb. Sonralar bu ərazilərdə Ağabağı və Şıxbağı adlı kəndlər də yaranıb...

Allahqulu toponimi **Allah** və **qulu** (bəndəsi) sözlərindən ibarətdir. Ərəb dilində **Allah** sözü bütün kainatın yeganə yaradıcısı və idarə edəni (Yaradan, Tanrı, Rəbb) hesab olunur. Qədim

(çoxallahlı) dinlərdə təbiət fəvqündə təsəvvür edilən (qədim yunan allahları və s.) varlıq (vücud) Allah hesab edilir. O, həkimdir, heç kəsə təbə deyildir...

ARAN

Azərbaycanda yayı isti, qışı mülayim iqlimli düz, ovalıq və düzənlik yerlərə **aran** deyilir. Kür-Araz, Samur-Dəvəçi, Lənkəran ovalıqları, Gəncə-Qazax və Arazboyu düzənlikləri **aranda** yerləşir. **Aran** zonasında əsas pambıqçılıq rayonları və qışlaqlar vardır.

Aran mənfi relyef forması bildirən coğrafi termini dilimizdə «*düz yer*», «*isti ərazi*», «*qışlaq sahəsi*», «*dağlıq yerlərə nisbətən alçaq, isti, düz yer*» və s. mənələrdədir. Bu söz toponimiyamızda **uran**, **aren**, **arən**, **oran** formasında da öz əksini tapmışdır. II əsrdən məlum olan təmiz türk mənşəli **aran** sözü «*isti yer*», «*qışlaq yeri*» anlamındadır. Bir çox tarixi mənbələrdə **aran** adlı qədim türk elinin də adı çəkilir...

Aran sözünün tərkibindəki **ar** komponenti «*su*» anlamındadır. **Ara** həm də «*aralıq*»dır. **Aran** sözü Mahmud Kaşğarlıya görə «*atlar saxlanan yer*» mənasındadır. **Aran** sözü türk dillərində çoxmənalı sözdür. Azərbaycanın milli lüğətlərində **aran** sözünün bir neçə mənası verilir: «*yaylaq yerlərə nisbətən alçaq və iqlimcə isti olan yer*» və s. Radlov **aran** sözünün o zamanlar «*tyürkskoe nareçie*», yəni «*türk ləhcələri*» adlandırdığı Azərbaycan, İbol, Çulum, Barabın, Cığalay, Kırım, Osmanlı, İrandın, Kazan, Qara-Qırğız... dillərində 12 mənasını verir: «*yaylaq yerlərə nisbətən alçaq düzənlik yer*», «*iqlimcə isti olan yer*», «*həyat (məhəllə)*», «*qapı əstənası (nəyinse önü)*», «*at saxlanılan yer*», «*qoyun saxlanılan yer*», «*çətinliklər*», «*az qala*», «*kütlə*», «*ordux*», «*xalq*», «*tayfa*».

Aran toponiminin mənası «*çaylar arasında yaylaq yerlərə nisbətən alçaq və iqlimcə isti olan, at və qoyun saxlanılan yerdə ordusu olan xalq yaşayan yer*» mənasındadır. Azərbaycanın tarixən **Aran** adlanan vilayəti Kür və Araz çayları arasında yerləşən vadinin adıdır.

Tarixdən məlumdur ki, erkən orta əsrlərdə Cənubi Rusiya çöllərində yaşamış qıpçaqların (İncə, Tərtər, Qarabörk, Qov) içərisində bir sıra tayfalarla yanaşı **aran** (oran, uran) adlı tayfa da olmuşdur. Bu tayfalar həmin dövrlərdən etibarən müxtəlif ərazilərə, o cümlədən, Azərbaycana da gəlmişlər.

Erkən orta əsrlərdə Şimali Azərbaycanın adı **Arran** olmuşdur. Mənbələrdə bu coğrafi ad **Tosaren** (Düz Aran), **Aran**, **Arran**, **al-Ran**, **Rani** kimi çəkilir. Qədim Azərbaycan dilində **aran** sözü «*isti düzən yer*», «*qışlaq yeri*» anlamındadır. **Aran** oroniminin eyniadlı etnonimlə də bağlılığı istisna deyil. Kırım ərazisində Aranada, Irkutsk vilayətində **Aranqala**, Sibirdə **Arankul** və digər adının tərkibində **aran/oran/uran** komponenti olan coğrafi adlar əksər tədqiqatçılar tərəfindən **aran/oran/uran** etnonimi ilə əlaqələndirilir.

Aran termininə bir çox yazılı abidələrdə də rast gəlinir. XI əsr tədqiqatçısı Mahmud Kaşğarının lüğətində **aran** sözü «*tövle, pəyə, mal-qara həyəti, heyvan saxlanan yer*» kimi izah olunmuşdur. Qazax dilində də eyni mənanı verən bu söz işlənir. Akademik V.Radlov **aran** sözünü «*çəmənlə, otlaq*», «*ovalıq*», «*qışlaq*», «*mülayim iqlimli ölkə*» anlamlarında da izahlandırır. **Aran** sözü qədim türk dillərində «*isti yer*» mənasındadır. Bu sözü Qafqaz Albaniyasının digər adı olan **Arran** (**Aran**) toponimii ilə də əlaqələndirənlər var...

Toponimiyamızda **aran** coğrafi termini ilə əlaqədar çoxlu coğrafi adlar qeydə alınmışdır. Onlara nümunə olaraq **Aran dağı**, **Aran kəndi** (Tovuz rayonu), **Aran dərəsi**, **Aran topası**, **Aran kəndi** (Lerik rayonu), **Aranlı kəndi** (Biləsuvar rayonu), **Aranzamin kəndi** (Xocalı rayonu), **Arançı təpələri** (Ağstafa rayonu), **Arantəpə** (Kəlbəcər rayonu, Mozkənd kəndi), **Aran görünən təpə**, **Aran görünən dağ** (Daşkəsən rayonu), **Boz-Aran** (Goranboy rayonu), **Oran dərə** (Masallı rayonu, Yelocəq kəndi), **Urandağ** (Oğuz rayonunda Ağçayın qolu), **Ürandağ** (Xocavənd rayonu), **Aran çölü** (Ağcabədi rayonu), **Aran sıra dağları** (Qəbələ rayonu) və başqalarını göstərmək olar...

ARANBASAR

Aranbasar coğrafi adı Zərdab rayonunun Çallı kəndi ərazisində qeydə alınmışdır. Bu tipli orografik obyektlərə Azərbaycanın Ağcabədi, Füzuli, Ucar, Culfa və s. rayonlarının ərazilərində də rast gəlik. Oronim **aran** və **basar** terminlərinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Azərbaycan Respublikasının ovalıq hissəsi hazırda **Aran** adlanır. Aranın əsas hissəsini Kür-Araz ovalığı təşkil edir. Mil, Muğan, Şirvan düzləri də **Aran...** adlanmışdır. Bunlar tariximizdən də məlumdur.

Aran - «*istli yer*», «*qışlaq*», «*ovalıq*», «*düz və ovalıq yer*» deməkdir. Aranın yayı isti, qışı mülayim keçir. Respublikamızın bütün çəmənliq rayonu, qışlaqları arandadır. Qoyunlar yayda yaylaqlarda, qışda aranda bəslənir. **Aran** termini «*dağ*» anlayışının aksidir. Qədim türk dillərində **aran** sözünün «mülayim iqlimli ərazi», «*çəmən*», «*aşağı yer*» mənaları da var.

Tarixin orta çağlarında Cənubi Rusiya çöllərində məlumdur ki, türk qurumlu qıpçaqlar yaşamışlar. Qıpçaqların Azərbaycan xalqının etnogenezində mühüm rolları olub. Onların Azərbaycana gəlişi, burada məskunlaşmaları nələ erkən orta əsrlərdə baş vermişdir. Qıpçaq tayfaları içərisində öncə qarabörk, tərər və başqaları ilə yanaşı mənbələrdə **aran** (**oran**, **uran**) tayfasının da adı çəkilir.

Azərbaycan toponimiyasında **Aran**, **Aran dağı**, **Aran dərəsi**, **Aran düzü**, **Aran tapəsi** və s. coğrafi adlar öz əksini tapmışdır. Müxtəlif tarixi, sənədi yazılarda bu orografik obyekt adlarından məlum olur ki, danışdıqda **Uran** adı sonralar **Aran** və **Oran** formasına keçmişdir. I əsr müəllifi Plini də Şimali Qafqazda yaşayan **oran** tayfaları haqqında məlumat vermişdir...

Azərbaycan Respublikasının Ağcabədi, Lerik, Tovuz, Ucar, Yevlax rayonlarında **Aran** adlı yaşayış məntəqəsi vardır.

ARXAC DƏRƏSİ

Rayonun ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri **Arxac dərəsi** adlanır. Bu coğrafi ad **arxac**, **dərə** sözlərindən və mənsəblük ifadə edən **-si** şəkilçisindən ibarətdir. **Dərə** termini mənsəblük forması bildirir. **Dərə** sözü ilə bağlı Azərbaycanda çöl materialları içərisində 30.000 coğrafi ad qeydə alınıb...

Türk dillərində **arxac** sözü «*dağın arxası*», «*dağın, təpənin gün düşməyən hissəsi. quzeyi*», «*qoyun və ya mal qara yatağı*» mənasındadır. Otlaq şəraitində həm gecələr, həm də hava isti olanda gündüzlər qoyun və qaramalın dincəlməsi üçün düzəldilmiş yerə **arxac** deyirlər. Arxaqları baharın əvvəllərində və payızda külək tutmayan, yayda isə adətən bir qədər hündür yerdə düzəldirlər. Müəyyən vaxt keçdikdən sonra onların yeri dəyişdirilir. Azərbaycanda **arxac** sözü ilə bağlı çoxlu sayda toponimlər qeydə alınmışdır...

ARMUDLU NOHUR

Zərdab rayonunun Malikumudlu və Çallı kəndləri arasında qeydə alınan coğrafi adlardan biri də **Armudlu nohur** adlanır. **Nohur** - «*kiçik çay dərəsi*», «*süni sututar sahə*» deməkdir. Yeraltı və səth suları ilə doldurulan **nohurların** mühüm təsəvüfat əhəmiyyəti var.

Çox zaman **nohurlar** düzən yerlərdə iri çalaların qazılması yolu ilə yaradılır. Ərazidə çoxlu **armud** ağacları olduğu üçün toponim belə ad almışdır. Toponim «*armud ağacları olan kiçik çay dərəsi*» mənasındadır.

ATVURULAN

Deli Quşçu kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Atvurulan** adlanır. Toponim vaxtilə orada **at** heyvanının

vurulması ilə bağlı olaraq belə adlanmışdır. Bu tipli oronimlərə Azərbaycanın digər rayonlarının ərazilərində də rast gəlirik...

AŞAĞI ƏLVƏND BAĞI

Aşağı Əlvənd bağı orografik obyekt Zərdab rayonunun Əlvənd kəndi ərazisində, Kür çayının sahilində qeydə alınmışdır. Bağın 40 hektara yaxın çəkili sahəsi var. Bağ yaxınlıqdakı Əlvənd kəndinin aşağı hissəsində yerləşdiyi üçün belə adlandırılmışdır. Bu tipli coğrafi adlara Azərbaycanın digər rayonlarında da rast gəlirik...

AŞAĞI SEYİDLƏR KƏNDİ

Aşağı Seyidlər kəndi Zərdab rayonunda, Şəftəhal kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 22 kilometr cənub-şərqdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 799 nəfərdir. Əhali əsasən taxıçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə məktəb, klub, kitabxana, məscid və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 188-dir. Aşağı Seyidlər kəndində *seyidağallılar, rzallılar, binnetlilər, qazılılar, astanlılar, hacımamqullular, alxastılar, məmmədlilər, ağamirlilər, nağıyevlər, vəliyevlər, qasimovlar, ağayevlər, sadıqovlar* adlı nəsil, tira və ailələr yaşayır. Kənddə 150 ev vardır.

Seyidlər oykonimi **seyidlər** adlı nəslin vaxtilə burada məskunlaşması ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır. Toponim «*seyidin nəslі, torəməsi*» mənasındadır.

Seyidlər toponimi **seyid** sözündən və cəmlik ifadə edən *-lər* şəkilçisindən ibarətdir. Oykonimə **aşağı** sözü onu digər yaşayış məntəqələrindən ayırmaq üçün əlavə edilmişdir. 1997-ci ildən kəndin adı **Aşağı Seyidlər** kimi rəsmiləşdirilmişdir...

Seyid – termini dini tituldur. Ərəb dilində bu söz «*cənəb*», «*ağa*», «*təyfa başçısı*» deməkdir. Məhəmməd peyğəmbərin nəslindən olan müsəlmanlar **seyid** fəxri titulu daşıyır. Hələ erkən orta əsrlərdə Ərəbistanda qəbilə və tayfa aristokratiyası nümayəndələrinə **seyid** deyilirdi. **Seyidlər** – peyğəmbərlər və onların nəslindən olan imamlardan əmələ gələn şəxslərdir. **Seyidlər** etnoloqonimi ərəblərin **Qureys** qəbiləsindən olan **seyidlər** tayfasının adı əsasında formalaşmışdır.

Şahsevən tayfa qrupuna daxil olan ırlar içərisində **seyidlərin** də adı var. **Seyidli** türk tayfasının böyük bir qismi hazırda əsasən Cənubi Azərbaycanın Meşkin və Muğan ərazilərində yaşayır. Bu tayfa mənsub olan nəsillər tarixən əkinçilik, maldarlıqla məşğul olmuşlar.

Seyid termini ilə bağlı vaxtilə Qərbi Azərbaycanda (Ermənistan) **Seyidkənd** (Zəngibasar mahalı), **Seyidqulu** (XVIII əsr, Şirakel nahiyyəsi), **Seyidkotanlı** (İravan qəzası), **Seyidlər** (Sisyan, Basarkeçər rayonları), **Seyidlər Kotanlısı** (Vedi rayonu), **Seyid Məmiş** (Dərələyz mahalı) adlı yaşayış məntəqələri mövcud olmuşdur.

Yerli məlumata görə **seyidli**lər əvvəllər Kür çayının sağ sahilində yaşamışlar. Onlar buraya İmişli rayonunun Məmmədli kəndindən ayrılıb gəlmişlər. Sonralar bu kənddən ayrılıb gedənlər çay yuxarı, vadidən xeyli aralıda eyni adlı təzə kənd (**Yuxarı Seyidlər kəndi**) yaratmışlar. Elə o zamandan el arasında bu kəndlərin birinə **Aşağı Seyidlər**, o birinə isə **Yuxarı Seyidlər** deyilmişdir.

M.Vəliyev (Baharlı) yazır ki, **seyidlər** adı ilə tanınan bu adamlar türkləşmiş ərəblərin nəslindəndir. Onlar Ərəbistanda yaşamış **Qureys** qəbiləsinə mənsub olmuşlar. Onların Azərbaycana gəlişi Səfəvi hakimiyyəti dövrünə təsadüf edir. Onar əvvəlcə indiki İran Azərbaycanı, sonra da Quzey Azərbaycanın ərazisinə yayılmışlar. Həmin müəllifin yazdığına görə XX əsrin əvvəllərində mövcud olmuş **Seyidlər**, **Seyid Sadıxlı** (Cavad qəzası), **Gedik Seyidlər**, **Digah Seyidlər**, **Seyidli**, **Seyid İbrahim qışlağı** (Quba qəzası), **Seyid Türbə**, **Seyidbazar**, **Seyid Qışlaq Koca** (Lankaran qəzası), **Seyidlər** (Ağdaş qəzası), **Seyidlər**, **Seyidkənd** (Gəncə qəzası),

Seyidlər, Mirlər, Seyid Əhmədli (Zəngəzur qəzası), Seyid Əhmədli, Seyid Mahmudlu (Cəbrayıl qəzası), Seyid qışlaq, Xalxal (Şak qəzası), Seyidli, Seyidbəyli (Şuşa qəzası) kəndlərinin sakinləri həmin dövrdə buraya gəlmiş adamların nəslindəndirlər...

Böyük əksəriyyəti İran Azərbaycanından türkləşmiş halda gələn seyidlər özlərini «seyid», «ağa», «mir» adlandırmaqla tanınırlar.

Seyidlər etnotoponimi ərəblərin Qureyş qəbiləsindən olan seyidlər tayfasının adı əsasında formalaşmışdır. Seyid sözü mənsə etibarən ilə Məhəmməd peyğəmbərin nəslindən olan müsəlmanların fəxri titulu anlamındadır.

Toponimiyada ərəblərin qureyşi qəbiləsinə mənsub olan seyidlər tayfası adı ilə bağlı çoxlu sayda coğrafi adlar qeydə alınmışdır. Seyidlər oykonimində Azərbaycanda Zərdabla yanaşı, Göygöl, Xaçmaz, Kəlbəcər, Laçın, Salyan, Samux və Zəngilan rayonlarında da rast gəlik...

Seyidlərlə bağlı başqa fikirlər də mövcuddur. Məsələn: «Azərbaycan tarixi» (Bakı, I cild, 1961-ci il) kitabında qeyd olunur ki, Salyan rayonundakı Seyidlər, Seyid Sadıqlı kəndlərinin adamları türkləşmiş hindlilərdirlər. Nadir şah onları balıq vələşlərində işləmək üçün Hindistanın Çaraca mahalından buraya köçürmüşdür. «Azərbaycan SSR inzibati-ərazi bölgüsü» kitabında göstərilir ki, hazırda respublikamızda Seyidlər adlı 9 kənd, bundan başqa Seyidbazar, Seyidqışlaq, Seyidişen, Seyidli, Seyidəhmədli, Seyidmahmudlu, Seyidsadıqlı yaşayış məntəqələri də vardır ki, onlar da 12 rayonda yerləşmişdir.

Azərbaycanda seyidlər tayfasının adı ilə bağlı Seyidlər kəndi (Zəngilan, Zərdab, Kəlbəcər, Laçın, Salyan, Samux, Xaçmaz rayonları) və başqa yaşayış məntəqələri var. Ümumiyyətlə, respublikamızda adının tərkibində seyid sözü olan 23 oykonim qeydə alınmışdır.

AVRUQLUQ

Zərdab rayonunun Bıçaqqı kəndi yaxınlığında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri Avruqluq adlanır. Avruqluq oronimi

avruq sözündən və -luq şəkilçisindən ibarətdir. Avruq termini «çayın qamışlıqdan axan hissəsi» mənasındadır. Bu termine qədirm türkdilli abidələrdə aruq formasında da rast gəlik.

Füzuli rayonunun Bəhmənli kəndi ərazisində, Araz çayı sahilində də Avruq adlı oronim qeydə alınmışdır...

AVŞAR TAĞI

Zərdab rayonunun ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri də Avşar tağı adlanır. Bu yer avşar (əfşar) tayfasının adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır. Məlumdur ki, azərbaycanlıların etnogenezində iştirak etmiş türk tayfalarından biri də əfşarlardır. Əfşarlar əsasən, İranda (Cənubi Azərbaycanda), Türkiyədə, Əfqanıstanda (Kabil ətrafında) və bizim Şimali Azərbaycanda yaşayırlar. Onların hazırda dünyada ümumi sayları təqribən 10 milyondan çoxdur. Əfşarlar əsas etibarən ilə maldarlıq və əkiniliklə məşğuldurlar. Dindardırlar, müsəlmandırlar.

IX əsrdək Daşti Qıpçaqda (XI-XV əsrlərdə Sır Dəryanın mənsəbinədək uzanan çöllərin ərəb və fars mənbələrində adı) yaşayan əfşarlar sonralar Səlcuqların tərkibində Xorasanı, Azərbaycana və Kiçik Asiyaya gəlmişdir. Azərbaycanın və İranın siyasi həyatında mühüm rol oynamış əfşarlar qızılbaş tayfa birliyinin tərkibində Səfəvilər dövlətinin yaranmasında iştirak etmişlər. Səfəvilər dövründə qızılbaşların (xüsusi mühafizə dəstələrinin başçıları) çoxu əfşar əmirlərindən təyin olunurdu. 1727-ci ildə İrəvan əyalətinin Karni nahiyyəsində Afşar-Kəlavən adlı kənd olub. Avşar adlı kənd Vedibasar və Şirakel məhəllələrində də mövcud olub.

1727-ci ilə aid olan «Gəncə – Qarabağ əyalətinin müfəssəl dəfəri» adlı tarixi sənəddə əfşarlar Bərdə livasının Bayad nahiyyəsinə təbə olan camaat kimi göstərilir. Avşar kəndinin kəlavənəqulular, günəşli, yetimlər, araxlılar, mollalar, rəfilər, əmir-günəli, kəlbəcərfəkilər, qaralar, cəfərilər, amərqulular və digər tayfa və tirələri var. Bu yaşayış məntəqəsi əfşar tayfasının adı ilə əlaqədar belə adlanmışdır.

Səfəvilər dövlətinin süqutundan sonra hakimiyyətə keçmiş Nadir şah (1736-1747-ci illər) əfşarlardan idi. Nadir şahın köçürmə və işğalçılıq siyasəti nəticəsində əfşarların xeyli hissəsi Əfqanıstan və Hindistana köçürüldü.

Xuzistan, Kəngiluya, Kazerun, Urmiya qruplarına bölünən *əfşarlar* əsasən, Urmiya, Səimas, Qəzvin, Təbriz, Sultaniyyə, Qum, Zəncan və Kaşanda yaşayırdılar. *Əfşarlar* hazırda *Kirklu*, *Cəlayir*, *İnanlı*, *Ərəslu*, *Kosa Əhmədli*, *Alplu*, *İmirdu* və digər qollara bölünürdülər. Əfqanıstanda yaşayan əfşarların dilini tədqiq edən məşhur macar alimi L.Ligetl onu Azərbaycan dilinin dialekti hesab edir...

Tarixdən məlumdur ki, Sultan Heydər öz tərəfdarlarını başqalarından fərqləndirmək üçün o zaman türkmanların geydiyi araqçını 12 yarıqlı qırmızı taca çevirib onu öz sülaləsinə məxsus olan papaq kimi elan edir və bu *papağı* qoymaqla bu sülaləyə mənsub olan adamları digərlərindən fərqləndirdi. Sonralar bu papağı qoyanlar *qızılbaş* adı ilə məşhur oldular. *Qızılbaş* papağı geymək bir müddət davam etmişdir. 7 layfa – *ustaclu*, *şamlu*, *rumlu*, *təklü*, *zülqə-dər*, *əfşar* və *qacar* tayfalarından təşkil olunmuş Şah İsmayılın qoşunu da 12 yarıqlı qırmızı *Heydəni papağı* qoyub «*qızılbaş*» adlandılar. Şah Təhməsiib bu papağı çox sevdiyi üçün öz adı ilə adlandırmış və əmr vermişdi ki, hamı *Təhməsiibi papaq* qoymalıdır. 12 yarıqlı qırmızı papaq böyük şöhrət qazandığından *qızılbaş* adı iranlılar üçün qəbul olunmuş və demək olar ki, İndiya qədər də Hindistan və Osmanlı ölkəsində iranlıları *qızılbaş* adı ilə çağırırlar...

F.Rəşidəddin («*Cəmi-ət-təvrix*»), Yazıçıoğlu Əli («*Səlcuq-namə*») və Əbülqazi Bahadır xan Xivəliyə («*Şəcərə-i-təraikemə*») görə *Avşar* adının anlamı «*işlərini cəld görən və ova həvəslidir*». K.Vamberi bu adı əsərinin bir yerində «*toplayıcı*», digər yerində «*əfsər, zabit*» kimi açıqlayır. K.Nemat isə *Avşar* adının «*iltəali*» mənasında olduğunu yazır.

Bu adın *Avşar* adlı Türk-Azərbaycan mənşəli etnonimdən törəməsi şübhə doğurmur. *Avşarlar* Azərbaycan xalqı və dilinin formalaşmasında əsas rol oynayan və Azərbaycan ərazisində onlarca eyni adlı toponimlərin yaranmasında fəal iştirak edən etnos

olmuşlar. Türkdilli xalqların abidələrində bu tayfaların adı döndə-döndə çəkilir.

Məşhur türkoqol M.Kaşğari məlum «*Divan-lügəti-türk*» əsərində 22 oğuz tayfalarından biri kimi *Əfşar//Avşar* tayfasının adını da qeyd etmişdir.

F.Rəşidəddin oğuzların boyları, dənğəsi, geneologiyasını daha dəqiq və stabil təsnif etmişdir. Rəşidəddində oğuzların boyları Boz-ok və Üç-ok dəyə iki qrupa ayrılır. *Avşar*, «*çevik və vəhşi heyvan ovuna həvəslidir*» (F.Rəşidəddin, *Oğuznamə*, Bakı, 1987, səh.65). *Avşar* bölümü Bozok qrupuna mənsub olub Ulduz xanın oğlu kimi təsvir olunmuşdur.

Yazıçıoğlu Əli bəy, Əbülqazi Bahadır xan Xivəli də oğuz tayfalarını 24 boya bölmüş, onların sırasında *Avşar* tayfasının da adını qeyd etmişlər. K.Kaşğariden fərqli olaraq Rəşidəddin və Əbülqazi xan Xivəlidə bu söz «*avşar*» formasında işlənmişdir.

Bəzi tarixçilər qeyd edirlər ki, türk tayfaları olan qacar və *avşarlar* monqol istiləçiləri ilə birlikdə MərkəziAsiyadan gəlmişlər. Azərbaycanda bu tayfanın yerləşməsi isə Əmir Teymur və Miranşah Mirzənin gəlişi ilə bağlıdır.

Avşar tayfalarının İranda geniş ərazidə yayıldığını V.I.Savina da qeyd edir: «*Avşarların İranın türk əhalisinin arasında hazırkı dövərdə böyük qrupları vardır. Səfəvilərə qədər onlar Azərbaycanda (Cağatay çayından şərqdə) yaşayırdılar, sonra demək olar ki, hər tərəfə yayıldılar. İndi onlara Azərbaycandan kənarda da rast gəlmək mümkündür. Məlumdur ki, avşar tayfasından 1736-1747-ci illərdə İranda hakimiyyətdə olmuş Nadir şah da çıxmışdır. Avşar etnonimi İran toponimiyasında çox yayılmışdır: Əfşar, Əfşarcıq (Azərbaycanda), Əfşaran, Təpəəfşar (Kərmənsahdə), Əfşarlı, Qışlaqəfşar (Zəncanda), Əfşarməhəmməd, Hüseynabadəfşar, Ərababadəfşar, Cərməəfşar, Cülqəəfşar, Siyahəfşar (Mərkəzi İranda), Qavəfşar (Yezddə), Cəmənaəfşar (Kərmənda)» (Bax: Onamastika Vostoka. Moskva, 1980, V.I.Savina, Etnonimi i toponimi Irana; səh. 150, rusca).*

Avşar etnoniminin paralellərinə Ermanistanın Ararat vadisinə də rast gəlirik. Belə bir nəticəyə gəlirik ki, türkdilli *avşar//əfşar* adlı

tayla Orta Asiya, İran (Cənubi Azərbaycanda) və ümumən Qafqaz ərazisində geniş yayılmış, yayıldığı ərazinin toponimiyasında izini qoruyub saxlamışdır.

Təbii ki, bu etnonim yerləşdiyi ərazidə bəzi təsirin nəticəsində, eyni zamanda dilimizin monoformoloji qanunları, zonanın dialekt xüsusiyyətləri çərçivəsində müəyyən dəyişikliyə uğramışdır. **Afşarlı**, **Avşarlı**, **Əfşar** və s. variantları olan bu sözün özəyini müxtəlif formada izah edirlər. *Avşar eli* hamılıqla Qızılbaş tayla ittifaqına qoşulmuşdur. Ünlü türkoloq Fəruq Sümər *Avşar* elinin qızılbaşları təşkil etməsi haqqında yazır: «*Səfəvi dövlətini quran ünsür tamamilə türklərdən ibarətdir. Bu ünsürün böyük əksəriyyətini də anadolulu köçəri və kəndli türklər meydana gətirirdi. Yuxarıda deyildiyi kimi, Şah İsmayıl Ərzincan yaxınlığında Anadolu türklərini başına yığaraq, buradan Azərbaycana yürüyərək öz dövlətini qurmuşdur. Bu halat Səfəvi dövlətinin başlıca dayağı olan boy və obaların yurdlarının bilinməsilə daha düzgün anlaşılmaqdadır. Qızılbaş ulusunu təşkil edən birinci dərəcəli oymaqlar bunlardır: *ustacılı-ustahacılı* (Səfəvi dövründə *ustacılı*), *rumlu*, *təkəli*, *zülqədər*, *şamlı*, *əfşar*, *qacar*» (Bax: F.Sümər, Oğuzlar, Bakı, 1992, səh. 163).*

Avşarlar tariximizdə ən davamlı rol oynamış böyük bir boydur. Bu baxımdan heç bir oğuz boyu onunla müqayisə edilə bilməz. Burada **avşarlar** haqqındakı məlumatların xülasəsini vermək yerinə düşərdi:

1. F.Rəşidəddin «*Türklerin tarixi*» fəslində **avşarların** hökmdar yetirən 5 boydan biri olduğu yazılır. Buradan onların oğuzların islamıyyətdən əvvəlki tarixlərində də mühüm rollar oynamış boylardan biri olduğu nəticəsi çıxır.

2. Səlcuqlar dövründə öz fəaliyyətləri ilə qaynaqlarda iz buraxmış 3-4 boy var ki, onlardan biri də **avşarlardır**. Göründüyü kimi, **əfşarlar** XII əsrin ikinci yarısında Xuzistanda və ona qonşu yerlərdə 40 ildən artıq sürən bir bəylik qurmuşlar.

3. **Avşarlar** XVI əsrdə **kayı** boyundan sonra ikinci olmaq üzrə Anadoluda ən çox yer adına sahib boydur. Bu, onların Anadolunun

fəth edilməsi və məskunlaşdırılmasında ən mühüm rol oynamış boylardan biri olduğunu göstərir.

4. Yazıcıoğlu Əliyə görə, *Qaraman oğulları* **avşarlara** mənsubdur. Bu da çox mümkündür...

5. **Avşarlar** oynadıqları böyük tarixi rola baxmayaraq, XIV əsrdə Hələb bölgəsindəki qələbəlik türkman icmasını meydana gətirən üç boydan biri idi. XIV əsrdən son dövrlərədək Anadoluda və İranda fəaliyyət göstərən tayfalardan biri də **əfşarlardır**. Bu **əfşarlar** XIV əsrdə Zülqədərli bəyliyin qurulmasında (İmanlı **avşarı**), Sisli (Kozan) fəthində və məskunlaşdırılmasında iştirak etmişlər.

6. XV əsrdə **avşarlar** aqqoyunluların fəaliyyətində də iştirak etmişlər. Bunun nəticəsində onlardan bir qismi İrana gəlmişdir. Səfəvi dövləti qurulduqda isə Anadoludan İrana yeni **avşar** obaları köçdü, beləliklə, İranda qüvvətli bir **avşar varlığı** meydana çıxdı. Bu **əfşarlara** mənsub olan Nadir böyük uğurlar qazanaraq Səfəvi hakimiyyətini öz hakimiyyəti ilə əvəz etdi. **Avşarlar** öz siyasi hakimiyyətlərini itdikdən sonra da varlıqlarını davam etdirdilər. Bu gün İranda qələbəlik türk ünsürünün mühüm bir qismi **avşarların** törəmələridir.

7. Anadoludakı **avşarlara** gəlincə, onlardan bəzi obalar hələ XVI əsrdən etibarən burada yerləşməyə başlamışdır. Onların böyük hissəsi XIX əsrin ikinci yarısına qədər köçəri olmuş, sonra əsasən Kayserinin Pınarbaşı, Sarız və Tomarza qəzalarında yerləşmişlər (Bax: F. Sümər, Oğuzlar, Bakı, Yazıcı, 1992).

8. İranda Fars əyalətində (*ostanında*) yaşam sürən Qaşqay elinin tərkibində **avşarların** bir neçə tayla – *tirəsi* var. Qaşqayların farsimədən, *əmələ* və böyük kəşkuli tayfaları arasındakı *buiverdi*, *avşar-kəmani*, *qırılı*, *imiri*, *qasimli*, *əmələ* - *qasimli*, *anxli*, *papəti*, *qutlu* və *qutulu* tirələrinin hamısı **avşarlardır**.

9. Şahsevan elinin apancı və nəcib oymağı sarıxanbəyililər **avşar** nəsiləridir.

10. Bir çox tarixçilər *Cavanşir* elini **avşar** kökü hesab edirlər.

11. XVIII yüzilə aid ərəb əlifbası ilə yazılmış sənədlərdə, həmçinin, məşhur Azərbaycan coğrafiyaçısı Qafur Rəşad Mirzəyə

dən 1920-ci ildən qabaq çap eldirdiyi bir xəritədə **Abşeron** adı **Əfşaran** şəklində yazılmışdır. Bu sözün anlamı «**Avşarların yaşadığı yer**» deməkdir.

Avşar elinin *Adaxlı, Aralı, Araşlı, Alplı, Bəklili, Qasımlı, Qutulu, Qırxlı (Kirkli), Qınqlı, Qılıçlı, Qənibaylı, Qarahəsənli, Davudlu, İmanlı, Kərəclı, Giləli, Gözübüyükü, Gündüzlü, Günəşli, Mahmudlu, Paplı, İrli, Cəlayir, Tutmaqlı, Tərzili, Əmirli, Əlibaylı, Yəhərli, Şahburanlı* adlı oymaqları vardır. Əhməd Kəsrəvi avşarları bir neçə qola ayırır. Həmin qollar bunlardır: qırxlı, babalı, cəlayir, kosaəhmədli, gündüzlü, inalı, araşlı (*ərəşli*), alplı, imirli, bəkaşlı (*bəykişli*). Nikitinə görə *avşarlar* şamli, usalı, qasımlı, imanlı, araşlı (*ərəşli*), gündüzlü, bəkaşlı, kuhgiluyəli qollarına bölünür. Oskan Mann avşarları qasımlı, araşlı, kosaəhmədli, qutulu, təkali, inanlı, bəgeşli, qırxlı, imirli, gündüzlü, təkalilər qollarına paylaşdırır. A.Düpreyə görə, Urmiyə avşarları Araşlı və Qasımlı adlı oymaqlardan, kərəclı, imanlı, davudlu, usalı, qılıçlı, qənibaylı, kiləli, tutmaqlı, adaqlı, qarahəsənli, əlibaylı, tərzili, şahburanlı, yəhərli, kuhgiluyəli tayfalarından təşkil olunub...

Ölkəmizin ərazisində arealı geniş maraq doğuran etnotoponimlərdən biri də **Əfşardır**. Bu etnooykonim son illərə kimi Ağcabədi rayonunda yaşamaqda idi. Təəssüflər olsun ki, türk oğuz tayfa adını yaşadan bu onomastik vahid dəyişdirilərək bir müddət **Üzeyirkand** adlandırılmışdır. Ə.Abdullayev yazır ki, Ermənistan Respublikasının azərbaycanlılar yaşayan ərazisində **Əfşar** tayfasının adını mühafizə edib saxlayan **Avşar**, Azərbaycan Respublikasında, Ağcabədi rayonunda isə **Ovşar (Avşar)** oykonim var ...

M.Vəliyev (Baharlı) göstərir ki, Kailərin başqa tayfalarından biri-Əbülqazi Bahadur xana görə, mənası «*tez yeriyən*» olan əfşarlar, yaxud da, «*uşarlar*» əvvəlcə Xorasanda, İraqda və Anadoluda məskunlaşmışdılar, lakin sonralar əsasən, Nadir şah dövründə hamı da Azərbaycana köçürülmüşlər. Əfşarlar bir neçə nəsilə bölünürlər. Bunlardan da Azərbaycanda **Əfşarlar** və **Kraqlılar** yaşayırlar. İndi onlara Quba və Cavad qəzalarında **Kraqlı** kəndlərində və həmçinin Şuşa qəzasının **Əfşar** kəndində rast gəlik. Başqa bir tədqiqatda qeyd olunur ki, türk tayfaları qacar və

avşar Azərbaycana Orta Asiyadan monqol istilacıları ilə birlikdə gəlmişlər. Avşar tayfası bir neçə nəsil budağına bölünərək Azərbaycanda **Kraqlı** və **Avşar** adı ilə yaşayırdılar. Həmin tayfaların adları **Kraqlı** toponimləri Quba və Cavad qəzasında, eləcə də, Şuşa qəzasında Avşar kənd adında qalmaqdadır.

Qeyd olunduğu kimi, Ermənistanda **Afşar** etnonimini yəşadan yer-yurd adları var idi. «**Avşar-1728** ci ildə İrəvan əyalətinin Şirakel nahiyyəsində kənd idi. O, **Qasımkənd** də adlanırdı. **Avşar Mərdanqulu** adlı 1728-ci ildə İrəvan əyalətinin Şirakel nahiyyəsində kənd adı da olub. Toponim «**Mərdanqulu adlı şəxsə (dövlət məmuruna, yaxud mülkədara) məxsus avşarlar**» mənasındadır. **Avşar** kəndi – (İrəvan xanlığının Vedibasər mahalında kənd adı) 1590-cı ildən məlumdur. 1728-ci ilə aid mənbədə «**Avşar-Yerli**» kimidir. O, Səlcuq oğuzlarının Avşar tayfasının adını özündə əks etdirir. Bu tayfanın adı Mahmud Qaşqarının (XI əsr) və Fəxrəddin Mubərəksahın (XIII əsr) əsərlərində **Afşar**, F. Rəşidəddin (XIV əsr) və Əbülqazi xan Xivalinin (XVII əsr) əsərlərində **Avşar** kimidir. XIV-XVII əsrlərdə Anadoluda bu etnonimin hər iki forması vardı. XVI əsrdə Səfəvilər dövlətinin Qızılbaş tayfasından biri kimi bu tayfanın adı yalnız **Əfşar** kimidir. XV-XVI əsrlərdə bu tayfanın bir hissəsi Qızılbaşlara qoşulduğuna görə Səfəvi şahları ona Azərbaycanda və Ermənistanda ərazilər vermişdilər. **Avşar Kələvanı-1728**-ci ildə İrəvan əyalətinin Karni nahiyyəsində kənd adı; «**Kələvan kəndi yaxınlığında Afşar kəndi**» mənasındadır. O, Səlcuq oğuzlarının **Avşar (Afşar)** tayfasının adını özündə əks etdirir.

Sisyan rayonunun türk köklü etnotoponimlərindən danışan V.Əliyev yazır ki, bu ərazidə **Havesdi // Havıslı** yaylaq, yurd adı qeydə alınmışdır. Qubadlı rayonunda eyni adda kənd mövcuddur. A.R.Rehimovun fikrincə, **havisdlı // havıslı** adında -dı/-li komponentinin şəkilçi, sözözü «**h**» samitinin isə sonradan artırma olduğunu nəzərə alsaq, adın kökü, «**avis**»dir ki, bu kökə liş (indiki Şərur rayonu) rayonunun **Avış // Havuş** kənd adında və Cəbrayıl rayonunda (**Havıslı**) da rast gəlinir. F.Rəşidəddin Ukluz xanın birinci oğlunun adını **Aveş** şəklində, digər müəlliflər isə **Avşar** şəklində yazmışlar. Türk etnonimlərində «-ar» sonluğu geniş

yayıldığı üçün *əvşar* adını *aveş +ar>av /e/ şar>avşar* şeklinde izah etmək olar.

S.K.Karayev yazır ki, «türk tayfa adları lap qədimdən toponimlərdə öz əksini tapmışdır. Mahmud Kaşğarinin «*Diven*»-ində oğuz tayfası olan Əfşarların adı çəkilir. Bu mənada ərəb coğrafiyası, alim Müqəddisin Buxara yaxınlığında «*Ayşar*» (Abşar) kəndinin olması qeydləri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Fikrimcə, Xarəzm vilayətinin Xazarasp rayonunda rast gəlinən «*Avşar*» adı da bu etnonimlə əlaqədardır.

F.Sümar yazır ki, XVI əsrdə Anadoluda 86 oykonim *Avşar* adını daşımışdır. Bunlardan isə ən böyük yaşayış məntəqəsi Şanlı Uria şəhəri yaxınlığındakı *Kanlıavşardır* (Türkiyə fiziki xəritəsi *Kurbəğəlidere Cad. Altunel İşhanı 51-43 81010, Kadıköy-İstanbul*). D.E. Yeremeyev Türkiyə ərazisindəki kürdlər arasında oğuz-türkmen tayfalarının mövcudluğunu yazır. Müəllif onların sırasında *əfşar*, *barak*, *kirik*, *torun*, *badilli* (beydili) *bektili* və digər tayfaların adlarını çəkir.

İran ərazisində *Əfşar* etnoniminin onomastik arealları da zənginliyi ilə diqqəti cəlb edir. V.İ.Savina yazır ki, *əfşarlar* İranda hazırda böyük etnik qrup kimi təmsil olunurlar. Səfəvi dövlətinə kimi onlar Azərbaycanda (İran Azərbaycanı nəzərdə tutulur) yaşamış (Caqat çayını şərq hissəsində), sonradan bütün ölkəni əhatə etmişlər. İndi onlara İran Azərbaycanının hər yerində (Urmiya gölünün şimal-şərq sahillərində) eləcə də, Hamadan və Kermənşahda, Muxrin Kürdüstanında, Xorasanda (Bocnurun cənubunda və Kuranda, Səbzəvar və Nişapurda, Cuməndin şimalında) və Kermənin cənubunda, eləcə də, İranın başqa əyalətlərində rast gəlinir.

Məlum olduğu kimi, *Əfşar tayfası* İrana Nadir şahın hakimiyyəti illərindən qabaq (1730-1737-ci illər) gəlmişlər. *Əfşar* etnonimi İranın toponimiyasında fəallığı ilə diqqəti cəlb edir. *Əfşar*, *Əfşarçik* (İran Azərbaycanı), *Əfşaran*, *Təpəəfşar* (Kermənşah), *Əfşarlı*, *Kışlakətəfşar* (Zəncan), *Əfşarməhəmməd*, *Hüseynabadəfşar*, *Arapudəfşar*, *Cəriməəfşar*, *Cüldəəfşar*, *Siaxəfşar* (Mərkəzi İran), *Qavətəfşar* (Yezd), *Çəmənfəşar* (Kerman)...

B.Budaqov İran ərazisindəki *əfşar* etnotoponimlərinə öz münasibətini belə bildirmişdir: «İranda türkdilli tayfələrdən biri də *əfşarlardır*. Cənubi Azərbaycanda *Əfşar* və *Əfşarçik* etnonimləri vardır. İranda ümumiyyətlə, 12-dən artıq *Əfşar* etnonimini əks etdirən (*Əfşaran*, *Əfşarlı*, *Siaxəfşar*, *Çəmənfəşarlar* və s.) coğrafi adları vardır. Azərbaycan dilinin şifahi xalq yaradıcılığının bir canrı olan «*Bayatılar*», muğam növü «*Bayatı-Qacar*», «*Kürd-Ovşarı*» və s. məhz *bayat* və *əfşarlar*la (*ovşarlar*la) əlaqədardır».

T.İbrahimov «*Qaşqaylar*» əsərində İran ərazisində türk əsilli etnik qruplar haqqında geniş məlumat vermiş və burada *əfşarlar* haqqında tarixi, etnoqrafik faktları dolğunlaşdırmışdır. Müəllif yazır ki, *Qaşqay* elinin tərkibində *Əfşar* köçərilərindən də bir neçə tire vardır. *Qaşqayların* fərsimədən, əmələ və böyük kəşkuli tayfaları sırasında bulverdi, *Əfşar* kirməni, qırxlı, imirdi, qasimli, əmələ qasimli, arıxlı, qutli və ya qutlu, papəti tirelərinin hamısı *əfşardır*. Bu tirelərdən əlavə Fərs əyaləti əhalisinin tərkibində köçəri və ya oturaq həyat tərzini keçirən çoxlu *əfşar* vardır. Təkcə fərs əyalətində deyil, ümumiyyətlə, İranın bir çox vilayətlərində əhalinin tərkibində *əfşarlar* əksəriyyət təşkil edir.

Əfşarlar fərsin *Kuhkeyluyə* və *Kazerun* vilayətlərində əsrlərdən bəri sakin olmuş və onların başçıları bu vilayətdə hökmranlıq etmişlər. Səfəvilər hakimiyyəti dövründə *əfşarların* münüm hissələri Azərbaycana köçürülüb İranın müxtəlif əyalət və vilayətlərində (Xorasan, Kermən, Tehran, Fərs və s.) sakin edilmişlər. Şah İsmayıl Azərbaycan *Əfşarlarından* qırxlı qəbiləsini Xorasanın *Əbivərd* və *Mərv* vilayətində, Şah Təhməsis isə onların on min ailəlik araşlı qəbiləsini Fərsin *Kuhkeyluyə* vilayətinə köçürdü. Araşlıların reisi *Xəlil xan Əfşar* *Kuhkeyluyə* vilayətinə hökmran təyin edildi. *Əfşarlar* uzun müddət beləcə *Kuhkeyluyəni* idarə edirlər...

Əfşarlar iki əsr yarım qədər (1592-1834) *Kazerun* vilayətində də hökmranlıq etmişlər. Bu müddət ərzində *Kazerun* vilayətində hökmranlıq edən *Əfşar* rəislərindən 13 nəfərinin adı məlumdur.

İran müəlliflərindən *Manuçehr Əfşar* 1925 -ci ildə çap etdirdiyi məqaləsində alman tədqiqatçılarından Şpinkelin yazılmasına istinad edərək, İran *əfşarlarının* 88 min ailə olduğunu göstərmişdir.

Onlardan Urmiya vilayətində 25 min, Sayıqala və Zəncan vilayətlərində 10 min, Həmədanda 7 min, Mazandaranda 7 min, Qəzvinə 5 min, Tehran və Reyətrafı rayonlarda 7 min, Xorasanda 7 min, Kerməndə 6 min, Xuzıstanda 10 min və Farsda 5 min ailənin sakin olduğu qeyd edilmişdir. Bu rəqəmlər Avropa səyyahlarının və İran müəlliflərinin bir çoxunun verdikləri digər rəqəmlər kimi, ölkənin rəsmi hesablamalarına əsaslanmır. Bu rəqəmlər bəzi tayfa və qəbilə rəislərinin və ya dövlət məmurlarının məlumatına istinadən göstərmiş rəqəmlərdir. Şpingel və Manuçehr Əfşar tərəfindən Fars əyalətində Əfşarlara sayının 5 min ailə göstərilməsi dəqiq deyildir. Çünki Farsda Əfşarlara mənsub olan təkca inallı tayfası hələ XX əsrin 20-ci illərində 5 min ailə idi. Fars əyalətində inallılardan başqa keçmiş əsrlərdən bəri Kazerun, Kəmarəc və Kuhkeyluyə vilayətlərində, Farsın müxtəlif şəhərlərində **əfşar** tayfalarından olan on minlərlə əhali sakinir...

Əfşarlar Azərbaycan xalqının kökünü və əsasını təşkil edən oğuzların 24 tayfasından biridir.

R.Eyvazova yazır: «*Əfqanıstanda Əfşar adı ilə bağlı çoxlu toponimlər mövcuddur. Məsələn: Əfşar Nanəkçi kəndi- Kabulda, Əfşar xan kəndi Məzari-Şərifdə*». Müəllif A.Abbasova istinad edərək, **Əfşarların** Əfqanıstan ərazisində yayılma tarixi şəraitini təhlil etmişdir. Bir sıra tarixi faktlar sübut edir ki, **Əfşar** tayfalarının Əfqanıstana köçürülməsi İran şahı Nadir Əfşarın yürüşləri ilə əlaqədardır. 1736-1747-ci illərdə indiki Əfqanıstan və Hindistan əraziləri Nadir şahın hakimiyyəti altında olmuşdur. Əfqanıstan ərazisində öz mövqelərini möhkəmləndirmək məqsədi ilə Nadir şah tərəfindən İranda yaşayan azərbaycanlılardan çox böyük bir hissə buraya köçürülmüşdür. Kabul əyalətindəki **Əfşar-Nanəkçi** kəndinin sakinləri təsdiq edirlər ki, onların əcdadları Əfqanıstana Qaradağdan və Təbrizdən gəlmişlər. Sonralar bəzi ailələr Qaradağa və Təbrizə qayıtmışlar...

«*Dairəü-maarif və Əfqanıstan*» adlı əfqan ensiklopediyasında Əfqanıstanın ərazisindəki azərbaycanlılar haqqında deyilir: «Azəri Azərbaycan türklərinin keçmiş tayfaları-çox hissəsi Nadir şahın hakimiyyəti dövründə Əfqanıstana köçürülmüşlər. Onlar, əsasən,

Kabul ətrafındakı **Əfşartəpa** və **Nanəkçi** kəndlərində yaşayırlar. Onlar öz ana dillərində danışirlar...»

İctimai-siyasi vəziyyətlə əlaqədar olaraq Əbdürrəhman xanın hakimiyyəti dövründə (1880-1901) onun əmri ilə **əfşarlar** yaşadıqları Kabul əyalətindən Əfqanıstanın müxtəlif rayonlarına köçürülmüşlər. Hazırda **Əfşar** ailələrinə Əfqanıstanın ayrı-ayrı şəhər və kəndlərində - Qəzni, Qarabağ, Herat, Dəreyi-Yusif, Məzari-Şərif, Aqqa, Şibirqan, Bamiyan, Çəhardeni - Qurbənd, Taşqurqan və s. yerlərdə rast gəlmək olur. Söz yox ki, tayfalar köçdükləri, yaşadıkları yerlərdə öz etnotoponimlərini yaratmaqla tarixi izlərini qoyurlar. Əfqanıstanda tərtib edilmiş bir sıra xəritələrdə **əfşarların** yaşayış yerləri qeyd edilmişdir.

Macar alimi Z.Zigeti Əfqanıstanda yaşayan **əfşarların** dilini tədqiq etmiş və onu Azərbaycan dilinin dialekti saymışdır. F.Xəlqov yazır ki, XVII əsrdə **əfşarların** əsas mərkəzi şəhəri Abiverd (Biverd) olmuşdur. Bu şəhərin xarabalıqları Tatarıstan Respublikası ərazisində bu gün də qalmaqdadır. **Əfşar tayfası** Doveyran tayfası ilə birlikdə Şahsevan qrupuna daxildir...

T.İbrahimov **əfşarların** Azərbaycanda məskunlaşması haqqında mövcud mənbələrə əsaslanaraq belə yazır: «*Mirzə Mehdi xan Astarabadi Əfşarlardan bəhs edərkən onların monqol yürüşləri zamanında Türküstandan köçüb ilk əvvəl Azərbaycana gəlmələri barədə məlumat vermişdir*». Müasir müəlliflərdən bəziləri, o cümlədən, Nəsrullah Fəlsəli **Əfşarlar** haqqında Mirzə Mehdi xan Astarabadinin yazdıqlarını təkrar edərək göstərmişdir: «*Əfşarlar monqol yürüşləri dövründə Türküstandan köçüb Azərbaycanda sakin olmuşlar*». Əhməd Kəsrəvi öz əsərində M.M. Astarabadinin yazılarına işarə edərək göstərir ki, Astarabadinin Türküstan deməkdə məqsədi Xəzər dənizinin şimalında yerləşən qıpcaq çölləridir. **Qıpcaq çölləri** Azərbaycana yaxın olduğuna görə **əfşarlar** ilk əvvəl Azərbaycana gəlmişlər.

Ümumiyyətlə, **Əfşar** elləri məsələsinin aydınlaşdırılması xeyli mühüm, eyni zamanda mürəkkəb məsələ olmaqla bərabər, Azərbaycan **əfşarlarının** qasımı, imidi, inallı, alplı, qutlu, gündüzlü, araşlı, təkəli, kosa əhmədli, qırıxlı tayfalarının adları ilə Qaşqay eli

tərkibində olan *avşar* tirelərinin adları arasında müəyyən uyğunluq və eynilik. Qaşqay adları *avşar*ların Azərbaycan mənşəli və Azərbaycan xalqına mənsub olmalarını sübut edən delillərdir. Özbəkistan alimləri yazırlar ki, bəzi etnonimlər fonetik dəyişikliyə uğrayır və antroponimə keçən zaman başqa fərqli semantik məhiyyət kəsb edirlər. Məsələn: *avşar-afşar-ovşar*; *Ovsar* hərfi mənada «gicbəse», «dəvə noxtası» kimi tərcümə edilir ki, bu da etnonimin semantik izahından uzaqlaşmaya səbəb olur.

Z.Dusimov Xarəzmin etnotoponimiyasını tədqiq edərkən bir neçə etnonim haqqında məlumat vermiş və onların sırasında *Avşar* etnoniminə də münasibət bildirmişdir. Müəllif qeyd edir ki, *Avşar* etnonimi Xarəzmin şimalında *Avşar/Avsıl* formasında işlədilir...

B.Əhmədov yazır ki, tarixən müəyyən bir tayfa və xalqın həyatında böyük rol oynamış əşyalar, hadisələr sonralar başqa tayfa və xalqların dillərinə həmin tayfa və ya xalqın adı kimi daxil olur. Məsələn: *avşar/lovşar* - «qoyun sağma üsulu» (Ağcabadi).

Avşar etnoniminin semantikasi, etimologiyası ilə bağlı tədqiqatçıların maraqlı araşdırmaları vardır. Z.Muxamedova yazır ki, Rəşidəddinə görə *Afşar* - Ulduz xanın birinci oğludur. Bu ad «cəld, ovu və ovçuluğu sevmək» deməkdir. Salar Babada isə *Avşar* gah Ay xanın ikinci oğlu, gah da Ulduz xanın ikinci oğlu kimi verilir; bu izah Rəşidəddinlə eynidir: «Cəld, ova həvəsli». Bu adın izahına Əbül-Qazide də rast gəlinir.

Avşarlar XIV əsrdən Səfəvilərin dayacağı olan qızılbaşların tərkibinə daxil idilər. «*Tarixi-Nadiri*»də Mirzə Mehdi xan Nadir şahın türkmən tayfası *avşar*ların bir hissəsi olan «*Karaklı*» nəslinə mənsubluğunu qeyd edirdi. Sözün «*avşar*» forması, Salar Babanın dediyinə yaxın olaraq, «*qöök le*» tayfasının tərkibi kimi qeyd olunur: *avşar/afşar* - *qöök le*nin bölməsi.

D.M.Ovezov qeyd edir ki, bu tayfa Əfqanıstanda olanda *avşar/afşar* «mürçəli» tayfasının tərkibində olub. Göstərilən izahlara türkmən feli «*avşarmak*» - «lovçılıq, lovçılanmaq, tələb-bürlük» və Azərbaycan dialektində *avşar*-«süd», *avşarmay*-«sağmaq» mənasını əlavə etmək olar.

Anadolu dialektində *avşar* sözünün müxtəlif mənaları vardır. *Seyxan* və *Bursa* dialektlərində *avşar* «noxta» deməkdir, amma burada *s/ş* əvəz olunması görünür, müqayisə etdikdə türkməncə *ovsar* < farsca «dəvə noxtası» mənasına uyğun gəlir. Səlcuq Rumunun keçmiş paytaxtı *Konya* sakinlərinin dilində bu söz «*bahməzin bişmə zamanı bərk qaynaması*» deməkdir. *Diyarbakır* deyimlərində «*afşar*» forması «*möhkəm*», «*mohərətli*», «*etibarlı*» deməkdir. Əziziyə, Sivas, *Konya* sakinlərinin dilində *avşar* sözü - «*işini cəld yerinə yetirən*», Əzkipazar və Çankırıda - «*hər şeyin əksi*» mənasında işlənir. *Avşar* bərabərliyin zişafətlərində sultanın sağ tərəfində səkkizinci sırada əyləşərdi...

Əbülgazi Bahadır xanda oxuyuruq ki, «Ulduz xanın böyük oğlunun adı-*Avşar*, ikinci oğlu Qızıq, üçüncü Bəqdili, dördüncü Qarqın. Beşinci çadırda Ulduz xanın böyük oğlu *Avşarı* oturdular; ona sağ ombanı verdilər, Qızıq onu kəsdi, Turunçi atları tutdu. *Afşarın* anlamı - «*işdə çevik olan*» deməkdir, tamğasının işarəsi, onqonu, -*ağ şahin* (tarlan-erkek) çərə *laçın*» mənasındadır...

Azərbaycan damğalarını tədqiq edən C.Cəfərov yazır ki, M.Kaşqarlinin əsərində VI oğuz tayfası *avşar*ların damğası ilə Yazıcıoğlu Əlidə verilmiş eyni tayfa damğası tamamilə fərqlənir. Hər iki damğa olduğu kimi «*Gəmiqaya*» işlərinin sırasında və Duvannının şimal-qərbində, *Sofu Novruz* qəbiristanlığında qeydə alınmışdır.

S.Ataniyazov yazır ki, *Ovşar* (ədəbiyyatlarda-*avşar-afşar*, *avşar*) - orta əsrlərdə oğuz-türkmən tayfası kimi xatırlanır, tayfa arsarı (qarqın nəslə) gökləm, mürçəli və əski tirelərinə aiddir. Onlar Kaşkadarya vilayətinin Mubarak rayonunda yaşayırlar. Q.Vambər *avşar* sözünü «*toptayan*» (sborşik) kimi izah edir. *Avşar*, *afşar* etnoniminə Azərbaycan, İran və Türkiyədə daha çox təsadüf olunur.

Y.Nemcl oğuz etnonimi *avşarın* semantikasi haqqında fikir yürütmüş və onu «*dinc*», «*sakit*», «*sədaqətli*» kimi izah etmişdir. Müəllif eyni zamanda V.V.Radlova əsaslanaraq bu etnonimi «*kiməsə meyl etmək*, *inanmaq*», və ya «*davam gətirmək*, *özünü ələ verməmək*», «*güzaştə gəlmək*», «*razıləşmaq*» kimi mənalandırmışdır. F.Əliyev *avşar* toponiminin etimologiyası haqqında yazır:

«Linqvistik baxımdan təhlil etdikdə aydın olur ki, **Avşar** (ovşar) sözü **Av-çı-ar** komponentlərindən ibarətdir. Bu toponim **av-ov** lekseməsinə sənət bildirən **-çı** şəkilçisi artırılaraq **avçı-ovçu** peşəsi ilə məşğul olan tayfanın adı əsasında əmələ gəlmişdir. **-Çı** şəkilçisi türk dillərində areal xarakterə malik olub, «**peşə, məşğulluq**» mənası ifadə edir **avçı** (kumıq, tatar, türk), **avşı, avsi** (qazax), **avcı** (qazax, başqır), **ovçu** (uyğur, Azərbaycan) və s. **-Cı** şəkilçisinin **-şı, -cı, -sı** variantları da vardır. **-Ar** isə etnonim yaradan ünsürdür, cəmlilik bildirir. Müəllifin əsaslandığı bu etimoloji izah xeyli mübahisəli görünür...

F.Xalıqov N.A.Baskakova əsaslanaraq **afşar** etnoniminin semantikasi haqqında yazır ki, fars dilindəki «**Avşar**» («**ləziyə etmək, sıxmaq, sıxışdırmaq**») sözündən olan **afşar** Azərbaycan dilinin dialektlərində **avşar** formasında «**süd**», həmin formada türkmən dialektlərində «**özünü yüksək tutmaq**», türk dilində «**möhkəm, cəld, etibarlı, işi tez yerinə yetirən**» mənasındadır. Müəllif davam edərək yazır ki, **afşar** sözünün daşıdığı leksik məna haqqında qəti fikir deyilməmişdir. Çox güman ki, sözün kök hissəsi **af liavlitofliov** hissəciyi ilə bağlıdır. Qədim və müasir fars dilində **ov** «**su**» mənası verir; «**şar** hissəciyini isə Azərbaycan dilindəki **peşə, sənət bildirən -çu** şəkilçisinin sinonimi hesab etsək, «**suçu, su ilə bağlı adam**» mənası verdiyi qənaətinə gələ bilərik.

Tədqiqatçılarımızdan bir çoxu **Abşeron** coğrafi adının **Əfşar** etnonimindən yaranmasını iddia edirlər. N.Nəbiyev yazır: «**Ərazi**-sində geniş yayılmış **şor** göllərdən qədimdən bəri **duz çıxarıldığından** «**Abşeron**»un farsca «**şor sular**», «**şor göllər**» mənasında olması güman edilir». Bəziləri «**Abşeron**» sözünün farsca «**ab şirin**», yəni, «**şirin su**» mənasında olması fikrini irəli sürürlər. Bir sıra mülahizəyə görə toponim vaxtı ilə bu yerdə yaşayan **Əfşar** tayfasının adını özündə daşıyır. Həmin tayfanın **Əfşar** adlı şəhərdə yaşaması güman edilir...

Əfşar etnonimi hal-hazırda ölkəmizin antroponimlər sisteminə də soy ad kimi yaşamaqdadır...

Xocavənd rayonunun ərazisində də **Avşar** tağı adlı oronimə rast gəlirik...

BADAR

Zərdab rayonunun Ağabağı kəndi ərazisində qeydə alınmış orografik obyektlərdən biri **Badar** adlanır. Oronimin mənasına müxtəlif prizmadan yanaşanlar var. Məna elə gəlir ki, **badar** termini «**əkilmiş bələcə sahə**», «**kiçik əkin yeri**», «**küləkdöyən əkin yeri**», «**yelvuran əkilmiş kiçik yer**» anlamındadır. Bu tipli toponimlərə Azərbaycanın digər bölgələrində də rast gəlirik...

BAŞ ŞİRVAN KOLLEKTORU

Zərdab rayonunun şimal ərazilərində (Alicanlı və Çallı kəndləri yaxınlığında) axan, Şirvan, Mil və Qarabağ düzlərindən keçən respublikanın ən ləzi drenaj kanalı **Baş Şirvan kollektoru** adlanır. Uzunluğu 216 kilometrə yaxın olan bu kollektor 1964-cü ildə istifadəyə verilmişdir. Onun mənsəbində suburaxma qabiliyyəti - maksimal 37m³/san-dır. Mənbayını Şirvan düzündən şimal-qərbindən, Ağdaş rayonu ərazisindən götürən **Baş Şirvan kollektoru** Kür çayının sol sahilı boyunca uzanaraq Bəndovan burnundan bir qədər şimalda Xəzər dənizinə tökülür.

152 km uzunluğu olan **Mil-Qarabağ kollektoru** və 70 km uzunluğunda olan **Aşağı Şirvan kollektoru** Kürdəmir rayonunun Muradxan və Pirili kəndləri yaxınlığında **Baş Şirvan kollektoruna** birləşir. **Baş Şirvan kollektoru** Şirvan düzündə Zərdab rayonu əraziləri də daxil olmaqla, 155 min hektar, Mil və Qarabağ düzlərində isə 142 min hektar sahənin məllorasiya vəziyyətini yaxşılaşdırır. Bütün qeyd olunanları ümumiləşdirsək **Baş Şirvan kollektorunun** Azərbaycan torpaqları üçün nə dərəcədə böyük əhəmiyyətli olduğunu görürük...

BAŞANA

Cilovxanlı kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Başana** adlanır. Bu toponimlə araşdırıcılar müxtəlif cür izah

edirilər. **Başana** toponimi «boş və yumşaq torpaq» mənasındadır. **Baş** sözünün «*tapə*», «*zirvə*», «*mövqe*» anlamları da məlumdur.

Şəmkir rayonu ərazisində də **Başana** oronimində rast gəlinir...

BAŞMAQLI ÇALA

Azərbaycan oronimiyasında mənfi relyef formaları bildiren terminlərlə işlənən çoxlu sayda coğrafi adlara rast gəlmək olar. Belə terminlərdən biri də **çala** terminidir. Azərbaycan toponimiyasında **çala** termininin «*çökək*», «*çökək yer*», «*çuxur*», «*çuxur yer*», «*dərə*», «*quyu*», «*yağış və qar sularının dolduğu çökək*» və s. mənə çalaları vardır.

Zərdab rayonunun Dəliqışçı kəndi ərazisində qeydə alınan **Başmaqlı çala** oronimi həmin çalanın zahirən **başmağa** bənzədiyinə görə belə ad almışdır. Azərbaycanın coğrafi adlar sistemində relyef formasının zahiri görünüşünü adında əks etdirən bu kimi toponimlər üstünlük təşkil edir...

BƏRDİC ŞƏHƏRİ

Tarixi mənbə və sənədlərdə adı **Bərdüc**, **Bərzənc**, **Bərzənd** kimi də qeyd olunan Azərbaycanın orta əsr feodal şəhərlərindən biri **Bərdic** şəhəridir. Kür çayının sahilində yerləşən **Bərdic şəhəri** **Bərdə**-**Dərbənd** (Bab əl-Əvab) karvan yolu üstündə mühüm ticarət məntəqəsi olmuşdur. Vaxtilə Təbriz-Ərdəbil-Beyləqan-Bərdə-Şamaxı-Dərbənd ticarət yolu bu şəhərdən keçirmiş.

Bərdic şəhərində Şamaxıya gedən karvan yoluna çıxmaq üçün **bərə** yolu var imiş. Əksər tədqiqatçıların fikrincə (V.F.Minorski və başqaları) **Bərdic** Kür çayı sahilində, indiki Zərdab rayonunun Kərpükənd kəndi yaxınlığında (Bərdədən 35 kilometr şərqdə) yerləşmişdir...

Qədim yazılı mənbələrdə **Bərdic** (**Bərzənc**) haqqında kifayət qədər məlumatlar var. IX-X əsrlərdə yaşamış ərəb coğrafiyaşünas

səyyahlarından Əl-Yaqubi, İbn əl-Fəqih, əl-İstəxri və əl-Müqəddəsi bu şəhəri **Bərzənd**, İbn Havqəl **Bərzənc**, İbn Xordadbeh isə **Bərdic** adlandırmışlar. İbn Havqəl (X əsr) özünün «*Kitab əl masalik və-əl-ma-malik*» («*Yollar və məmləkətlər*» kitabı) əsərində **Bərzənc** adlandırdığı bu şəhər haqqında (onun Bərdədən məsafəsi və s.) qiymətli məlumatlar vermişdir. Vaxtilə burada balıq vətəgəsi də mövcud olmuşdur.

Bərdic adına digər mənbələrdə də rast gəlinir. XVIII əsrin gürcü müəllifi Vaxuşti göstərir ki, **Bərdic** (**Xramçay**) adı həmin çayın üzərində olan **Bərdic qalası** orografik obyektinin adındandır. O, yazır ki, **Bərdüc** Dəbede (**Xramçay**) üstündə şəhərdir. **Xramçayın** həm də **Bərdüc** adlanması oradakı **Bərdüc qalasının** adındandır. Həmin **Bərdüc** isə başqa mənbələrdə **Agcaqala** kimi də **Bərdüc qalasının** adındandır. Həmin **Bərdüc** isə başqa mənbələrdə **Agcaqala** kimi də göstərilir.

Bərzənc toponimi çox güman ki, «*qara rəngli böcəklərin olduğu yer*» (farsca) mənasındadır...

BƏRƏ

Bərə toponimi Zərdab rayonunun Kərpükənd kəndi ərazisində, Kür çayı sahilində qeydə alınıb. Vaxtilə burada o sahilədən bu sahilə və əksinə adamlar **bərə** vasitəsi ilə keçirdilər. Məlumdur ki, çay, dəniz, gölün bir sahilindən o biri sahilinə nəqliyyat vasitələri, sərnişin və yükdaşıyan gəmi və ya qurğuya **bərə** deyilir. **Bərə** matorlu və matorsuz olur. Adətən matorsuz **bərə** çaylarda ucları sahillərə bərkidilmiş tros ilə, yaxud yedək gəmi ilə hərəkətə gətirilir. Qayıq, sal, barj və ya onların ümumi yük platformalı qrupuna da **matorsuz bərə** demək olar. Adamları ensiz su maneələrindən keçirmək üçün çox zaman 10-100 adamlıq sərnişin gəmilərindən istifadə olunur. Bu ərazidə də vaxtilə **bərə**dən istifadə edilirdi...

BƏRƏ YERİ

Zərdab rayonu ərazisində, Kür çayının sahilində, Qoruqbağı kəndi ilə Ağcabədi rayonunun Nəcəfqulubəyli kəndi arasında qeydə alınmış oronimlərdən biri **Bərə yeri** adlanır. Çay, dəniz və gölün bir sahilindən o biri sahilinə nəqliyyat vasitələri, sərnişin və yük daşıyan gəmi və ya qurğuya **bərə** deyilir. **Bərə** motorlu və ya motorsuz olur. **Motorsuz bərə** adətən çaylarda ucları sahillərə bərkidilmiş tros ilə, yaxud da yedək gəmişi ilə hərəkətə gətirilir. Qayıq, sal, barj və ya onların ümumi yük platformaları qrupuna da **motorsuz bərə** deyirlər.

Yuxanda adını çəkdiyim bu **yerde** vaxtilə **barədən** istifadə olunmuşdur. Bu XX əsrin 70-ci illərinə qədər davam etmişdir. Yaşlı nəsil o yeri **Bərə yeri** adlandırmışlar.

Bərə sözü toponimiyada «*sahilə yaxın yer*», «*çay yatağında su qolu*», «*divar altından keçən su yolu*», «*arx*», «*minik vasitəsi (bərə) dayanan yer*», «*pusqu, ov güdüən yer*», «*qayalıqda kol-kosluq*», «*alçaq aşırım*» və s. mənələrdə işlədilir.

BƏRƏAĞZI

Zərdab rayonu ərazisində, Kür çayı sahilində qeydə alınan coğrafi adlardan biri də **Bərəağzı** orografik obyektdir. **Ağz** termini «*girəcək*», «*ön*», «*axan olan*», «*başlanğıc*» anlamlarına uyğun gəlir. **Bərə** sözü isə «*çay yatağında su qolu*», «*sahilə yaxın yer*», «*divarın (barının) altından keçən su yolu*», «*arx*», «*bərə (minik vasitəsi) dayanan yer*», «*ov güdüən yer, pusqu*», «*alçaq dağ aşırımı*», «*qayalıqda kol-kosluq*» mənələrində işlədilir. **Bərəağzı** toponimi «*bərə (minik vasitəsi) dayanan yerin girəcəyi, başlanğıcı*» mənasındadır.

BƏYİMLİ QƏSƏBƏSİ

Bayimli şəhər tipli qəsəbəsi Zərdab rayonunda, Bayimli ərazi inzibati vahidində, rayon mərkəzindən 19 kilometr şimal-şərqdə, Şirvan düzündə yerləşir. **Bayimli qəsəbəsinin** əhalisinin sayı 1073 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Qəsəbədə cəmi təsərrüfatların sayı 203-dür. Qəsəbədə orta məktəb, klub, kitabxana, tibb məntəqəsi və s.

Bayimli yaşayış məntəqəsi əvvəllər **Bayimli** adlanan bir ərazidə salındığı (1920-ci illərdə) üçün belə adlandırılmışdır. Kəndin ərazisi əvvəllər Ağsu rayonunun Bayimli kəndinə məxsus qışlaq yeri olmuşdur. Bu ərazilər XX əsrin əvvəllərində **bayimli** icmasının qışlaq yeri olmuşdur. Bu icmanın yayıa q yeri bəzi sənədlərdə də indiki Ağsu rayonunun ərazisində göstərilmişdir. Yerli məlumata görə, oykonim **Bayim** adlı bir dul qadının adı ilə bağlıdır. **Bay** sözünün qadın formasına, xanıma **bayim** deyirlər...

Bu tipli coğrafi adlara Azərbaycanın digər ərazilərində də rast gəlirik: **Bayimdağ** (Davaçı rayonu ərazisində dağ), **Bayimli** (Ağsu rayonunda kənd, İsmayilli rayonunda dağ), **Bayimsarov** (Tərtər rayonunda kənd) və s.

BIÇAQÇI KƏNDİ

Bıçaqçı kəndi Zərdab rayonunda, Bıçaqçı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 31 kilometr qərbdə, Kür çayının sol sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1663 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq, balıqçılıq, bostançılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, tibb məntəqəsi, klub, poçt, ictimailaşma və məişət xidməti obyektləri, uşaq bağçası və s. var. Kənddəki təsərrüfatların sayı 404-dür. Kəndin *isgəndərilər*,

maşadılar, mollasəmədlilər, molikməhərrəmliilər, şıxlar və s. adlı nəsil və tirələri vardır.

Bıçaqçı oykonimi qacar tayfasına mənsub olmuş **bıçaqçı** (pıçaqçı) tirəsinin adını özündə əks etdirir. Kəndin adı 1917-ci ilə aid olan sənədlərdə **Bıçaqxçı** (*Bıçaxçı*) variantında qeydə alınmışdır. **Bıçaqçı** toponimi *qacarlann bıçaqçı* (*bıçaqçı*) tirəsinin adını əks etdirir. **Pıçaqçılar** (*bıçaqçılar*) hal-hazırda Cənubi və Şərqi İranın dağ və yarımsəhra rayonlarında yaşayırlar. Yerli məlumata görə, **Bıçaqçı kəndi** – XIX əsrin əvvəllərində yaranmışdır. Yaşayış məntəqəsinin ilk sakinləri Aşağı və Yuxarı Seyidlər, eləcə də Əlvənd kəndlərindən gəlmişlər...

Yaşayış məntəqəsinin adı çox güman ki, balıqçılıqla əlaqədardır. Belə ki, əvvəllər Kür vətəgələrində tutulan balıqlar əsasən duzlanar, sonra **bıçaqçılar** tərəfindən xüsusi qaydada kəsilib yenidən duzlanaraq çənlərə yığılardı. Ehtimal ki, burdakı vətəgədə məskən salmış **bıçaqçı** balıqçıların adı sonradan kəndə verilmişdir...

BIÇAQÇI MEŞƏSİ

Kür çayı sahilı boyunca Zərdab rayonunun Bıçaqçı kəndi yaxınlığında uzanan meşə **Bıçaqçı meşəsi** adlanır. Meşənin sahəsi təxminən 376 hektardır. Vaxtilə **Bıçaqçı** meşəsində tez-tez müxtəlif vəhşi heyvanlara rast gəlmək mümkün idi, indi demək olar ki, onların kökü kəsilmişdir. Meşənin **Bıçaqçı** adlanması yaxınlıqdakı **Bıçaqçı** kəndinin adı ilə əlaqədardır...

BİRİNCİ ALICANLI KƏNDİ

Zərdab rayonunda, Çallı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 20 kilometr şimal-qərbdə, Şirvan düzündə yerləşən yaşayış məntəqəsi **Birinci Alicanlı kəndi** adlanır. Kəndin əhalisinin sayı 1138 (1 yanvar 2008-ci ilə aid statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıqla məşğul

olur. Kəndin cəmi təsərrüfatlarının sayı 447-dir. Kənddə orta məktəb, kitabxana, klub, mədəniyyət evi, məscid, tibb məntəqəsi, uşaq bağçası, rabitə şöbəsi və s. var.

Kəndin *sərxanlılar, təhlilər, paşalar, qarabağlılar* adlı nəsil və tirələri vardır.

Birinci Alicanlı kəndinin sakinləri vaxtilə indiki Ağsu rayonundakı **Təklə** kəndindən gəldikləri üçün yaşayış məntəqəsi **Təklə Alicanlısı** kimi də tanınır. Əvvəllər **Sərənkava** (*Səpənkova*) adlanan bu ərazi XIX əsrdə **Alican** adlı böyük ilxı sahibinə məxsus olduğu üçün həmin yerdə salınmış kənd **Alicanlı** adlandırılmışdır. Oykonlmin tərkibindəki **Birinci** sözü onu eyniadlı digər yaşayış məntəqəsi adından fərqləndirmək üçün əlavə olunmuşdur. Rayonda **İkinci Alicanlı** adlı kənd də var.

Quba rayonunda **Alic**, Laçın rayonunda **Alican**, Xaçmaz rayonunda **Alicqışlaq** toponimləri də bu tipli coğrafi adlardır...

BIYANLI ÇALA

Əlvənd kəndi ərazisində qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Bıyanlı çala** adlanır. **Çala** coğrafi termini mənfi relyef forması bildirir. Azərbaycan dilinin dialektlərində **çala** sözü «çökək yer», «dələ», «çuxur yer» mənasındadır. Respublikamız ərazisində çöl materialları içərisində **çala** termininin iştirakı ilə 370 coğrafi ad qeydə alınmışdır...

Bıyan – paxlalılar fəsiləsindən çiçəyi adətən bənövşəyi, yarpağı lələkvari, meyvəsi paxlalı çoxillik ot bitkisi. Paxlalılar fəsiləsinin ot cinsi olan **biyandan** libbdə, piva istehsalında, qənnadı məmulatında, kulinariyada və s. geniş istifadə olunur...

BOZ BAZI

Zərdab rayonu ərazisində, Çallı kəndi yaxınlığında qeydə alınan oronimlərdən biri də **Boz bazı** adlanır. Oronim rəng bildirən **boz**

sözündən və müsbət relyef forması ifadə edən **bazı** terminindən ibarətdir. Toponim «*boz rəngli su çıxmayan hündür yer*» mənasındadır. Göyçay rayonunun Qızılağac və Sabirabad rayonunun Qaralar kəndlərinin ərazisində də **Boz bazı** coğrafi adı qeydə alınıb.

Əlavə məlumat üçün bax: *Bozqobu dərəsi*.

BOZQOBU DƏRƏSİ

Zərdab rayonu ərazisində, Bayimli qəsəbəsi yaxınlığında qeydə alınmış oronimlərdən biri də **Bozqobu dərəsi** adlanır.

Qobu sözü monqol mənşəli coğrafi termindir. Bu söz bizim dialektlərdə əsasən *qovu*, *kobi*, *gobi*, *qobu* formalarında tələffüz olunur. **Qobu** mənfi relyef forması bildirən termini oronimlərdə «çökəklik», «*dərə*», «*quru dərə*», «*su basan yer*», «*çay və sel sulannın axdığı yer*», «*dərin arx*», «*susuz çay dərəsi*» və s. mənə çalarianna malikdir. **Dərə** coğrafi termini də mənfi relyef forması bildirir.

Bozqobu dərəsi oronimi adındakı **boz** sözü həmin orografik obyektin torpağının **boz** rəngdə olduğunu bildirir. Oronimiyamızda **qobu** sözünün (termininin) iştirakı ilə 900-ə qədər coğrafi ad qeydə alınmışdır.

Ağsu, Göyçay, Ucar, Şəmkir rayonlarının ərazilərində də **Bozqobu dərəsi** oronimi vardır...

BÖYÜK BAZI

Azərbaycan oronimiyasında **bazı** termini «təpədik», «dikdir», «mərz», «tərə» və s. mənələrdə işlədilir. Bu terminlə bağlı oronimlərə respublikamızın əsasən düzənlik ərazilərində – Kür-Araz ovalığında rast gəlmək mümkündür. Kürdəmir, Şamaxı, Tovuz, Ordubad inzibati rayonlarında «*su çıxmayan hündür yer*» yerli əhali tərəfindən **bazı** adlandırılır. **Bazı** termini ilə əlaqədar çöl materialları içərisində Azərbaycan ərazisində 650 oronim qeydə alınmışdır.

Böyük bazı oronimi Zərdab rayonunun Sarıqaya kəndi ərazisində qeydə alınıb. Kəndin ərazisində **Kiçik bazı** və **Sarı bazı** coğrafi adları da qeydə alınmışdır. **Böyük bazı** coğrafi adı həmin təpəciyin **böyük**, geniş olması ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır. Bu tipli oronimlərə nümunə olaraq **Axtaçı bazısı** (Ağsu rayonu), **Yoğun bazı** (İmişli rayonu), **Bərgüşad bazısı** (Ucar rayonu), **Boz bazı** (Sabirabad rayonu), **Şaban olan bazı** (Göyçay rayonu), **Məmmədəkən bazı** (Saatlı rayonu) və başqalarını göstərmək olar.

İmişli rayonunun Qaralar, Göyçay rayonunun Qızılağac və Saatlı rayonunun Qaracalar kəndləri ərazilərində də **Böyük bazı** oronimi qeydə alınıb...

BÖYÜK DƏKKƏ KƏNDİ

Böyük Dəkkə kəndi Zərdab rayonunda, İsaqbağı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 7 kilometr şərqdə, Kür çayı sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 381 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, baramaçılıq, balıqçılıq, bostançılıqla məşğul olur. Kəndin 80 təsərrüfatı var. Yaşayış məntəqəsində məktəb, kitabxana, və s. vardır. **Böyük Dəkkədə qəhərmənlilər, həcəsədliilər, məmmədliilər, cəfərliilər, əhədliilər** adlı nəsil, tayfa və tirələr yaşayır.

Böyük Dəkkə oykoniminin əsasını təşkil edən **dəkkə** sözü dilimizdə «oba, oymaq» mənasında işlədilir. Bu kəndi vaxtilə **Həcəsədli** nəslinə mənsub olan ailələr salmışlar. Yaşayış məntəqəsi **böyük** olmasına görə **Bala Dəkkə** (hazırda Təzəkəndlə birləşdiyinə görə kənd ləğv olunmuşdur) kəndindən fərqləndirilmək üçün belə adlandırılmışdır. **Böyük Dəkkə** oykonimi «*Böyük oba, oymaq*» mənasındadır.

Tarixi sənədlərdən aydın olur ki, XIX əsrin sonlarında **Böyük Dəkkə** 25 əvli kənddən ibarət imiş. Burada 138 nəfər əhali yaşamışdır. Onların 3,5 desyatın həyatyanı sahəsi, 5,5 desyatın çəkiliyi, 11 ibrubnuzlu iş heyvanı, 23 sağmal inəyi və 2 alı olmuşdur. **Dəkkəlilər** «daxal» evlərdə yaşayıb ömür sürürmüşlər. Lap

qədimdən dəkkəlilər yaxşı baramaçı və balıqçı sayılmışlar. Qaynaqlardan məlum olur ki, H.B.Zərdabı Dəkkə vatəgəsini bir neçə illiyə icaraya götürüb. O, ov yerini adətən dəkkəlilərə verərdi...

«Ərəb və fars sözləri lüğəti»ndə **dəkkə** sözü 1) «dağ keçisi», «vəhşi keçi»; 2) «səki»; 3) «pəyə, lövlə» anlamı daşıyır. Toponimin «səki» mənası daha ağlabatan görünür. Bəzi araşdırmalar oykonimi **dik** və ya **dəngə** komponentli ilə bağlayır. Çox güman ki, yaşayış məntəqəsinin adı **Dikə** kimi yaranmışdır. Toponimin tərkibindəki **Boyuk** sözü bu kəndi bir qədər aralı düzənlikdəki **Kiçik Dəkkə** və ya **Dəkkəoba** adlanan kənddən fərqləndirmək üçün oykonimə əlavə edilmişdir...

BURUNLU KƏNDİ

Zərdab rayonunda, rayon mərkəzindən 18 kilometr qərbdə, Kür çayının sahilində, Məlikli kənd inzibati ərazi vahidində, Şirvan düzündə yerləşən kəndlərdən biri **Burunlu** adlanır. Əhəllsinin sayı 596 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumatlara görə) nəfərdir. Kənd əhalisi əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq, baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 147-dir. Burunlu yaşayış məntəqəsində *rəhimlilər, usublular, osmanlılar, məmmədilər* və s. adlı nəsil və tirlər məskunlaşmışdır.

Toponimiyada müəyyən tapənin, qayanın sivri bucaq şəklində düzünə tərəf uzanmış hissəsi **burun** adlanır. Bu terminlə bağlı Azərbaycanda 350 coğrafi ad qeydə alınmışdır. Kənd **burunlu** adlı yerdə salındığı üçün belə adlandırılmışdır. Əvvəllər Kür çayı kəndin yerləşdiyi bu ərazilərdən keçirmiş və onun meandr yaratdığı, çox sərt əylidiyi yerə coğrafi mənada **Burunlu** deyilirmiş. Bu səbəbdən də yaşayış məntəqəsi belə adlandırılmışdır. Bu oykonim metaforik cəhətinə görə belə ad almışdır.

Burunlu toponimi ilə bağlı başqa fikirlər də mövcuddur. **Burun** termini «dağın, tapənin düzünə girmiş **burun** formalı hissəsi» anlamındadır. Toponim türk dilində «irəli çıxan və ya suya doğru uzanan», «dağ çıxıntısı», «dağın qolu», «sıldırımli qaya» mənə-

arında işlənən **burun** sözünə – lu şəkilçisi əlavə etməklə düzəldilmişdir. Oykonim quruluşca düzəltmə toponimdir.

Burunlu kəndini XIX əsrdə **müskürlü** ictimaiyyətinə mənsub olan ailələr burada saldıqına görə yaşayış məntəqəsinin tam adı bir müddət **Burunlu Müskürlüsü** də olmuşdur...

Zəngilan rayonunda da **Burunlu** kəndi var. Vaxtilə Gəncə (Yelizavetpol) quberniyasının Zəngəzur qəzasında (indiki Ermənistanın Sisyan rayonunda) **Burunlu** adlı kənd mövcud olub. 1918-ci ildə həmin kəndin Azərbaycan türklərindən ibarət əhalisi ermənilər tərəfindən qovulmuş və kənd ermənilər tərəfindən dağıdılmışdır. Toponim həmin yerin coğrafi quruluşu – orada dağ burnunun olması ilə əlaqədar belə ad almışdır...

CALA

Cilovxanlı kəndi yaxınlığında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Cala** adlanır. **Cala** sözünün dilimizdə müxtəlif mənalarları vardır: «qarğılıq», «ağaclıq», «saxta düzəltmə», «kəçmə, ayrı düşmə», «cılalı, parıltılı» və s. Zərdab rayonu ərazisindəki **Cala** toponimi «qarğılıq» anlamındadır. Bu tipli toponimə Ağcabədi rayonu ərazisindəki **Cala** oronimini də nümunə göstərmək olar...

CALĞALIQ

Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri də **Calğalıq** adlanır. Toponim «*tutluq*», «*tut bağı*», «ağaclıq» mənasındadır. Füzuli, Xocavənd, Oğuz rayonları ərazilərində də **Calğalıq** adlı oronimə rast gəlirik...

CANAVARBOĞAN

Zərdab rayonunun ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Canavarboğan** adlanır. Toponim **canavar** və **bogan**

sözlərindən ibarət olub, həmin ərazidə bir şəxs tərəfindən **cana-varın bağlanması** ilə bağlı olaraq belə adlandırılmışdır. Tərkibində çöl heyvan adlarını əks etdirən oronimlərə Azərbaycanın digər rayonlarının ərazilərində də rast gəlinir...

CEYRANLI MEŞƏ

Ceyranlı meşə orografik obyektı Bəyimli və Dəli Quşçu yaşayış məntəqələri arasında qeydə alınmışdır. XX əsrin ortalarına qədər bu yerlərdə çoxlu sayda **ceyran** olmuşdur. Respublikamızın ərazisində çoxlu sayda **ceyran** çöl heyvanı adı və müxtəlif orografik terminlərdən düzələn zoonimik oronimlər vardır. Hazırda **ceyran** ovlanması ciddi qadağandır. Ümumiyyətlə, indi bu heyvan Göyçay yasaqlığında və Şirvan dövlət qoruğunda mühafizə olunur...

Ceyran heyvan adı ilə bağlı oronimlərə nümunə olaraq **Ceyrandağ** (İsmayilli rayonu), **Ceyranda** (Şəki rayonu), **Ceyran düzü** (Göyçay və Zəngilan rayonları), **Ceyran çölü** (Göygöl, Xocavənd, Qax, Şamaxı rayonları), **Ceyran ölüşü** (Nəftçala rayonu, Ərəb Qardaşbəyli kəndi) və başqalarını göstərə bilərik...

CILĞADƏRƏ

Rayon ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Cılğadərə** adlanır. **Cılğa (cülüə)** termini «quru dərə» mənasındadır. **Cılğadərə** toponimi «quru dərə çökəkliyi» anlamındadır. **Dərə** sözü mənfi relyef forması bildiren coğrafi termdir. Azərbaycan oronimiyasında **dərə** termini ilə əlaqədar çöl materialları içərisində 30.000 coğrafi ad toplanmışdır. Təvazökarlıqdan uzaq da olsa, bildirim ki, bu coğrafi adların 10.000-ə qədərini mənim tərəfimdən toplanmışdır...

CİLOVXANLI KƏNDİ

Cilovxanlı kəndi Zərdab rayonunda, rayon mərkəzindən 20 kilometr məsafədə, Alicaanlı kənd inzibati ərazi vahidində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 213 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan məlumata görə) nəfərdir. Kənd əhalisi əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq, bostançılıqla məşğul olur. Kənddə məktəb, kitabxana və s. var. Kəndin 57 təsərrüfatı vardır.

Bu yaşayış məntəqəsi **Cilovxan** variantında da qeydə alınmışdır. **Cilovxanlı** oykonimi etnotoponimdir. **Cilovxanlı** yaşayış məntəqəsi **muğanlı** tayfasının **cilovxanlı** tirəsinin vaxtilə burada məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. Yerli məlumata görə, bu nəsil indiki Salyan rayonu ərazisindən gəlmişdir...

Bu tipli oykonimlərdən biri də Tovuz rayonundakı **Cilovdarlı** kəndidir. Vaxtilə İrəvan quberniyasının Aleksandropol qəzasında **Cilovxan**, **Cilovxanlı** adlı kənd də mövcud olub. XVIII əsrin II yarısında Qarabağda İbrahimxəlil xana məxsus müliklərdən biri **Cilovxan** adlanırdı...

Babək rayonunun Cəhri kəndi ərazisində **Cilovxanlı** məhəlləsi adlı orografik obyekt də qeydə alınıb...

ÇALA YERİ

Keçmiş Lələ Əhmədli yaşayış məntəqəsi, indiki Dəli Quşçu kəndi ərazisində qeydə alınan toponimlərdən biri də **Çala yeri** adlanır. XX əsrin 30-cu illərində – kolxozlaşma dövründə bu ərazilərdə «Misir» növündən olan pambıq becərilmişdir. Sonralar bu **Çala yeri** su altında qalmış, orada - 15 hektarlıq sahədə göl yaranmışdır. **Çala** termini mənfi relyef forması bildirir. Bu yer relyef formasına, ərazisinin çökək, çala olmasına görə belə adlandırılmışdır. 15 hektarlıq bu ərazidən qazıntı zamanı çoxlu sayda pul sikkələri və s. nümunələr tapılmışdır...

ÇALLI ARXI

Zərdab rayonunun Çallı kəndi ərazisində, rayon mərkəzindən 13 km aralıda qeydə alınan hidronimlərdən biri **Çallı arxı** adlanır. Hidronim **Çallı** sözündən və **arx** hidronimik apelyativindən ibarətdir. **Çallı** sözü eyniadlı kəndin adı ilə bağlıdır. **Arx** kənarı ilə axdığı **Çallı** kəndinin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır.

ÇALLI KƏNDİ

Çallı kəndi Zərdab rayonunda, rayon mərkəzindən 12 kilometr şimalda, Çallı inzibati ərazi vahidində, Ucar-Zərdab avtomobil yolu kənarında, Şirvan düzündə, Kür-Araz ovalığında yerləşir. Kəndin 2307 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan məlumata görə) nəfər əhalisi var. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, xəstəxana, mərcid, dəyirman, uşaq bağçası, rabitə şöbəsi var. Kəndin cəmi təsərrüfatlarının sayı 637-dir. **Çallı** yaşayış məntəqəsində *qasımlı, dəlləkli, seyidağalı, camışyeyənlər, əzimlilər, seyidnağılılar, şamililər* adlı nəsil və türələr yaşayır.

Çallı yaşayış məntəqəsini *seyidəhmədli, seyidnağılı, şamarlı* nəsilərinə mənsub olan ailələr boz küdrü sahədə salmış, sonralar onlar indiki ərazidə məskunlaşmışlar...

Çallı toponiminin əsasını **çal** komponentli təşkil edir. **Çal** sözü türk dillərində «*təpə*», «*çaydaş*», «*daş*» və rəng bildirən «*açıq boz*», «*tünd boz*», «*boz*» mənalarında işlədilir. Bu sözün «*ağarmağa başlamış*», «*dən düşmüş*», «*bitkisi az olan və ya olmayan*» anımları da məlumdur. **Çallı** sözünün «*kiçik meşə*», «*yamac*» mənaları vardır. Toponimin tərkibindəki –lı sözdüzəldici şəkilçisi mənsubluq ifadə edir.

Yerli məlumatlara görə, bu yaşayış məntəqəsi əvvəllər **Çal piri** («*dağ döşündə olan piri*»), indi isə **Çallı piri** adlanan müqəddəs yerin yaxınlığında salındığı üçün belə adlanmışdır. Çox güman ki, **Çallı** oykonimi Azərbaycan toponimiyasında «*bozqırlaşmış*,

landşaftlı pozulmuş yer» mənasında işlənən **çallıq** sözünün sonundakı samitin düşməsi ilə yaranmışdır.

Azərbaycanda – Xocavənd rayonu ərazisində **Çallıgöl**, Davaçı rayonunun ərazisində isə **Çallıq** adlanan orqrafik obyekt mövcuddur. 1590-cı ilə aid olan tarixi mənbəyə görə, vaxtilə Rəvan əyalətinin Vədi nahiyyəsində də **Çallı (Çaklı)** adlı kənd mövcud olub...

ÇALLI PİRİ

Dini etiqadla bağlı siltayış yerini adətən **pir** adlanır. Bəzi **pir** və ziyarətgahlar əhali tərəfindən müqəddəs tutulur. Azərbaycanın bəzi ərazilərində təriqət başçıların, din xadimlərinin qəbir və türbələri **pir** hesab olunur və bəzən onlara nəzirələr də verirlər...

Pir sözünün dilimizdə «*ulu*», «*qoca*», «*müdrək*» mənaları da var. Bu söz fars dilində «*nurani qoca*», «*müqəddəs şəxs*», «*dini icmanın başçısı*» deməkdir. **Pir** sözü ilə bağlı Azərbaycanda 40-a qədər yaşayış məntəqəsi var. **Çallı piri** oronimi **Çallı kəndi** ərazisində (kəndin 5 kilometrliyində) qeydə alındığı üçün belə adlanmışdır.

Əlavə məlumat üçün bax: **Çallı kəndi**.

ÇALLIGÖL

Zərdab rayonunun Çallı kəndi ərazisində qeydə alınan hidronimlərdən biri **Çallıgöl** adlanır. Bu **göl** yerləşdiyi ərazinin adı ilə əlaqədar, həm də landşafta uyğun olaraq **Çallıgöl** adlandırılmışdır.

Xocavənd rayonunun ərazisində də **Çallıgöl** adına rast gəlirik.

ÇAQQAL DƏRƏSİ

Zərdab rayonunun Alıcanlı kəndi ərazisində qeydə alınmış oronimlərdən biri **Çaqqal dərəsi** adlanır. Oronim **çaqqal** heyvan

adından, **dərə** mənfi relyef forması bildiren coğrafi terminindən və mənsubluq ifadə edən **-si** şəkilçisindən ibarətdir. **Çaqqal** – illər fəsiləsindən olan yirtıcı məməli heyvandır. Azərbaycan ərazisində ona əsasən aran düzənliklərin sıx cəngəlliklərində, bəzən də səhra və dağətəyi ərazilərdə rast gəlmək mümkündür.

Respublikamızın ərazisində çöl heyvan adları və orqrafik terminlərdən düzəlmiş çoxlu sayda oronimlər mövcuddur. **Çaqqal** çöl heyvanının adı ilə əlaqədar olaraq Azərbaycanda aşağıdakı coğrafi adlar qeydə alınmışdır: **Çaqqal qobusu** (Ağcabədi, Ağsu, Göygöl rayonları), **Çaqqallı dərə** (Ağsu, Oğuz, Göygöl, Şəki rayonları), **Çaqqallı düz** (Qəbələ rayonu, Çuxur Qəbələ kəndi), **Çaqqallı təpa** (Beylaqan, Göygöl, Yevlax rayonları) və s.

ÇAYIRLIQ

Yarməmmədbağı kəndi ərazisində qeydə alınan orqrafik obyektlərdən biri **Çayırliq** adlanır. Oronim **çayır** sözündən və **-liq** şəkilçisindən ibarətdir. **Çayırliq** toponimi «*çayır otu bitən yer*» mənasındadır. **Çayır** – bataqlıqlarda, rütubətli yerlərdə bitən əlaq otudur. Taxıllar fəsiləsindən olan bu bitki cinsinin yarpaqları xətvəri, çiçək qrupu budaqçılıqdır. Tapdanmaya və biçilməyə davamlı barmaqvarı **çayır** (Bermudotu) qiymətli yem bitkisi sürünən yeraltı zoğları olan otudur...

ÇAYÜSTÜ BAZI

Çayüstü bazı oronimi Zərdab rayonunun Çallı kəndi yaxınlığında qeydə alınmışdır. **Bazı** termini oronimiyada «*təpacik, dikdir, tirə*» və s. mənələrdə işlədilir. Göyçay rayonunun Qızılağac kəndi ərazisində də **Çayüstü bazı** oronimi qeydə alınmışdır. Çöl materialları içərisində oronimiyamızda 650-ə qədər **bazı** termini ilə əlaqədar oronimlər yaranmışdır. **Bazı** termininin iştirakı ilə yaranan

oronimlərə düzənlik zonalarda (Kür-Araz ovalığında) daha çox təsadüf edilir...

ÇÖLÖYLÜ

Əlvənd kəndi ərazisində qeydə alınan orqrafik adlardan biri **Çölöylü** adlanır. Bu coğrafi ad kəndin mərkəzindən bir qədər çöl tərəfdə qeydə alındığı üçün yerli əhali arasında belə adlandırılmışdır...

DƏKKƏ GÖLÜ

Vaxtilə Böyük Dəkkə kəndi yaxınlığında qeydə alınmış hidronim **Dəkkə gölü** adlanmışdır. Göl kəndin arxasında yerləşirdi. İndi həmin gölün qurumuş çökəkliyi qalmaqdadır. Yerli əhəlinin mənə söylədiklərinə görə, bu göl XX əsrin ortalarına qədər mövcud olmuşdur. Göl **Dəkkə** kəndinin adı ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır.

Əlavə məlumat üçün bax: **Böyük Dəkkə kəndi** və **Dəkkəoba kəndi**...

DƏKKƏOBA KƏNDİ

Dəkkəoba kəndi Zərdab rayonunda, Dəkkəoba kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 5 kilometr, şərqdə, Şirvan düzündə yerləşir. Əhəlisinin sayı 1231 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan məlumata görə) nəfərdir. Əhəli əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, uşaq bağçası, tibb məntəqəsi, məscid və s. var. Kəndin 317 təsərrüfatı var. Yaşayış məntəqəsində *qarabağlı dəstəsi, daşdillilər, isalılar, məhmudlular, əyvazlılar, dəkkəlilər, kərbəlayı səfəralılar* adlı nəsil və tirələr məskunlaşmışdır.

Dəkkəoba oykonimi **Dəkke** və **oba** sözlərindən ibarətdir. **Dəkke** sözü «*oba, oymaq*», «*kənd adı*» anlamındadır. **Dək/dek** komponenti «*onuncu*» anlamında da işlədilir. Toponim «*Dəkke kəndinin obası*», «*Dəkke kəndinin onuncu obası*», «*dəkkəlilərə məxsus oba*» mənasındadır...

Dəkkeoba yaşayış məntəqəsi XVIII-XIX əsrlərdə indiki Böyük Dəkke kəndindən ayrılıb gəlmiş bəzi ailələrin burada məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. Kəndin digər adı **Kiçik Dəkke**, **Məscidli oba** olmuşdur. Kəndin əvvəlki adı **Macidoba** olub...

Maldar icma üzvlərinin müvəqqəti birliyinə adətən **oba** deyirlər. Obalar maldarlıq təsərrüfatının yaylağa və qışlağa köçməsi ilə əlaqədar yaradılırdı. Azərbaycanda adının tərkibində **oba** sözü olan 92 yaşayış məntəqəsi qeydə alınıb...

«*Oba, oymaq*» anlamında olan **dəkke** sözü Bəngaliyanın (Banqladeşin) ən qədim şəhərlərindən biri və onun paytaxtı olan **Dakka** (**Dəkke**) şəhərinin adında da qorunub saxlanmışdır.

DƏLİ QUŞÇU KƏNDİ

Dəli Quşçu kəndi Zərdab rayonunda, Dəli Quşçu inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 3 kilometr şərqdə, Zərdab-Ucar şose yoluundan və Kür çayından 3 kilometr aralıda, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan məlumata görə 1288 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, mədəniyyət evi, kinoqurğu, tibb məntəqəsi, rabitə şöbəsi, uşaq bağçası və s. var. Yaşayış məntəqəsinin 334 təsərrüfatı vardır. Kəndə *tərəkəmələr*, *lələhmədliilər*, *dəngələr*, *hapitlilər*, *orta dəstə* – *ağasədrilər*, *başmaqlılar* və s. adlı tayfa, nəsil və tirələr yaşayır.

Yaşayış məntəqəsinə **Dəli Quşçu** adı XX əsrin 20-ci illərində verilmişdir. O zamana qədər kəndin adı sənəd və materiallarda **Lələhmədli** kimi göstərilir. **Lələ Əhməd** XVI əsrdə yaşamış və dövrü-

nün görkəmli nüfuz sahiblərindən biri olmuşdur. Onun Xanməmməd, Hüseyn, Nəcəfəli, Hacı, Vəli və Mehdi adlı övladları olub...

Dəli Quşçu kəndi **quşçu** tayfasının **dəli quşçu** qoluna, tirəsinə mənsub olan ailələr tərəfindən salınmışdır. Elə bu səbəbdən də kənd **dəliquşçu** tirəsinə mənsub olan ailələrin adı ilə əlaqədar belə adlandırılmışdır. Hazırda kəndin məhəllələrindən biri **Dəliquşçu dəngəsi** («*məhəllə*» mənasında) adlanır. Oykonimin tərkibindəki **dəli** sözü «*coşqun*», «*rigid*» mənasındadır. Mənbələrdə **dəli/tele** tayfasının da adı çəkilir. **Dəli** etnonimi **tele** formasında (fonetik dəyişikliklərlə) qədim türk tayfasının adıdır. **Dəli Quşçu** oykonimi etnotoponimdir.

Quşçu etnonimi ilə bağlı Azərbaycanda çoxlu sayda coğrafi adlar mövcuddur. Ümumiyyətlə, **quşçuların** yayılma arealları çox genişdir. **Quşçu** etnonimi ilə bağlı toponimlər **quş** etnonimindən formalaşan etnotoponimdir. Məlumdur ki, XIX əsrdə Qafqazda **quş** komponenti ilə bağlı 40-a qədər toponim qeydə alınıb. **Quşçu** etnonimində türkdilli xalqların yaşadığı ərazilərdə rast gəlik.

Quşçu tayfaları qara hunlara – **quşanlara** aid olan türkdilli bir qəbilədir. Türkdilli **quşçu** tayfaları ilə əlaqədar toponimlərin hələ erkən orta əsrlərdə meydana çıxması güman olunur. Tarixi mənbələrə görə **quşçu** tayfası Cənubi Qafqazda hələ III-IV əsrlərdə yaşamışdır. Tarixi bilgiler **quşçuların** qədim etnik ad olduğunu göstərir.

Tədqiqatçıların bir qismi **quşçuları** qara hunların bir qolu ilə, bəziləri isə sarmat tayfaları arasındakı **quşilər**lə əlaqələndirir. **Quşilər** (**xuşilər**) – qədim pəhləvi qəbilələrindən birinin adıdır. **Quş** (**kuş**) – tayfa adından formalaşmış etnotoponimdir. **Quşçu** türk tayfaları Orta Asiyada I-III əsrlərdə **Kuşan çarlığı** yaratmışlar...

Mənbələrin verdiyi tarixi bilgiler **quşçuların** qədim etnik ad olduğunu göstərir. Elxani (Hülakü) hökmdarı Olcaytu xanın dövründə (1304-1316-cı illər) **quşçu** ulusu qıpçaq tayfa ittifaqına daxil idi. Bir sıra mənbələrə görə, **quşçular** Bəli xanın (1224-1256-cı illər) əsas hərbi qüvvələrindən biri olub. Təkudarın (1282-1284-cü illər) və Arqun xanın (1284-1291-ci illər) dövrlərində nüfuzu yüksək olan sərkərdələrin əksəriyyəti **quşçu** tayfalarından idi. **Quşçularla** bağlı sənədlərin birində qeyd olunur ki, Nadirin şah

seçilməsinə razı olmaq istəməyən Ziyadoğlu, Otuziki, Kəbirli, Cavanşir tayfalarının başçıları Xorasana sürgünə yollananda Qazax və Borçalı mahalı Kartli hakimliyinə bəxş edilir. O zaman Kartli hakimliyinə boyun əyməyən **Quşçu** elinin bir qolu siyasi hadisələrlə əlaqədar Qarabağa (Xocavənd, Füzuli, Cəbrayıl, Şuşa rayonları ərazisinə) də gəlmişlər.

XIX əsrin axırlarında Qafqazda qədim türk mənşəli **quş**, **quşi**, **quşan**, **kuşi**, **xuşi** (**quşçu**) tayfalarının adı ilə çoxlu sayda yaşayış məntəqələrinin olması məlumdur. **Quşların** (**quşçuların**) Cənubi Qafqaza III əsrdə gəlmələri bir sıra mənbələrdə öz əksini tapıb.

Bəzi tədqiqatçılar **quşçu** sözünün mənasını «*ev quşu bəsləyən*», «*ov quşları mütəxəssisi*», «*körpə və zahılın qoruyan huma quşu*» və s. kimi yozmağa çalışır. **Quşçu** (**quşan**) tayfaları qədim nunnlardan olub, Azərbaycanın köklü sakinləri hesab edilir. **Quşçu** tayfasından tarixən görkəmli mütəxəssislər, fikir sahibləri, ictimai və siyasi xadimlər, dəyərli ziyalılar yetişmişdir.

Mənbələrdə göstərilir ki, e.ə. II-I əsrlərdə Orta Asiyada, onun Toxaristan əyalətində 5 qoldan ibarət bir tayfa ittifaqı yaranmışdır. Çin mənbələrində bu tayfa **Quyşuan** adlanır. **Quyşuan** adı **quşan** (**Kuşan**) adının təhrif formasıdır. Hunlar tərəfindən məğlub edilərək qərbe sıxışdırılmış tayfalar Çin mənbələrində **yueççi** adı ilə qeyd olunmuşdur. **Yueççi** sözü **Quşi** (**Quşan**, **Kuşan**) tayfa adının Çin dilində yazılışdır.

Türküstanın şərqində indiki Turfan şəhərinin yerləşdiyi vilayət bir zamanlar **Quşi** adlanırdı. N.V.Piqulevskaya görə, **kuşanlar** özlərini **kuşi** adlandırırdı. Müəyyən tarixi hadisələrlə əlaqədar olaraq **kuşların** (**quşçuların**) müəyyən hissəsi sonralar Cənubi Qafqaza gəlmişdilər. M.H.Baharlı belə hesab edir ki, **quşçular** (məlülif onları *qarahunlar* adlandırmışdır) buraya 227-ci ildə gəlmişlər.

Vaxtilə İrəvan xanlığının Dəraləyaz, Sürməli məhəllələrində və İrəvan quberniyasının Eçmiadzin qəzasında **Quşi**, **Quşçu** adlı kəndlər də mövcud olub. **Quşçu** /**quşan**/**quşi** tayfasının adı ilə bağlı Gəncə (Yelizavetpol) quberniyasının Zəngəzur qəzasında,

İrəvan əyalətinin Məzrə və Karbi nahiyyələrində də **Quşçu** kəndi qeydə alınmışdır...

Quşçu etnonimi ilə bağlı Azərbaycanın Yuxarı Qarabağ ərazisindəki (keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti) Xocalı rayonu təbəliyində **Quşçubaba kəndi** var idi. Son onillərdə ermənilər bu kəndin adını da dəyişib **Moşxmhat** qoymuşlar.

Azərbaycanda **quşçu** etnonimi ilə bağlı Goranboy, Cəbrayıl və Şuşa rayonlarında **Quşçular kəndi**, Daşkəsən, Laçın, Yevlax, Şamaxı rayonlarında **Quşçu kəndi**, Kürdəmir və Qəbələ rayonlarında **Quşlar kəndi**, Qazax rayonunda **Quşçu Ayırım kəndi**, Daşkəsən rayonunda **Quşçu Körpüsü qəsəbəsi**, Göygöl (Xanlar) rayonunda **Quşçu Goran kəndi**, Zərdab rayonunda **Dəli Quşçu kəndi**, Tovuz rayonunda **Aşağı Quşçu kəndi**, Dondar **Quşçu kəndi**, Dəvəçi rayonunda **Dağ Quşçu**, **Köhnə Quşçu**, **Çöl Quşçu** kəndləri və digər oykonimlər qeydə alınmışdır...

DƏRİNAXMAZ GÖLÜ

Zərdab rayonunun ərazisində qeydə alınan hidronimlərdən biri **Dərinaxmaz gölü** adlanır. Gölün adı bəzi mənbələrdə səlivan **Dərinaxmaz** variantında da qeydə alınıb. Tədqiqatçılar **Dərinaxmaz** hidronimini **dərin** və **axmaz** komponentlərinə ayırırlar. **Axmaz** termini «*əxarsız göl*» anlamındadır. Hidronim «*dərin göl*, *gölməçə*» mənasını ifadə edir.

DƏRVIŞ YERİ

Zərdab rayonunun ərazisində, rayon mərkəzindən 30 km qərbdə, Bıçaqqı və Seyidlər kəndləri yaxınlığında, Kür çayının sahilində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Dərviş yeri** orografik obyektdir. Vaxtilə burada **dərvişlər** olduğu üçün bu yer **Dərviş yeri** adlandırılmışdır. Tarixdən məlumdur ki, **Dərvişlər** adlı etnonim də vardır.

Dərviş fars sözü olub, «*sərgərdan ruhani*», «*yoxsul*», «*dilənçi*», «*muselman mistiki*», «*Sufi təriqətindən birinə mənsub olan adam*» mənalarındadır. *Dərvişlik* təliminin əsasını mistik ekstaz yolu ilə insanın Allahla şəxsi ünsiyyət tapması ideyası təşkil edir. *Dərvişlər* Pakistan, Hindistan, İran, İndoneziya və bir sıra Afrika ölkələrində mövcuddurlar. XX əsrə qədər Azərbaycanda da *dərvişlər* olmuşdur...

DƏVƏ ÇÖKƏYİ, DƏVƏ ÖLƏN

Respublikamızın ərazisində **dəvə** heyvan adını özündə əks etdirən çoxlu sayda toponimlər vardır. Onlardan biri də Zərdab rayonunun Bayimli qəsəbəsi ərazisində qeydə alınmış **Dəvə çökəyi** orqrafik obyektidir. Oronim **dəvə** və **çökək** sözlərindən yaranmışdır. **Çökək** termini mənfi relyef forması bildirir.

Tarixi araşdırmalara görə, **dəvalardan** minik və yük heyvanı kimi Cənubi Qafqazda miladdan əvvəl II minilliyin 2-ci yarısından istifadə olunmuşdur. Azərbaycanda isə eramızdan əvvəl I minilliyin yarısından dəvalardan istifadə edilmişdir...

Azərbaycanda **dəvə** heyvan adı ilə bağlı oronimlərə **Dəvə ölən** (*Zərdab rayonu, Dəkkəbə kəndi*), **Dəvə daşı**, **Dəvə çuxuru** (*Goranboy rayonu*), **Dəvəbatan dərə** (*Cəbrayıl rayonu*), **Dəvədaş dərəsi** (*Daşkəsən rayonu*), **Dəvə dərəsi** (*Qubadlı, Şuşa rayonları*), **Dəvə yolu** (*Qubadlı, Zəngilan rayonları*), **Dəvə təpəsi** (*Ağsu, Yevlax, Göyçay, Şamaxı rayonları*), **Dəvə güneyi** (*Zəngilan rayonu*), **Dəvəuçan dərə** (*Kəlbəcər, Laçın rayonları*) və başqalarını göstərmək olar...

DƏYƏ YERİ

Əlvand kəndi yaxınlığında qeydə alınmış coğrafi adlardan biri **Dəyə yeri** adlanır. **Dəyə** termini «*yonulmamış ağacdən, daşdan tıkilən bir gözlü dam*» və ya «*keçə alaçıq*» anlamı ifadə edir. **Dəyə**

yeri toponimi «*bir gözlü keçə alaçıqlı sahə*» mənasındadır. **Dəyə** sözü ilə bağlı Azərbaycan oronimiyasında çoxlu sayda coğrafi ad qeydə alınmışdır...

DÖRDYOL

Zərdab şəhəri ərazisində, şəhər mərkəzindən 2 km şimalda qeydə alınan orqrafik obyektlərdən biri **Dördyol** adlanır. Oronim **dörd** və **yol** sözlərindən ibarətdir. Buradan **dörd** müxtəlif istiqamətə – 1) şəhər mərkəzi; 2) Ucar rayonu; 3) Ağcabədi rayonu; 4) Mollakənd (Kürdəmir rayonu) tərəflərə yol keçdiyi üçün oronim belə ad almışdır. Azərbaycan ərazisində bu tipli coğrafi adlara çox yerdə rast gəlmək olur...

DÖYLƏR MEŞƏSİ, DÖYLƏR YERİ

Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınan və böyük maraq kəşf edən orqrafik obyektlərdən biri də **Döylər meşəsi** və ya **Döylər yeri** adlanır. Toponim qədim hun türk tayfa birliyinə daxil olan **dəli** (*tele*) etnoniminə cəmlik ifadə edən – **lər** şəkilçisinin artırılması əsasında əmələ gəlmişdir. Toponim azacıq təhrifə uğrayıb. Əslində **Dallar** olmalıdır. **Otuziki** tayfasının **Dallar** adlı oymağı da olmuşdur. Bu oymaq vaxtilə Bayal torpağında, Həsənəkən çayının کنارında qışlayır, əkinçiliklə məşğul olurdular.

Tele tayfası əvvəllər Mərkəzi Asiyanın şərq hissəsində yaşamışdır. Onlar V əsrdə Şimali Cənqariyada, Səlcuq çayı hövzəsində və Balxaş gölü ərazisində yaşamışlar. V əsrdən başlayaraq onlar 100 000 alaçıqdan ibarət tayfa kimi İrtiş çayını keçib qərbə tərəf irəliləmiş və dövlət yaratmışlar. VII-VIII əsrlərdə onlar **Tokuz-Oğuz** adı ilə məşhur olmuşlar...

DUZ PİRİ

Gəndəbil kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Duz piri** adlanır. Yerli sakinlər mənə məlumat verdilər ki, dədə-babalarımız boş düzdəki bu yaşıllığı, sıx yulğunluğu qəsdən belə adlandırdılar ki, buranı ayrı-ayrı adamlar yəndirib məhv etməsinlər. Bu yerləri, yaşıllığı müqəddəs **pir**, tapınaq yeri kimi məhz bu yolla qoruyub saxlamaq mümkün olmuşdur.

Pir ocaq kultu Azərbaycanca çox qədim çağlara gedib çıxır. **Pir** termini hələ bütperəslilik dövründən məlumdur. Əhalinin müqəddəs nəsb etdiyi **pir**lər sonralar ziyarətçiyə çevrilib. Orada kəsilmiş qurbanlar qutsal sayılıb. Bura müxtəlif adda nəzirlər gətirilib. **Pir** sözünün farsca «müqəddəs», «*nurani qoca*», «*dini icmanın rəhbəri*» anlamı vardır. Hazırda Azərbaycanda adının tərkibində **pir** komponenti iştirak edən 39 yaşayış məntəqəsi (oykonim) və yüzlərlə oronim vardır...

DUZLU QOBU

Göçəkqobu kəndinin yaxınlığında, Əflanın ferması deyilən ərazidə qeydə alınan oronimlərdən biri **Duzlu qobu** adlanır. Toponim **duz** və **qobu** sözlərindən, eləcə də **-lu** şəkilçisindən ibarətdir. Azərbaycan dilində və onun dialektlərində **qobu** sözü «çökəklik», «*çuxur yer*», «*qurumuş çay yatağı*», «*su axan dərə*» və s. mənalarda işədir. Bir sıra araşdırıcılar **qobu** sözünün moŋqol mənşəli söz olduğunu və «*susuz yer*», «*quru dərə*» anlamı ifadə etdiyini göstərirlər. Azərbaycan ərazisində adının tərkibində **qobu** termininin iştirak etdiyi yüzlərlə toponim qeydə alınmışdır.

ELLƏR MEŞƏSİ

Zərdab rayonunun Gəndəbil kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Ellər meşəsi** adlanır. Bu dilbər güşədə

yerləşən **meşə** əsasən söyüd, qovaq və yulğundan ibarətdir. Yerli məlumata görə vaxtilə bu **meşə** yaxın ərazilərdə yaşayan **ellərin**, nəslərin isti aylarda düşərgə, istirahət yeri olmuşdur. Ona görə də toponim belə adlandırılmışdır...

EYVAZLILAR MEŞƏSİ

İsaqbağı kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Eyvazlılar meşəsi** adlanır. Bu meşənin ərazisi 100 hektardan çox sahəni əhatə edir. **Meşə** əsasən çəkilliklərdən ibarətdir. Toponim **Eyvaz** və **meşə** sözlərindən, eləcə də, sözdüzedici **-li**, cəmlik bildiren **-lər** və mənsubluq fəadə edən **-si** şəkilçilərindən ibarətdir. **Eyvaz** şəxs adıdır. **Eyvazlılar meşəsi** oronimi patronimik toponimdir. Azərbaycanın digər rayonlarında da bu tipli coğrafi adlara rast gəlirik...

ƏFLANIN FERMASI

Zərdab rayonunun Kodəkqobu kəndi ərazisində qeydə alınmış orografik obyektlərdən biri **Əflanın ferması** adlanır. Oronim **Əflan** şəxs adından, **ferma** sözüündən və yiyəlik hal şəkilçisi olan **-in**, eləcə də mənsubluq ifadə edən **-si** şəkilçisindən ibarət olub, «*Əflana mənxsus olan ferma*» anlamındadır. Bu tipli toponimlərə Azərbaycanın demək olar ki, bütün bölgələrində rast gəlmək mümkündür...

ƏLİBƏYLİ KƏNDİ

Əlibəyli kəndi (bəzi sənədlərdə adı **Alıbəyli** kimi də çəkilir) Zərdab rayonunda, Əlibəyli kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 3 kilometr cənub-qərbdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid

olan statistik məlumata görə 922 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, uşaq bağçası, tibb məntəqəsi, məscid və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 235-dir. Əlibəyli kəndində *sadıqlılar, rəsullular, umarilər* adlı nəsil və tirələr yaşayırlar.

Əlibəyli oykonimi **Əli bay** şəxs adından və **-li** mənsubluq bildiren şəkilçidən düzələn oykonimləşən etnotoponimdir. Belə oykonimlərə Azərbaycanın bütün bölgələrində rast gəlmək mümkündür. Əlibəyli kəndinin əsl adı **Abbas Əlibəyli** (bəzi sənədlərdə **Abbasəlibəyli** kimi də yazılır) olmuşdur. Yaşayış məntəqəsi Əlibəyli nəslinin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır. **Abbas** isə nəslin sonrakı başçısının adıdır.

Əlibəyli oykonimli patronimik toponimdir. Tarixi sənədlərdə göstərilir ki, XIX əsrin ortalarında **Əlibəyli kəndi** 11 evdən ibarət sahibkar kəndi olub (SNMPI 22). Bu oykonim də əvvəl mülkədar adlarından yaranmış və sonralar etnonim şəklində formalaşmış toponimlərdəndir...

Oykonim oğuzların ulu **yörük** tayfasından olan **əlibəyli** etnonimi əsasında əmələ gəlib. Quruluşca sadə toponim olan Əlibəyli oykonimi etnotoponimdir.

1887-ci ilə aid olan tarixi mənbəyə görə, **Əlibəyli (Alibəyli)** kəndində 38 ev və 166 nəfər sakin olmuşdur. İndi Kür çayı sahilli boyu uzanan bu 170 evli kənddə 922 nəfər əhali yaşayır. Kəndin yaxınlığında bir vaxtlar yeri qamışlıq, bataqlıq olmuş **İtqıran, Çarıq çıxardan, Gödəklər, Qarasu** adlı gölməçələr qeydə alınıb...

Əlibəyli oykonimi (etnotoponimi) ilə bağlı Azərbaycanın Qax və Tovuz rayonlarında da **Əlibəyli kəndi** var...

Vaxtilə İrəvan xanlığının Karbibasar mahalında da **Əlibəyli** adlı kənd mövcud olub. XX əsrin əvvəllərinə aid olan tarixi mənbədə kəndin adı Eçmiadzin qəzasında **Alibeklu** (1590-cı ildən məlumdur) kimi göstərilir. XIX əsrin 70-ci illərində kəndin əhalisi qovulmuş və orada Türkiyədən gələn ermənilər yerləşdirilmişdir. 1886-cı ilə aid mənbəyə görə, artıq kəndin əhalisi ermənilər idi. Bu yaşayış məntəqəsinin adı Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 4 aprel 1946-cı il tarixli fərmanı ilə dəyişdirilərək (ermənəcə)

Atarbekyan adlandırılmışdır. Ermənəcə mənbədə 1441-ci ildən məlumdur. Bu yaşayış məntəqəsi Eçmiadzin kilsəsinə məxsus kəndlərdən olmuşdur. **Əlibəyli** yaşayış məntəqəsi XII-XIV əsrlərdə Anadolunun Maraş bölgəsində yaşamış **Ulu Yörük** tayfa birləşməsinin **Əlibəyli** qolunun adındandır. 1728-ci ilə aid tarixi bilgiyə görə, İrəvan əyalətinin Xinzirək nahiyyəsində də **Əlibəyli kəndi** mövcud olmuşdur...

ƏLVƏND KƏNDİ

Əlvənd kəndi Zərdab rayonunda, Əlvənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 24 kilometr cənub-şərqdə, Zərdab-Köhlünlü (Kürdəmir rayonu) şose yolu kənarında, Kür çayının sol sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 1036 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, klub, xəstəxana, doğum evi, uşaq bağçası, taxta sexi, rabitə şöbəsi, dəyirman, ictimailaşma obyektləri, bərbərxana, su nasosu stansiyası və s. var. Böyük İpək yolu vaxtilə kəndin ərazisindən keçirmiş. 1847-ci ildə Şirvan zonasında ilk qənd sexi burada olub. Vaxtilə bu kənddə böyük bazar (Şənbə bazarı) və karvansara olubdur...

Kəndin *şərifli, orucly, biləğanlı, soviətlilər, əlillər, qarağacılıar* adlı tire və nəsiləri vardır. Kənddə camii təsərrüfatların sayı 237-dir.

Əlvənd kəndinin keçmiş adı **Böyük kənd** olub. 1887-ci ilə aid bir sənəddə **Əlvənd** sözünün qarşısında **Böyük kənd** sözləri yazılmışdır. Kənddə qədim Beyləqan şəhəri ətrafında yaşamış **əlvənd** adlı nəsil məskunlaşdığı üçün yaşayış məntəqəsi belə adlanmışdır. Bir sıra tarixi sənədlərdə də göstərilir ki, bu yaşayış məntəqəsi keçmişdə Beyləqan şəhəri ətrafında yaşamış **əlvənd** nəslindən salınmışdır.

Azərbaycan toponimiyasında I və II növ ismi söz birləşmələri əsasında formalaşan etnonimik oykonimlərə az da olsa rast gəlik. **Əlvənd** oykonimi də bu qatıldandır.

Bəzi iadqıqatçılar Əlvənd etnonimini Əli şəxs adı və İran dillərində «*nəsil*», «*oğlu*» anlamlarını ifadə edən vənd sözləri ilə əlaqələndirirlər. Bu anlamda Əlvənd toponimini «*Əli nəslin*», «*Əlinin nəslindən olanlar*» mənasında izah etmək mümkündür...

Yerli məlumata görə, kəndin ilk sakinləri Uzun Həsənin nəvəsi, Ağqoyunlu hökmdarı Əlvənd Mirzənin nəslindən törəyənlərdir. Yusif Mirzənin oğlu Əlvənd Mirzə Gödək Əhmədin ölümündən sonra 1498-ci ildə özünü Tabrizdə hökmdar elan etmişdir. Bu məntiqə əsaslanaraq, deyə bilərik ki, 1765-1768-ci illərdə özünü Şamaxının və bütün Şirvanın xanı elan etmiş, qubalı Fətəli xan tərəfindən gözləri çıxarılan, Qarabağa qaçaraq özünü 1774-cü ildə yenidən Şirvan xanı elan edən və 1785-ci ildə yenidən Fətəli xan tərəfindən əsir götürülərək bir il sonra Bakıda öldürülən Ağası xan Əlvənddən imiş...

A.A.Bakıxanov özünün «Gülüstanı-İrəm» əsərində Əlvəndin adını çəkir və yazır ki, 1775-ci ildə «Ağası xan da Əlvənddə oturub, bütün Sirvana hökmran oldu».

Əlvənd kəndindəki məhəllələrdən və orada yaşayan nəsilərdən biri biləğanlı adlanır. Görünür, bu da XIII əsrdə monqollar tərəfindən dağıdılaraq məhv edilmiş qədim Beyləqan (hazırda bu şəhərin xarabalığı Mil düzündə, indiki Beyləqan rayonunun Kəbirli kəndi yaxınlığındakı Öranqala adlanır) şəhərindən çıxmış ailələrlə əlaqədardır. Çox güman ki, XIII əsrdə monqollar tərəfindən sıxışdırılan beyləqanlılar gəlib Kür çayı sahilindəki bu kənddə məskən salmışlar...

XVIII əsrə aid olan tarixi bir sənəddə Əlvəndin haqqında ipək istehsalında, ticarətdə, gəmiçilikdə müəyyən rolu olan bir yer kimi danışılır. Çünki bu vaxt Əlvənddə ipək əməl edən emalatxana, gəmi dayanacağı, karvansaralar, ticarət binaları, Qarabağ ərazisi ilə əlaqə saxlamaq üçün pərə və s. vardı. Əlvənddəki *Şənbə bazarına* qonşu Ağcabədi, Zərdab, Göyçay, İmişli, Ucar rayonlarından alverə gələrdilər. Bu yerlərin kənd təsərrüfatı məhsulları Əlvənddə toplanır və buradan gəmilərlə müxtəlif yerlərə daşınardı...

Yerli məlumata görə, Əlvənddə vaxtilə indiki Kürdəmir rayonunun Sovia kəndindən köçüb gəlmiş ailələr də məskunlaşmışlar. XX əsrin 48-ci ilində Qərbi Azərbaycanın (Ermənistan) Abaran

rayonunun Kiraşlı kəndindən köçüb gəlmiş 35 ailə də burada məskən salmışlar. Onların bazisi indi də Əlvənddə yaşamaqdadır.

Əlvənd kəndi Zərdab rayonunun ən qədim tarixə malik olan kəndlərindədir. Tarixi sənədlərdən aydın olur ki, artıq son orta əsrlərdə burada Əlvənd adlı kənd var idi...

Əlvənddəki bazar Şərqi ən böyük bazarlarından biri olmuşdur. Bir sıra tarixi sənəd və materiallardan aydın olur ki, Nizami Gəncəvi ilə Atabey Qızıl Arslan bu kəndin ərazisində görüşmüşlər. Şərqdə ilk ipək, biyan kökü və qənd istehsal edən kустar sənətlər bu kənddə açılmışdır...

H.B.Zərdabi 1893-cü ildə yazırdı ki, XIX əsrin 60-cı illərində Moskvada yaşayan Şamaxı sakinləri Qədir ağa və Hacı Abdurrahman qardaşları hər biri 100 vedrəyə qədər su tutan 30-a yaxın çuqun qazan alıb gətirərək onları Əlvənd kəndində qurdurublar və biyan kökü şirəsi istehsal etməyə başlayıblar. Sonralar bir nəfər alman Ucar yaxınlığındakı Qarabörk kəndində Əlvənddəki kimi biyan kökü şirəsi hazırlamışdır...

Deyilənlərə görə, II cahan savaşı dövründə – 25 avqust 1941-ci il tarixdə bir alman təyyarəsi Əlvənd yaşayış məntəqəsi üzərində uçaraq dövrə vurmuş və bu zaman kəndin ərazisinə bomba atmışdır. Həmin dağıdıcı bomba kəndin taxıl zəmininə düşmüş və xoş bir təsadüfdən partlamamışdır. Məna kəndin yerli əhalisi məlumat verdi ki, həmin bomba hazırda Zərdab rayon tarixdiyarşünaslıq muzeyində eksponat kimi nümayiş etdirilməkdədir...

Masallı rayonundakı Alvadı adlı kəndin və çayın əsil adı Əlvənd adı ilə əlaqədardır.

Həmədan yaxınlığında Əlvənd adlı dağ da vardır...

ƏRƏŞ QƏZASI

Çarizmin Qafqazda inzibati islahatına əsasən 1873-cü ildə Yelizavetpol quberniyasının tərkibində yaradılmış qəzalardan biri Ərəş adlanırdı. Zərdab rayonunun bir hissəsinin də anətə etdiyi Ərəş qəzası şimaldan Nuxa (Şəki), şərqdən Göyçay, cənub-

qərbdən Cavanşir, şimali-qərbdən Yelizavetpol qəzaları və Zaqatala dairəsi ilə həmsərhəd idi. Qəza idarəsinə qəza rəisi, onun müavini, xəzinədar, məntəqə iclasçıları və polis idarəsi daxil idi. Hakimiyyət qəza idarəsi rəisinin əlində cəmlənmişdir. Qəzadə məhkəmə də var idi.

Ərəş qəzasının ərazisi 3212,5 kvadrant kilometr, əhalisi-nin sayı 52.371 nəfər idi. Əhalisi əsasən taxıçılıq, barmaçılıq, pambıqçılıq, maldarlıq və tütünçülüklə məşğul olurdu. 1912-ci ildə qəzadə 206 550 pud pambıq istehsal olunmuşdu. 1917-1919-cu illərdə Ərəş qəzasında aqrar hərəkət geniş yayılmışdı; kəndlilər mülkədarların malikanələrini yandırır, onların torpaq və əmlaklarını zəbt edirdilər. 1929-cu ildə Azərbaycan SSR-in rə-

yontlaşdırılması ilə əlaqədar olaraq Ərəş qəzası da ləğv edilmişdir. Vaxtilə indiki Yevlax rayonunun Xaldan yaşayış məntəqəsi yaxınlığında xarabalıqları indi də qalan Ərəş adlı orta əsr şəhəri mövcud olmuşdur. Əsrlərlə xaraba halında qalan Ərəş şəhəri öz adının keçmiş şöhrətini sirr olaraq torpaq altında qoruyub saxlamışdı.

Təcrübəli arxeoloq R.M.Vahidov 1947-ci ildən Ərəş və onun yaxınlığındakı qalada arxeoloji tədqiqatlar aparmışdır. 1984-cü ildə

Bərdə ekspedisiyası üzvləri də Ərəş qalasını arxeoloji baxımdan növbəti dəfə öyrənmişdi. Tarixçi arxeoloq-alim A.B.Nuriyev qalada qısamüddətli arxeoloji kəşfiyyat işləri aparmışdır. Ərəş qalasında aparılan arxeoloji tədqiqatlar sübut edir ki, hələ erkən orta əsrlər dövründə Ərəş şəhəri mühüm ticarət yollarının (Şirvan, Qarabağ, Gəncə) qovşağında yerləşmiş, xalqımızın iqtisadi və mədəni həyatında mühüm rol oynamışdır.

Tədqiqatçı alim A.B.Nuriyevə görə ərəş sözü ərəb mənşəli termin olub, «qala», «dayanacaq», «çardağ yeri», «tüküntü meydanı» mənasındadır. Bəzi araşdırıcılar isə ərəş ərəb sözünün «mübahisəli məsələlərin həll olunduğu yerdə, qusaq, cəsür, sözübutov, zəkali, ağıllı insanların yaşayış yeri» anlamını ifadə etdiyini göstərirlər.

Ərəş sözü ərəbcə ərşə sözündən olub, «geniş düzən», «sahə», «meydan», «boş yer» deməkdir. Ərş sözünün ərəb dilində «qūhə», «göy, səma», «taxt-tac», «minbənən ən yüksək pilləsi» mənaları da var...

ƏRƏŞ SULTANLIĞI

Vaxtilə Azərbaycanda feodal hökmdarlıqlardan biri Ərəş sultanlığı adlanmışdır. O, təqribən indiki Yevlax, Ağdaş, Zərdab rayonlarının bir hissəsini, Mingəçevir şəhərinin ərazisini əhatə edirdi. Səfəvilər dövründə Ərəş sultanlığının ərazisi Şirvan bəylərbəyliyi-nin tabeliyində idi. Ərəş sultanlığını sultan titulu daşıyan nəslə hakimlər idarə edirdi. Səfəvi – Osmanlı müharibələri dövründə Ərəş sultanlığını Osmanlılar tutmuşdu.

Ərəş sultanlığında əhali əsasən ipekçilik, balıqçılıq, əkinçilik və maldarlıqla məşğul olurdu. Ərəş sultanlığından bir çox ölkəyə xam ipək ixrac edilirdi. Ərəş sultanları qonşu xanlıqlarda baş verən feodal ara çekişmələrində yaxından iştirak edirdilər. XVIII əsrin 50-ci illərində Ərəş sultanlığı Şəki xanlığının vassalına çevrildi. Ərəşin sonuncu sultanı Şəhabəddin Sultan olmuşdur. 1795-ci ildə Ərəş sultanlığı ləğv edilərək mahəli kimi Şəki xanlığının tərkibinə qatılmışdır...

ƏSKİKÜR

Zərdab rayonu ərazisində Kür çayı sahilində qeydə alınan orqrafik obyektlərdən biri **Əskikür** adlanır. Vaxtilə kəngərliyərin tərkibinə daxil olan Azərbaycan tayfalarından biri – **qaradolaqlar** XIX əsrin sonlarında və XX əsrin əvvəllərində bu ərazidə məskunlaşmışlar. Məlumdur ki, Qarabağın xanı Mehdiqulu xan 1820-ci ildə rəvarıdan gətirdiyi bəzi qaradolaqları məşhur tərxi Mirzə Adıgözəl bəyə bağışlamışdı. Bəzi tarixi sənədlərdə göstərilir ki, 18 ailədən ibarət olan qaradolaqlar indiki **Əskikür** və Küratan adlanan ərazilərdə yerləşdirilmişdir.

Əskikür toponimi **əski** və **Kür** sözlərindən ibarət olub, «*əvvəlki Kür*» anlamını ifadə edir.

Əlavə məlumat üçün bax: **Kür çayı**.

ƏSROV

Lələağacı kəndi ərazisində qeydə alınan orqrafik obyektlərdən biri də **Əsrov** coğrafi adıdır. Azərbaycan xalq coğrafiya terminləri lüğətində **əsrov** sözünün mənə çaları «*xrda su qollarının birləşməsi nəticəsində çay yatağında əmələ gələn bircə axın*» ifadəsinə uyğun gəlir. Bu tipli toponimlərə Azərbaycanın digər ərazilərində də rast gəlirik...

ƏYRİÇALA

Zərdab rayonunun Gödəqobu kəndinin ərazisində qeydə alınan orqrafik obyektlərdən biri **Əyriçala** adlanır. Coğrafi adın tərkibindəki **çala** termini mənfi relyef forması bildirir. Həmin **çala** (çökəklik) zahiri görkəminə – formaca **ayrı** olduğuna görə belə adlandırılmışdır. Bu tipli oronimlərə Azərbaycanın digər ərazilərində də rast gəlinir...

FƏTİXANLI DÜZÜ

Zərdab və Kürdəmir rayonlarının sərhədində, Əlvənd kəndindən bir qədər şərqdə, Kür çayının sahilində qeydə alınan orqrafik obyektlərdən biri **Fətixanlı düzü** adlanır. Oronim XIX əsrdə yaşamış **Fətixan** adlı nüfuzlu bir şəxsin adı ilə əlaqədardır. Sonralar onun nəslindən olan ailələr indiki Kürdəmir rayonunun Kəhənli kəndini yaratdıqları üçün həmin kəndin adı bir müddət **Fətixanlı** da adlanmışdır...

Oronimin tərkibindəki **düz** coğrafi termini mənfi relyef forması bildirir.

GƏLMƏ KƏNDİ

Gəlmə kəndi Zərdab rayonunda, Gəlmə kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 4 kilometr qərbdə, Qarasu çayının sahilində, Qarasuyun Kür çayına töküldüyü yerdə yaranan üçbucaq sahədə, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 2169 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumatlara görə) nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, bostançılıq, tərəvəzçilik və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, mədəniyyət evi, kinoqurğu, tibb məntəqəsi, rabitə şöbəsi, mexaniki-təmir, dəmirçi, taxta çexləri, inqubasiya sexi, poçt, məscid, uşaq bağçası, ictimai iaşə – məişət obyektləri və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 553-dür. Gəlmə kəndində *abbaslılar, mirzəəğalılar, dursunlilər, isgəndərilər, namazlılar, bədelilər* və s. adlı nəsil və tirələr yaşayır.

Yaşayış məntəqəsinin tam adı **Zərdab Gəlmədir**. Keçmişdə bu yaşayış məntəqəsi **Gəlmə**, **Gəlməkənd** adlanmışdır. Kənd XIX əsrin ortalarında Zərdab kənd icmasından çıxmış rəncbər (əkinçi, cütçü) ailələrin burada məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. Yaşayış məntəqəsinin adı «*Zərdabdan gəlmə*», «*Zərdabdan çıxma*», «*Zərdabdan gələnələr*» mənasındadır. Kənddə 350 ev var.

H.B.Zərdabın 5 noyabr 1881-ci il tarixli «*Kaspi*» qəzetində dərc eldirdiyi bir məqalədə **Gəlmə** yaşayış məntəqəsi 100 və belkə

de daha çox evli bir kənd kimi göstərilir. H.B.Zərdabının yazdığına görə bu zamanlar zərdəblilər hər biri 5-6 evdən ibarət olan 20-yə qədər oba halında yaşayırdılar. Gəlmə sözünün yaranmasına səbəb buraya Şirvan və Qarabağ zonalının müxtəli ərazilərindən, nəttə İran Azərbaycanından bəzi qohum ailələrin – «övladların» yığılması olmuşdur. Ona görə də bir müddət yaşayış məntəqəsi Zərdab–Gəlmə adlanmışdır...

GƏNDƏBİL KƏNDİ (Bax: Kəndəbil kəndi)

GƏZİM BAĞI

Zərdab rayonunun ərazisində Şıxbağı və Nazaralı kəndləri arasında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Gəzim bağı** adlanır. Bu toponim antroponimik oronimlərdən hesab olunur. Belə coğrafi adlara Azərbaycanın digər rayonlarının ərazilərində də rast gəlmək mümkündür.

GÖDƏK BAZI

Respublikamızın ərazisində **bazı** müsbət relyef forması bildirən coğrafi termini ilə əlaqədar təxminən 850 oronim qeydə alınıb. Onlardan biri də Zərdab rayonunun Gödəkqobu kəndi ərazisində qeydə alınmış **Gödək bazı** orografik obyektdir. **Bazı** sözü «*təpəcik*», «*tirə*», «*mərz*», «*dikdir*», «*su çıxmayan hündür yer*» mənalarında işlədilir. Gödəkqobu kəndi yaxınlığındakı **Gödək bazı** oronimi həmin ərazidəki təpəciyin **gödək** olması ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır. Bu tipli metaforik toponimlərə Azərbaycanın digər bölgələrində də rast gəlinir...

GÖDƏKQOBU KƏNDİ

Gödəkqobu kəndi Zərdab rayonunda, Gödəkqobu kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 11 kilometr qərbdə, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 1387 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, rabitə şöbəsi, uşaq bağçası, tibb məntəqəsi, işə obyektləri və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 346-dır. Gödəkqobu kəndində müzəffərlilər, mürşüdlülər, ixtiyarilər, paşahılar, əhədlilər, əlililər, əzizlilər adlı tayfa, nəsl və tirələr yaşayır.

Gödəkqobu kəndinin keçmiş tam adı **Gödəkqobu Müskür-lüsü** olub. Bu yaşayış məntəqəsini XIX əsrdə qışı **Gödək qobu** adlanan bu yerdə, yayı isə Qabandağ yaylağı (İsmayıl rayonu) ərazisində keçirən **müskürlü** tirəsinə məxsus olan ailələr salmışlar. Kənd salındığı qışlaq yurdunun (**Gödək qobu**) adı ilə adlanmışdır.

Gödəkqobu oykonimi **gödək** və **qobu** sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. **Gödək** sözü «*kiçik*», «*qısa*», «*balaca*» anlamındadır. **Qobu** mənfi relyef forması bildirən coğrafi termini isə «*çuxur yer*», «*çayın dərin yeri*», «*düzənlik*», «*həmişə su basan yer*», «*dərin arx*», «*susuz çay dərəsi*», «*dağ dərəsi*», «*su yığılan çökək yer*», «*arx*», «*kiçik dərə*», «*dərə*» mənalarındadır. **Gödək-qobu** toponimi «*kiçik dərə*», «*kiçik qobu*» anlamını ifadə edir.

Tarixdən ölkəmizin ərazisində qeydə alınan **qobu** tərkibli onamastik vahidlər öz zənginliyi ilə diqqəti cəlb edir. **Qobu** sözü ilə bağlı toponimlərə əsasən Kür-Araz, Muğan, Mil, Şirvan düzənliklərində daha çox rast gəlinir. **Qobu** termininin müxtəlif (qovu, kobu, kobi, qobi, qabi) yazılış formaları məlumdur. Bu terminin monqol dilində «*su axan kanal*», «*çuxur*» anlamları var. Qədim türk dili lüğətində **qobu** sözü «*ıçı boş oyuq*», türk-osmanlı dilində «*çətin keçilən yer*», «*xəndək*, *çuxur*», «*yuva*» və s. kimi göstərilmişdir...

Mənbələrdən məlum olur ki, **gödəkli** adlı qazax tayfası da varmış. Mənşə etibarını ilə onlar qədim türkdilli **kotak** tayfası adı ilə bağlıdılar. **Gödəkqobu** oykoniminin tərkibindəki **gödək** kompo-

nantini xələclərin tirlələrindən biri olan gödəklilərin adı ilə də əlaqələndirmək olar.

Kəndin ərazisində **Şor qobu** adlanan axmaz da vardır...

GÖLYERİ

Qoruqbağı kəndi yaxınlığında, rayon mərkəzindən 17 kilometr aralıda qeydə alınmış orqrafik obyekt **Gölyeri** adlanır. Coğrafi ad göl və yer sözlərindən, eləcə də mənsubluq bildiren -i şəkilçisindən ibarətdir. Bu yerdə vaxtilə böyük sulu göl olmuş və o, sonradan qurumuşdur. **Gölyeri** toponimi də elə bu səbəbdən belə ad almışdır...

GÖLLÜ DƏRƏ

Zərdab rayonunun ərazisində qeydə alınan toponimlərdən biri **Göllü dəre** adlanır. Toponim göl və dəre sözlərindən, eləcə də -lü mənsubluq ifadə edən şəkilçidən ibarətdir. Coğrafi adın tərkibindəki **dərə** termini mənfi relyef forması bildirir. **Göllü dəre** toponimi həmin ərazinin landşaftı ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır.

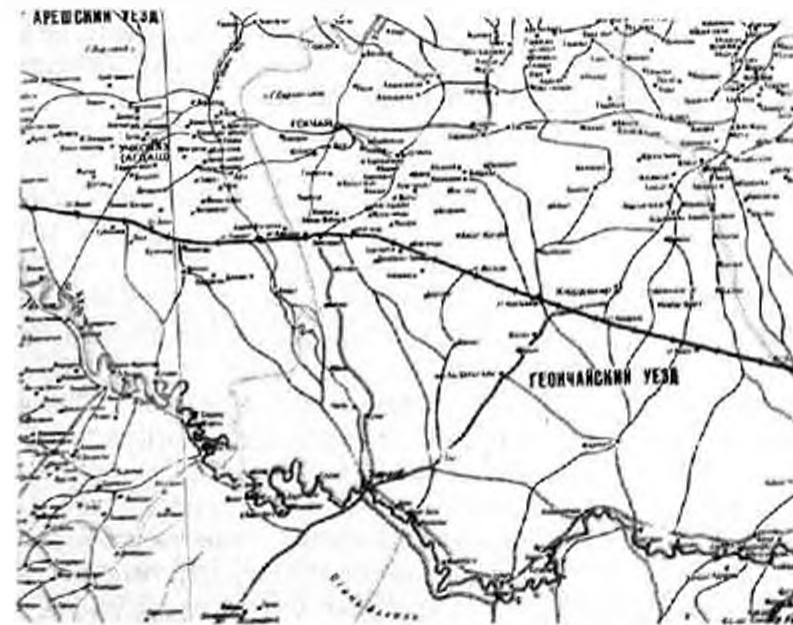
Xocavənd rayonunun Daşbaşı və Kəlbəcər rayonunun Yellicə kəndlərinin ərazilərində də **Göllü dəre** adı qeydə alınmışdır...

GÖYÇAY KÖRPÜSÜ

Zərdab rayonu ərazisində qabariti 7, uzunluğu 109,7pm, yükləmə materialı Y-13, TY-60 olan və **Göyçay** adlanan dəmir-beton körpüsü vardır. Bu körpü Zərdabdan **Göyçay** rayonu istiqamətində olduğu üçün **Göyçay körpüsü** adlanır.

GÖYÇAY QƏZASI

Vaxtilə Zərdab rayonunun da daxil olduğu **Göyçay qəzası** çar Rusiyasının Qafqazdakı inzibati islahatına əsasən 1867-ci ilin dekabrında Bakı quberniyası tərkibində yaradılmışdır. Qəzanın mərkəzi **Göyçay** məntəqəsi idi. Qəza idarəsinə qəza rəisi, müavini, məntəqə iclasçıları, xəzinədar və polis idarəsi daxil idi. Bu dövrdə qəzalara qəza rəisləri idarə edirdilər.

Göyçay qəzasının ərazisi 4988 kvadrat kilometr, əhalisi 142,9 min nəfər (1910-cu ilə aid olan məlumata görə) idi. Sovet dövrünün ilk illərində o zaman bütün İttifaqda məşhur olan **Göyçay Səhiyyə Hərəkəti** əhalinin səhiyyə mədəniyyətinin inkişafında böyük rol oynamışdır. Qəza əhalisi əsasən tütüncülük, pambıqçılıq, barama-

çılıq, maldarıq və balıqçılıqla məşğul olurdu. Qəzada kустar sənaye sahələrindən xalçaçılıq, ağac emalı, ipəkçilik, misgerlik inkişaf etmişdir. 1878-ci ildə Nikolay Kayaşovun rəhbərliyi ilə qəzada ilk məktəb təşkil edilmişdir. Burada arab, fars, rus dilləri ilə yanaşı, hesab, ana dili və ilahiyat dərsləri də keçirilirdi.

Qaçaq hərəkəti Göyçay qəzasını da bürümüşdü. Bu hərəkətin məşhur nümayəndələrindən olan Qaçaq Zəhid bu ərazilərdə mübarizə aparmışdır. XIX əsrin 70-80-ci illərində mülkədar malikanələrinin yandırılması Göyçay qəzasında da kütləvi hal almışdır. Göyçayda ilkin şəhərsalma 1886-1916-cı illər ərzində baş vermişdir. 1916-cı ildə Göyçaya şəhər statusu verilmişdir.

1929-cu ildə Azərbaycanın rayonlaşdırılması ilə əlaqədar olaraq **Göyçay qəzası** ləğv olunmuşdur.

Göyçay sözünün yaranması ilə bağlı müxtəlif fikr və mülahizələr vardır. Ononimiyamızda tərkibində **göy** sözü iştirak edən 500-dən çox coğrafi ad qeydə alınıb.

Əski türk inancına görə, **göy** xeyli başlanğıcı kimi yozulur. «Gültəkin» abidəsində göstərilir ki, ucada **Göy**, aşağıda tünd **Yer** yarandıqdan sonra onlar arasında insan övladı yarandı. **Göy** – göyün, səmanın rəngi olduğu üçün müqəddəslik bildirir. Türklər qədimlərdə **boz** sözünə **göy** rəngi bildirmək üçün işlədiblər və **göy** rəng onlarda müqəddəs sayılıb. Türkdilli xalqlarda **Göy** – tanrı sayılmış. İkinci anlayış Tanrı – **Göy**, səma demək imiş.

İbtidai insan **Göyü** ulu əcdad hesab edirdi. Əski inanclara görə, **Göy** Günəşin vasitəsilə Yerə qızdırır. Göyden oğuzlara kömək etmək üçün şua şəklində **göy** qurd gəlir. **Göy** günəş adı yox, qeyri – adi, əvəzsiz və ülvədir, müqəddəsdir...

Göyçay qəzası ərazisindən axan **Göyçay** çayının adı ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır. **Göyçay** toponimi çayın yuxarı axımında suyunun duru və təmiz olması – **göyümtül** rəngə çalması ilə bağlıdır...

GUR-GUR YURD YERİ

Zərdab rayonunun ərazisində, Otmanoba meşəsinin içində vaxtilə mövcud olmuş **Gur-gur** adlı kəndin yurd yeri vardır. Yaşlı nəslin nümayəndələrinin dediyinə görə XX əsrin 30-cu illərində burada 65 ev olmuşdur. Sonralar əksər ailələr burdan köçüb gəlmişdi üçün yurdda 16 ev qaldı və bir müddətdən sonra onlar da Otmanobaya yığıldılar...

GÜLƏRLİ BAĞ

Gəndəbli kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Gülərli bağ** adlanır. Kənd bu bağın ərazisində salınmışdır. Bağın ümumi sahəsi 20 hektara yaxındır. Vaxtilə bu bağda çoxlu sayda meyvə ağacı, eləcə də qovaq, söyüd, çinar və digər ağaclar da olmuşdur. Sonralar bağın ərazisində müxtəlif tikinti-bərpa işləri aparıldığından əksər ağaclar qırılmış və **bağ** öz görkəmini demək olar ki, itirmişdir. Bağın **Gülərli** adlanması şəxs adı ilə əlaqədardır...

HACI ƏHMƏD ƏFƏNDİ OCAĞI

Məlikli kəndi ərazisində qeydə alınan orqrafik obyektlərdən biri **Hacı Əhməd əfəndi ocağı** adlanır. Yerli əhali tərəfindən müqəddəs tapınaq yeri kimi əziz tutulan bu **ocaq** vaxtilə böyük nüfuz sahibi olmuş **Hacı Əhməd əfəndi** arılı bir şəxsin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır. Adamlar bu ocağı ziyarət edib, ona nəzir də verirlər.

Azərbaycanda «*pir*», «*qutsal yer*», «*ev*» anlayışlarında həmişə müqəddəs hesab olunan bəzi **ocaq-pirlər** indi də ziyarət kimi insanların inanc yeri olaraq qalmaqdadır. Respublikamızın ərazisində belə **ocaqlar** çoxluq təşkil edir...

HORRAĞAN

Gəlmə kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Horrağan** adlanır. **Horrağan** sözü «*sudan doymayan yer*» mənasındadır. Bir çox hallarda suvarılan yerlərdə elə hissələr olur ki, orada nə qədər su axıdılarsa da, torpaq sudan doymur. Çox güman ki, həmin yerdə hansı dövrdə isə ərazidə bitmiş nəhəng ağacın köklərinin çürüməsi nəticəsində boşluq var. Bu cür sahəyə yerli əhali **horrağan** deyir. Azərbaycanın digər ərazilərində də bu tipli toponimlər qeydə alınmışdır...

HÜSEYNXANLI KƏNDİ

Hüseynxanlı kəndi Zərdab rayonunda, Hüseynxanlı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 6 kilometr şimal-qərbdə, Türyan çayının sahilində, Şirvan düzündədir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 386 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq, məşğul olur. Kənddə əsas məktəb, Qaribə piri, klub, kitabxana, uşaq bağçası, rabitə şöbəsi, ATS və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 111-dir. Hüseynxanlı kəndində *fətəli, mollauserblu, kəbəlayi qululu, (lələ-əhmədli)* adlı nəsil və tirələr yaşayır. Kəndin ərazisində qədim dövrlərə aid müxtəlif növ maddi-memarlıq nümunələri aşkar edilmişdir.

Hüsenxanlı oykonimi patronimik toponimdir. Bu yaşayış məntəqəsini vaxtilə **Hüseynxan** (yerli məlumata görə **Hüseyn xan** dövrünün nüfuzlu şəxsiyyəti **Lələ Əhmədlin** 6 oğlundan biridir) adlı şəxs sağdığına görə kənd də onun adı ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır. Toponimin tərkibindəki -lı şəkilçisi mənsəblük bildirir. Bu tipli oykonimlərə Azərbaycanın digər bölgələrində də rast gəlinir...

XAN KANALI

Zərdab rayonunun Alicaanlı kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Xan kanalı** adlanır. Hidronim həmin kanalı çəkdirən şəxsin titulu ilə bağlıdır. Yerli əhəlinin yaşlı zümresinə mənsub olan insanların dediklərinə görə, bu **kanal** (arx) vaxtilə Əhməd adlı **xan** tərəfindən çəkilmişdi üçün onun titulu ilə adlandırılmışdır. Kanalin suyundan uzun müddətdir ki, suvarmada geniş istifadə edilir.

XANLAR BABA PİRİ

Xanlar baba piri Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınmış orografik obyektlərdəndir. Bu piri camaatın müqəddəs ziyarətgahlarından biri hesab olunur. Pirin belə adlanması **Xanlar baba** adlı dövrünün nüfuzlu şəxsiyyəti, müqəddəs tapınaq yerinə çevrilmiş nəci və nurlu din xadiminin adı ilə əlaqədardır...

XANMƏMMƏDLİ KƏNDİ

Xanməmmədli kəndi Zərdab rayonunda, Hüseynxanlı kənd inzibati ərazi vahidində, 7 kilometr şimal-qərbdə, Türyan çayının sahilində, Kür-Araz ovalığında yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 501 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq, məşğul olur. Kənddə məktəb, kitabxana, tibb məntəqəsi və s. var. Kəndin cəmi təsərrüfatlarının sayı 125-dir. Xanməmmədli kəndində *kəbəlayi cavadli, kəbəlayi salimli, şamilli* adlı tayfa, nəsil, tirələr yaşayır. Kəndin ərazisindən qədim və orta əsrlər dövrlərinə aid tarixi memarlıq abidələri (I əsrə aid küp qəbirləri və s.) tapılmışdır.

Xanməmmədli oykonimi patronimik toponimdir. Bu yaşayış məntəqəsi vaxtilə burada **xanməmmədli** nəslinin məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır üçün belə adlandırılmışdır. Yerli sakinlərin

dediklərinə görə **Xanməmməd** dövrünün nüfuzlu şəxsiyyətlərindən olmuş **Lələ Əhməd**in 6 oğlundan birinin acidir. Görünür o, bu kəncin ərazisini vaxtilə mülk kimi oğlu Xanməmmədə vermiş və sonralar kənd də onun adı ilə **Xanməmmədli** adlanmışdır...

Neftçala rayonunda da Xanməmmədli kəndi var...

XASA ARXI

Xasa arxı hidronimi Zərdab rayonunun Körpükənd kəndi ərazisində qeydə alınmışdır. Yeri əhalinin mənə söylədiklərinə görə XX əsrin ortalarına qədər burada **Xasa** adlı kənd mövcud olmuşdur. **Arx** da həmin **Xasa** kəndinin (1950-ci illərdə ərazisi Körpükənd kəndinə birləşmişdir) adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır.

XASA KƏNDİ

(Bax: Körpükənd kəndi)

XƏLƏC YERİ

Zərdab rayonunun ərazisində, rayon mərkəzindən 15 km şimalda, Şirvan düzündə, Çallı kəndinin yaxınlığında, Zərdab-Ucar avtomobil yolunun kənarında, Baş Şirvan kollektoru sahilində qeydə alınan topoqrafik obyektlərdən biri **Xələc yeri** adlanır. Bu yer Səlcuq oğuzlarının **xələc** tayfasının adını özündə əks etdirir. Səlcuq-oğuz tayfa birliyinə daxil olan xələclərin bir hissəsi XII-XVIII əsrlərdə Yaxın Şərqi şgəllərində yaxından iştirak etmişlər. Onlar hazırda toplum halında İran, İraq, Türkiyə və Türkmənistan ərazilərində də yaşayırlar.

Bir müddət bugünkü Zərdab rayonunun Çallı kəndi yaxınlığında mövcud olan **Xələc kəndi** və onun əhalisi sonralar müəyyən tarixi hadisələrlə əlaqədar olaraq indiki Ucar rayonunun Lək kəndi yaxınlığına köçürülmüşdür. Köçmə zamanı əhalinin bir qismi

Göyçay şəhərinə də gələrək orada məskunlaşmışlar. Hazırda Göyçay şəhərində **Xələc** adlı məhəllə də var...

Əski türk ellərindən olan **xələclər** (**xalac**lar) lap qədim zamanlarda cənub-qərbi və mərkəzi Əfqanıstanda piştular arasında ariməkdə olan **gilçayilərdən** (**xalac**lardan) təşkil olunmuşdur.

Mahmud Kaşqari «*Divanı lüğəti türk*» əsərində xələcləri də oğuz və qıpçaqlarla bir eldən sayıb və onlar haqqında belə bir dastan nəql edib:

*İsgənder türklər ölkəsinə hücum edəndə türk xaqanı Şu öz ordusu ilə geri çəkildi. Bu əfəsdə türklərdən 22 nəfər əlilələri ilə orada qalı, 2 nəfər də onlara qoşulur. Qalan 22 nəfər xaqanlarının dalınca getmək istədikləri halda, bu iki nəfər onların sözüne baxmayıb, «biz öz yurdumuzu tərk etmərik, İsgənder gəlib-gedər, biz də burada qalanq» - demişlər. O vaxt 22 nəfər acıqlanaraq onlara «qal aç» dedilər. Sonralar bu 2 nəfərin nəslindən olan tayfaya **xalac/qalac** deyilmişdir. Rəvayətə görə İsgənder gəlib bu 2 nəfəri görəndə uzun saçlı və dilli olduqları üçün onlara türkmən (**türkmən**ad) demişdir*

Oğuz dastanında xələclərlə bağlı belə bir rəvayət də var:

*Bir gün Oğuz xan ordusu ilə səfərə gedərkən yolunun üstünə bir ev çıxır. Bu evin divarları qızıldan, pəncərələri gümüşdən, tavanı dəmirdən idi. Evin qapısı bağlı idi. Oğuz xan yaxınlarından birinə «qal aç» - dedi. Elə o zamandan da bu adamın övladlarına **qalac** və ya **xalac** deyildi...*

Məşhur şərqşünas Minorski və Smirnova tədqiqatları nəticəsində bu qənaətə gəlmişlər ki, **xələclər** miladi IV əsrdə tarix səhnəsində mövcud idilər. **Xələclər** tarixən 3 yerdə topla halda yaşamışlar. Balasaqun ətrafında, Pəncəkənd (Başbəliq) və Ceyhunla Sind çayları arasında.

İbn Xordadbeh «*Hüdud el-əlem*» əsərində göstərir ki, **xələclər** Ceyhundan Qəznə səhralarına tərəf olan ərazilərdə (Zabilistan) yaşamışlar. Yəni həmin mənbəyə görə, **xələclər** və oğuzları VII əsrin ortalarında Sistan, Aldavar və Kabulda sakin olmuşlar; hətta **xələclər** Kabul və Qəznədə padşahlıq da etmişlər...

Qurilər hökuməti Hindistanda Sultan Mahmud Xarəzmşah tərəfindən süqut edəndə *xalac* türkləri xarəzmşahlann tabeliyinə keçdi və Sultan Mahmudun monqollarla savaşında ona yardımçı oldular. Cəlaləddin Xarəzmşah dövründə Xarəzmşah Seyfəddin Oğrağın başçılığı ilə birlikdə monqollarla savaşıb Parvanda onları 1221-ci ildə məğlub etdi. Bu savaşda *xalac*lar sol cinahda (sağ cinadda *qarluklar* idi) yerləşmişdi...

X əsrdə *xalac*lar müsəlman oldular. Sonra onlar Hindistanda *Xalac* hökumətini qurdular. Benqalda (1220-1290), Dehlida (1290-1321), Milvada (1436-1531) hakimlik etdilər. *Xalac*ların bir qismi Səlcuq oğuzları ilə İrana, Anadoluya və Azərbaycana gəldilər.

Şərəfəddin Yəzdinin «Zəfəmə» əsərinə görə XIV əsrdə – Əmir Teymur zamanında *xalac*lar Sava, Qum və Kaşan ətrafında yaşayırdılar. Sava ətrafında yaşayan *xalac*ların bir qismi Azərbaycana (Muğana) köçmüşlər. Mirzə Məhəmməd Sabiqin «*Tarixi qutü quşə*» əsərində bu haqda məlumat vardır...

*Xalac*lar bu gün İranda – Qum şəhərinin cənubunda (Xalacistan) və İraq, Sava ətrafında əhalinin əsas kütləsini təşkil edərək yaşayırlar.

Görkəmli tədqiqatçı Simirnova Seynun, Daşkənd və Pəncəkənd bölgələrində tapılan sikkələr arasında *xalac*ların üzərində *Xalac* paytaxtı yazılmış və üç *xalac* padşahının təsviri haqq olunmuş sikkələrini də görmüşdür. O, Kaşan (Muğ dağı) qalasında tapılan və *Xalac* padşahı Divasitə ad olan isnadın tədqiqindən belə nəticəyə gəlir ki, bu sikkələr *Xalac* hakimlərinə mənsubdur və onlar VII-VIII əsrlərdə də Pəncəkənd və Fərqənədə yaşamışlar...

Tarixdən məlumdur ki, türkdilli oğuz tayfası olan *xalac*lar erkən orta əsrlərdə Amudərya çayının cənub sahillərində yaşamışlar. Onlar uzun müddət ərəb xalifələrinin ordularında xidmət etmişlər. *Xalac*ların bir qismi Səlcuqlar dövründə mənbələrin verdiyi məlumatlara görə əvvəl İrana, oradan isə Azərbaycana gəlmişlər. Azərbaycan ərazisində *xalac*lar müxtəlif ərazilərdə yaşamışlar. Orta və son orta əsrlərdə Yaxın Şəqrin işğallarında iştirak etmiş *xalac*ların bir hissəsi (lörəmələri) indi də əsasən Azərbaycanda, İranda, Türkmənistanda yaşamaqdadırlar. Şimali Azərbaycanda

onlar əvvəllər əsasən köçəri və yarımköçəri həyat keçirmişlər. Sonralar onlar burada daimi yaşayış məntəqələri yaradaraq oturaq həyata keçmişlər. Adam Oleari (XVII əsr) Muğanda *xalac* tayfalarının da yaşadığını yazmışdır. K.Şaniyazov *xalac*ları *qarlıq* tayfaları ilə əlaqələndirir...

XIX əsrdə *xalac*lar Azərbaycanda, Cavad qəzasında əsasən maldarlıqla məşğul olmuşlar. Az sonra onlar buradan Azərbaycanın müxtəlif ərazilərinə yayılmışlar. Ucar rayonundakı *Xalac kəndi* də burada onların oturaq həyata keçərək uzun müddət yaşamaları nəticəsində əmələ gəlmişdir. Azərbaycanda *Xalac* adlı 6 kənd var. Səlcuq-oğuz tayfa birliyinə daxil olan *xalac*ların adı ilə bağlı *Xalac kəndi* Abşeron, Beyləqan, Xızı, Qubadlı, Salyan, Şərur və Ucar rayonlarında vardır. Dəvəçi rayonunun ərazisindəki *Xalac çayı* (Ataçayın qolu) Qubadlı, Sadərak, Şamaxı və Şərur rayonları ərazisindəki *Xalac dağı*, Salyan rayonunun *Xalac kəndi* yaxınlığındakı *Xalac tapası* Səlcuq oğuzlarının *xalac* tayfasının adı ilə bağlıdır.

Xalac (*xalac*) qədimlərdən Xorasanda və İraqda yaşayan əski türk tayfalarından biridir. Bu tayfaların *xələc* (*xalac*) adlanması haqqında Əbül Qazi Bəyandur xan belə bir şifahi əfsanə danışır:

İlk türk xaqanlarından bənin Oğuz xanın İrana yürüşü zamanı onun əsgərlərindən biri yük heyvanı çatışmadığından və arvadı hamilə olduğundan ordudan geri qalır. Geridə qalan əsgəri xaqanın yanına gətirəndə xaqan onun geridə qalmasının səbəbini öyrənir. Onun arvadı doğmuşdu və çağa ac ananın südü olmadığına görə aclıqdan əziyyət çəkirdi. Oğuz xan onu layiqincə mükafatlandıraraq və uşağı «qal ac» adlandıraraq hərbi xidmətdən azad etmişdir. Qalac, yaxud xalac (xələc, xalic, xolac, xilic...) xalqı adı bu «qal ac» uşağın adından əmələ gəlmişdir.

Necib Aslmin yazdığına görə, bu «qal ac» sözü qədim türk yazılarında ayrıca qal ac kimi yazılır. Onun yazdıqlarına görə VI əsrdə qalacın romalılar xalatiye adlandırmışlar ki, bu da «qılinc» türk sözünün tərcüməsidir. *Xələc/xalac* sözü qalac qəbiləsinin təhrif edilmiş adıdır. Monqolların etdikləri hücumlar zamanı bir çox qalaclar məhv edildi. Sağ qalan hissələri isə Azərbaycanda sığınacaq tapdı. müxtəlif ərazilərdə yaşayış məntəqələri yaradaraq orada məskən saldılar.

Niyai dağ silsiləsində Qalac dağı oroniml də də qeydə alınıb.

1728-ci ilə aid olan tarixi məlumata görə, İrəvan əyalətinin Qırxbulaq nahiyyəsində vaxtilə **Xələc** adlı kənd olub. Vaxtilə Gəncə quberniyasının Zəngəzur qəzasında (indiki Qafan rayonunda) da mənsəcə Səlcuq oğuzlarının **xələc** tayfasının adını özündə əks eldirən **Xələc (Xalac) kəndi** mövcud olmuşdur. 1918-ci ildə həmin kəndin əhalişi ermənilər tərəfindən qovulmuşdur. 1922-ci ildə əhalinin bir hissəsi geri qayıdaraq yenidən kəndi bərpa edib orada yaşasalar da, sonralar – 1988-ci ildə onlar ermənilər tərəfindən məlum hadisələrlə əlaqədar Azərbaycana qovulmuşlar.

Xalac türkcə etnonimi ilə əlaqədar Zəngəzur qəzasında vaxtilə **Xalacçay** hidronimi də qeydə alınmışdır. Vaxtilə İrəvan quberniyasının Şərur-Dərələyəz qəzasında (indiki Keşişkənd (Yeğeqnadzor) rayonu ərazisində) **Xalaclar yurdu** adlanan etnotoponim də qeydə alınmışdır. Gürcüstanın Lori sancağında da **Xələc (Xəlic) məzrəsi** oykonimi öz adında **xələc** tayfasının adını əks eldirir.

Xələc tayfasının adı ilə bağlı Ucar rayonunun Lək kəndi ərazisində **Xələc bazısı** və **Xələc qobusu** orografik obyektləri də qeydə alınmışdır.

Azərbaycanda **xələclərin** oturaqlaşması və yaşayış məskənləri salınması müxtəlif tarixi dövrlərdə baş vermişdir. Mənbələrdən Azərbaycanda XIX əsrin ortalarına qədər əkinçiliklə məşğul olmaları qeyd olunan **xələclər** həmin yüz illiyin 70-ci illərindən başlayaraq oturaqlaşmağa keçmişlər. Tarixən **xələclər** əvvəllər **çöl** və **yaxa xələclərinə** bölünmüşlər. **Çöl xələclər** oturaq həyata keçərək 10 xırda yaşayış məntəqəsinin əsasını qoymuşlar (Bayramlı, Cındırı, Xasxaslı və s.). XIX əsrin 80-ci illərində Cavad qəzası ərazisində 73 ailədən ibarət olan başqa **xələc (xalac)** icmasının da köçerilik etməsi müxtəlif mənbələrdə öz əksini tapmışdır.

Xələc tayfasının adını özündə əks eldirən toponimlərə Azərbaycanın müxtəlif ərazilərində rast gəlirik: **Xələc düzü** (Salyan rayonu, Xələc kəndi); **Xələcdağ** (Qubadlı rayonu); **Xələc dərəsi**, **Xələc yamacı** (Kalbəcər rayonu, Dərəqışlaq kəndi); **Xələc təpəsi** (Ucar rayonu, Qazıqumlaq kəndi); **Xələc dağı** (Şamaxı və Şərur rayonları) və s.

XƏLİLİN BAĞI

Zərdab rayonunun ərazisində Təzəkənd kəndinin yaxınlığında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Xəlilin bağı** adlanır. Oronim **Xəlil** şəxs adından, **bağ** sözündən, eləcə də **-in** və **-ı** şəkilçilərindən ibarət olub, «*Xəlilə məxsus olan bağ*» mənasındadır.

XƏSİLLİK

İkinci Alıcanlı kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Xəsillik** adlanır. **Xəsillik** termini dilimizdə «*kol-koslu sahə*» anlamını ifadə edir. Kürdəmir, Quba, Şamaxı, Ucar rayonları ərazilərində də bu tipli oronimlərə rast gəlmək olar...

İBRAHİMXƏLİL XANIN DÜŞƏRGƏ YERİ

Tarixi məlumatlara görə, günlərin bir günündə Qarabağ xanı (1760-1806) **İbrahimxəlil xan** (1726-1806) səfərlərinin birində böyük qoşun ilə Kür çayı qırağında, indiki Zərdab rayonunun ərazisində **düşərgə** salır. **İbrahimxəlil xan** burada çox ləngiyir. Qoşun və qoşun böyükləri bundan təngə gələrək Molla Pənəh Vəqifdən xahiş edirlər ki, tez Qarabağa qayıtmaq üçün bir şeir yazıb **İbrahimxəlil** xana göndərsin. M.P.Vəqif aşağıdakı şeir parçasını yazıb xanəndələrə verir ki, **İbrahimxəlil** xanın hüsurunda oxusunlar:

*Siyah təl görmədim Kür qırağında,
Məgər heç yaşılbaş olmaz bu yerdə.
Tərən konlüm yənə uçar dağlara,
Havalarıb hərgiz qonmaz bu yerdə.*

*Bu diyarda kələğay yox, kəlan yox,
Sinəm üstə müjgan oxun atan yox.*

*Sərxoş durub bir nəzakət satan yox,
Heç sövdəgər fayda bulmaz bu yerdə ...*

Xanəndələr bu qoşmanı İbrahimxəlil xanın hüsurunda oxusalar da, gözənilən nəticə hasil olmur. Bundan sonra M.P.Vaqif bəda-nəten indi də çox məşhur olan bu gözəl şeirini yazıb xanəndələrə verir:

*Kür qırağının acab səyrənganı var,
Yaşılbaş sonası hayıl ki, yoxdur.
Ucu tər cırqalı siyah tellərin,
Hər dən tamaşası hayıl ki, yoxdur.*

*Qış günü qışlağı Qıraqbasanın,
Gözüdür Aranın, cümle cahanın.
Bələ gözəl yerin, gözəl məkanın
Bil gözəl obası hayıl ki, yoxdur.*

*Vaqif haqdan dilər lütfü kərəmlər,
Bələ yerdə duran, valiah vərəmlər.
Yenə yənə düşdü bizim sənəmlər,
Gəlməyin binası hayıl ki, yoxdur.*

Deyənlərə görə, bu tərəvətli şeir İbrahimxəlil xana ələ təsir edir ki, o, qoşuna buradan çıxıb gəlmək əmrini verir və özü də onlarla bərabər Qarabağa qayıdır. Elə o zamandan da həmin yer İbrahimxəlil xanın düşərgə yeri adlanır...

İKİNCİ ALICANLI KƏNDİ

İkinci Alicanlı kəndi Zərdab rayonunda, rayon mərkəzində 22 kilometr şimal-qərbdə, İkinci Alicanlı inzibati ərazi vahidində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 408 nəfərdir. Kənd əhalisi əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq, məşğul olur. Kənddə məktəb, kitabxana və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 116-dır.

İkinci Alicanlı yaşayış məntəqəsi Qarabağdan gələn ailələrin burada məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. Kənd Qarabağ Alicanlısı da adlanır.

Toponimin əvvəlinə əlavə edilmiş **ikinci** sözü onu eyniadlı digər yaşayış məntəqəsindən fərqləndirir. Rayonda **Birinci Alicanlı kəndi** də var. Həmin kəndin sakinləri vaxtilə Ağsu rayonundakı **Təklə** kəndindən köçüb gəlmişlər. Kənd **Təklə Alicanlısı** kimi tanınır. **Sərəkava** adlanan bu yer XIX əsrdə **Alican** adlı lıx sahibinə məxsus olduğu üçün həmin ərazidə salınmış kənd **Alicanlı** adlandırılmışdır. Oykönimlərin adındakı **Birinci** sözü həmin kəndi digər eyniadlı yaşayış məntəqəsi adından fərqləndirmək üçün əlavə edilmişdir...

Bu tipli oykonimlə Ləçin rayonunda (**Alican kəndi**) də rast gəlinir. Quba rayonunda **Alic**, Xaçmaz rayonunda **Alicqışlaq** toponimləri də bu qisim coğrafi adlardır...

İLƏNLİ QOBU

Zərdab rayonunun Bəyimli qəsəbəsindən 3 km aralıda qeydə alınan oronimlərdən biri **İlanlı qobu** adlanır. Bu coğrafi ad **İlan** heyvan adından və **qobu** sözlərindən, eləcə də -lı mənsubluğu

şəkilçisindən ibarətdir. Dialektlərimizdə «dəre», «quru dəre», «susuz dəre» «qurumuş çay yatağı», «çökəklik», «çuxur yer», «su axan dəre» və s. anımları ifadə edən qobu coğrafi termini mənlı relyef forması bildirir. Azərbaycan oronimiyasında adının tərkibində qobu termini iştirak edən 900-dən çox coğrafi ad toplanmışdır. *İlanlı qobu* toponimi «*ilan çox olan dəre*» mənasındadır.

İlanlı adlı türkdilli tayfa adı da məlumdur. Tarixdən bllirik ki, türkmənlərin *ersən* tayfasının bir qolu da *ilanlar* (bu *tayfanın totəmi ilandır*) adlanır...

İNQILAB KÖRPÜSÜ

El içində körpü salıb, yol çəkmək inam yerimiz Məkkə ziyarətinə getmək kimi bir savab işdir. Yaxşı haldı ki, bizim əksər məmur və ziyalılarımız bunu gözəl dərk edərək körpü salmağı, yol çəkməyi başqa sənətlərdən üstün tuturlar. Çaylar üzərində körpülərin salınması ilə yolların çəkilməsi həmin ərazilərin yeni inkişafına şərait yaradır.

Zərdab rayonu (Qoruqbağı kəndi) ilə Ağcabədi rayonunu birləşdirən Kür çayı üzərindəki **körpü** el arasında rəmzi olaraq **İnqilab körpüsü** adlanır. Bununla maraqlandım. Sən demə körpünün yaranması və belə adlanmasının maraqlı bir tarixçəsi var: 1985-ci ildə dahi bəstəkar Üzeyir bəy Hacıbəyovun anadan olmasının 100 ildönüm arafəsində Kalbəcər rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi vəzifəsində işləyən İnqilab Nədirov Azərbaycanın Yollar naziri Rafiq Xələfov ilə Üzeyir bəyin harada doğulması ilə bağlı mübahisə edirlər. İ.Nədirov onun Ağcabədində, R.Xələfov isə Şuşada doğulduğunu iddia edirlər. İnqilab müəllim şərt kəsir ki, əgər mərci uduzarsa 1000 manat həcmində R.Xələfovun istədiyini alacaqdır; Rafiq müəllim uduzarsa onda Kür çayı üzərində Zərdab ilə Ağcabədi birləşdirən körpü salacaqdır.

Az bir müddət keçdikdən sonra İnqilab Nədirov Üzeyir bəyin Ağcabədində doğulması ilə bağlı sənədlər gətirib Rafiq Xələfova göstərir. Uduzduğunu etiraf edən R.Xələfov körpü tikintisinin plan

və layihəsini həyata keçirməyə başlayır. Çox keçmir ki, körpü hazır olur.

Zərdabla Ağcabədi rayonlarını birləşdirən İnqilab körpüsünün həm zərdablılar, həm də ağcabədililər — ümumiyyətlə qarabağlılar və şirvanlılar üçün müstəsna əhəmiyyəti vardır. Bu körpü artıq 24 ildir ki, həmin zonada yerləşən onlarla yaşayış məntəqələrinin əhalisi üçün böyük iqtisadi və sosial əhəmiyyətə malikdir.

Mən bəzi faktları dəqiqləşdirmək üçün günlərin bir günündə İnqilab Nədirola görüşüb Kürün üzərində salınan və onun adını daşıyan İnqilab körpüsü haqqında danışmasını ondan xahiş etdim. İnqilab müəllimin dediklərindən:

— Mən əslən Ağcabədidenəm. Gəncliyim orada keçib. Ağcabədi rayonunda bir sıra məsul, rəhbər vəzifələrdə çalışmışam. Həm Ağcabədi, həm də Zərdab rayonlarının kəndlərinə yaxşı bələdəm. Gənclik dövrümdə Ağcabədi rayon Komsomol Komitəsinin ikinci, birinci, Ağcabədi rayon PK-nin ikinci katibi vəzifələrində işləyərkən düşündürdüm ki, Kür çayının üzərindəki indi el arasında mənim adımla adlandırılan bu körpünün tikilməsi həm zərdablılar, həm də ağcabədililər üçün çox gərəklidir. Bu səhildən o biri sahilə bərə ilə keçid zamanı dəfələrlə çoxlu sayda insanların tələf olmalarının

sahidi olmuşam. Yastıyol kəndi ərazisində. Kür çayı sahilində, Axmaz deyilən çökəklikdə «Nuh gəmisi»ndə məktəbi də görmüşəm. Mən Ağcabədi RPK-nın ikinci katibi vəzifəsində işləyərkən Yastıyol kəndində yeni məktəb binası tikdirdik və məktəblilərin canını «Nuhun gəmisi»ndən qurtardıq. Sonralar elə oldu ki, mən Kelbəcər rayon PK-nın birinci katibi vəzifəsində işlədim. Rəhmətlik Rəfiq Xələfov isə Yollar naziri vəzifəsində çalışırdı. Dost olduğumuz üçün o, tez tez Kelbəcəra, mənim yanıma gəlirdi. Bir dəfə onunla Üzeyir bəy haqqında söhbət etdik. Söhbət əsnasında biz onunla Üzeyir bəy Hacıbəyovun harada doğulması mövzusunda mübahisə etdik, müccəşdik. Əslində hər bir adam harada doğulursa ora ona vətəndir. Üzeyir bəy də Ağcabədidə doğulub. Mən ona dedim ki, Ağcabədi torpağı bu gündən belə tarixə heç bir şəxsiyyət verməyə belə, təkə Üzeyir bəyi dünyaya bəxş etdiyinə görə müqəddəs torpaqdır. O isə dedi ki, Üzeyir bəy hara, Ağcabədi hara...

Mən Üzeyir bəyin Ağcabədidə doğulmasını dəqiq bildirdim, müxtəlif kitab və qəzetlərdən bunu oxumuşdum. Mərci udacağıma tam əmin idim. O, isə Üzeyir bəyin Şuşada doğulduğunu deyib ısrar edirdi. Şərtimiz belə oldu ki, mən uduzadımsa ona o zaman ki 1000 manat (taxminən 1600 ABŞ dolları həcmində) məbləğində mağazadan nə istəsə onu alıram, o uduzsaydı Kürün üzərindən Zərdabla Ağcabədinə birləşdirən körpü çəkdirməli idi. Bu, mənim gənclik dövrümdən qəlbimdə yatıb qalan ən gözəl arzularımdan biri idi. İndi də əlimə gözəl fürsət düşmüşdü. Mən yüz faiz bildirdim ki, mərci udmuşam. Körpü məsələsini də ona görə dedim ki, əhalinin Kürün bu üzündən o biri tərəfinə necə keçmələrini və bunun mən bir çətinliklər bahasına başa gəlməsini bildirdim. Ham da burada körpü görmək mənim gənclik illərimin arzusu idi. Razılaşdıq. Az müddət sonra biz yenidən görüşdük. Əlimdəki Üzeyir bəyin Ağcabədidə doğulduğunu təsdiq edən sənədləri və kitabları ona göstərdim. O bunlarla tanış olduqdan sonra mərci udulduğunu etiraf etdi. Görünür, özü də bu barədə müxtəlif adamlarla söhbət etmişdir. Nə isə... Körpünün tikintisinə söz verdi. Layihələrini, smetasını hazırladı və çox çəkmedi ki, həmin uzunluğu 140 metr olan bu körpü hazır oldu. Bundan sonra bu zona iqtisadi cəhətdən inkişaf edən

zonaya çevrildi. Bakıdan Ağcabədiyə (və ya Ucardan Ağcabədiyə) olan yol 75 kilometr qısaldı. 75 kilometrlik magistral yolun qısaldılmasının region üçün sosial və iqtisadi əhəmiyyəti ölçüyə gəlməzdir...

Kelbəcər rayon PK-nın birinci katibi (1976-1988-ci illər) və Bineqədər rayon İH-nın başçısı (1994-1999-cu illər) vəzifələrində işləyərkən qurub-yaratmaqdan doymayan İqilab Nadirov öz şeirlərinin birində belə deyir:

*Qızıldan, glümüşdən, nə də marmərdən
Qoyulan abidə istəmirəm mən.
Tanrım özü oldu bu işdə yanıq,
Dağlarda gül açdı xoş arzulanıq.
Şükr etdim Allaha, döndüm abidə,
Əməllərim qoydu mənə abidə.*

Bəli, İqilab müəllim, Murovdan Gəncəyə, Dəlidağdan Laçına çəkərdiyiniz şose yolu, Sizin simanızda Laçın qayasının fəth olunması, Bakıdakı Böyük Şor gölünün rəm edilməsi və daha neçə-neçə gördüyünüz tarixi işlər – Azərbaycan xəritəsində etdiyiniz dəyişikliklər Sizi tarixdə daim yaşadacaqdır. Əməlləriniz doğrudan da Sizə əbədlilik ucalan əzəmətli bir abidə qoymuşdur.

Hə. İnqilab müəllim, **körpü** – sənət abidasidir, mədəniyyətdir. Siz də sağ olun ki, mərcin şərtində körpü məsələsini ortaya atmısınız. Yəqin ki, indi hər dəfə o körpüdən keçənlər Sizə ürəkdən «Sağ ol!» deyir. Üzeyir bəy Hacıbəyova və Rəfiq Xələfova Allahdan rəhmət diləyirlər...

İSAQBAĞI GÖLÜ

İsaqbağı kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **İsaqbağı gölü** adlanır. Hidronim **İsaq, bağ** və **göl** sözlərindən əmələ gəlmişdir. Toponim **İsaqbağı** oykonimi ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır.

İSAQBAĞI KƏNDİ

İsaqbağı kəndi Zərdab rayonunda, **İsaqbağı** inzibati ərazi vənində. Rayon mərkəzindən 8 kilometr cənub-şərqdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhəllsinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 797 nəfərdir. Əhəli əsasən, heyvandarlıq, taxılçılıq, bostançılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, tibb məntəqəsi, 2 uşaq bağçası, məscid, taxta sexi, dəyirman və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 201-dir. **İsaqbağı** kəndində *şəfli, muradlı, hacılı, karimli, sofulu, emini* adlı tayfa, nəsil və tirelərə məxsus olan ailələr məskunlaşmışlar.

İsaqbağı yaşayış məntəqəsi Kür çayı sahilində **İsaq** adlı bir nəfərə məxsus olan çəkillik (*cır tut bağı*) **bağı** yerləşən ərazidə salındığı üçün belə adlandırılmışdır. Kəndin adı bəzi sənədlərdə **İsabağı** variantında da qeydə alınmışdır.

Kəndin yerləşdiyi ərazidə **İsaqbağı gölü** adlı hidronim də qeydə alınmışdır.

İSAQBAĞI MEŞƏSİ

İsaqbağı kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **İsaqbağı meşəsi** adlanır. Bu meşənin sahəsi 100 hektardan çoxdur. **Meşə** əsasən çəkilliklərdən ibarətdir. Bu meşə **İsaqbağı** kəndi yaxınlığında yerləşdiyinə görə belə adlandırılmışdır. Bu tipli oronimlərə respublikamızın digər rayonlarının ərazilərində də rast gəlirik...

İTQIRAN, İTQIRAN GÖLMƏÇƏSİ

Çallı kəndindən 2 km şimalda qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **İtqıran** adlanır. Oronim isti hava şəraitində bu ərazidə vaxtilə *itlərin* günəşin istiliyinin yüksək temperatur dərəcəsidən *qırılıb* ölməsi ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır.

Azərbaycan ərazisində *it* heyvan adını daşıyan oronimlərə nümunə olaraq aşağıdakıları göstərmək olar:

İtqıran gölməçəsi (Zərdab rayonu, Əlibəyli kəndi), **İtqıran** (Ucar rayonu, Xələc kəndi), **İtqıran dağ** (Laçın rayonu, Çəmbərxac kəndi), **İt qayası** (Zəngilan rayonu), **İt təpəsi** (Yardımlı rayonu, Cirimbel kəndi), **İtölən dərə** (Cəbrayıl rayonu, Sofulu kəndi), **İtvurulan yaylaq** (Gədəbəy rayonu, Arabaçı kəndi) və s.

İZZƏT GÖLÜ

Zərdab rayonunun ərazisində, Bəyimli qəsəbəsi yaxınlığında qeydə alınan hidronimlərdən biri **İzzət gölü** adlanır. Hidronim **İzzət** şəxs adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır. Yerli məlumata görə **İzzət** orada fəaliyyət göstərmiş bir nəfər *motorçu* olmuşdur...

KAFTARLI DƏRƏ

Zərdab, Ağdaş, Qəbələ, Qubadlı, Zəngilan rayonları ərazisində **Kaftarlı dəre** oronimində rast gəllirik. Azərbaycan ərazisində çöl heyvan adları və orografik terminlərdən düzələn oronimlər çoxdur. Belələrləndən biri də Zərdab rayonunun Əlvand kəndi yaxınlığında qeydə alınan **Kaftarlı dəre** coğrafi adıdır. Azərbaycan Respublikasının «Qırmızı kitab»na daxil edilən nəslə kəsilməkdə olan heyvanlardan biri də **kaftardır**.

Azərbaycan oronimiyasında **kaftar (goreşən)** çöl heyvanının, yırtıcı məməlisinin adı ilə bağlı çoxlu sayda coğrafi adlar var: **Kaftaran dağı** (Qazax, Qobustan rayonları), **Kaftarlı dəre** (Zərdab, Ağdaş, Qəbələ, Qubadlı, Zəngilan rayonları), **Kaftarlı düz**, **Kaftarlı qaya** (Qazax rayonu), **Kaftar qobusu** (Qax rayonu), **Kaftar yamacı** (Cəbrayıl rayonu), **Kaftar çalası** (Qəbələ rayonu), **Kaftarlı qışlağı** (Qaradağ rayonu) və s.

KALAFALIQ

Qaravəlli kəndi ərazisində qeydə alınmış coğrafi adlardan biri **Kalafalıq** orografik obyektdir. **Kalafalıq** toponimi «çala-çuxur yer» mənasındadır. Oronim **kalafa** sözündən və **-lıq** şəkilçisindən ibarətdir. **Kalafa** – «çala-çuxur» anlamındadır. Mərkəzi Aran iqtisadi rayonunda bu tipli onlara coğrafi adlara rast gəlmək mümkündür.

Kalafalıq mikrotoponimi Azərbaycan dilində «dağılmış tikinti qalığı», «dağılmış yer», «xərəbəlik» mənasında işlənən **kalafa** sözünə – **lıq** şəkilçisinin artırılması ilə əmələ gəlmişdir. **Kalafalıq** orografik obyekt relyef əsasında yaranan düzəltmə toponimdir.

Laçın rayonunda **Kalafalıq** adlı kənd də var...

KAZIMAĞA BAĞI

Kazımağa bağı orografik obyekt Zərdab rayonunun Nezəralı kəndi yaxınlığında qeydə alınıb. Təxminən 10 hektarlıq sahəsi olan

bu bağ o qədər də sıx olmayan söyüd, qovaq və bir neçə növ meyvə ağaclarından ibarətdir. **Bağ** vaxtilə onun yaradıcısı olan **Kazımağa** adlı şəxsin adı ilə adlanmışdır...

KEÇALAT

Əlibaylı kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Keçalat** adlanır. **Keçalat** sözü bir neçə anlamda işlədilir: 1) «*Xırda çayda adamın və ya nəqliyyatın keçə biləcəyi dayaz yer*»; 2) «*Qalın meşədə keçiləcək yol*». Bu terminə Azərbaycanın digər ərazilərində də rast gəlmək olar. **Keçalat** toponimini kəngərlərin **keçili** qulu ilə də bağlamaq istəyənlər var...

KEÇƏLTƏPƏ

Keçəltəpə coğrafi adı Zərdab rayonunun Məlikqasimli kəndi ərazisində qeydə alınıb. **Təpənin** zirvələri bitkisiz, «*çılpaq*», **keçəl** olduğu üçün bu yüksəklik belə ad almışdır.

Təpə – müsbət relyef forması bildiren coğrafi termindir. **Təpələrin** nisbi hündürlüyü adətən 200 metrden artıq olmur. Tərkibində **təpə** termini iştirak etdiyi oronimlərin sayı respublikamız ərazisində 3.000-dən çoxdur.

Keçəltəpə adlı oronimlərə Azərbaycanın bir çox rayonlarında, o cümlədən, Qazax, Kəlbəcər, Göyçay, Şərur rayonlarında rast gəlirik. Qəbələ, Kəlbəcər, Gədəbəy, Göyçay, Laçın, Göygöl, Ucar rayonları ərazilərində isə bu qisim oronimlərdən hesab olunan **Keçəldağ** coğrafi adı da qeydə alınmışdır...

KƏND BAĞI

Gədəbəil kəndinin yaxınlığında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Kənd bağı** adlanır. Burada söyüd, qovaq və başqa

ağaclarla bərabər, çoxlu sayda meyvə ağacları da vardır. Bu bağ kənd adamlarının ümumi bağ sahəsi olduğu üçün belə adlandırılmışdır. XX əsrin əvvəllərində Gəndəbil kəndi bu bağın yerləşdiyi ərazidə olmuşdur. Sonralar indiki Gülerli baği deyilən yərə köçmüşdür. **Kənd baği** deyilən ərazinin ümumi sahəsi 15 hektara yaxındır. Hazırda bu bağda bərpa işləri aparılır...

KƏNDƏBİL KƏNDİ

150 evlik **Kəndəbil kəndi** (bəzən adı **Gəndəbil** kimi də yazılır) Zərdab rayonunda, Şıxbağı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 18 kilometr cənub-şərqdə, Kur çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 803 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq, baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, poçt, tibb məntəqəsi, dəyirman və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 219-dur. Kəndəbil kəndində *xəmədlilər*, *zülqərlilər* *isaxanlılar* adlı nəsil və tirələrə məxsus olan ailələr yaşayır.

Yaşayış məntəqəsi XIX əsrin ortalarında Zərdab kəndindən çıxmış ailələrin **Gəndəbil** (*Kəndəbil*) adlı yerdə məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. **Kəndəbil** (*Səndəbil*) eyni zamanda bu ərazidəki gəlmeçanın adıdır. **Gəndəbil** coğrafi adı *gənd* (*pis qoxulu, iyli*) və *bil* (*bataqlıq, gəlmeçə*) komponentlərindən düzəlib, «*pis qoxulu gəlmeçə*» deməkdir.

Kəndəbil oykonimi haqqında müxtəlif fikirlər var. Toponimi **kəndə** və **bil** sözlərinə ayıran araşdırıcılar var. **Kəndə** sözü farsca «*qazılmış*», «*xəndək*» mənası daşıyır; **bil** komponenti ərəbcə ön şəkilçi olub, isimlərin əvvəlinə gətirilərək, «*ilə*» və buna yaxın mənəni ifadə edir.

H.B.Zərdəbi 5 noyabr 1882-ci il tarixli «Kaspi» qəzetindəki bir məktubunda yazırdı ki, Zərdabdan ayrıldıqdan sonra bina edilmiş **Kəndəbil** böyüyüb 100 evli kənd olub. Lakin sonradan, Zərdabın əhəmiyyəti artdıqca çox adam təzədən oraya qayıtdı. 1887-ci ilə aid

olan bir məlumatda göstərilir ki, Kəndəbilə 35 ev, 188 sakin vardır...

KIÇIK BAZI

Azərbaycan oronimiyasında «*təpəcik*», «*tirə*», «*mərz*», «*dikdir*», «*sü çıxmayan hündür yer*» mənalarında işlədilən **bazi** sözü ilə bağlı çoxlu sayda – təxminən 650 coğrafi ad qeydə alınıb. Onlardan biri də Zərdab rayonunun Sarıqaya kəndi ərazisində qeydə alınmış **Kiçik bazi** oronimidir. Toponim həmin təpəciyin sahəsinin **kiçik** olması ilə əlaqədar belə ad almışdır. Həmin ərazi yaxınlığında **Böyük bazi** adlı oronim də qeydə alınıb...

İmişli rayonunun Qaralar kəndi, Göyçay rayonunun Qızılağac kəndi, Saatlı rayonunun Qaracalar kəndi ərazilərində də **Kiçik bazi** oronimi qeydə alınmışdır.

KIÇIK DƏKKƏ KƏNDİ (Bax: Dəkkəoba kəndi)

KOR QIŞLAQ

Kor qışlaq coğrafi adı Zərdab rayonunun Əlvənd kəndi ərazisində qeydə alınmışdır. Yaşlı nəslin mənə söylədiklərinə görə, ötən əsrin əvvəllərində bir neçə il hərəkət soyuq olur; qızılca xəstəliyi yayılır. Qışlaqda yaşayanların hamısı bu xəstəlikdən ölür. O zamandan da həmin qışlaq el arasında **Kor qışlaq** adlandırılır.

Qışlaq – mal-qaranın qışladığı əraziyə, otlağa deyirlər. O, mal-darlıq təsərrüfatının meydana çıxması ilə əlaqədar yaranmışdır. Qarabağın ərazisi qoyunçuluğun qədim qışlaqları hesab edilir. Soyuqlarla bağlı olaraq mal-qara 7-8 ay qışlaqda qorunub saxlanılır, otarılır. Qışlaqların təxminən 6 min illik yaşı var. Onlardan indi də heyvandarlıq təsərrüfatında geniş istifadə edilir...

KÖHNƏ BƏRƏ YERİ

Qaravəlli və Əlvənd kəndləri ərazisində, Kür çayı sahilində qeydə alınan toponimlərdən biri **Köhnə bərə yeri** adlanır. **Bərə** – çay, dəniz və gölün bir sahilindən o biri sahilinə nəqliyyat vasitələri, səmişin və yükdaşıyan gəmi və ya qurğudur. Bərə növləri matorlu və motorsuz olur. Motorsuz bərə adətən çaylarda ucları sahillərə bərkidilmiş trosta, yaxud yedək gemisi ilə hərəkətə gətirilir. Qayıq, sal, barj və ya onların ümumi yük platformaları qrupuna da motorsuz bərə demək olar. Adamlar ensiz su maneələrindən keçirmək üçün çox zaman 10-100 adamlıq səmişin gəmilərindən istifadə olunur. Adını çəkdiyim bu yerlərdə də vaxtilə bərədən istifadə olunmuşdur. İndi o yerləri adamlar **Köhnə bərə yeri** kimi hafizələrində yaşadırlar. Deyilənə görə, Azərbaycanın o zamankı rəhbəri M.C.Bağırov da bu bərə ilə buradan o biri sahile keçmişdir...

KÖNDƏLƏNARX

Zərdab rayonunun Çallı kəndi ərazisində qeydə alınmış hidronimlərdən biri **Köndələnarx** adlanır. **Köndələnarx** hidronimi **köndələn** və **arx** komponentlərindən ibarətdir. **Köndələn** sözü «əyn, eninə» mənasını ifadə edir. **Köndələnarx** hidronimi «eninə axan, ayrı axan çay, **arx**» mənasındadır.

Azərbaycanın Şəki rayonunda **Köndələn kəndi**, Qax rayonunda **Köndələn yol**, Qəbələ rayonu ərazisində **Köndələn əkin yeri**, Zaqatala rayonunda **Köndələncöl**, Füzuli, Xocalı və Xocavənd rayonlarının ərazilərindən axan **Köndələn çay**, Göyçay rayonu ərazisindəki **Köndələnarx** və başqa bu kimi coğrafi adlar da qeydə alınmışdır...

KÖRPÜKƏND KƏNDİ

Körpükənd kəndi (deyilənlərə görə kəndin yerində vaxtilə **Bərzənc** adlı şəhər olub. Bax: **Bərdic şəhəri**) Zərdab rayonunda. **Körpükənd** inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 24 kilometr qərbdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 1500 (1424) nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, tərəvəzçilik, pambıqçılıq, bostançılıqla məşğul olur. Kənddə orla və doqquzillik məktəb, kitabxana, klub, mədəniyyət evi, xəstəxana, bulaq – təmiz su kompleksi – Azərsu ötürücüsü, uşaq bağçası, rabitə şöbəsi və s. vardır. Kəndin **hürşanlılar** (qasimovlar), **cafərovlar**, **əğalılar**, **rəhimlilər**, **zakirəgə nəsl**, **əfəndilər**, **hacıbabalılar**, **həsənlilər**, **heydərlilər**, **hüseynlilər** adlı nəsil və tirələri var. **Körpükənd** kəndinin təsərrüfatlarının sayı 365-dir. Kəndin ərazisində **Əfil körpüsü** adlı qədim oroqrafik obyekt qeydə alınmışdır. Kəndin mərkəzində vaxtilə Ərəbistandan gəlmiş Hacı Hüseyn əfəndinin ziyarətgahı vardır ki, indinin özündə də yerli əhali onun qəbrini müqəddəs tapınaq hesab edir...

Körpükənd kəndinin Azərbaycanın ərazi bütövlüyü (Qarabağ) uğrunda 7 nəfər şəhidi vardır...

Kəndin ərazisində qədim **Xasa** kəndi olub. İndinin özündə də **Körpükənd kəndi** şərti olaraq 2 hissəyə – **Xasa** və **Körpükənd**

hissələrinə ayrılır. Türk dillərində xas sözü «*çok temiz*», «Allah tərəfindən seçilmiş» («Kitabi – Dədə Qorqud»da xas bəylər) mənasındadır. Vaxtilə Tiflis quberniyasının Sığnax qəzasında mövcud olmuş Xasaqa qışlaq adı və Kutaisi quberniyasının Ləçum qəzası ərazisindəki Xaskar dağ adı da bu tipli toponimlərdəndir.

Körpükənd oykonimi körpü və kand sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Kəndin yerləşdiyi ərazidə **körpü** olduğu üçün **Körpükənd** oykonimini «*körpüsü olan kənd*» anlamı ilə mənalandırırlar. Vaxtilə bu kənd **Həsən-Körpükənd** də adlanıb. Son orta əsrlərə ald sənəddə göstərilir ki, kənddə *bərə* olub. **Körpü** – hər hansı bir maneə üzərindən salınan suni yol və ya keçid qurğusudur. Təyinatına görə müxtəlif cür körpülər olur. Əgər xəritəyə baxsaq görərik ki, **Körpükənd** Şirvanla Qarabağın sərhədində yerləşib, necə dəyərlər onları «*birləşdirir*»...

Əl-İstəxri və İbn Cövşən öz kitablarında buradakı **Bərdic** (*Bərzəng, Bərzənc, Bərzənd*) şəhərindən söhbət açaraq bu böyük ticarət şəhərini Tabriz, Darband, Beyləqan, Bərdə şəhərləri ilə müqayisə etmişlər. Bu əsərlərdən o da aydın olur ki, qadim amazonkallıların başçısı, böyük Nizami Gəncəvi qəhrəmanı Şirin öz alı Şəbdüzlə Ana Kür sahillərində – indiki Zərdab rayonu ərazisində olmuşdur. Nizami qəhrəmanlarının tez-tez çıxıb gəzdiqləri və seyr etdiqləri Kürbasar və Ceyrançöl əraziləri də Zərdab rayonu (Körpükənd, Xasa) ərazisindədir.

Həsən bəy Zərdabının verdiyi tarixi məlumata görə Körpükənd ərazisində 1892-ci ilin dekabrında qaçaqlar (*Məcəd* (Uğurlu xanın qardaşı), Abdulla bəy («*Abas*» Şamilin qardaşı) və başqaları) məskən salmışlar. Ərəş qəzasının pristavı və distansiya rəisi 50 nəfərdən ibarət silahlı heyəti onlarla döyüşə göndərir. 3 gündən çox davam edən bu döyüş nəticəsində hər iki tərəfdən çoxlu sayda itkilər olur. Qaçaq Məcəd Ərəş qəzasının polis məmurları tərəfindən əsir götürülür. Bu hadisədən sonra kənd ərazisində *Qaçaq hərəkəti* süquta uğrayır...

Vaxtilə Rəvan quberniyasının İrəvan qəzasında da **Körpükənd** adlı kənd olmuşdur. Onun başqa bir adı **Körpuqulağı** idi. Bir müddət kənd **Torpaqqala** da adlanmışdır. 1949-50-ci illərdə kəndin əhalisi Azərbaycana köçürüldükdən sonra yaşayış məntəqəsi ermənilər tərəfindən dağıdılmışdır. Çox güman ki, oykonim orta əsrlərdə Şərqi Anadoluda **Kerpi** mahalının adından ibarət olmaqla gəlirilmə addır...

Qərbi Azərbaycanda, Vədi (Ararat) rayonunda (indiki Ermənistan) vaxtilə **Körpükənd** adlı kənd də mövcud olmuşdur...

KÖZƏNƏK

Əlvənd kəndi ərazisində qeydə alınmış coğrafi adlardan biri **Közanək** adlanır. **Közanək** sözünün dilimizdə «*sacaq yer*» mənası vardır. Bu sözle əlaqədar Azərbaycan toponimiyasında bir neçə coğrafi ad qeydə alınmışdır...

KÜDRİ

Kandabil kəndi ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri **Küdrü** adlanır. **Küdrü** (**Küdrü**) termini dilimizdə «*susuz çöl*» (Şirvan küdrisi) anlamında işlədilir. **Küdrü** toponimi «*susuz çöl, quxur*» mənasındadır. Bu tipli coğrafi adlara Azərbaycanın bir sıra rayonlarının ərazilərində də rast gəlik...

KÜLTƏPƏ

Kültəpə oronimi Zərdab rayonunun Seyidlər kəndi ərazisində, kənddən bir qədər aralıda qeydə alınmış coğrafi addır. Vaxtilə bu təpənin yerində böyük tikili olmuşdur. İndi həmin təpəni qazanda oradan **küllü** torpaq çıxdığına görə camaat bu təpəni **Kültəpə** adlandırmışdır. Qazıntılar zamanı Kültəpadan müxtəlif tarixi dövrlərə aid maddi-mədəniyyət nümunələri tapılmışdır.

Kültəpə oronimi **kül** sözündən və **təpə** müsbət relyef forması bəldirən coğrafi termindən ibarətdir. Təpədə müxtəlif mineral qatışıqlardan əmələ gələn yanıcı olmayan **kül** qalıqları olduğu üçün toponim çox güman ki, belə ad almışdır. Ağcabədi rayonunun yuxarı Qiyaməddinli kəndi ərazisində də **Kültəpə** orografik obyekt qeydə alınıb.

Beyləqanda, Füzulidə, Naxçıvan şəhəri yaxınlığında, Qərbi Azərbaycanda və başqa ərazilərdə də **Kültəpə** adına rast gəlirik...

KÜR ÇAYI

Zərdab rayonunun cənub və qərb sərhəddindən keçən Qafqazın ən böyük çayı **Kür çayı** adlanır. O, Türkiyədən, Gürcüstanından və Azərbaycandan axır. Uzunluğu 1364 (bəzi məlumatlara görə 1515 km) kilometr olan Kürün 900 kilometr Azərbaycan ərazisi ilə axır. Çay Türkiyədən Qars yaylasından başlayıb Xəzər dənizinə tökülür. Hövzəsinin sahəsi 188 min kvadrat km-dir. Çay Tbilisi şəhərindəki dar dərələrlə axırsa, bu şəhərdən sonra onun dərəsi genişlənir. Qabırqi (lori), Qanıx (Alazan) və Gəncə çaylarının mənşəb hissələrində Mingəçevir su anbarı yaradılmışdır. Su anbarından aşağıda Kür-Araz ovalığına çıxan **Kür çayı** burada çoxlu meandr əmələ gətirir. Çay mənsəbindən 236 kilometr

məsafədə-Sabirabad şəhəri yaxınlığında ən böyük qolu olan Arazla birləşir.

Kür çayı 100 kilometr sahədə delta ilə Xəzər dənizinə tökülür. Əsas qolları: Paravana, Xrami, Ağstafa, Şamkir, Tərtər (sağ), Böyük Liaxvi, Araçqi, Qabırqi, Qanıx, Türyan (sol) və s. Çayın suyu çox lillidir; hər il Xəzər dənizinə orta hesabla 18,5 milyon ton lill gətirir. Kürdən suvarmada geniş istifadə edilir. Üzərində SES-lər yaradılıb. **Kür çayı** gəmiçilik üçün yararlıdır. Ərdəhan, Borçomi, Qori, Məxeta, Tbilisi, Ruslavi, Mingəçevir, Yevlax, **Zərdab**, Sabirabad, Əli-Bayramlı, Salyan şəhərləri Kür çayının sahilindədir.

Kür haqqında bir çox antik və orta əsrlərin müəlliflərinin əsərlərində dəyərli məlumatlar verilmişdir. Strabona görə Kürün Alazan, Sandotan, Reta və Xan adlı qolları var. Yeri gəlmişkən Alazan qədim türkdilli tayfalarından birinin adıdır. Qədim yunan, latın, ərəb, fars, türk, erməni, gürcü mənbələrində hidronimin adı Kor, Kur, Kura, Kiri, Kurus, Kuruş, Kir əl-Kurr, Mtkuari, Mtkvari və s. formalarında çəkilir.

Əksər tədqiqatçıların fikrincə, «quyu», «su», «çay» mənası verən **Kür** sözü yerli Qafqaz alban tayfalarının dilindən götürülmüşdür. 1) Kürün «*ərköyün*» mənası onun hərdən öz yatağına sığma-

ması ilə izah olunur. «*Kitabi Dədə Qorqud*»də «*Sənin oğlun Kür qopdu*» (çılğınlıq etdi) ifadəsi də var. Deməli, Kür hidronimi: eski Azərbaycan dilindədir. 2) Kürün Azərbaycan dilində «*qur axan, ili axan*» mənasında olması güman edilir. Bəzi tədqiqatçılar kür sözünün «*təmizlik, pəka çıxaran kür*» mənasında olduğunu irəli sürürlər. Azərbaycanda yaşayan qızılalın və buduqlulalın dillərində indi də Kür sözü «*su*», «*çay*» mənasında işlədilir. Kür – «*deli, qızgın, qaynar*» deməkdir. Kür/Cür/Çür keçid əlaqələrini də məqbul nəsb etmək olar. Kür sözünün türk dillərində «*sürelti, inadkar, güclü, dəcəl*» mənaları da var. Kür sözünü «*Qarasu*» («*Böyük su*») mənasında olan **Tenqir** sözündəki **Qır** (*Kir, Kür*) sözü ilə bağlayanlar da var.

Kür hidronimi bu ulu çayımızın malik olduğu əsas maddi məzmunun, başqa sözlə, suyun özünü əks etdirir. Su həyatın başlanğıcı ilə bağlıdır. Azərbaycan dilində od atanı, su isə ananı təmsil edir.

Kür çayının adı qədim türk dillərində kür-gur («*sulu*»), «*bolulu*», «*qüvvətli*», «*sarsılmaz*», «*məğrur*» sözündəndir. Kür sözün-

dəki «*k*» komponentinin **çur, çür** sözlərindəki «*ç*»-dan törəndiyini iddia edən tədqiqatçılar da var...

Maraqlıdır ki, rus dilində *Kür* adına **Kur** deyilməsi (və ya yazılması) mümkün olduğu halda nədənsə **Kura** deyilir (və ya yazılır). Kür sözünün **Kur, Kir, Gir, Gur** variantları da mənə elə gəlir ki, diqqəti cəlb etməlidir...

Kür sözünün Azərbaycan mənşəli **kur** («*dəcəl, çılgın*») və ya **gür** sözlərindən törənməsi heç bir şübhə doğurmur...

Bir çoxları hesab edir ki, Kür deyiləndə «*su, ana, sülh, salam*» və s. mənalı fikirlər nəzərdə tutulur. K.Əliyevə görə kür hidronimi qız dilində «*Gur çay*», A.Axundova görə udi dilində «*çökəklik*», «*su anbarı*», N.Nəbiyevə görə isə, «*süreltilən axan*», «*öz sahilindən çıxan*», «*məcrasına sığmayan*» mənasındadır.

Kür çayının adını Əhməməni şahı **Kirin** adı ilə bağlamaq yanlışdır...

KÜR ÇÖKƏKLİYİ

Zaqafqaziyada – Böyük Qafqazın cənub yamacı ilə Kiçik Qafqaz və Talış dağları arasında 600 km uzunluğunda yerləşən dağarası tektonik çökəklik **Kür çökəkliyi** adlanır. O, qərbdə Kolxida ovalığı, şərqdə Xəzər dənizi, cənubda Lankaran ovalığı ilə əhatələnib. Əsasən Azərbaycanda, qismən isə Gürcüstandadır. **Kür çökəkliyinə** Kür-Araz ovalığı, Daxili Kartli düzənliyi, Aşağı Kartli düzənliyi, Qarayazı düzü, Gəncə-Qazax düzənliyi, İori yaylası, Ceyrançöl, Acınohur ön dağları, Alazan-Həftəran vadisi, Ləngəbiz silsiləsi, Ələt tirəsi və s. daxildir.

Paleogenə formalaşmış bu çökəkliyin səthi Neogen və Antropogen çöküntüləri ilə örtülüdür. İqlimi əsasən quru subtropikdir; əsas faydalı qazıntısu neftdir. Əsas çayları Kür və onun sağ qolu olan Arazdır. Ərazisində seyrək arid meşələr, qoruqlar, yasaqlıqlar, qışlaqlar var. Pambıqçılıq, üzümçülük, taxılçılıq, heyvandarlıq, baramaçılıq, bostançılıq, meyvəçilik bu ərazidə daha çox inkişaf etmişdir. **Çökəklik** Zərdab rayonunun ərazisini də əhatə edir...

KÜRATAN

Zərdab rayonu ərazisində, Kür çayı sahilində qeydə alınan oronimlik obyektlərdən biri Küratan adlanır. Kəngərlilərin tərkibinə daxil olmuş Azərbaycan tayfalarından biri olan **qaradolaqlar** XIX əsrin sonları və XX əsrin əvvəllərində burada məskunlaşmışdılar. Tarixdən məlumdur ki, Qarabağ xanı Mehdiqulu xan 1820-ci ildə İrəvandan gətirdiyi qaradolaqları tarixçi Mirzə Adigözləbə bağışlamışdı. 18 əllədən ibarət olan həmin qaradolaqlar indiki Zərdab ərazisində, Kür çayı sahilində, Küratan və Əskikür adlanan ərazidə yerləşdirilmişdi.

Küratan coğrafi adı Kür və atan sözlərindən ibarətdir. Əlavə məlumat üçün bax: Kür çayı.

QACAR DƏRƏSİ

Zərdab rayonunun ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri Qacar dərəsi adlanır. Qacar dərəsi oronimi qacar etnonimindən və dərə mənfi relyef forması bildirən coğrafi termindən ibarətdir; coğrafi adın tərkibindəki -si şəkilçisi mənsubluq ifadə edir. Toponim «qacarlara məxsus olan dərə» anlamındadır. Bərdə, Füzuli, Xızı və Xojavənd rayonlarının ərazisində də Qacar dərəsi coğrafi adı qeydə alınmışdır. Qacar toponimi türk köçənli, nüfuzlu tayfalardan birinin adıdır. Qacar adı bəzi mənbələrə görə qaçardan götürülüb. Onun ilkin ad anlamı qasar-torpaqdır. Qədim türklər və monqollar torpağa (yerə) qeser/qezer deyərmişlər. Qacarin (Qaçarin) bir anlamı da «köçəri», «gəzərgi» mənasındadır.

Qacar eli tarixən **Qızılbaşlar** tayfa itifaqı içərisində sayılıb-seçilən bir qurum olub. Qarabağ, Gəncə, Çuxur-Səd, Astrabad əyalətlərinin, eləcə də Mərv vilayətinin bəylərbəyləri, valiləri uzun illər bu eldən çıxıb. Qacarlar Gəncədə, İrəvanda, Astrabadda xanlıq, İranda imperatorluq yaradıblar. 1796-cı ildən 1925-ci ilə qədər İranın şahlıq tacının sahibi qacarlar olmuşlar. Qacarlar şie-

cəfəri təriqətinə mənsub olan böyük bir xanədan idilər. Onlar Azəri-türk tayfalanna, Qızılbaş səfəvi türk tayfalarına mənsub edirlər. Areal xarakterli türk-Azərbaycan mənşəli qacar adı ilə bağlı coğrafi adlar türkdilli xalqların yaşadıkları regionlarda (Qırğızistan, Türkmənistan, Türkiyə, İran, Ermənistan və s.) geniş yayılmışlar. Qacar etnotoponimi bu ərazilərdə qacar etnik qrupunun yaşaması, məskunlaşması ilə əlaqədardır.

Qacar türk etnosunun formalaşması Səfəvilər dövlətinin yaranması dönmində başa çatmışdır. Azərbaycan xalqının etnoqenezində iştirak edən ellərdən biri də qacar elidir. Azərbaycan ərazisindəki Qacar toponimləri türk-Azərbaycan mənşəli qacar tayfasının adı ilə bağlıdır. XIX yüzildə Cənubi Qafqazda Qacar adlı 10 kənd mövcud olmuşdur.

Qacarlarla bağlı rəvayətlərin birində deyilir ki, bu tayfa öz kökünü Çingiz xanın oğlu Kaan Lunun nəslindən götürür (*Çingiz xanın Cuci, Cıqalay, Ugedey, Tulu, Kulkan adlı oğlanları vardı*). Qacarların əcdadlarından biri öz oğluna Kaan Lunun qızını almış və sonralar həmin nəsil Kaan Lu Qacar adlanmışdır. Tayfanın başqa bir nəslə isə Qovanlı Qacar adlandırılıb. Tarixi sənədlərdən görünür ki, qacarlar sonuncu dəfə Ön Asiyaya XIII yüzildə Çingiz xanın nəvəsi Hülaku xanın (1256-cı il) qoşunlarının tərkibində gəlmişlər. Bu qrupdan olan qacarlar İrana, Elxanilər (İlxanilər) dövlətinin süqutundan sonra isə Suriyaya və indiki Ermənistana köçürülürdülər. Teymurun zamanında onları Qarabağ, Gəncə, İrəvan ərazilərində, öz tayfalarından olanların yanında məskunlaşdırırlar. Sonralar Şah İsmayıl qacarlara tutduqları ərazilərə sahiblik etmək haqqında sənəd verir. Beləliklə, qacarlar səfəvilərin Azərbaycanda və az sonra İranda öz hakimiyyətlərini möhkəmləndirməkdə arxalandıqları qızılbaş tayfalarından birinə çevrirlər.

Qacar adı Azərbaycanın ağqoyunlu qacar tayfasının adı ilə bağlıdır. XIII-XIV əsrlərdə Ön Asiyada sulduz, cəlair və lanğıt tayfaları əsasında yaranmış qacarların bir qismi əvvəlcə Suriyada yaşamışlar. Sonralar Əmir Teymur (1370-1405) və oğlu Miranşah qacarları İrana köçürmüşdür.

Bir sıra tədqiqatçıların fikrinə, Qacar etnotoponimi qədim türk xalqlarının dillərində "adam, ar, kişi" anlamında işlədilan ar sözünün yardımı, iştirakı ilə yaranmışdır.

Qacar (İran mənbələrində Qacar kimi yazılır) xanədanı uzun müddət İranda siyasi birliyə də nail oldu. 1925-ci ilə qədər davam edən Qacar xanədanı İranda son türk sülaləsidir. Qacarlar həmişə özlərini türk hesab etmiş, türkçə danışmış və öz əcdadlarının İrana Hülaku xanla birlikdə gəldiklərinə inanmışlar.

Bəzi tarixi qaynaqların verdikləri məlumatlara görə, Qacarlar XV əsrin axırlarına doğru Ağqoyunlular dövründə Anadoludan İrana gəlmiş və Azərbaycanda yurd salmışdılar. Qacarların Anadoludakı yurdları olan Bozox (Yozqat) bölgəsi üç əsas oymaqdan (Şam Bayatı, Yıva, Ağcaqoyunlu) ibarət idi. Belə olan təqdirdə xanədan bu 3 oymaqdan birinə (çox güman ki, Yıva) mənsub olmuşdur. Qacar sözü öz adını bu 3 oymağın başçısı olan bir bəyin adından almışdır. Çox ehtimal ki, qacarlar da Anadoludan İrana gətirən elə bu bəy olmuşdur. İranda qacarlar sülaləsi də qacarlar tayfasından idi.

Qacarların bir hissəsi XVII əsrdə Qarabağa və Gəncəyə gələrək həmin ərazilərdə məskunlaşmışlar. XV əsrdə qızılbaşların tərkibinə daxil olan qacarlar Səfəvilərin hakimiyyətə keçməsinə yaxından köməklik etmişlər.

XVI əsrdə və bu vaxta qədər qacarlar əsasən Azərbaycanın Bərdə və Gəncə bölgələrində yaşamışlar. Bu tayfanın bir qismi Şamdan gəlmişdir. "Gəncə Təhrii dəftəri"ndə XVIII əsrin birinci yarısında Gəncəyə bağlı kəndlərdən birinin adı Şambayət kimi göstərilmişdir. Əbülhəsən Məhəmməd Gülüstani qeyd edir ki, Nədirin ölümündən sonra onun yerinə keçən Adil şahın böyük əmirlərindən biri olan Məhəmməd Əli xan əslən Şam Bayatından (Qacar boyu bayatı) olmuşdur.

Tarixdən məlumdur ki, Sultan Heydər öz tərəfdarlarını başqalarından fərqləndirmək üçün o zaman türkmənlərin geydiyi araqçını 12 yarıqlı qırmızı taca çevirib onu öz sülaləsinə məxsus olan papaq kimi elan edir və bu papağı qoymaqla bu sülaləyə mənsub olan adamları digərlərindən fərqləndirdi. Sonralar bu

papağı qoyanlar qızılbaş adı ilə məşhur oldular. Qızılbaş papağı geymək bir müddət davam etmişdir. 7 tayfa – ustacı, şamlı, rumlu, təkli, zülqədar, əfşar və qacar tayfalarından təşkil olunmuş Şah İsmayılın qoşunu da 12 yarıqlı qırmızı Heydər papağı qoyub «qızılbaş» adlandılar. Şah Təhmasib bu papağı çox sevdiyi üçün öz adı ilə adlandırmış və əmr vermişdi ki, hamı Təhmasibi papaq qoymalıdır. 12 yarıqlı qırmızı papaq böyük şöhrət qazandığından qızılbaş adı iranlılar üçün qəbul olunmuş və demək olar ki, İndiya qədər də Hindistan və Osmanlı ölkəsində iranlıları qızılbaş adı ilə çağırırlar...

XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində Qafqazda 10-dan çox Qacar adlı kənd olub. Qacarlar Qarabağın köklü əhəliilərindən biridir.

Qacar sözü türk ulusunun adı ilə bağlıdır. A. Baxıxanova görə qacarlar İran və Azərbaycanda orta əsrlərdə ağalığ edən cəlairlərin bir qoludur.

Qacarin şəxs adı kimi işlədildiyi məlum olan Qacarların qisaldılmış şəkli olması da ehtimal olunur...

Məlumdur ki, Hülaku sülaləsinə mənsub olan Arqun xanın müəllimi Xorasan və Astrabad hakimi Sirtaq Noyan xanın oğlunun adı Qacar imiş. Onun adı ilə öz qəbiləsi qacar adlandırılmışdır. Qacar türklərinin Şirvana, Qarabağa, İrəvana, Gəncəyə Əmir Teymur tərəfindən köçürülməsi artıq elmi dəlillərlə sübut olunmuşdur. Sonralar qacarlar Azərbaycanın müxtəlif yerlərinə yayılmışlar. Gəncə xanı Cavad xan qacar nəslindən idi.

I. Petruşevskiye görə, qacarlar monqolların yürüşləri zamanı Orta Asiyadan gəlmiş, bir müddət İranda, sonralar isə Azərbaycanda yaşamışlar.

Hazırda Füzuli rayonundakı Qacar kəndi, Quba rayonunda Qacar Zeyid kəndi, Qəbələ rayonunda Qacar meşəsi və s. Vardır. Xızı rayonunda qeydə alınmış "Qacar meşəsi", "Qacar darəsi" mikrotoponimləri də Qacar etnonimləri ilə bağlıdır.

Tarixi sənədlərə görə, İran şahı Ağə Məhəmməd şah Qacar XVIII əsrin 90-cı illərində Qarabağa, Şuşaya (Pənəhabada) hücum

edən ərafədə onun atları Füzuli rayonunun Qacar kəndi ərazisində saxlanılırdı...

Səfəvilərin hakimiyyəti zamanı hərbi işlər əsasən **Qacarlara** həvalə edilirdi. 1926-cı ilə qədər **qacarlər** İranda hakimiyyətdə olublar. XVI əsrin sonlarına aid olan bir mənbədə kəndin adı **Şix-qayıb** kimi göstərilmişdir. Tarixi qaynaqlarda indiki Füzuli rayonunun Aşağı Əbdürrəhmanlı kəndi yaxınlığında **İva Qacar** yaşayış məntəqəsi yeri də göstərilir...

Əsas kai tayfaları **qacarlər, əfşarlər, zülqədərələr, çobanlar, padanlar, baharlılar, işamlılar, ustacılar (ustacallılar), ləaklar, xəlillilər, sorsorlar, şaqaqlar, ossalular, zəngənələr, armalular** və s. Hesab olunurdu. Onlardan Azərbaycanın dövlətçilik tarixində bayatlarla birlikdə İranda bəzi siyasi çevrilişlərdə iştirak edən qacarlər, əfşarlər, baharlılar, işamlılar, ustacılar, padanlar, çobanlar daha çox və mühüm rol oynamışlar. Səfəvi sülaləsi İran taxtında yalnız onların razılığı ilə bərqərar olardı. İranda qacarlər, əfşarlər sülalələri onların razılığı ilə bərqərar olardı. İranda qacarlər, əfşarlər sülalələri onların arasından çıxıblar və həm çobanların, həm də cəlairlərin hüdək-üdələrdə olduğu kimi, birini devirə, başqasını bərpa edə biliblər.

Bu tayfaların müxtəlif yerlərdə saxın olması vaxtı cəlair türklərindən törəyən **qacarlər** əvvəlcə Kiçik Asiyada və Suriyada məskunlaşmışdılar. Sonralar Topal Teymur onları Mərv və Mazandarana (İran), eləcə də Qarabağ, Gəncə, İrevan ərazilərinə köçürmüşdür. Burada – Azərbaycanda onlar yavaş-yavaş artmış və bütün ölkədə məskən salmışdılar. Amma bəzi qacarləri, xüsusi ilə də Gəncə qacalarının böyük hissəsini Nadir şah sonralar Xorasanı köçürmüşdür (məlumdur ki, onlar Nadir şahın taxta çıxması arzusunda qarşı çıxmışdılar).

Qacar tayfasının böyük əmirlərindən biri Tozqoparan ləqəbli Piri bəy Qacar I Şah İsmayılın yaxın silahdaşlarından olub. O, 1501-ci ildə Əlvənd Ağalı oğlunun əmiri Osman bəy Mosullunu, 1503-cü ildə isə Sultan Murad Ağqoyunlu ilə döyüşdə onun tərəfində vuruşan Qum hakimi Əsilməz bəy Türkməni məğlub etmişdi. 1513-cü ildə Nəcmi Sani ilə birlikdə Qicduvanda öldürülüb. Tayfanın başqa bir əmiri Qudurmuş xan adı ilə məşhur olan Dərəcə Sultandır ki, o da Urfa'da Sultan Murad ibn Yaqubu məğlub edib, onu

qətlə yetirib, Mərdin yaxınlığındakı Qorucupada Qara xan Ustacı ilə birlikdə Mustafa paşa "Bıqlı Çavuş"la döyüşdə həlak olub...

Tayfanın əmirlərindən biri Şahverdi Sultan Ziyadoğludur ki, o da Qarabağ bəylərbəyi idi. O, çoxlu şanlı-şərəfli döyüş yolları keçmişdi. Şah Təhmasib ona "Müsahib" deyirdi. Şahverdi Sultan Ziyadoğlu Gürcüstan padşahı Ləvasanı (Kartli hakimi Luarsab (1534-1558)) öldürmüş, Tiflis hakimi Georgi (Qorgin) Dadianini (1548-1582) və Ləvasanın oğlu Simaonu (Simon 1558-1560) məğlub etmişdi. O, Türkiyənin şərqində, Vəndan 77 kilometr məsafədə yerləşən Bərgiri şəhərində Süleyman bəy kürdü ilə döyüşdə öldürülmüşdü...

Bu tayfanın böyük əmirlərindən biri Budaq xan idi. O, şah Təhmasibin tovaçısı olub. Təhmasib Budağı Qəndahara hakim təyin etmişdi. Amma az sonra Baburun oğlu Kamran Mirzə Qəndaharı tutmuşdu. Bundan sonra Qəndahar əldən-ələ keçmişdi. İgid əmir olan Budaq Nişapurda özbək Saru Quzğanla döyüş zamanı həlak olmuşdur. Vəndan qəzasının hakimi Gökçə Sultan da qacar tayfasının sayılıb-seçilən əmirlərindən olmuşdur. İsmayıl Mirzənin ləəsi və Nişapur valisi olan Gökçə Sultan Astrabadda vəfat etmişdir.

Şahverdi Sultan Ziyadoğlunun oğlu Xəlil Sultan da qacar tayfasının hörmətli əmirlərindən olmuşdur. Pəhləvan Xəlil Sultan bir neçə il Astrabadın hakimi olub və dəfələrlə Yaxa-Türkmən tayfasını məğlub edib, deyilənlərə görə, o, vəzifədən çıxarılaraq öldürülüb. Onun qardaşı İbrahim bəy Arran əmir al-ümrəsi idi və həyata Gəncədə əlvida dedi.

Şah Təhmasibin zamanında Gəncə hakimi Yusif Xəlifə, Xorasan hakimi Qubad bəy, Şirvan hakimi Hüseyn bəy, paytaxt Qəzvinin hakimi Süleyman bəy, ordu sərkərdəsi Mirzə Əli Sultan da qacar tayfasına mənsub olan adlı-sanlı əmirlər olmuşlar...

XIX əsrdə Göyçay, Quba, Şuşa qəzalarında **Qacar kəndi** mövcud idi. Otuziki (Cavad qəzası), Ziyadlı (Gəncə qəzası), Cəlairli (Lənkəran qəzası) kəndlərinin əhalisi nəsil etibarını ilə qacar tayfası ləələrinə məxsusdurlar. **Qacarlər** öz adlarını Arqun xan Hədəkündən

müəllimi, Sirtak Noyan xanın oğlu **Qacarın** adından (Xorasan və Astrabad hakimi) götürmüşlər.

Vaxtilə indiki Qarabağ bölgəsindəki **Qacar kəndi** Vərəndə mahalına bağlı olub. 1727-ci ilə aid olan *"Gəncə-Qarabağ əyalətinin müfəssəl dəftəri"*ndə **Qacar** kəndinin adı nədənsə Əszor formasında qeyd olunmuşdur. 1823-cü ildə kəndin vergi ödəyicilərinin sayı 38 tüstü təşkil edirdisə, 1842-ci il siyahıyaalınmasında bu rəqəm 54 tüstüdən ibarət olmuşdur.

Qacar elinin *Ağcalı, Ağcaqoyunlu, Qovanlı, Qoyunlu, Qolsuzlu, Dəvalı, Ziyədlı* (Ziyadoğlu), *Yıvalı* (Yıva 24 oğuz boyundan, üç oxlara daxil olan Dəniz xan oğullarından biridir), *Şəmbayalı* (Qulu xan), *İzzəddinli* adlı oymaqları da olmuşdur...

Qacar dərəsi coğrafi adına Füzuli, Xızı, Xocavənd, Qəbələ və digər rayonların ərazilərində də rast gəlirik.

QAMIŞLIQ

Zərdab rayonunun Körpükənd kəndi yaxınlığında qeydə alınmış oronimlərdən biri **Qamışlıq** adlanır. Oronim orada bitən qamış bitkisinin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır. Quruluşca düzəltmə **Qamışlıq** oronimi etnotoponimdir.

QANLI GÖL

Vaxtilə Suffin şəhəri ilə Yaser şəhəri arasında, indiki Zərdab ilə Ağdaş rayonları arasında, Zərdab rayonunun Yuxarı Seyidlər kəndi yaxınlığında baş verən döyüş zamanı dövrünün müqəddəs şəxsiyyəti, haqq-adalet vurğunu Veysel Qarani və onun digər silahdaşları şəhid olurlar. Burada baş verən bu **qanlı** hadisəyə görə hidronim belə – **Qanlı göl** adlandırılmışdır...

QANO

Bəyimli qəsəbəsi yaxınlığında qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Qano** adlanır. Qədim türkdilli xalqlarda vaxtilə işlənmiş **qano** termini hazırda ancaq Azərbaycan dilində işlədilir. **Qano** termini «*sulu və susuz arx*» mənasındadır. S.K.Malovun göstərdiyinə görə **qano** sözünün ilkin forması **qanu** olmuş və «*su anbarı*», «*hovuz*» mənalarnı ifadə etmişdir...

QARADOLAQ ELİ

Qaradolaq eli bu əraziyə çox-çox əvvəllər Qərbi Azərbaycandan və Naxçıvandan gələn **Qaradolaq camaatı** əvvəlci Qazax rayonuna gəlmişlər, sonra oranı tərk edib yavaş-yavaş Respublikamızın Ağcabədi, Bərdə, Yevlax, **Zərdab** rayonları ərazisinə, Qax rayonun Gənsu kəndinə, bir çox başqa rayonlara səpələnmişlər. **Qaradolaq camaatı** əvvəlci İran və Cənubi Azərbaycan ərazisindən Naxçıvana və Qərbi Azərbaycana gəlmişlər, orada onlar uzun müddət yaşayıblar. Keçən əsrin (XX əsrdə) 20-30-cu illərində oradan Azərbaycan ərazisinə gəlmişlər. **Qaradolaqlar** həmişə başlarına **qara dolaq** bağlayar, eyni zamanda qollarına da **qara dolaq** sarıyırmışlar. Bu, onların başqa tayfalardan seçilməsində əhəmiyyətli rol oynayırdı...

Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, XV əsrdən bu yana Azərbaycan ərazisində yaşayan tayfalar bir-birindən seçilmək üçün özlərinə bir «*nişantənzimə əlaməti*» seçirdilər. Görünür, **Qaradolaqlar** da bu üsuldən istifadə edirmişlər...

Əlavə məlumat üçün bax: **Qaradolaq məzrəsi**.

QARADOLAQ MƏZRƏSİ

Zərdab rayonunun ərazisində, Kür çayının sahilində qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Qaraqolaq məzrəsi** adlanır.

Qaraqolaq məzrəsi onunı **qaradolaq** etnonimindən, **məzrə** sözündən və mənsubluq ifadə edən **-si** şəkilçisindən ibarətdir. Ərəb mənşəli **məzrə** sözü «*əkin üçün yararlı yer*», «*əkin yeri*», «*tarla*», «*əkin yerləri əsasında yaranan məntəqə, oba*», «*kiçik yaşayış məntəqəsi*» mənasındadır.

Qaradolaq məzrəsi XX əsrin əvvəllərindəki əsasən yarım-köçəri həyat tərzini keçirmiş **qaradolaqlar** Azərbaycan tayfasının adı ilə əlaqədar yaranmışdır. **Kəngərlilər** tərkibində olmuş qaradolaqlar keçmişdə Kür çayı sahillərində Çilpaqqaya, İcğan, Qaraca, Küratan, Cənavar yeri, Məhmanhasan yeri, Axmaz arası və başqa ərazilərdə yaşamışlar.

Qaradolaq tayfaları 1900-1905-ci illərdə oturaqlaşaraq müəyyən tirələrə parçalanmış və **İmamqulubəyli**, **Məmmədbəyli**, **Məşədi-ismayılı**, **Əbişbəyli**, **Əmirxanlı**, **Qaradolaq** və s. kəndlər yaratmışlar. **Qaradolaq camaatı** öz qonaqpərvərliyi ilə seçilir.

Bəzi araşdırıcılar qaradolaqları (*Cavad qəzası ərazisində yaşayan qaradolaqları*) təklə tayfaları ilə eyniləşdirir. **Təklələr** səlcuq-oğuz tayfalarındandır. Sonra bəzi mənbələrdə onlar şahsevənlərin tirəsi kimi göstərilir. İ.P.Petruşevskiye görə əvvəllər Türkiyədə yaşamış **təklə tayfası** başda Qazi xan olmaqla 1540-ci ildə şah I Təhməsbir yanına gələrək ona öz itaətlərini bildirdikdə şah onlara yaşamaq üçün indiki Salyan və Mahmudabad ərazilərini vermişdir...

M.Avdeyevin məlumatına görə XIX əsrin əvvəllərində **Mil-Qarabağ** düzündə yaşayan təkləlilər 14 tirədən və müxtəlif nəsilərdən ibarət olmuşdur: **aşığı**, **əlipənahlilər**, **əvdallar**, **əliqulular**, **bu-daqlar**, **bulutlu**, **təlibxanlı**, **boşçalar**, **hacılı**, **evdələr**, **xəfəqulular**, **əğəməlilər**, **murtulu**, **muradxanlı** və s. Bu zonalarda təklə tayfası ən böyük tayfalardan hesab olunmuş, eyvazlılar tayfası da onun bir qolunu təşkil etmişdir. Təklənin özü isə böyüyərək I, II və III təklə qollarına ayrılmışdı.

Qaradolaqlar qədimdə Naxçıvan ərazisində yaşamış və bir qismi kəngərlərin tərkibində XVIII əsrdə Pənəhəli xanın Qarabağa köçürdüyü tirələr arasında olmuşdur. **Qaradolaq kəndi** (Ağcabədi rayonu) XX əsrin 30-cu illərində maldar qaradolaqların bir hissəsinin burada məskunlaşması nəticəsində yaranmış kəndlərdəndir...

Qaradolaqlar bu ərazilərə əsasən Qərbi Azərbaycandan və Naxçıvandan gəlirlər. Bu camaat əvvəlcə Qazax rayonu ərazisinə gəlmiş, sonralar Ağcabədi, Bardə, Yevlax, Qax, Zərdab rayonlarına da köçmüşlər. **Qaradolaqlar** Naxçıvan və Qərbi Azərbaycana həm də Cənubi Azərbaycan ərazisindən gəlmişlər. Qərbi Azərbaycandan köçüb gələn qaradolaqların bir hissəsi Xocavənd, Xonaşen və Kuropatkin kəndlərində də məskunlaşmışlar. Sonralar dava zəminində adavətlə əlaqədar olaraq onlar **Küratana** gəlmişlər...

Rus tarixçisi İvan Şopen XIX əsrin ortalarında Naxçıvan və ona yaxın ərazilərdə məskunlaşan tayfalardan bəhs edərkən kəngərli tayfasının tirələrinin (*qızıllı, xaxallı, salahlı, ağabəyli, yurdçu, sarbanlar, pırhasanlı, qarabağlar, qaraxan, halar, biliçi, çağatay, cəmşidli, qurdlar, şabanlı, qızılcışlaq, kəlfir, qadağlı, qarakovserli, ərəf-səli, haydili, bolqarlı, ərğüşadlı, penahlı, təkbli, sofulu, dilvarlı, ərıyanlı, kürdmahmudlu, ziyadlı, qaradolaq*) bezişinin **qaradolaq** adlandığını göstərmişdir. Hazırda Türkiyə və İranda çoxlu **qaradolaq** nəsiləri yaşayır. **Qaradolaq** elinin tirə və nəsilərindən **avastılar**, **alxanuşağı**, **qarallar**, **quluuşağı**, **hacıvölilər**, **qaradolaqlar**, **əğəmədlilər**, **fəraməzoğlu**, **keçəlilər**, **şahverdilər**, **məməşdiuşağı**, **amirxanlılar**, **tannverdilər**, **allahverənlər**, **mehdiuşağı**, **avastuşağı**, **hacıkerimuşağı**, **kəlvəcəfəruşağı** və başqalarını göstərmək olar. İrili-xırdalı 30 kənddən ibarət olan **Qaradolaq** eli yayı yaylaqlarda, qışı qışlaqlarda, Kürün sağ sahillərində, Nəcəfqulubəyliyindən Zərdab rayonunun ərazilərinə qədər uzanan torpaqlarda keçirərdilər. **Qaradolaq** camaatının bir hissəsi köçəri həyat, bir hissəsi isə oturaq həyat tərzini keçirirdi.

Şahsevən, **Cəhangirli**, **Mollavalilər**, **Hacıvalilər**, **Mirzələr**, **Həzrələr**, **Mənsimli**, **Tatarlı**, **Hacı Əkbərli**, **Qulamli**, **Həşimli**, **Əmrəhli**, **Hacı Qurbanlı**, **Alıverdilər**, **Hacılar**, **Qarağantaftlı**, **Çilpaqqayalı** (Ağəməmədlilər), **Təhməzli**, **Şevədlilər** kəndləri köçəri həyat tərzli; **İmamqulubəyli**, **Adıgözalbəyli**, **Məmmədbəyli**, **Nəcəfqulubəyli**, **Sadıqbəyli**, **Atakişibəyli**, **Abişbəyli**, **Mehrəhli**, **Cancan**, **Tağılar**, **Döylər**, **İmirli** kəndləri oturaq həyata keçmişdilər...

Qaradolaqların mottavəli, qazaxməmmədli, bayraməliuşağı, cəngirri, qutamlı, tatarlı, mehranlı, cəncanlı, hacıqurbanlı, dollar, döylər, cəhangirdi, tağılar, mirzələr, həşimli, ağammədli, hacıbədəlli, hacıməmmədhüseynli, həzrələr, hacivəli, isgəndərli, kərbəlayi, abbaslı, məsədişirini, nəsililər, kərbəlayi-ahmədli, hacımərrəhli, dərvişqulubəyli, imamqulubəyli, adıgözəlli, nəcəfqulubəyli, sadiq-beyli, məmişbəyli, səmədbeyli, əmioğlular, abışbəyli, atakişibeyli və başqa tayfa və türələri vardır.

Qaradolaq toponimi qara və dolaq sözlərindən əmələ gəlib. Qaradolaqlılar çox-çox əvvəllər həmişə başlarına və qollarına qara dolaq bağlayarmışlar. Bu, onları digər tayfalardan fərqləndirirdi. Elə bu səbəbdən də onlara qaradolaqlar deyilmişdir.

Qaradolaqlar Qarabağa gələndən sonra Təklə Qara dolaq adlanırdılar. Onların başçısı Adıgözəl bəy İmamqulu bəy oğlu Təklənski olub...

Ağcabədi rayonunda qaradolaq tayfasının adı ilə bağlı 2 oymonim – Qaradolaq kəndi və onun yaxınlığında Yeni Qaradolaq kəndi də qeydə alınmışdır.

Məşhur qaradolaq qoyun cinsi də bu tayfanın adı ilə bağlıdır...

QARAĞACLI KƏNDİ

Qarağacılı kəndi vaxtilə indiki Otmanoba kəndi ilə Əlvənd kəndi ərazisində mövcud olmuşdur. XX əsrin 30-cu illərində bu yaşayış məntəqəsinin əhalisi kəndi tərk edərək müxtəlif ərazilərə köçüb gəlmişlər. Bu yaşayış məntəqəsi vaxtilə Qarağac yeri adlı ərazidə salındığı üçün belə adlanmışdır. Qarağac bitki cinsinin adı ilə Azərbaycanda çoxlu oronim, hidronim və oymonim qeydə alınmışdır. Onlara nümunə olaraq Cəbrayıl, Cəlilabad, Qubadlı, Sabirabad, Tərtər rayonlarındakı Qarağac kəndi, Zaqatala rayonu ərazisindəki Qarağac çayı, Sabirabad rayonu ərazisində qeydə alınan Qarağac yeri, Kəlbəcər rayonunun Qazıxanlı kəndi ərazisindəki Qarağac yalı, Tovuz rayonunun Qurudərə kəndi

ərazisindəki Qarağacılı çökəyi, Qubadlı rayonunun Eyvazlı kəndi ərazisindəki Qarağac dərəsi, Masallı rayonunun Gülülləpə kəndi ərazisində qeydə alınan Qarağac yamacı, Laçın rayonu ərazisindəki Qarağacılı çuxuru və başqalarını nümunə göstərə bilərik...

QARAQOBU

Zərdab rayonunun Bıçaqqı kəndi yaxınlığında qeydə alınmış orografik obyektlərdən biri Qaraqobu adlanır. Qaraqobu toponimi qara sözündən və mənfəi relyef forması ifadə edən qobu oronimik terminindən ibarətdir. Qara sözü türk dillərində çoxlu mənalar ifadə edir: «rəng», «böyük», «hündür», «geniş», «uca», «anlı», «qərb» və s. Qaraqobu coğrafi adındakı qara komponenti «böyük» mənasındadır.

Qobu – əsasən Qarabağda, Mil, Muğan və Şirvan düzlərində rast gəlinən coğrafi termindir. Bu terminə kobu, kubi, qabi, qovu və başqa formalarda da təsadüf olunur. Qobu coğrafi termininin müxtəlif mənə çalarları vardır: «dərə», «çökəklik», «həmişə su basan yer», «çay və sel sularının uzun müddət təkrar axması», «kiçik quru dərə», «çuxur yer», «zəlzələ nəticəsində əmələ gələn çuxur», «su axarı olan dərə» və s. Bu fikirləri ümumiləşdirsək qobu terminini «quru və ya müvəqqəti su axarı olan dərə» kimi mənalandırıraq. Qobuların dibi az meyilli – batıq, yamacları əsasən qabarıq olur. Uzunluğu adətən bir neçə yüz metrədən 30 kilometrə, dərinliyi isə bir neçə metrədən onlarca metrə qədər olur.

Bəzi tədqiqatçılar Qaraqobu oronimindəki qara sözünü rəng bildirən termin kimi izah etməyə çalışırlar. Ümumiyyətlə, qaraqobu toponimi «böyük müvəqqəti su axarı olan dərə» mənasındadır.

QARASU ÇAYI

Zərdab rayonu ərazisində, Zərdab şəhəri yaxınlığında qeydə alınan hidronimlərdən biri Türyançayın aşağı axarından ayrılan və

Kürə tökülən qollarından biri olan **Qarasu çayı** hidronimidir. Aydın-
dır ki, bir sıra leksik vahidlərin, müəyyən hidronimlərin tərkibində
obyektı suyunun şəffaf və qeyri-şəffaflığını bildirməsi mümkündür.
Buna toplanan və müşahidə olunan materiallar əsasında dəqiqləş-
dirilmiş çoxlu sayda nümunə də göstərmək olar. Zərdab rayonu
ərazisindəki **Qarasu çayı** da bu tipli coğrafi adlardır. **Qarasu**
hidronimi çayın yeraltı **qara** sularından qidalandığı üçün belə
adlanmışdır.

Qarasu çayı adlı digər hidronimlərə Oğuz, Goranboy, Kürdə-
mir, Qabala, Zaqatala, Laçın, Şəmkir, Sabirabad, Ucar rayonları
ərazilərində də rast gəlinir. Hacıqabul rayonunda **Qarasu** adlı kənd,
Xəzər dənizində (Bak arxipelaqında) eyniadlı ada da vardır. Lerik
rayonu ərazisində qeydə alınmış **Qarasutəpə dağı** oronimi, Ağdaş
rayonundakı **Qarasuqumlaq** və Goranboy rayonundakı **Qarasuçu**
oykonimləri də bu qəbildən olan toponimlərdəndir...

QARASU GÖLMƏÇƏSİ

Qarasu gölməçəsi hidronimi Zərdab rayonunun Əlibəyli kəndi
ərazisində qeydə alınıb. Bu ərazilərdə qamışı bir zamanlar bataqlıq
olmuş **Qarasu gölməçəsi** ilə yanaşı, **İt qıran**, **Çarlıq çıxardan**,
Gödəklər adlı gölməçələr də mövcud olmuşdur. **Qarasu gölməçə-
si** toponimi yeraltı **qara** sularından qidalandığı üçün belə ad
almışdır...

QARASU ÜSTÜ QOBU

Oronimiyada müsbət relyef forması bildiren coğrafi termin kimi
«ən yuxarı hündür hissə» mənasında, **üst** sözü işlədilir. Azər-
baycanda çöl materilləri içərisində adında **üst** termini iştirak edən
130 toponim qeydə alınıb. Onlardan biri də Zərdab rayonu ərazisin-
də, **Qarasu çayı** yaxınlığında qeydə alınan **Qarasu üstü qobu**

coğrafi adıdır. Oronimin tərkibindəki **qobu** coğrafi termini mənfi
relyef forması ifadə edir...

QARATƏPƏ

Zərdab rayonunun Bıçaqçı kəndi ərazisində, Şirvan düzündə
qeydə alınan oronimlərdən biri **Qaratəpə** adlanır. Araşdırıcılar
adətən **Qaratəpə** sözündəki **qara** formantını «rəng» və «böyük»
mənası ilə izah edirlər. **Təpə** – müsbət relyef forması olub, ətəyi ilə
zirvəsi arasındakı nisbi hündürlüyü 200 metrədən artıq olmayan
yüksəklikdir. Azərbaycan toponimiyasında **təpə** coğrafi termininin
iştirakı ilə yüzlərlə oronim yaranmışdır. İndiyədək toplanmış
oroqrafik obyektlərdən təxminən 3 mindən yuxarısının tərkibində
təpə termini iştirak edir.

Qara sözünün toponimiyada müxtəlif mənə çalarları vardır:
«böyük», «uca», «hündür», «yüksək», «rəng», «daş», «qərb»,
«düşmə», «bədbəxtlik», «güclü», «şər» və s. bu sözün iştirakı ilə
oronimlərlə yanaşı çoxlu sayda hidronimlər, zoonimlər, fitotopo-
nimlər də yaranmışdır. Ümumiyyətlə, coğrafi adların yaranmasında
qara apelyativli çox fəal iştirak edir. Bəzi tədqiqatçılara görə,
müsbət relyef forması bildiren **təpə** sözü həmin yerin ətrafda ən
hündür, yəni, böyük kölgə əmələ gəlirən obyekt olduğu fikri ilə
əsaslandırılır. Lakin **qara** sözü ilə başlayan bəzi oronimlər bu fikrin
həmişə düzgün olmadığına bir sübutdur.

Qaratəpə oronimindəki **qara** apelyativini «rəng» anlamı ilə izah
etmək olar. Bilirlik ki, rənglərin ən tuluqunu, tündü **qara** rəngdir. Tünd
rəngli süxurlardan yaranan oroqrafik obyekt adlarında **qara** məhz
rəng mənasında işlənir. Deməli, **Qaratəpə** oronimi süxurların tünd
qara rəngdə olmasına görə belə ad almışdır. **Qaratəpə** toponimii
«qara rəngə çalan böyük təpə» mənasındadır. Vulkan mənşəli
təpənin süxurlarının tərkibi **qara** rəngə çalan maqmadan ibarət
olduğu üçün oronim belə ad almışdır.

Bərdə və Xocavənd rayonlarında **Qaratəpə kəndi**, Beyləqan
rayonunun Kəbirli kəndi yaxınlığında e.ə. I minillikdən orta əsrlər

dövrünə qədər mövcud olmuş tarixi **Qaratəpə yaşayış yeri**. Bərdə, Tərtər, Qazax rayonlarında **Qaratəpə dağı**, eləcə də, İmişli rayonunun Bəcləvanı, Tovuz rayonunun Ağdərə, Yevlax rayonunun Qoyunbinaşı, Ucar rayonunun Bərgüşad, Şəki rayonunun Kiçik Dəhnə, Kürdəmir rayonunun Ərəbbalaqlan, Bakının Əzizbəyov rayonundakı Dübəndi kəndləri və s. ərazilərdə qeydə alınan **Qaratəpə** oronimi oradakı ərazinin süxurlarının rənginə görə belə ad almışdır.

Qaratəpə adına İran, Türkiyə, Türkmənistan, Qazaxıstan və başqa ərazilərdə də rast gəlinir...

QARAVƏLLİ KƏNDİ

Qaravəlli kəndi Zərdab rayonunda, Qaravəlli inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 10 kilometr cənub-şərqdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 847 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, baraməçilik, pambıqçılıq, meyvəçilik, bostançılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, tibb məntəqəsi, rabitə şöbəsi, poçt, uşaq bağçası, yanacaqdoldurma məntəqəsi, «Azersel»-in ötürücü stansiyası, daimi, məişət xidməti obyektləri və s. var.

Qaravəlli kəndi Zərdab rayonunun qədim tarixə malik olan kəndlərindəndir. Kəndin *alpanahlılar*, *bəbəhilər*, *toişlər*, *urğallılar*, *gözəllər*, *abbasilər*, *cocanlılar* adlı nəsiləri vardır. Yaşayış məntəqəsinin təsəvüfatlarının sayı 240-dır.

Qaravəlli kəndini *bəbəhilər*, *urğallılar*, *cocanlılar* cəmalağından (nəslindən) olanlar salmışlar. Yerli əhalinin mənə verdikləri məlumatlara görə, kəndin ilk sakinləri buraya Qarabağdan gəlmişlər. **Qaravəlli** oykonimi patronimik toponimdir. Ümumiyyətlə **qaravəlli tayfaları** oğuz kökenli türk tayfaları hesab olunur. **Qaravəlli** yaşayış məntəqəsi **qaravəlli (qaravəllili)** tayfasının burada məskunlaşması ilə əlaqədar belə ad alıb. Yerli məlumata görə, **Qaravəlli** yaşayış məntəqəsini XIX əsrdə Ağsu rayonundakı

yniadlı kənddən köçüb gələnlər bina etmişlər. Oykonimin əsl **Qaravəlli** olmalıdır. Ağsudakı **Qaravəlli** kəndinin keçmiş adı **Qaravəlli Qalabəy** olub. Bu yaşayış məntəqəsini **qaravəlli (qaravəllili)** tayfasına məxsus olan ailələr salmışlar...

Zərdabın 160 evli **Qaravəlli** kəndinin sakinləri öz düzlu və nəzəli söhbətləri ilə seçilir. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatında tovləvləri nəğil janrının bir növü **qaravəlli** adlanır. Onun mövzusu əsasən yumoristik məişət səhnələrindən qədim mərasimərdən götürülür. Bəzən aşiq məclislərində dinləyicilər yormamaq üçün **qaravəllidən** istifadə edilir. **Qaravəllidə** mükəllimə və musiqidən başqa şeir, rəqs, gözbağlayıcı və s. olur. **Qaravəlli** teatrının əsas personajları Kosa və Keçəldir. Burada Qarı, Yalançı, Pəhləvan, Keçi və başqa personajlar da olur. **Qaravəlli** tamaşalarında ham ictimai tənqidi, həm də məişət, məhəbbət, qəhrəmanlıq mövzuları mühüm yer tutur.

Azərbaycanın Zərdabla yanaşı, Ağcabədi, Ağsu, Balakan, Bərdə, İmişli, Gədəbəy, Şamaxı rayonlarında da **Qaravəlli kəndi** vardır. Vaxtilə Qərbi Azərbaycanın Qarınbasar mahalında, eləcə də, Karbi, Aralıq və Şirakel nahiyyələrində də **Qaravəlli** adlı kəndlər mövcud olmuşdur. Mənbələrdə göstərilir ki, Aralıq nahiyyəsindəki kənd **söyüklü** tayfasından yaranmışdır...

Ümumiyyətlə, əvvəllər yarımköçəri heyvandar olan **qaravəllilər** Kür çayı vadisinə XIX əsrdə gəlmiş və bina salmışlar. Azərbaycanın qədim türkdilli tayfalarından olan **qaravəllilər** XX əsrin əvvəllərinə qədər əsasən Şirvanda, eləcə də Qarabağda (Araz boynunda), Milda, Muğanda yaşamışlar. Bu zaman onların Şirvanda **Qaravəlli-Əlməmməd** (ona Xanlıq da deyirdilər) və **Qaravəlli Ağaməmməd**, **Qaravəlli Tapdıq**, **Qaravəlli Qambaybəy**, Muğanda **Qaravəlli**, Arazın sol sahilində – Mül düzündə isə **Qaravəlli** və Minəxorlu (**Qaravəlli-l**) kəndləri olmuşdur. Bu kəndlərin ən kiçiyi 12, ən böyüyü isə 44 evdən ibarət imiş...

Bir zamanlar Neftçala rayonunda, Kür çayının sağ sahilində, Xılı qəsəbəsi ilə Böyük Oryad kəndi arasında da **Qaravəlli kəndi** mövcud olub. XX əsrin 40-cı illərində onun sakinləri köçərək ətrafdakı yaşayış məntəqələrinə yığılmışlar...

QARAVƏLLİ QALASI

Ləlağacı kəndi ərazisində, kəndin qərb hissəsində qeydə alınan oronimlərdən biri **Qaravəlli qalası** adlanır. Bu qala **Qaravəlli** kəndinin, nəslinin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır...

QARĞALI ÇÖL

Respublikamızın orografik obyektlərinin nominasiyasında müxtəlif növ quş adları iştirak edir. Quş adlarını əks etdirən oronimlər üçərində **qarğa** adı ilə bağlı olan coğrafi adlar da üstünlük təşkil edir. Belə adlardan biri də Zərdab rayonunun Məlikumudlu kəndinin ərazisində qeydə alınmış **Qarğalı çöl** oronimidir. Müxtəlif rayonlarımızın ərazilərində **qarğa** quş adını əks etdirən oronimlər onlardır.

Azərbaycanda **qarğa** adı ilə bağlı zəngin toponimlər var: **Qarğa qayası** (Daşkəsən, Kalbəcər, Tovuz rayonları), **Qarğabazar kəndi** (Füzuli rayonu), **Qarğabazar qayası** (Qaradağ rayonu), **Qarğa dərəsi** (Kürdəmir rayonu, **Qarğalı dərəsi** (Masallı rayonu), **Qarğalar dağı** (Gədəbəy rayonu), **Qarğalar düzü** (Qazax rayonu) və s.

Çöl mənfi relyef forması bildiren terminin iştirakı ilə çoxlu sayda coğrafi ad vardır. Quru iqlimə uyğunlaşmış ot bitkiləri ilə örtülü «meşəsiz sahə», «geniş düzənlik», «səhra», «bozqır», «susuz düzənlik» adətən **çöl** adlandırılır. Ölkəmizdə bu kimi toponimlər çoxdur. **İncəçöl** (Cəbrayıl rayonu), **Daşçöl** (Qobustan rayonu) və s.

QARĞILI QOBU

Qarğılı qobu coğrafi adı Zərdab rayonu ərazisində, Körpükənd kəndi yaxınlığında qeydə alınmışdır. Oronim **qarğı** və **qobu** sözlərindən, eləcə də -lı şəkilçisindən ibarətdir. **Qarğı** – Azərbaycanda 5,000 hektar sahədə bitən taxıllar fəsiləsindən olan bitki cinsinin adıdır. Onun kökümsovu xalq təbabətində sidiqqovucu vasitə kimi

geniş işlədilir. **Qarğılar** kökümsovları ilə çoxaldılır. **Qarğının** cavan zoğlarını camış və digər qaramal yaxşı yeyir. **Qarğılar** selüloz-kağız sənayesi üçün qiymətli xammaldır. Azərbaycanda bitki adından düzəlan yüzlərlə oronimlər vardır.

Mənfi relyef forması bildiren **qobu** coğrafi termini dialektlərimizdə «çökəklik», «çuxur yer», «qurumuş çay yatağı», «susuz, quru dərə», «su axan dərə» və s. mənalarda işlədilir. Bəzi araşdırıcılar **qobu** sözünün monqol mənşəli olduğunu güman edirlər. Azərbaycan ərazisində adının tərkibində **qobu** sözü olan 900-dən çox oronim qeydə alınmışdır...

QARNIM

İkinci Alicaanlı kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Qarnım** adlanır. **Qarnım** termini «kiçik arx» mənasındadır. Türkdilli xalqlarda bu söz indi də işlədilir. Azərbaycan toponimiyasında **Qarnım** adı hidronimlərə müxtəlif rayonların ərazilərində rast gələ bilərik...

QASIMBƏY ÇALASI

Zərdab rayonunun Qaravəlli kəndi ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri **Qasimbəy çalası** adlanır. Bu ərazi min hektarlarla otlaq sahələrindən ibarət olmuşdur. Bu məhsuldar sahələri o dövrün varlı mülkədarı **Qasimbəy Alpanah oğlu** şəxsi pulu ilə almışdır. Oronim də həmin şəxsin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır.

Toponimin tərkibindəki **çala** termini mənfi relyef forması ilədədir. Azərbaycanda **çala** komponenti ilə bağlı çoxlu sayda coğrafi adlar qeydə alınmışdır. Oronimin tərkib hissəsi olan -sı şəkilçisi mənsəbluq bildirir. Toponim «**Qasimbəy məxsus çala**» mənasındadır...

QIJOVAXAN (QIJQOYAXAN) KÜR

Kür çayının Zərdab rayonu ərazisində İli axan hissəsinə yerli əhali *Qijovaxan (Qijqoyaxan) Kür* deyir. Azərbaycan dilində *qijov* termininin «çayın iti axan və qijiltılı səs çıxaran yeri», «sürətli və qijiltılı səs çıxaran axın» mənaları var. *Qijovaxan Kür* hidronimi də «Kür çayının sürətli axını olan və səs çıxaran ən iti axan yeri» anlamındadır. Yerli əhali *qijov* sözünü təhrif edərək *qijqoy* şəklində işlədir.

QIRXMANATLIQ

Zərdab rayonunun Dəli Quşçu kəndi ərazisində, rayon mərkəzindən 7 km məsafədə qeydə alınan maraqlı orografik obyektlərdən biri *Qırxmanatlıq* adlanır. Oronim *qırx* və *manat* sözlərindən, eləcə də *-lıq* şəkilçisindən ibarətdir. *Qırxmanatlıq* toponimi ilə bağlı yerli əhali mənə müxtəlif fikir və mülahizələr söylədilər...

QIZAXAR QAYA

Körpükənd kəndi yaxınlığında, Kür çayı kənarında qeydə alınan oronimlərdən biri *Qızaxar qaya* adlanır. *Qaya* termini müsbət relyef forması bildirir. Bu toponim baş vermiş hadisə ilə qızın axması ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır...

QIZLIQ DÜZÜ

Zərdab rayonunun Çallı, Məlikumudlu kəndləri ilə, Ucar rayonunun Xələc, Lak, Alpout kəndləri arasında qeydə alınan coğrafi adlardan biri *Qızlıq düzü* oronimidir. Bu orografik obyektin belə adlanması rəmzi xarakter daşıyır; *qızlıq* sözü «paklıq», «tənzilik»

anlamındadır. *Düz (düzənlilik)* coğrafi termini yer səthinin mühüm relyef elementlərindən biridir.

QOBU ÇAYI

Ağdaş rayonu ərazisi və Zərdab şəhərinin kənarı ilə axan çay *Qobu çayı* adlanır. Hidronim *qobu* («çay dərəsi») və *çay* komponentlərindən düzəlib, «*dərə ilə axan çay*» mənasındadır. *Qobu* coğrafi termininin dialektlərimizdə «çökəklik», «çuxur yer», «*su axan dərə*», «*qurumuş çay yatağı*», «*quru dərə*», «*susuz yer*» və s. anlamları məlumdur.

Ağsu, Kürdəmir, Qəbələ, Zaqatala rayonlarının ərazilərindən də *Qobuçay* adlı çay axır...

QOBU DƏRƏSİ

Zərdab rayonunun Bıçaqçı kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri də *Qobu dərəsi* coğrafi adıdır. Oronim mənfi relyef forması ifadə edən *qobu* və *dərə* terminlərindən, eləcə də mənsubluq bildirən *-si* şəkilçisindən ibarətdir. *Qobu* termini dialektlərimizdə *qobi*, *kobi*, *qovu*, *qobi*, *kovu* formalarında da tələffüz edilir. *Qobu* sözü dilimizdə «çökəklik», «*dərə*», «*quru dərə*», «*su basan yer*», «*susuz çay dərəsi*», «*dərin arx*» və s. mənalarda işlənir. Bəzi araşdırıcılara görə *Qobu dərəsi* oronimi XIII əsrdə Orta Asiyadan monqolların tərkibində Azərbaycana gəlmiş türk tayfasının adı ilə bağlıdır. Ümumiyyətlə, *qobu* termini monqol əsilli əski türk sözü hesab olunur. Azərbaycan oronimiyasında *qobu* termininin iştirakı ilə 900-dən çox coğrafi ad qeydə alınıb.

Dərələr əsasən axar suların eroziya üzrə yeknəsək, əksərən qeyri-bərabər enən mənfi relyef formalarıdır. Dərələr yamac və dib hissələrə ayrılır. *Dərə* mənfi relyef forması bildirən coğrafi termininin iştirakı ilə Azərbaycan oronimiyasında 30.000 coğrafi ad qeydə alınmışdır...

QONŞUQIZALANAXMAZ GÖLÜ

Azərbaycan toponimlər sisteminə bir qrup hidronimlər vardır ki, onların birinci komponentləri üç sözlü fəli sifəllərlə ifadə edilərək, nəmin orqrafik obyektli bu və ya digər cəhətdən təyin edir. Belə coğrafi adlardan biri də Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınmış **Qonşuqızalanaxmaz gölü** toponimidir. Bu toponim mürəkkəb, elliptik coğrafi nomenli hidronimdir.

Adətən quru çökəkliklərində yerləşən su hövzəsinə **göl** deyirlər. Göl çökəkliklər çay, eol, vulkan buzlaq və s. mənşəli olur. Göl çökəkliyinin forması və ölçüsü dib çöküntülərinin toplanması və sahillərin yeni şəklə düşməsi nəticəsində dəyişir. **Göllər** –axarlı və ya axarsız olur. Axarlı göllər rütubətli və mülayim, axarsız göllər quraq qlim sahələrinə xasdır.

Qonşuqızalanaxmaz gölü hidroniminin tərkibindəki **Qonşuqızalanaxmaz** komponenti gölün adına xalq tərəfindən verilmişdir. Bu tipli coğrafi adlara Azərbaycanın müxtəlif ərazilərində də rast gəlmək mümkündür. Məsələn: **Donuzoradankeçənarx** (Yevlax rayonu), **Atuçanqaya** (Laçın rayonu, Avazlar kəndi), **Mehdiyixılanqaya** (Şuşa rayonu, Malibəyli kəndi) v.s.

QORUQBAĞI AXMAZI

Qoruqbağı axmazı coğrafi adı Zərdab rayonu ərazisində **Qoruqbağı** kəndi yaxınlığında qeydə alınmışdır. Toponim **qoruc** («mühafizə olunan yer»), **bağ** və **axmaz** sözlərindən və – mənsubiyyət şəkilçindən ibarətdir...

QORUQBAĞI KƏNDİ

Qoruqbağı kəndi Zərdab rayonunda, **Qoruqbağı** kənd ərazisi vahidində, rayon mərkəzindən 17 kilometr cənub-qərbdə Kür çayı sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. 270 evli kəndir

əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumatlara görə 491 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, uşaq bağçası, poçt, tibb məntəqəsi, məscid, məişət xidməti obyektləri, ATS, ictimai işləmə obyektləri və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 460-dır. **Qoruqbağı** kəndində *hacıxəlilli, qoruqlar, şahmurlu, mustafalı, qaralar, gəlmələr* və s. adlı tayfa, tirə və nəsilərə məxsus olan ailələr məskunlaşmışlar.

Qoruqbağı – keçmişdə Zərdab kənd icmasına məxsus olmuş əkin və bağ sahəsinin adıdır. Toponimin tərkibindəki **qoruq** sözü də bunu sübut edir. Yaşayış məntəqəsi XIX əsrin ortalarında **müşkürlü** və **qaravəlli** tayfalarına mənsub olan ailələrin burada məskunlaşması nəticəsində yaranıb. **Qoruqbağı** toponimi «*qoruq bağ*», «*qorunan bağ*» anlamındadır.

Toponim «*mühafizə olunan yer*», «*istifadə edilməsi qadağan olunmuş mülkədar yerləri*» mənasında işlənən **qoruq** sözü ilə **bağ** sözünün birləşməsindən əmələ gəlib. **Qoruqbağı** oykonimi mürəkkəb toponimdir. Oykonimin tərkibindəki – **şəkilçisi** mənsubluq ifadə edir. **Qoruqbağı** oykonimi «*qoruq*», «*qorunan bağ*» anlamındadır.

Tarixi mənbələrdən o da məlum olur ki, qızılbaşların zülqədər tayfasının **qoruq** adlı bir qolu da var. Bu qol mənşə etibarlı ilə **Səlcuq** oğuzlarının 24 tayfasından biri olmuş **karık** tayfasındandır...

Ordubadda **Qoruq** adlı kənd var. Vaxtilə İrəvan quberniyasının Novobayazid qəzasında **Qoruqgünöy** adlı kənd və dağ olmuşdur...

QOŞAoba KƏNDİ

Zərdab rayonunda, **Qoşaoba** ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 2 kilometr məsafədə, Şirvan düzündə yerləşən kənd **Qoşaoba** adlanır. Kəndin əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik

məlumatə görə 2141 nəfər təşkil etmişdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, təxilçilik, pambıqçılıq, məşğul olur. Kəndin təsərrüatlarının sayı 440-dır. Kənddə orta məktəb, kitabxana, klub, mədəniyyət evi və s. var. Qoşaoba kəndində *irəvanlılar, qoşaobalılar, nəcəfəllilər, hacılılar, vəlixanlılar, gəlmələr* adlı nəsil və tirələr yaşayır.

Azərbaycan oykonimiyasında adının tərkibində *oba* sözü olan 92 yaşayış məntəqəsi var. Toponimin tərkibindəki *oba* komponenti «yurd», «məskən», «kənd» anlamındadır. Məldar icma üzvlərinin müvafiqəti birliyinə *oba* deyirlər. Obalar məldarlıq təsərrüfatının yaylağa və qışlağa köçməsi ilə əlaqədar yaradılırdı...

Qoşaoba oykonimi Azərbaycan dilində «*cüt*», «*iki*» mənasında işləyən *qoşa* sözü ilə *oba* sözünün birləşməsindən əmələ gəlib. Oykonim quruluşca mürəkkəb toponimdir. Nəcəfəli, Valixanlı, Hacılı və digər kənd icmaları Qoşaoba yaşayış məntəqəsində birləşmişdir. Kəndin (kolxozun) adı əvvəllər *Nəcəfəli* olmuşdur...

Oykonimin tərkibindəki *qoşa* sözü oradakı obaların iki ədəd olması ilə əlaqədardır. Bu tipli toponimlərə Azərbaycan ərazisində çox rast gəlirik. **Qoşa kəndi** (Tovuz rayonu), **Qoşa Düzə kəndi** (Babək və Ordubad rayonları), **Qoşabulaq kəndi** (Gədəbəy rayonu), **Qoşaqışlaq kəndi** (Əzizbəyov rayonu), **Qoşaqovaq** (Ağdaş rayonu), **Qoşakənd** (İsmayıl rayonu), **Qoşasu** (Laçın rayonu) və s.

QOŞUNGİZLƏNƏN GÖL

Zərdab rayonunun ərazisində, Gödəkqobu kəndi yaxınlığında qeydə alınan hidronimlərdən biri **Qoşungizlənən göl** adlanır. Azərbaycanda hər hansı bir tarixi hadisə ilə əlaqədar ad almış toponimlər çoxdur. **Qoşungizlənən göl** coğrafi adı da belə toponimlərdəndir. Hidronim vaxtilə burada çoxlu sayda əsgəri olan *qoşunun gizlənməsi* ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır...

QUMLU

Zərdab şəhəri ərazisində yaşayış sahələrindən biri **Qumlu** adlanır. **Qumlu** toponimi «*qumlu yer*» anlamındadır. Toponim həmin ərazinin səciyyəvi cəhətini adında əks etdirir.

Gədəbəy rayonunda **Qumlu** adlı kənd də var...

Adının tərkibində *qum* termini iştirak edən toponimlərə Azərbaycanda çoxlu sayda (**Qumlaq kəndi** – Cəbrayıl rayonu, **Qum kəndi** – Qax rayonu, **Qum adası** – Bakı arxipelağı, **Qumar çay**, **Qumçay**, **Qumlugöl**, **Qumil aşırımı** – Zaqatala rayonu, **Qumbaşı çayı** – Lənkəran rayonu, **Qumbaşı dağı** – Qax rayonu, **Qumçay** – Balakən, Zaqatala, Qax, Şəki rayonları, **Qumluq dağı** – Şamaxı rayonu, **Qumtapa dərəsi** – Ağcabədi rayonu, **Qumyataq çölü** – Abşeron rayonu, **Qumluyal** – Laçın rayonu, **Qumludara** – Gədəbəy rayonu və s.) rast gəlmək mümkündür.

QURDQOBU

Zərdab rayonu ərazisində, Çallı kəndi yaxınlığında qeydə alınan oronimlərdən biri **Qurdqobu** adlanır. Toponim *qurd* (canavar) və *qobu* («*çay dərəsi*», «*suyun yardığı çökək*») sözlərindən ibarətdir. **Qurdqobu** toponimi «*qurd dərəsi*» anlamındadır.

QUŞOTURAN

Azərbaycanda *quş* heyvan adı ilə bağlı onlarla oronim qeydə alınmışdır. Onlardan biri də **Körpükənd** yaxınlığında qeydə alınan **Quşoturan** orografik obyektdir. Oronim həmin sahədə *quşların* enib *oturması* ilə əlaqədar olaraq belə ad almışdır. **Quş** adı ilə bağlı toponimlərə demək olar ki, Azərbaycanın bütün bölgələrində rast gəlmək mümkündür.

Füzuli rayonunun Əbdürrəhmanlı və Horadiz kəndləri ərazisində də **Quşoturan** oronimə rast gəlirik...

QUYTUL SAHƏ

Qonuxbağı kəndi yaxınlığında qeydə alınan orqrafik obyektlərdən biri **Quytul sahə** adlanır. Oronim **quytul** və **sahə** sözlərindən ibarətdir. **Quytul** (**qutul**) termini «*çuxur*», «*çökək*», «*dərin yer*» anlamındadır. **Quytul sahə** toponimi «*dərin, çökək yerli sahə, ərazi*» mənasındadır...

LAĞAR SAHƏ

Zərdab rayonunun Lələağacı kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Lağar sahə** adlanır. **Lağar** termini «*çökək*» mənasındadır. Toponim «*çökəklik ərazi*» anlamındadır.

Qazax rayonu ərazisində də **Lağar yer** adlı oronim qeydə alınmışdır...

LƏLƏAĞACI KƏNDİ

Lələağacı kəndi Zərdab rayonunda, Yamməmmədbağı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 11 kilometr cənub-qərbdə, Kür çayı sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 621 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq və məşğul olur. Kənddə əsas məktəb, kitabxana, klub, yemçilik sexi, məscid və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 131-dir. Yaşayış məntəqəsində *burcalılar, hacıismayillilər, həsənliilər, miştanlı, jaiqlı* adlı tayfa, tirə və nəsilərə məxsus olan ailələr məskunlaşmışlar.

Lələağacı kəndinin keçmiş adı **Qaravəlli** olub. Kəndin yerləşdiyi ərazinin qərb hissəsindəki sahələrindən biri indi də **Qaravəlli talası** adlanır. Yerli əhali tərəfindən kəndin adına **Lələbağı** da deyilmişdir. Əvvəllər hazırkı yerindən şərqdə yerləşən kənd Kür çayının sahilində – **Yurd yeri** adlanan ərazidə mövcud olmuşdur...

Aşıq Lələ məşhur bayatı ustası olmuşdur. Haqq aşığı olan **Lələnin** doğum və ölüm ili dəqiq bilinmir. Azərbaycanı qarış-qarış gəzən **Lələ** harada olubsa, orada özündən bir iz qoyub. Cəbrayıldan, Füzulidən tutmuş Zərdaba, Qaxa, Astaraya, Lərikə, Ərdəbilə, Qaradağlıya... qədərdir bu izlər...

Lələağacı toponimi «*böyük tərbiyəçi*» mənasında işlənən **lələ** sözü ilə **ağac** sözünün birləşməsindən amala gəlib. **Lələağacı** oykonimi quruluşca mürəkkəb toponimdir.

Yerli məlumata görə, **Lələ** adlı şəxsin saldıdığı bağ **Lələ ağacılığı** adlanmışdır. Qaravəlli tayfasına mənsub olan ailələrin bu bağın yanında məskunlaşmaları ilə əlaqədar yaranmış kənd əvvəlcə **Qaravəlli**, sonralar isə yerin adı ilə təhrif olunmuş şəkildə **Lələağacı** adlandırılmışdır. Oykonimin tərkibindəki **lələ** sözü türk dillərində «*həddi-buluğa çatmamış şahzadələrin tərbiyəçisi*», «*tərbiyəçi*», «*dayə*» anlamındadır. Bəzən yaşca böyük kişilərə hörmət mənasında indi də **lələ** dəyə müraciət edirlər.

Bu tipli oykonimlərə **Lələli oymağı** (Füzuli rayonu, Yağılıvand obası), **Lələ düzü** (Cəbrayıl rayonu), **Lələbağırılı** (Laçın rayonu), **Lələdulan**, **Lələkəran** (Lərik rayonu), **Lələli**, **Lələpaşa** (Qax rayonu), **Lələkəpeştə** (Astara rayonu) kəndlərini nümunə göstərmək olar...

LƏLƏƏHMƏDLİ KƏNDİ

XX əsrin 20-ci illərinə qədər Zərdab rayonu ərazisində, rayon mərkəzindən 5 kilometr şimal-şərqdə, Zərdab-Ucar avtomobil yolu kənarında mövcud olmuş kənd. İndi bu kəndin adı sənədlərdə **Dəli Quşçu** kimi çəkilir. Əhalisi əsasən əkinçilik, heyvandarlıq, baramaçılıq və balıqçılıqla məşğul olur.

Yaşayış məntəqəsinin adı ilə bağlı müxtəlif fikir və mülahizələr vardır. **Lələ** şəxs adıdır. Bir qisim araşdırıcılar kəndin adını Şah İsmayıl Xətəinin tərbiyəçisi **Lələnin**, digər qisim tədqiqatçılar Səfəvi-Osmanlı müharibələri (1577-1590-cı illər) zamanı Osmanlı ordusunun bir hissəsinə başçılıq etmiş **Lələ Əhmədin** adı ilə

bağlayır. Yerli məlumata görə, *Lələ Əhməd* XVI əsrdə yaşamış dövrünün nüfuzlu şəxsiyyəti olub. Onun 6 oğlu – Nəcəfəli, Xanməmməd, Hüseynxan, Hacı, Vəli və Mehdi adlı övladları olmuşdur. Hazırda onların adı ilə Zərdab rayonunda eyniadlı yaşayış məntəqələri vardır. *Lələ Əhmədin* özünün və qəbiləsinin istifadəsində olan ərazilər bu gün də toponim kimi öz tarixi adını saxlayır. Deyilənə görə hələ *Əhməd* özü kiçik oğlu Mehdi ilə Məscidli obada, indiki Dəkkənbadə yaşayırmış...

Oykonimlə bağlı başqa fikirlər də mövcuddur. *Lələəhmədli* patronimik toponimdir. Yerli əhali onu nəsil adı ilə əlaqələndirir...

LÜYƏNLİK

Şiləyli kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri də *Lüyənlik* orografik obyektdir. *Lüyənlik* oronimi ilə bağlı müxtəlif fikirlər mövcuddur. Toponim «*dince qoyulmuş yer*» anlamındadır. *Lüyan* («*dince qoyulmuş sahə*») termini ilə əlaqədar Gəncəbasar zonasında da bir neçə coğrafi ad qeydə alınmışdır...

MARAL ÇIXAN YER

Azərbaycanda nəcib marala (Qafqaz maralı), xallı marala tez-tez rast gəlmək olur. Marallar əsasən dağ meşələrində yaşayırlar. *Maral* heyvan adı ilə bağlı bir qrup orografik obyekt adı mövcuddur.

Körpükənd kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri *Maral çıxan yer* adlanır. Həmin yerin «*Maral çıxan*» adlanması orada vaxtilə *maral* olması ilə əlaqədar yaranmışdır. Azərbaycanda *maral* heyvan adı ilə bağlı çoxlu sayda toponimlər vardır. Onlara nümunə olaraq *Maraluçan qaya*, *Maral yalı* (Kəlbəcər rayonu), *Marallı dara*, *Marallı düz* (Füzuli rayonu), *Maral dərəsi* (Qubadlı rayonu), *Maral keçidi* (Laçın rayonu) orografik obyektlərini göstərmək olar...

MEÇİDLİ OBA

(Bax: Dəkkəoba kəndi)

MEHDİLƏR KƏNDİ

Zərdab rayonunda, rayon mərkəzindən 20 kilometr cənub-şərqdə, Şəltəhal kəndi yaxınlığında qeydə alınmış kənd *Mehdilər* adlanır. Oykonim nəsil adı ilə bağlıdır. *Mehdi* şəxs adıdır. *Mehdilər* yaşayış məntəqəsinin əsasını *Mehdili* nəslə qoyduğu üçün kənd belə adlandırılmışdır.

Bərdə, Cəbrayıl və Kürdəmir rayonlarında *Mehdili* adlı kənd var...

MEHMAN BAĞI

Körpükənd kəndi ərazisində, keçmiş Xasa kəndinin sahəsində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri *Mehman bağı* adlanır. Burada çoxlu sayda meyvə ağacları, eləcə də qovaq, söyüd, çinar və s. ağaclar ekilmişdir. Yaxınlığındakı yulğuniuq sahəsi də ona kənardan xüsusi bir gözəllik verir...

MEHMAN GÖL

Mehman göl hidronimi Zərdab rayonu ərazisində, Şıxbağı kəndi yaxınlığında, Kür çayı sahilində qeydə alınıb. Vaxtilə Kürün suyu sünlü kanallarla çayaqla əlaqəsi kəsilmiş *Mehman gölə* axırırmış. Əvvəllər Kür çayı daşanda Zərdab rayonundakı Şıxbağı kəndinə yaxın yerdə *Mehman gölə* dolardı. O zamanlar *Mehman gölün* 21 min hektar sahəsi varmış. Gölün suyu axıb Ağ gölə tökülərdi. İndi Kür çayı ilə əlaqəsi kəsilmiş bu gölün yerində böyük sahədə ot, qamış və tala vardır. Göldə müxtəlif növ balıqlar var.

MEYDAN

Seyidlər kəndi ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri **Meydan** adlanır. Oronimin **Meydan** adlanması həmin ərazinin xarakterik xüsusiyyəti – açıqlığı ilə bağlıdır. **Meydan** termini ərəb dilində «yayla», «düzən», «açıqlıq» mənasındadır. Bu tipli toponimlərə Azərbaycanın bir sıra bölgələrində də rast gəlirik. Vaxtilə İrəvan əyalətinin Dərələyəz, Maku, Zarzəmin nəhiyələrində azərbaycanlıların yaşadıkları **Meydan** adlı kəndlər də mövcud olmuşdur...

MƏLİKLİ ARXI

Zərdab rayonunun Məlikli kəndi ərazisində qeydə alınan hidronimlərdən biri **Məlikli arxı** adlanır. **Arx** – suyu mənbədən müəyyən sahəyə axıtmaq məqsədilə daimi və müvəqqəti qurğudur. Su sərfinin tənzimlənməsi üçün arxlarda hidroniki qurğular olur. Bu **arx** yaxınlıqdakı **Məlikli** kəndinin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır...

MƏLİKLİ BAĞI

Rayonun Məlikli kəndi yaxınlığında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Məlikli bağı** adlanır. Bu bağ sahəsində çoxlu sayda meyvə ağac və kolları vardır. Toponim «məliklilərə məxsus bağ» mənasındadır. Bağ yaxınlıqda yerləşən **Məlikli** yaşayış məntəqəsinin adı ilə bağlı olaraq bu cür adlandırılmışdır...

MƏLİKLİ ƏKİNİ

Zərdabın Məlikli kəndinin ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Məlikli əkini** oronimidir. Bu əkin yeri çox məhsuldar

və münbit torpağa malikdir. Əkin yeri yaxınlıqdakı məlikli kəndinin adı ilə bağlı olaraq belə ad almışdır...

MƏLİKLİ KƏNDİ

Məlikli kəndi Zərdab rayonunda, Məlikli inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 18 kilometr qərbdə, Zərdab-Bıçaqqı avtomobil yolu kənarında, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 1861 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, baramaçılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, mədəniyyət evi, kitabxana, xəstəxana, kinoqurğu, dəyirman, taxta sexi, təmir emalatxanası, uşaq bağçası, rabitə şöbəsi, məişət evi, məscid və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 432-dir. Məlikli kəndində *gülməliklər, kərimliklər, bəşirliklər, hacıbəyramlılar, həsənliklər, məlikliklər* adlı tayfa, nəsil və fəralara məxsus olan ailələr məskunlaşmışlar. Kənddə **Hacı Əhməd əfəndi ocağı** adlı ziyarətgah da var.

Məlikli yaşayış məntəqəsi məlikli nəslinin vaxtilə burada məskunlaşması ilə əlaqədar yaranmışdır. Həmin kəndin yaxınlığında **Məlikli arxı**, **Məlikli bağı**, **Məlikli əkini** adlı orografik obyektlər də var. Məlikli oykonimi patronimik toponimdir. XVIII əsrə aid olan mənbələrdə Qarabağda *Cəbrayilli* elinin obaları içərisində Məlikli qolunun da adı çəkilir.

Zərdab rayonu ilə yanaşı Azərbaycanın Qəbələ, Yardımlı və Zəngilan rayonlarında da **Məlikli kəndi** var. Adında məlik komponenti olan oykonimlərə **Məlikbəlli** (Ucar rayonu), **Məlikqasımlı** (Cəlilabad rayonu), **Məlikəhmədli** (Qubadlı rayonu), **Məlikzadə** (Balakən rayonu), **Məlikkənd** (Göyçay rayonu), **Məliklər** (Dəvəçi rayonu), **Məliklipəyə** (Laçın rayonu), **Məlikumudlu** (Zərdab rayonu), **Məlikçobanlı** (Ağsu və Şamaxı rayonları), **Məlikcanlı** (Xocavəndi rayonu) kəndlərini nümunə göstərmək olar. Mənsəbə ərəb sözü olan məlik termini titul bildirir. Bu söz «hökmdar», «padşah» anlamı ifadə edir...

MƏLİKLİ KÖBƏRİ

Zərdab rayonunda qeydə alınmış antroponik oronimlərdən biri **Məlikli köbəri** adlanır. Azərbaycan onomastik mənbələrində antroponimik oronimlər çoxluq təşkil edir. Oronimlərin müsbət və mənfi relyef formaları adlarının bir hissəsi şəxs adına oronimik terminlərin əlavə olunması yolu ilə düzəlməmişdir. **Məlikli köbəri** toponimi antroponim (**Məlik**) və müsbət relyef formasını bildiren **köbə** terminindən düzəlməmişdir. **Köbə** termini «dik yer, hündür, dikdi yer, relyefin qabarmış səthi» mənasındadır. Belə oronimlərə respublikamızın ərazisində nümunə olaraq Ağdaş rayonunun Qaradəyim kəndi yaxınlığındakı **Mehdi köbərinə**, Goyçay rayonu ərazisində qeydə alınmış **Osman köbərinə** və başqalarını göstərmək olar.

MƏLİKUMUDLU KƏNDİ

Məlikumudlu kəndi Zərdab rayonunda, Məlikumudlu inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 13 kilometr şimalda, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 1305 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, təxliçilik, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, klub, tibb məntəqəsi, ATS, poçt, məscid və s. var. Kəndin təsərrüfatının sayı 296-dır. Yaşayış məntəqəsində **qaraqoyunlu, cırhacılı, curçulu, xatınbəyli** adlı tayfa, nəsil və tirələrə məxsus olan ailələr yaşayır.

Məlikumudlu oykonimi məlikumudlu nəslinin vaxtilə burada məskunlaşması nəticəsində yarandığına görə həmin nəslin adı ilə də adlandırılmışdır. **Məlikumudlu** oykonimi patronimik toponimdir...

MƏMMƏDQASIMLI KƏNDİ

Məmmədqasımlı kəndi Zərdab rayonunda, Məmmədqasımlı inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 18 kilometr qərbdə,

Zərdab-Bıçaqqı avtomobil yolu kənarında, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 1988 nəfərdir. Əhali əsasən təxliçilik, heyvandarlıq, baramaçılıq və pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, klub, xəstəxana, uşaq bağçası, taxta sexi, tikinti materiallarının ləpdənsatış bazası, yanacaq doldurma məntəqəsi, dəyirman, məscid, özəl tibb müəssisəsi və s. var. Kəndin təsərrüfatının sayı 514-dır. Məmmədqasımlı kəndində **ağamalılar, nəbili, sallar, alıpanahlı** adlı tayfa, tirə və nəsilərə məxsus olan ailələr məskunlaşmışlar.

Məmmədqasımlı yaşayış məntəqəsi XIX əsrdə bina edilmişdir. Kəndin keçmiş adı **Müskürlü Məmmədqasımlı** və ya **Məmmədqasımlı Müskürlüsü** olmuşdur. Oykonimin tərkibindəki **Məmmədqasımlı** sözü **müskürlü (müşkürlü)** elinin bir tirəsinin adıdır. Yaşayış məntəqəsi həmin **məmmədqasımlı** tirəsinin adını özündə yaşadır. Oykonima bu mənada patronimik toponim desək heç də səhv etmək...

MƏSNƏ

Gəndəbil kəndi yaxınlığında qeydə alınmış orografik obyektlərdən biri **Məsne** adlanır. **Məsne** çahildəki çəkiliyi ləpədən ayıran bənddir. Onun üzərində torpaq yol var. Məsnedən bir qədər aralıda o qədər də sıx olmayan və söyüd, qovaq, yulğundan ibarət olan Tuğay meşəlikləri vardır.

Məsne sözü çox güman ki, ərəb dilindəki **məsnəd** sözünün təhrif olunmuş formasıdır. **Məsnəd** ərəbcə «dayaq» mənasındadır...

MİRZƏ BAĞI

Gəndəbil kəndi yaxınlığında qeydə alınmış coğrafi adlardan birinə **Mirzə bağı** deyilir. Tamaşası göz oxşayan bu **bağda** meyvə

ağacları ilə bərabər, söyüd və qovaq ağacları da əkilməmişdir. Bağ özünün yaradıcısı olan Mirza adlı adamın adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır. Bu tipli toponimlərə Azərbaycanın digər rayonlarının ərazilərində də rast gəlirik...

MÜHRAN SAHƏ

İsaqbağı kəndi yaxınlığında qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Mühran sahə** adlanır. **Mühran** Azərbaycan xalq coğrafi termini «çayır» anlamında işlədilir. Ağcabədi və Bardə rayonları ərazilərində də bu tipli oronimlərə rast gəlmək mümkündür...

NARLI DƏRƏ

Zərdab rayonu ərazisindəki **Narlı dərə** fitotoponimi **nar** meyvə ağacı növünün adından və **dərə** mənfi relyef forması bildirən coğrafi terminindən yaranmışdır. **Nar** bitkisi adı ilə adlanan oronimlərə aşağıdakı coğrafi adlar nümunə göstərmək olar: **Narlı dərə** (Ağdam, İmişli, Göyçay, Cəbrayıl, Xocavənd, Tovuz, Yevlax rayonları), **Narlı çökək** (Goranboy rayonu, Qazaxlar kəndi), **Narlı qobu** (Ağdam rayonu, Gülablı kəndi), **Narlı yol** (Zəngilan rayonu) və s.

NƏCƏFALI KƏNDİ (Bax: Qoşaoba kəndi)

NƏZƏRALIXAN BAĞI

Zərdab rayonunun Nəzəralı kəndi yaxınlığında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Nəzəralıxan bağı** adlanır. Bəzən yerli əhali tərəfindən bu bağ **Nəzəralı bağı** da adlandırılır. Müxtəlif meyvə və kol bitkilərindən ibarət 10 hektar sahəsi olan bu bağ

vaxtilə **Nəzəralıxan** adlı varlı və təbiətsevən, yaşıllıqsevən bir şəxs salmışdır. Bu bağ sonralar həmin şəxsin adı ilə əlaqədar olaraq **Nəzəralıxan bağı** adlandırılmışdır...

NƏZƏRALILI KƏNDİ

Nəzəralı kəndi Zərdab rayonunda, Şıxbağı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 14 kilometr cənub-şərqdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 225 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq, baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə məktəb, kitabxana və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 60-dır. Nəzəralı kəndində *avdırahmanlılar*, *yaqublu*, *ismayılşağı* adlı tayfa, tıra və nəsilərə məxsus olan ailələr məskunlaşmışlar.

50 evli **Nəzəralı** yaşayış məntəqəsinin əsl adı **Nəzəralıxan** kimi də qeyd olunur. Oykənim yerli əhali arasında **Nəzəralı** formasında işlədilir. **Nəzəralı** kəndini XIX əsrdə Zərdab ictimaiyyətinin **Şıxbağı** kəndindən çıxmış ailələr vaxtilə **Nəzəralıxan** adlı şəxsə məxsus olmuş və buna görə də onun adı ilə tanınan ərazidə saldığı üçün yaşayış məntəqəsi belə adlandırılmışdır. Düzəltmə **Nəzəralı** oykənimini patronimik toponimdir. Hazırda kəndin qərb hissəsində **Nəzəralıxan bağı** adlanan sahə də var. XX əsrin əvvəllərində bu kənddə 99 nəfərin yaşadığı 12 ev var imiş...

NOHURUN YANI

Sarıqaya kəndi yaxınlığında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Nohurun yanı** adlanır. **Nohur** sözü «*xırda, qapalı su sahəsi*», «*süni sülalə sahəsi*», «*kiçik göl, gölməçə*» anlamındadır. Nohurlar adətən kiçik çay dərəsi, qobu və yarıqlarda bəndlərin tikilməsi, yaxud da düzən yerlərdə iri çalaların qazılması yolu ilə yaranır. Onlar səth suları və ya yeraltı sularla doldurulur. Nohurların çox mühüm təsərrüfat əhəmiyyəti vardır. Azərbaycan toponimiyə-

sında nohur sözü ilə bağlı çoxlu sayda coğrafi adlar qeydə alınmışdır...

NURƏHMƏD GÖLÜ

Zerdab rayonunun Gödəkqobu kəndi ərazisində qeydə alınan hidronimlərdən biri **Nurəhməd gölü** adlanır. Hidronim **Nurəhməd** adlı adamın adı ilə bağlı olaraq belə adlanmışdır. Bu tipli coğrafi adlara Azərbaycanın bir çox bölgələrində də rast gəlirik...

NÜY YER

Şıxbağı kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri də **Nüy yer** adlanır. Adətən axmazlarda əmələ gələn çox məhsudlu torpaq sahəsinə **Nüy yer** deyirlər. Bu tipli coğrafi adlara Gəncəbasar zonasında daha çox rast gəlirik...

OTMANOBA KƏNDİ

Otmanoba kəndi Zerdab rayonunda, Otmanoba kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 27 kilometr cənub-şərqdə, Şirvan düzündə, Kür çayının sahilində yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 751 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, pambıqçılıq və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə məktəb, klub, kitabxana və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 171-dir. Kəndin *xasməmmədilər*, *mollalılar*, *binnatalılar*, *ibrahimxəlillilər*, *nöyütlülər* adlı nəsil və tireləri vardır.

Azərbaycanda adının tərkibində oba sözü olan 92 oykonim var. Bunlardan biri də **Otmanoba** adıdır. **Otmanoba** mürəkkəb oykonimi **Otman** və **oba** komponentlərindən ibarətdir.

Otmanoba kəndinin adındakı **Otman** sözü çox güman ki. **Osman** şaxs adının dəyişikliyə uğramış şəklidir. Toponim «**Osm**

na məxsus oba» mənasındadır. Oykonimin tərkibindəki **oba** komponenti isə «**yurd, məskən, kənd**» deməkdir. Məlumdur ki, maldar icma üzvlərinin müvəqqəti birliyinə **oba** deyilir. Obalar maldarlıq təsərrüfatının yaylağa və qışlağa köçməsi ilə əlaqədar yaradılırdı.

Tarixi sənədlərin birində **Otmanoba** kəndinin adı **Otmanavalı** kimi yazılmış və orada XIX əsrin axırlarında 67 ev olduğu, 310 nəfər adamın yaşadığı qeyd edilmişdir. Çox ehtimal ki, bu ad başlanğıcda **Osmanavalı**, yəni «**Osman nəsl**» olmuşdur. **Aval** sözünün dilimizdə «**nəsil**», «**ailə**» anlamı da məlumdur...

Oykonimin tərkibindəki **otman** sözü ilə bağlı fərqli fikirlər də var. Ehtimal ki, **otman** sözü «**od çıxan yer**» deməkdir. Kəndin yerləşdiyi coğrafi mövqeyi nəzərə alınsa, **Otmanoba** coğrafi adını «**otlaq olan oba**» kimi də izah etmək olar. Qeydə alınan bu tipli coğrafi adlardan biri də **Otman-Bozdağ** palçıq vulkanıdır. Azərbaycanın, Qobustanın cənub-şərqində böyük palçıq vulkanlarından biri **Otman-Bozdağ** palçıq vulkanı adlanır. Güman ki, **Otmanoba** və **Otman-Bozdağ** toponimlərinin tərkibindəki **otman** komponenti eyni mənəni ifadə edir...

OTMANOBA MEŞƏSİ

Zerdab rayonunun Otmanoba kəndi yaxınlığında, vaxtilə burada mövcud olmuş **Gur-gur** kəndinin ərazisində qeydə alınan orografik obyekt **Otmanoba meşəsi** adlanır. 10 hektardan çox sahəsi olan bu meşədə müxtəlif ağac və kollar bitir. **Meşə** yaxınlıqdakı **Otmanoba** kəndinin adı ilə əlaqədar olaraq **Otmanoba meşəsi** adlanmışdır...

OVA YERİ

Yarməmmədbağı kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri yerli əhali tərəfindən **Ova yeri** adlandırılmışdır. **Ova** sözü «**düzənlik sahə**» mənasındadır. Tarixi sənəd və materiallarda

ilk dəfə ova termininə Qafur Rəşad Mirzadənin «Qafqaz coğrafiyası» (1909-cu il) kitabında rast gəlirik...

ÖRƏNSAHƏ

Qaravəlli kəndinin yaxınlığında yerli əhali tərəfindən **Örənsahə** adlandırılan bir ərazi var. Bu coğrafi ad **örən** sözü ilə əlaqədar yaranmışdır. **Örən** termini «*dincə qoyulmuş əkin yeri*», «*xəm torpaq*» mənasındadır. Adının tərkibində **örən** termini iştirak edən toponimlərə Azərbaycanın Ağcabədi, Bəyləqan, Füzuli, Zəngilan rayonları ərazilərində də rast gəlirik...

PARACA MEŞƏSİ

Zərdab rayonunun Gəndəbil kəndi ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Paraca** (bəzən *Paraça kimi də yazılır*) **meşəsi** adlanır. Burada vaxtilə böyük meşə sahələri mövcud idi. İndi əsasən söyüd, qovaq, yulğundan ibarət olan bu seyrək tuğay meşəliyi 100 il öncəyə qədər qalın və keçilməz meşəlik olmuşdur. Toponimin **paraca** adlanması həmin meşənin kiçikliyi, parçalanması ilə əlaqədardır...

PƏRVANLI KƏNDİ

Pərvanlı kəndi Zərdab rayonunda, Pərvanlı kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 12 kilometr cənub-qərbdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 1198 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, klub, tibb məntəqəsi, poçt, yemçilik sexi, tikinti materiallarının topdansatış bazası, müxtəlif profilili işləyən obyektləri, məscid və s. var. Kəndin təsərrüfatının

sayı 316-dır. Pərvanlı kəndində *köçəklilər, məzanlılar, vəliməm-mədlilər* adlı nəsil və tayfalar məxsus ailələr yaşayır.

Pərvanlı yaşayış məntəqəsi **pərvanlı** adlanan nəslin vaxtilə burada məskunlaşması nəticəsində yaranmışdır. **Pərvanlı** oykonimi patronimik toponimdir. Bu coğrafi ad «*Pərvanın nəslindən olanlar*», «*pervangillər*» mənasındadır. Vaxtilə Ağsu və Kürdəmir rayonlarının kəndlərindən bəzi qohum ailələrin – «*övladlar*»-ın burada məskən salmaları faydalı olmuşdur. 190 evlik kənd «*topa*» qohumluq əsasında salınmışdır.

PIR

Zərdab rayonunun Körpükənd, Qaravəlli və Sanqaya kəndləri ərazisində qeydə alınan orografik obyektlərdən biri **Pir** adlanır. **Pir** – dini etiqad və inamla bağlı ibadət yeridir. Yerli əhali onu müqəddəs tapınaq yeri hesab edir. Azərbaycanın bəzi zonalarında **pir** əvəzinə **ocaq** ifadəsi də işlədilir. Müqəddəs din xadimlərinin, təriqət başçılarının qəbir və türbələri də **pir** hesab edilir.

Sanqaya kəndindəki **Pir** əvvəllər Kür çayından bir az aralıda kiçik meşəli sahə olub. O meşə sahəsindən indi yalnız bir neçə qarağac nişanə qalıb ki, ona da yerli əhali **Pir** deyir. Meşədə ağac qırmaq yasaq («*tabu*») hesab olunur...

Azərbaycanda çox geniş surətdə yayılmış pirlər *ata-baba* ruhunun yaşamasına etiqad və ona ehtiram kultu ilə əlaqədardır. **Pir** adətən köhnə qəbirlərdən, yaxud onların müəyyən bir əlamətlərindən ibarət olur. Bu pirlərin müqəddəs sayılması əslində orada basdırılmış adamın öldükdən sonra *ata-baba ruhu* dərəcəsinə qaldırılmış olması deməkdir. **Pirə** nəzir vermək, ondan yardım diləmək, onu xatırlamaq oradakı ölünün ruhunun yaşadığına, öldükdən sonra daha güclü, bir növ yarımallah dərəcəsinə qaldırılmış olduğuna etiqad göstərir. **Pirlərin** bəzən müxtəlif ağaclardan, kollardan ibarət olması da onunla əlaqədardır. Bu etiqadın nəticəsidir ki, yaşayış olmayan ərazilərdə – düzlərdə, dağlarda, təpələrdə bitmiş *tək ağaclar* həmişə **pir** olaraq qalmaqdadırlar. Əslində **pir** sözü «*ata-*

baba» anlamındadır. Güman ki, «qoca» anlamı bu sözün *ata*, *baba* demək olduğu üçün sonradan belə şəkil almış olduğu ikinci mənasıdır...

Pir sözü ilə bağlı Azərbaycan Respublikasında 39 kənd adı, eicə də yüzlarla müşat və mənfi relyef formalı oronimlər və s. coğrafi adlar qeydə alınmışdır...

PIR QOBUSU

Zərdab rayonunun Əlvənd kəndi ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri də *Pir qobusu* adlanır. Bilirik ki, dini etiqadla bağlı ibadət və sitayiş yerinə *pir* deyirlər. Bəzi *pir* və ziyarətgahlar anəli tərəfindən müqəddəs tutulur. Azərbaycanın bəzi regionlarında din xadimlərinin, təriqət başçılarının qəbir və türbələri *pir* hesab edilir və bəzən onlara nazir də verirlər...

Pir sözünün «*kulu*, *qoca*, *müdrək*» mənaları da var. *Pir* farsca «*nurani qoca*», «*müqəddəs şəxs*», «*dini icmanın başçısı*» deməkdir. Azərbaycanda *pir* sözü ilə bağlı 40-a qədər yaşayış məntəqəsi var.

Qobu sözü əsasən aralıq rayonlarında rast gəlinən monqol mənşəli mənfi relyef forması bildirən coğrafi termindir. *Qobu* termininin dialektlərimizdə *qobu*, *qobı*, *kobı*, *qobi* tələffüz formaları da var. *Qobu* termini oronimiyada «*çökəklik*», «*dərə*», «*quru dərə*», «*susuz çay dərəsi*», «*böyük arx*», «*su basan yer*», «*çay və sal sularının axdığı yer*» və s. mənalarda işlənir. Respublikamız ərazisində adının tərkibində *qobu* termini iştirak edən 900-dən çox coğrafi ad qeydə alınıb.

Toponimin tərkibindəki *su* hissəciyi mənsubiyyət bildiren şəkilçidir...

RƏMƏ

Əlvənd kəndinin ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri *Rəmə* adlanır. Yerli əhali çox vaxt bu oronimi *İrəmə* formasında,

təhrif etmiş şəkildə işlədir. *Rəməirəmə* — «*təpə*, *təpəcik*», «*əkina yarırsız, süsüz, daşlı-kəsəkli yer*» mənasındadır. Bu terminlə bağlı coğrafi adlara Tərtər, Bərdə rayonları ərazilərində də rast gəlirik...

RƏNCBƏRLƏR YERİ

Zərdab rayonunun Bəyimli qəsəbəsinin yaxınlığında, düzənlik ərazidə qeydə alınan oronimlərdən biri *Rəncbərlər yeri* adlanır. Bu yerdə vaxtilə məskunlaşmış *rəncbər* ailələr yaşayıb çalışdıqları üçün toponim belə adlanmışdır. Fars mənşəli söz olan *rəncbər* termini «*muzdlu tutulmuş əkinçi*», «*sahibindən asılı olan kəndli*» anlamındadır.

Bəzi araşdırıcılar *Rəncbər* yeri toponimini mənşə etibarını ilə *kəbirli* tayfasına mənsub olan və bir zamanlar bu ərazilərdə yaşamış *rəncbər*lər tayfasının adı ilə əlaqələndirirlər...

RUS QAÇAN

Zərdab rayonunun Dəkkəoba kəndi yaxınlığında qeydə alınan orografik obyektlərdən biri *Rus qaçan* adlanır. Oronim *rus* və *qaçan* sözlərindən ibarətdir. Yerli məlumata görə, oronim vaxtilə buraya pambıq yığımını ilə əlaqədar gəlmiş iki nəfər rus millətindən olan məktəblinin pambıq yığmaqdan *qaçmalarını* əks etdirir...

SALAHLI KƏNDİ

Salahlı kəndi Zərdab rayonunda, Gəlmə kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 4 kilometr şimalda, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumatla görə 651 nəfərdir. Əhali əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, parti-biqçılıq və məşğul olur. Kənddə məktəb, klub, kitabxana, və s.

var. Yaşayış məntəqəsində *səfərlilər*, *mehmanlar*, *məmmədlilər* və s. adlı tayfa, tirə və nəsilərə məxsus ailələr yaşayır.

Salahlı yaşayış məntəqəsinin adı Azərbaycanın qazax tayfa birliyinə daxil olan salahlı tayfasının adını özündə əks etdirir. Bu tayfanın adı tarixi mənbələrdə **Saləhlu eli** kimi də çəkilir. Onlarda tayfa başçısı vəkil adlanırdı. Mənbələrin məlumatına görə, 1799-cu ildə gürcü çarı II İrəklidən narazı olan Qazax əllərinin bir hissəsi – cəmili, qaradəmirçi, dəmirçili, boyəhmədli, qazaxrəhimli, poylu, kəsəmə, salahlı və başqa tayfalarla məxsus olan təxminən 1200 ailə Qarabağa, Gəncəbasara köçmüş və oradan da müxtəlif siyasi hadisələrlə əlaqədar olaraq başqa zonalara səpələnmişlər...

XIX əsrin ortalarında Qazax qəzasında yaşayan tayfalardan biri **Salahlı** adlanırdı (SMİE b QKZK. II.24). Mənbələrə görə, 1756-1759-cu illərdə salahlıların bir hissəsi – *cinli*, *boyəhmədli*, *qaracallı*, *səfir* tayfaları ilə birlikdə Qazaxdan Qarabağın müxtəlif ərazilərinə köçmüş və göstərilən bu etnonimləri əks etdirən yaşayış məntəqələrinin əsasını qoymuşlar.

Qazax türk tayfasına mənsub olan **salahlı** etnonimi əsasında formalaşan **Salahlı** oykonimi etnotoponimdir. **Salah** adlı kəndə vaxtilə Gəncə quberniyasının Qazax qəzasında Karvansaray (İcevan) rayonunda da rast gəlik. Ermənistan prezidentinin 19.04.1991-ci il tarixli fərmanı ilə **Salah** kəndinin adı dəyişdirilərək **Akanavanavank** qoyulmuşdur. 1988-ci ildə həmin kəndin əhalisi ermənilər tərəfindən Azərbaycana qovulmuşdur...

Vaxtilə Tiflis quberniyasının Siqnax qəzasında da **Salahlı kəndi** qeydə alınmışdır. Qazax və Gəncə qəzalarında da **Salahlı** adlı kənd mövcud idi. **Salahlı** orta əsrdə Qazax-Borçalı mahalında yaşamış bir elin acidir. 1756-cı ildə bu elin müəyyən bir hissəsi gürcü hakimiyyətinə təbə olmaqdan imtina edərək Qarabağa köçüb.

Salahlı elinin adı ərəb mənşəli **Saləh** şəxs adı ilə bağlı deyildir. Bu ad **Salaoğlu** (Sal tayfası adından və **oğlu** sözündən ibarətdir) etnonimindən təhrildir. Sal tayfası hun mənşəlidir. Onlar erkən orta əsrlərdə Şimali Qafqazda yaşamışlar. Azərbaycandakı **Salyan**, Ermənistandakı **Salut**, **Sallı**, Gürcüstandakı **Saliəti** və s. bu kimi toponimlər sal tayfasının adı ilə əlaqədar yaranmışdır.

Azərbaycanda **Salahlı kəndi** (Ağdaş, Göygöl, Samux, Yevlax, Zərdab rayonları), **Aşağı Salahlı**, **Orta Salahlı**, **Yuxarı Salahlı** kəndləri (Qazax rayonu), **Salahlı Kəngərli kəndi** (Ağdam rayonu) **salahlı** tayfasının adı ilə əlaqədardır.

SARI BAZI

Dilimizdə «*təpəcik*», «*tirə*», «*mərz*», «*dikdir*», «*su çıxmayan hündür yer*» mənalarının verən bazı coğrafi termini ilə əlaqədar Azərbaycan ərazisində çöl materialları içərisində 650 oronim qeydə alınmışdır. Onlardan biri də Zərdab rayonunun Sarıqaya kəndi yaxınlığında qeydə alınmış **Sarı bazı** oronimidir. Toponim həmin sahənin, təpəciyin **sarı** rəngə çalması ilə əlaqədar olaraq belə adlandırılmışdır. Bu tipli oronimlərə Azərbaycanın digər bölgələrində də rast gəlik...

SARIQAYA KƏNDİ

Sarıqaya kəndi Zərdab rayonunda, Sarıqaya kənd inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 17 kilometr cənub-qərbdə, Kür çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 667 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq və baramaçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, klub, pambıq qəbulu məntəqəsi, tibb məntəqəsi və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 199-dur. Sarıqaya yaşayış məntəqəsində *şaxlar*, *hamarlılar*, *mənəfililər*, *mirzəvəhlilər*, *cəbrayıl-uşağı*, *bəbişlilər*, *övladlılar* adlı tirə və nəsilər yaşayır. Kəndin ərazisində müqəddəs tapınacaq yeri olan **Seyid Mahmud piri** də vardır.

Yaşayış məntəqəsini bəbişli, mirzəvəhli, övladlı və cəbrayıl-uşağı adlı nəsilər salmışdır. **Sarıqaya** oykonimi rəng bildirən **sarı**

sözündən və qaya müsbət relyef forması ifadə edən coğrafi terminindən ibarətdir. **Sarıqaya** yaşayış məntəqəsi **Sarıqaya** adlanan yağının yaxınlığında salındığına görə belə adlandırılmışdır. Yeri əhali Kür çayının əmələ gətirdiyi böyük yağına **qaya** adlandırır, sarı sözü isə yağının torpağının rəngini bildirir. Bu kəndə ad torpağının rəngi sarıya çalan dik qayalıqə görə verilmişdir. **Sarıqaya** kəndini babəşli, mirzəvəhli, övladlar, cəbrayılışağı adlı nəsilər salmışlar. 150 evli kənd iki parça halında salınmışdır. Bəzi kənd əhali vaxtilə Qarabağ ərazisindəki kiçik Yastıyol kəndində yaşayıb.

Sarıqaya uykonimi quruluşca mürekkəb toponimdir. **Sarı** sözü qədim türk dilində «böyük, iri, yüksək, nəhəng, uca, hündür» mənalarında işlədilir. **Qaya** sözü Azərbaycan dilində «dağ, daş» anlamında işlədilir.

Azərbaycanda **Sarıqaya** adlı çoxlu sayda coğrafi adlar qeydə alınmışdır. Vaxtilə Qərbi Azərbaycanda (indiki Ermənistanda), İrəvan quberniyasının Aleksandropol, Novobayazid qəzaları ərazilərində **Sarıqaya** adlı dağ, Gəncə (Yelizavelpol) quberniyasının Zəngəzur qəzasında (indi Ermənistanın Qafan rayonu ərazisində) isə qışlaq olmuşdur. Həmin qışlaq XX əsrin əvvəllərində dağılmışdır. 1728-ci ilə aid olan tarixi sənədə görə, İrəvan əyalətinin Şirakə nahiyyəsində **Sarıqaya** adlı kənd var idi...

SELAV

Təzəkənd kəndi yaxınlığında qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Selav** adlanır. **Selav** termini bir qədər təhrifə uğramışdır; əslində **Selab** olmalıdır. **Sel** termini «qısa müddətdə baş verib, palçıq və daşla birlikdə qarışıq itə axan su» anlamındadır. **Selav** (**Selab**) toponimi «sel suyu axan dərə», «şəlin əmələ gətirdiyi dərə» mənasındadır. Bu tipli toponimlərə Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində rast gəlmək mümkündür...

SEYİD ƏLƏSGƏR AĞA OCAĞI

Zərdab rayonunda camaatın pənah, güman ümid yeri kimi dəyərləndirdiyi müqəddəs ocaqlardan biri **Seyid Ələsgər ağa ocağı** adlanır. **Seyid Ələsgər ağa** xeyirxah əməlləri, yüksək əxlaqı, nəsihətamiz öyüdləri ilə el gözündə hörmət, izzət qazanmış nüfuzlu bir şəxsiyyət olub. O, Qarabağda tanınmış Ali Xəlifənin torəməsidir. Laçının Dambulaq kəndində doğulmuş **Seyid Ələsgər ağa** səxavətli, ağısaqqallığı ilə seçilirdi. Onun 3 oğlu, 4 qızı olub: **Seyid Salah**, **Seyid Əhəd**, **Seyid Məhəmməd**, **Seyid Qumru**, **Seyid Rəfi**, **Seyid Pəri**, **Seyid Zeynəb**.

SEYİD MAHMUD PİRİ

Sarıqaya kəndi ərazisində qeydə alınan proqrafik obyektlərdən biri **Seyid Mahmud piri** adlanır. Bu **pir-ocaq** yeri əhali tərəfindən müqəddəs ziyarət, tapınaq yeri kimi əziz tutulur, adamlar bu **pirə** nəzir verir, onu inanc yeri hesab edirlər. **Pir** yeri sakinlərdən olmuş **Seyid Mahmud** adlı nüfuzlu bir şəxsin adını daşıyır.

Pir – dini etiqad və inancla bağlı ibadət yeridir. Azərbaycanda bəzi din xadimlərinin, tərifiqat başçıların türbələri (*qəbirləri*) **pir** hesab olunur və bəzən onlara nəzir də verilir. **Pir** sözü «ulu, qoca, müdrik», «müqəddəs şəxs», «dini icmanın başçısı», «nurani qoca» anlamındadır. Azərbaycan Respublikasının ərazisində adının tərkibində **pir** komponenti olan 40 yaşayış məntəqəsi (*uykonim*) və yüzlərlə digər toponimlər mövcuddur...

SEYİD SƏMARUX OCAĞI

Qaravəlli kəndində qeydə alınan bir coğrafi ad **Seyid Səmarux ocağı** adlanır. **Seyid** termini fəxri dini tituldur. Yeri əhalinin dediklərinə görə **Seyid Səmarux ocağı** müqəddəs tapınaq yeridir. Bu sinanılmış ocağa nəzir deyilir, orada qurbanlar kəşlir...

SEYİD ŞAHMƏRDAN PİRİ

Seyid Şahmardan piri Zərdab rayonunun Yuxarı Seyidlər kəndi ərazisində qeydə alınmışdır. Bu piri müqəddəs ziyarət yeri hesab olunur. Camaatın müqəddəs hesab etdiyi bu **Şahmardan piri** Zərdabda ağır **ocaq** kimi qiymətləndirilir. Burada dövrünün görkəmli şəxsiyyəti **Seyid Şahmardan** adlı böyük nüfuz sahibi, tanınmış din xadimi dəfn olunmuşdur. Bu tipli orografik obyektlər Azərbaycanın digər ərazilərində də qeydə alınmışdır.

SEYİDLƏR BAĞI

Zərdab rayonunun **Şaftəhə** kəndi ilə Seyidlər kəndi arasında bağ yerlərindən biri **Seyidlər bağı** adlanır. Bu bağda müxtəlif meyvə və ağacları ilə bərabər, qovaq, söyüd və çinar ağacları da əkilmişdir. Bağ yaxınlıqdakı **Seyidlər** kəndinin adı ilə əlaqədar olaraq belə adlanmışdır...

SEYİDLƏR KƏNDİ

Böyük əksəriyyəti İran Azərbaycanından türkləşmiş halda gələn **seyidlər** özlərini «*seyid*», «*ağa*», «*mir*» adlandırmaqla tanınırlar. Tarixdən məlumdur ki, **şahsevan** tayfa qrupuna daxil olan və əsasən əkinçilik-maldarlıqla məşğul olan Azərbaycan tayfalarından biri olan **Seyidlər** tarixən Cənubi Azərbaycanın Məşkin və Muğan ərazilərində də yaşamışlar.

Seyidlər etnotoponimi ərəblərin **Qureyş** qəbiləsindən olan **seyidlər** tayfasının adı əsasında formalaşmışdır. **Seyid** sözü mənşə etibarlı ilə Məhəmməd peyğəmbərin nəslindən olan müsəlmanların fəxri titulu anlamındadır. **Seyid** sözü ərəbcə «*ağa*», «*cənab*», «*tayfa başçısı*» deməkdir.

Toponimiyada ərəblərin **qureyşi** qəbiləsinə mənsub olan **seyidlər** tayfası adı ilə bağlı çoxlu sayda coğrafi adlar qeydə

alınmışdır. **Seyidlər** oykonimə Azərbaycanda Zərdabla yanaşı, Göygöl, Xaçmaz, Kalbəcər, Laçın, Salyan, Samux və Zəngilan rayonlarında da rast gəlik...

(Bax: **Aşağı Seyidlər kəndi** və **Yuxarı Seyidlər kəndi**)

SƏLİM BAZISI

Respublikamızın müxtəlif rayonlarının ərazilərində «*təpəcik*», «*dikdir*», «*mərz*», «*tira*», «*su çıxmayan hündür yer*» və s. mənələrdə işləyən **bazı** termini ilə əlaqədar 650-yə qədər coğrafi ad qeydə alınmışdır. Onlardan biri də Zərdab rayonunun Gödəkqobu kəndi ərazisində qeydə alınan **Salim bazısı** oronimidir. Toponim **Səlim** şəxs adından, **bazı** müsbət relyef forması bildiren coğrafi terminindən və **-sı** mansubluq ifadə edən şəkilçidən ibarətdir. Bu tipli oronimlərə Azərbaycanın digər bölgələrində də rast gəlmək mümkündür...

SİLƏYLİ KƏNDİ

Silayli kəndi (adı bəzən **Sileyli** kimi də yazılır) Zərdab rayonunda, Yuxarı Seyidlər inzibati ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 34 kilometr şimal-qərbdə, Türyan çayının sahilində, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə 445 nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, pambıqçılıq, bağçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 115-dir. Silayli yaşayış məntəqəsində **şeydalılar**, **musahılar**, **calililər**, **əlililər**, **çələbiyevlər** adlı tayfa, nəsil və ilrlər yaşayır.

Silayli yaşayış məntəqəsini vaxtilə indiki Qəbələ rayonundakı **Silayli kəndindən** köçüb gəlmiş ailələr saldığına görə bu yaşayış məntəqəsi də həmin kəndin adı ilə adlandırılmışdır. **Silayli** oykonimi patronimik toponimdir.

Qəbələ rayonunda da **Silayli kəndi** var...

SIYƏNƏK

Dəli Quşçu kəndi ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri də **Siyənək** coğrafi adıdır. Kəndi şose yolu ilə birləşdirən hissənin sağ tərəfində **Siyənək** ərazisi vaxtilə buradakı Axmaz gölündən tutulan **siyənək** balığının adı ilə əlaqədardır. Doğrudur, buradan siyənəklə birlikdə çəki, çapaq, xəşəm, şahmayı, ilanbalığı, nərə, axçalı, şuka, poru, darağan və s. balıqlar da tutulurdu. Buradan tutulan balıqlar içərisində daha çox **siyənək** balığı üstünlük təşkil etdiyinə görə oronim belə adlandırılmışdır...

SUAT YERİ

Körpükənd kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Suat yeri** adlanır. **Suat** termini «*çayda, göldə heyvanların suvandıdığı yer*» anlamını ifadə edir. **Suat** sözü ilə bağlı Azərbaycan toponimiyasında onlarla coğrafi ad qeydə alınmışdır...

ŞAH YOLU

Dəli Quşçu kəndi yaxınlığında qeydə alınan oroqrafik obyektlərdən biri **Şah yolu** adlanır. Yerli məlumata görə, vaxtilə **şahlar** bu **yol** ilə hərəkət etdikləri üçün toponim belə adlandırılmışdır. Azərbaycanın digər bölgələrində də bu tipli coğrafi adlara rast gəlmək olur...

ŞAHHÜSEYNLİ KƏNDİ
(Bax: Şahsünnü kəndi)

ŞAHSÜNNÜ KƏNDİ

Şahsünnü kəndi (adı bəzən **Şahhüseynli** şəklində də yazılır) Zərdab rayonunda, Şahsünnü kənd inzibali ərazi vahidində, rayon mərkəzindən 24 kilometr cənub-şərqdə, Zərdab-Mollakənd avtomobil yolu kənarında, Şirvan düzündə yerləşir. Əhalisinin sayı 1377 (1 yanvar 2008-ci ilə aid olan statistik məlumata görə) nəfərdir. Əhali əsasən taxılçılıq, heyvandarlıq, baramaçılıq, bostançılıq, pambıqçılıqla məşğul olur. Kənddə orta məktəb, kitabxana, mədəniyyət evi, tibb məntəqəsi, məscid, uşaq bağçası, sutəmizləyici qurğu və s. var. Kəndin təsərrüfatlarının sayı 493-dür. Kənddə *məmmədilər, səmədlilər* və s. adlı nəsil və tirələr məskunlaşmışdır.

Şahsünnü oykonimi azacıq təhrifə uğramışdır. Əslində kəndin adı **Şahhüseynli** şəklində yazılmalıdır. Azərbaycan dilinin dialektlərində «l» səsi bəzən «n» kimi tələffüz edildiyindən **Şahhüseynli** adı əvvəlcə **Şahhüseynli**, sonralar təhrifə uğrayaraq **Şahsünlü** (**Şahsünnü**) kimi tələffüz olunmuşdur. **Şahhüseynli** XIX əsrdə Şamaxı qəzasında yaşamış kiçik bir tayfanın adıdır...

ŞEYTan YERİ

Zərdab rayonunun Bıçaqçı kəndi yaxınlığında qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Şeytan yeri** adlanır. **Şeytan** - ərəb dilində «*iblis*» deməkdir. Xristianlıq, İslam və başqa din təlimlərində **Şeytan** «*şər qüvvələrin başçısı*», «*bədxah ruh*», «*cəhənnəm sahibi*», «*Allaha qarşı duran*», «*insanı günaha sövq edəriən*» və s. kimi adlandırılır. «Quran»da Şeytan ilə bağlı belə fikirlər də var: ... guya əvvəllər mələk olmuş bu qüvvə Allahın əmrindən çıxaraq onun yaratdığı ən mükəmməl məxluq olan Adəmə səcə etmədiyindən cəhənnəmə göndərilmişdir. **Şeytan** da insanlardan qisas alacağına and içmiş, Adəmə Həvvanın cənnətdən qovulmasına səbəb olmuşdur...

Azərbaycanda **şeytan** adı ilə bağlı çoxlu oronimlər qeydə alınmışdır. Göyçay rayonunun Bığır kəndi və Ucar rayonunun Müsüslü kəndi ərazilərində də **Şeytan yeri** coğrafi adı qeydə alınıb.

Seyidlər kimi rəsmiləşdirilmişdir. Xaçmaz, Göygöl, Kəlbəcər, Laçın, Salyan, Samux, Zəngilan rayonlarında da **Seyidlər kəndi** var.

Boyük əksəriyyəti İran Azərbaycanından türkləşmiş halda gələn **seyidlər** özlərini «seyid», «ağa», «mir» adlandırmaqla tanınırlar. Tarixdən məlumdur ki, **şahsevan** tayfa qrupuna daxil olan və əsasən əkinçilik-maldarlıqla məşğul olan Azərbaycan tayfalarından biri olan **seyidlər** tarixən Cənubi Azərbaycanın Məşkin və Muğan ərazilərində də yaşamışlar.

Seyidlər etnotoponimi ərəblərin **Qureyş** qəbiləsindən olan **seyidlər** tayfasının adı əsasında formalaşmışdır. **Seyid** sözü mənası etibar ilə Məhəmməd peyğəmbərin nəslindən olan müsəlmanların təxri titulu anlamındadır. **Seyid** sözü ərəbcə «ağa», «canab», «tayfa başçısı» deməkdir.

Toponimiyada ərəblərin **qureyş** qəbiləsinə mənsub olan **seyidlər** tayfası adı ilə bağlı çoxlu sayda coğrafi adlar qeydə alınmışdır. **Seyidlər** oykonimində Azərbaycanda Zərdabla yanaşı, Göygöl, Xaçmaz, Kəlbəcər, Laçın, Salyan, Samux və Zəngilan rayonlarında da rast gəlinir...

Oykonimə **yuxarı** sözü onu digər yaşayış məntəqəsindən fərqləndirmək üçün əlavə edilmişdir...

Əlavə məlumat üçün bax: **Aşağı Seyidlər kəndi**...

YULUNLU GÖLÜ

Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Yulunlu gölü** hidronimidir. **Göl** onun ətrafında bitən **yulğun** bitkisinin çoxluğuna görə belə adlanmışdır. Hidronimin adındakı **yulunlu** sözü **yulğunlu** adının yerli tələffüz formasıdır. **Yulunlu gölü** hidronimi «*ətrafı yulğun olan göl*» mənasındadır. **Yulğun** şoran torpaqlarda bitən quraqlığa davamlı ağac və kol bitkisi. Şirvan zonasında və Kür sahillərində geniş yayılmış və tuğay meşələri əmələ gətirmişdir. Bu göl yerli əhali arasında **Yulğunlu axmazı** da adlanır...

YURD YERİ

Zərdab rayonunda Lələağacı kəndinin yaxınlığında qeydə alınan coğrafi adlardan biri **Yurd yeri** adlanır. Bu **yurd yeri** əvvəllər müxtəlif obalara məxsus olan tayfaların yaşadığı yer olmuşdur. Bəzi tarixi qaynaqlarda, sənəd və materiallarda bu **yurd yerinin** qədim və orta əsrlərdə insan məskənləri olması haqqında məlumatlar öz əksini tapmışdır...

ZƏRDAB RAYONU, ZƏRDAB ŞƏHƏRİ

Azərbaycanın inzibati rayonlarından biri də **Zərdab** rayonu. **Zərdab rayonu** 5 fevral 1935-ci ildə təşkil edilmişdir. 1963-cü ildə ləğv edilərək ərazisi Ucar rayonuna verilmiş, 1965-ci ildə yenidən müstəqil rayon olmuşdur. Rayonun ərazisi Şirvan düzünün cənub-şərqindədir. Sahəsi 856 kvadrat kilometr, əhalisinin sayı 52.149 nəfərdir. Zərdab rayonu Ağcabədi, Ucar, Kürdəmir, İmişli, Beyləqan rayonları ilə həmsərhəddir. Rayonda 1 şəhər, 1 qəsəbə, 40 kənd

kanalı ayırır. 1072 nəfər sakini olan 150 evli bu müasir görkəmli kənd artıq şəhərin bir məhəlləsinə çevrilmişdir.

Bir qisim araşdırıcılar **Zərdab** oykonimini **zər** və **ab** sözlərinin birləşməsi kimi qəbul edir ki, bunun da mənası «qızıl su» deməkdir. Kür çayının tez-tez daşdığı macrasından çıxaraq çoxlu sayda axmazlar əmələ gəlməsi məlumdur. Bu axmaz sular taxıl və bostan bitkilərinin suvarılmasında və məhsuldarlığın artmasında böyük əhəmiyyətə malikdir. Bəlkə də elə bu səbəbdən **zərdab** sözünün (toponiminin) əkinçilik üçün lazımlı olan «qızıl su» mənası daha çox ağlabatan görünür. N.Zeydlisin «Bak quberniyası» kitabında **zərdab** sözünü «soyuq su» kimi şərh edilir. Müəllif fikrində M.F.Axundova da əsaslanır...

Bəzi tədqiqatçılara görə **Zərdab** toponimi fars dilindəki **zərd** və **ab** sözlərinin birləşməsindən yaranmışdır. **Zərd** - «sarı», **ab** - «su»

deməkdir. **Zərdab** sözü «axmaz, daşqın suyundan yaranmış gölməçə» anlamındadır. Həqiqətən keçmişdə burada Türyan çayının daşqın sularından **Sarısu** adlanan bataqlıqlar – axmazlar əmələ gəlirdi. Yaşayış məntəqəsinin adı da buradan yaranmışdır...

Zərd sözünün farsca «əli yeyilən quş» (əncir vaxtı bol olduğundan ona «əncirquşu» da de-

ylrlər) və ya «sarı» mənalı məlumdur. Fars dilində **zərdab** sözünün «od», «qalıq suyu», «pendir suyu» anlamları da var. O da məlumdur ki, keçmişdə ruhanilərin geydikləri sarı əba adlanan üst pallanna **zərdaba** deyilərdi. Əksər araşdırıcılar **Zərdab** sözünü (**zərd**+**ab**), toponimin hər iki komponentini mənşəcə İran dillərinə məxsus leksik vahidlərlə izah etməyə çalışır...

Azərbaycanda – Oğuz rayonunda **Zərdab** kəndi, Quba rayonunda isə **Zərdabi qəsəbəsi** də vardır...

Zərdab toponimi respublikamız ərazisində qədim coğrafi adlardan hesab olunur...

ZƏRRAB
(Bax: Zərdab rayonu)

ZOĞAL DƏRƏSİ

Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınan oronimlərdən biri **Zoğal dərəsi** adlanır. Oronim **zoğal** bitkisindən, **dərə** məntfi rəlyel forması bildirən coğrafi termindən və **-si** mənsubluq fəadə edən şəkilçidən

varanmışdır. **Zoğal** fəsiləsindən hündürlüyü 3-6 metr olan kol və xırda ağac cinsi sayılan **zoğal** bitkisinin adı ilə düzələn oronimlərə Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində rast gəlmək mümkündür. Zərdab rayonu ərazisində qeydə alınan **Zoğal dərəsi** coğrafi adı da belə fitonimik oronimlərdəndir. Azərbaycanın Gədəbəy, Göyçay, Laçın, Qəbələ, Qubadlı və Zəngilan rayonlarının ərazilərində **Zoğallı dərə** toponimi qeydə alınmışdır.

Zoğal bitkisi Şəki-Zaqatala zonalarında daha geniş yayılıb; **Zoğallı dağ** (Qəbələ, Şəki, Şəmkir, Zaqatala rayonları), **Zoğal** ağacı ilə bağlı oronimlər aşağıdakı rayonlarda da qeydə alınıb: **Zoğallı düz** (Qubadlı rayonu, Işıqlı kəndi), **Zoğallı çökək** (Tovuz rayonu, Bala Şərnıq kəndi), **Zoğala çayı** (Culfa rayonu), **Zoğalava çayı** (Şamaxı rayonu), **Zoğalbinə** (Zaqatala rayonu), **Zoğalbulaq kəndi** (Xocavənd rayonu), **Zoğallıq** (İsmayilli rayonu), **Zoğallı tomba** (Gədəbəy rayonu, Kərimli kəndi), **Zoğallı dərə** (Göyçay rayonu) və s.

Vaxtilə Qərbi Azərbaycanın Basarkeçər rayonunda **Zoğallı kəndi** də qeydə alınmışdır.

Tarixdən məlumdur ki, Qızılbaşların **zoğallı** adlı tayfası da mövcud olmuşdur.

ZUMA

Zərdab rayonunun Körpükənd kəndi ərazisində qeydə alınan coğrafi adlardan biri də **Zuma** oronimidir. Yerli əhali nədənsə Kürün sahilindəki bu qumluğa **zuma** deyir. Toponimin manası tam dəqiqliklə aydınlaşdırılmayıb...

ZƏRDAB RAYONUNUN OYKONİMİ.ƏRİ

Ağabağı kəndi, Allahqulubağı kəndi, Aşağı Seyidlər kəndi, Beyləqan məhəlləsi, Bərdic (Bərzənc) şəhəri, Bəyimli qəsəbəsi, Bıçaqqı kəndi, Birinci Alicanlı kəndi, Böyük Dəkkə kəndi, Burunlu kəndi, Burunlu Müskürlüsü, Cilovxanlı kəndi, Çallı kəndi, Dəkkəoba kəndi, Dəli Quşçu kəndi, Əlibəyli kəndi, Əlvənd kəndi, Ərəş qəzası, Ərəş sultanlığı, Ərəş yeri, Gəlmə kəndi, Gəndəbil kəndi, Gödəkqobu kəndi, Gödəkqobu Müskürlüsü, Gurgur kəndi, Hacılı kəndi, Hüseynxanlı kəndi, Xanməmmədli kəndi, Xasa kəndi, Xələc yeri, İkinci Alicanlı kəndi, İsaqlı kəndi, Kiçik Dəkkə kəndi, Kor qışlaq, Körpükənd kəndi, Qarabağ Alicanlısı, Qarabağlı yurd yeri, Qarağacılı kəndi, Qaravəlli Qalabəy, Qaravəlli kəndi, Qoruqbağı kəndi, Qəşaoba kəndi, Qumlu, Quşçuluq, Leyxanlı yurd yeri, Lələağacı kəndi, Lələəhmədli kəndi, Mehdililər kəndi, Məlikli kəndi, Malikumudlu kəndi, Məmmədqasımlı kəndi, Məmmədqasımlı Müskürlüsü, Məscidli oba, Nəcəfəllili kəndi, Nezerəllili kəndi, Otmanoba kəndi, Pərvanlı kəndi, Salahlı kəndi, Sarıqaya kəndi, Siləyli kəndi, Şahhüseynli kəndi, Şerənkava, Şəftəhal kəndi, Şıxbağı kəndi, Təklə Alicanlısı, Tezəkənd kəndi, Yarməmmədbağı kəndi, Yastıyol kəndi, Yataq, Yediyarlı kəndi, Yetimli kəndi, Yuxarı Seyidlər kəndi, Vəliağacı, Vəlixanlı kəndi, Zərdab Gəlmə, Zərdab şəhəri.

ZƏRDAB RAYONUNUN ÖRƏNİMLƏRİ

Ada, Ağ dərə, Ağa bağı, Ağayar çalası, Ağayar düzü, Ağayar qobusu, Ağdərə, Ağdüz, Ağıldərə, Ağtəpə, Axmaz, Axmaz yeri, Axmazlar, Ali Baba ocağı, Allahqulubağı yolu, Aranbasar, Arxac dərəsi, Arxac qobusu, Atvurulan, Avruqluq, Avşar lağı, Badar, Başana, Başmaqlı çala, Bərdic yeri, Bərə, Bərəağzı, Bayimli döngəsi, Bıçaqqı meşəsi, Biləganlı məhəlləsi, Biyanlı çala, Böyük bazı, Böyükkişi Baba ocağı, Burunlu sahəsi, Calğalıq, Canavarboğan, Cılğadərə, Çala, Çala yeri, Çallı örlüşü, Çayırılıq, Çölöylük, Dəkkə çökəkliyi, Dəvəçökəyi, Dəvə ölən, Dəyə yeri, Döylər meşəsi, Döylər yeri, Duz piri, Duzlu qobu, Eller meşəsi, Eyvazallı meşəsi, Əflanin ferması, Əhməd əkən, Əlüzyuyan, Ələsgər əkən yer, Ələsgərin qışlaq sahəsi, Əlvənd dərəsi, Əlvənd sahili, Əskikür, Əsrov, Fatixanlı düzü, Gəzim bağı, Gödək bazı, Gödəkqobu örlüşü, Göllü dərə, Göyçay körpüsü, Gur-gur xarabalığı, Gülərli bağı, Hacı Əhməd əfəndi ocağı, Horrağan, Hüsən yeri, Xələc yeri, Xəlilin bağı, Xəsillik, İbrahimxəlil xanın düşərgə yeri, İnqilab körpüsü, İsaqbağı meşəsi, İtqıran, Kaftarlı dərə, Kalafalıq, Kazımağa bağı, Keçalat, Kənd bağı, Kiçik bazı, Kor qışlaq, Köhrə bərə yeri, Körpükənd döngəsi, Közənək, Küdri, Kültəpə, Kür çökəkliyi, Küratan, Qacar dərəsi, Qamışlıq, Qano,

Qarabağlı yeri, Qaradolaq məzrəsi, Qarasu üstü qobu, Qaravəlli çökəyi, Qaravəlli qalası, Qarğalı çöl, Qarğılı qobu, Qarnım, Qasimbəy çalası, Qijovaxan yer, Qırxmanatlıq, Qızaxar qaya, Qobu, Qobu dərəsi, Qoruq bağı, Qoşun gizlənen, Qumlu, Qurdqobu, Quşçuluq, Quşoturan, Quytul sahə, Lağar sahə, Lələhmədli yeri, Lüyənlik, Maral çıxan yer, Meçidli, Mehman bağı, Mehdili qobusu, Meydan, Məlikli bağı, Məlikli əkini, Məsne, Mirzə bağı, Mühran sahə, Nəzərəlixan bağı, Nohur yeri, Nohurun yanı, Nüy yer, Otmanoba meşəsi, Ova yeri, Örensahə, Paraca meşəsi, Pir, Pir qobusu, Rəmə, Rus qaçan, Sarı bazı, Sarı qaya, Sarıtepə, Selav, Seyid Mahmud piri, Seyid Səmarux ocağı, Seyidlər bağı, Səlim bazısı, Siləyli örlüşü, Siyənek, Suat yeri, Şahsünnü otlağı, Şeytan yeri, Şəftəhal bağı, Şıx kolu, Şıxbağı qobusu, Şirvan düzü, Şirvanşah titulu, Şirvanşahlar dövləti, Şor çala, Şorca, Şorqobu, Şorruca, Şüşdük, Təzəkənd pavorotu, Tüstülü sahə, Ulum, Uzuntepə, Ükürək yer, Vəliağacı yeri, Yaralı yer, Yarıqçı çökəyi, Yarməmmədli bağı, Yataq yeri, Yuxarı bağı, Yurd yeri, Zərdab limanı, Zuma...

ZƏRDAB RAYONUNUN HİDRONİMİ.ƏRİ

Ağ arx, Axmaz, Axmaz arxı, Axmaz gölməçəsi, Axmaz gölü. Aşağı arx, Aşağı kanal, Bəyimli arxı, Bıçaqçı kanalı, Cilovxanlı gölü, Çallı arxı, Çallı kanalı, Çallıgöl, Dəkkə gölü. Dəriaxmaz gölü, Duzlu göl, Əlvənd arxı, Göyçay kanalı, Xasa arxı, Xasa gölməçəsi, İsaqbağı gölü, İtqıran gölməçəsi, İzzət gölü, Kəndəbil kanalı, Körpükənd arxı, Kür çayı, Qanlı göl, Qarasu çayı, Qarasu gölməçəsi, Qarasu gölü, Qıjovaxan (Qıjıqoyaxan), Qızaxar, Qobu çayı, Qonşuqızalanaxmaz gölü, Qoruqbağı axmazı, Qoşabulaq, Qoşungizlənen göl, Mehman gölü, Məlikli arxı, Nohur, Nohurlu göl, Nurəhməd gölü, Olmanoba arxı, Pərvanlı axmazı, San göl, Şor göl, Şorca gölü, Şorçala gölü, Yulunlu gölü, Türyançay, Şirvan kanalı, Yuxarı göl, Zərdab arxı...

ZƏRDAB RAYONUNUN BƏZİ GÖRKÜMLÜ ŞƏXSİYYƏTLƏRİ VƏ TANINMIŞ ZİYALILARI

Abbasov Çingiz Qurban oğlu
(1950)

- Azərbaycan Televiziya və Radio verilişləri qapalı səhmdar cəmiyyəti musiqi və əyləncəli proqramlar redaksiyasının böyük redaktoru, Azərbaycan xalq musiqisi və muğamlarının inkişafında, təbliğində böyük xidmətləri olan «Tərəqqi» medalı, «Min bir mahnı» mükafatı laureatı;

Abbasov Əjdər Cəlal oğlu

- vaxtilə müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan biznesmen, xeyriyyəçi;

Abbasov Əlizamin Əşraf oğlu
(1965-1995)

- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında Xüsusi İdarənin əməkdaşı, kapitan, bölmə rəisi, təcrübəli əməliyyat işçisi;

Abbasov Qurban Alı oğlu
(1923-1997)

- uzun illər Zərdab şəhər sovetinin sədr vəzifəsində çalışmış dərli ziyalı;

Abbasov Qüdrət Bəylər oğlu

- Mozdokdan Berlinədək şərəfli döyüş yolu keçmiş igid qəhrəman,

Abbasov Mürşüd İlyas oğlu
(1941-...)

- gözəl səs diapozonuna malik tanınmış müğənni;

Abbasov Nəriman

- Mingəçevirdə yaşayan şirin və həzin səsə malik müğənni;

Abbasov Yaman Əkbər oğlu
(1962)

- «Star-ofset» poliqrafiya mərkəzinin direktoru, vətənpərvər ziyalı;

- Abbasova Qənirə Yusif qızı** - «Qırmızı Əmək Bayrağı» və «Xalqlar Dostluğu» ordenləri ilə təltif olunmuş təsərrüfatçı, Sovet İKP və Azərbaycan KP-nin qurultaylarının nümayəndəsi, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin keçmiş (IX çağırış) deputatı;
- Abbaszadə Arzu Əlabbas qızı (1991)** - 10 yaşlı qızlar arasında şahmat üzrə Azərbaycan çempionu (2001), Yunanıstanda keçirilmiş dünya çempionatının (2001) iştirakçısı (IV yer), Azərbaycan çempionatında 2-ci yeri (2003) tutmuş şahmatçı, İspaniyada keçirilən Avropa çempionatının iştirakçısı;
- Abdullayev Abdulla (1962)** - kənd bələdiyyəsinin sədri;
- Abdullayev Abdulla Mahmud oğlu (1913-1997)** - Zərdab şəhər 1 saylı məktəbin direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Abdullayev Adil (Adil Abdulla) Qüdrət oğlu (1950)** - peşəkar yazıçı-publisist, Azərbaycan Yazıçılar və Jurnalistlər Birliyinin üzvü, «Qızıl Qələm» mükafatı laureatı, «Gənclik» nəşriyyatının direktoru;
- Abdullayev Azər** - Bakı şəhər baş mühafizə idarəsinin mətbuat xidmətinin rəisi;
- Abdullayev Cəbi Səfəralı oğlu (1911-1973)** - tanınmış alim-aqronom, müxtəlif vəzifələrdə işləmiş və mənalı ömür yolu keçmiş ziyalı;
- Abdullayev Eldəniz Əlipaşa oğlu (1949)** - Zərdab rayon Mədəniyyət şöbəsinin müdiri, ziyalı;
- Abdullayev Faiq Nüsrət oğlu (1928-2005)** - Yasamal rayonu Apektar idarəsinin rəisi vəzifəsində çalışmış ziyalı,

- Azərbaycanın və Qazaxıstanın əməkdar əczaçısı, səhiyyə əlaçısı, ali dərəcəli əczaçı;
- Abdullayev Füzuli Cəbi oğlu (1949)** - Zərdab rayon Mərkəzi xəstəxanasının baş həkimi;
- Abdullayev Kamran Maarif oğlu (1972)** - sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan iş adamı, enerjinin alternativ mənbəyi üzrə elmlər namizədi;
- Abdullayev Qəzanfər Cəbi oğlu (1940-2006)** - Zərdab rayon Məmmədqasımlı kənd orta məktəbinin təcrübəli dil-ədəbiyyat müəllimi, Respublikanın Əməkdar müəllimi (1972);
- Abdullayev Qüdrət Səfəralı oğlu (1909-1976)** - uzun illər təhsil sahəsində qüsursuz fəaliyyət göstərmiş dəyərli ziyalı, təcrübəli pedaqoq, klassik Azərbaycan ədəbiyyatının, fars və ərəb dillərinin mahir bilicisi, Zərdab rayonunun Əlvənd kənd orta məktəbinin tanınmış dil-ədəbiyyat müəllimi;
- Abdullayev Maarif Nüsrət oğlu (1938-1996)** - texnika elmləri doktoru, professor, Beynəlxalq Ekoenergetika Akademiyasının akademiki, İnşaat Mühəndisləri Universitetinin keçmiş prorektoru;
- Abdullayev Məmməd Qasım oğlu (1910-1987)** - Böyük Vətən müharibəsində şərəfli döyüş yolu keçmiş qəhrəman, zabıt, təhsil sahəsində rəhbər vəzifələrdə çalışmış tarixçi-ziyalı;
- Abdullayev Nüsrət Maarif oğlu (1969)** - texnika elmləri namizədi, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Mühəndisləri Universitetinin dosenti, istilik qaz-vintilləşmə sistemi üzrə mütəxəssis, iş adamı;

- Abdullayev Rəşid Məmməd oğlu (1939)** - uzun müddət «Bineqədir» təchizat idarəsinin rəisi vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Abdullayev Rəfat Cəbi oğlu (1942-1982)** - alim-aqronom, kənd təsərrüfatı mütəxəssisi, tanınmış xeyrxah ziyalı;
- Abdullayev Təlmən Qasım oğlu (1947)** - Ucar rayon prokurorluğunda dəftərxana müdiri;
- Abdullayev Tofiq Soltan oğlu (1956)** - Zərdab rayon İcra Hakimiyyəti Başçısının Aqrar məsələlər üzrə müavini vəzifəsində çalışan ziyalı, YAP Zərdab rayon təşkilatının sədri;
- Abdullayeva Aida Sirac qızı (1951)** - istedadlı ziyalı, Bakı Məktəbəqədər Pedaqoji Texnikumunun müəllimi;
- Abdullayeva Əminə Nüsrət qızı (1925-1996)** - 6 saylı doğum evinin təcrübəli həkim-ginekoloqu, ali dərəcəli mama-ginekoloq;
- Abdullayeva Fəridə Məmməd qızı (1942)** - təcrübəli ibtidai sinif müəllimi, metodist-müəllim;
- Abdullayeva Nisə Məmməd qızı (1950)** - Sənaye Energetika nazirliyi nəzdində dövlət enerji nəzarət idarəsinin baş məsləhətçisi;
- Abdullayeva Rəfiqə Cəmaləddin qızı (1930)** - uzun müddət Bakı şəhəri Nizami rayonundakı 1 saylı Lal-kar məktəbində müəllim kimi çalışmış ziyalı, «Şərəf» ordenli əmək vətəni;
- Abdurəhmanov Asif Umbay oğlu (1955-1996)** - cəsur polis işçisi;
- Abdurəhmanova Mətanət Əhməd qızı (1961)** - keçmiş SSRİ Ali Sovetinin deputatı;

- Abidov İsmayıl Abid oğlu (1952)** - Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiə Nazirliyi nəzdində Dövlət Əmək Mufəttişliyinin baş əmək mufəttişi vəzifəsində çalışan vətənpərvər ziyalı;
- Adıgözalov Bətil Sürəddin oğlu** - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış vətənpərvər ziyalı;
- Adıgözalov Xanlar Sürəddin oğlu (1957)** - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, Kərkükənd bələdiyyəsinin üzvü;
- Ağayev Ağaismayıl Ağamirzə oğlu (1931-1992)** - uzun illər Bakı Kitabxanaçılıq Texnikumunun şöbə müdiri vəzifəsində çalışmış vətənpərvər ziyalı;
- Ağayev Böyükkişi Ağə oğlu (1928)** - tibb elmləri doktoru, professor, akademik, «Şöhrət» ordenli həkim-cərrah, Əməkdar elm xadimi, Akademik M. Topçubaşov adına EHTİ-nin direktoru, Azərbaycan «Beynəlxalq Səhiyyə və Sağlamlıq Fondu»nun sədri;
- Ağayev Məqsud Məhəmməd oğlu (1924)** - Böyük Vətən müharibəsi vətəni, təcrübəli pedaqoq, ədəbiyyat müəllimi;
- Ağayev Müslət Kərəm oğlu (1945)** - uzun illər müəllim kimi fəaliyyət göstərmiş və kənd sovetinin sədri, icra nümayəndəsi, kolxoz sədri bələdiyyə sədri vəzifələrində çalışmış vətənpərvər ziyalı;
- Ağayev Tofiq** - Zərdab şəhər 1 saylı orta məktəbin direktoru, ziyalı;

Ağayev Vaqif Ağahüseyn oğlu Lələhmədli (1951)

- müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı, «RRS-VAM Beynəlxalq Məsələli Auditor Firması»nın prezidenti, beynəlxalq dərəcəli auditor, Amerika Daxli Auditorlar İnstitutunun üzvü (2000-ci il), Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatası Kollegiyasının üzvü, «Audit» kitabının müəlliflərindən biri olan vətənpərvər ziyalı;

Ağayev Zülfü (Zülfü Zərdablı) Səttar oğlu (1973)

- istedadlı şair, «Xoş günümüz qabaqdadır», «Şirvan ürayidir Azərbaycanın» şeirlər kitablarının müəllifi;

Ağayeva Xatirə Ağaismayıl qızı

- BDU-nun müəllimi, AMEA-nın Tarix İnstitutunun elmi işçisi;

Aliyev Həmid Alihüseyn oğlu (1953)

- Sumqayıt Dövlət Universitetinin Tarix fakültəsinin dekan müavini, «Azərbaycan tarixi» (humanitar ixtisaslar üzrə) kafedrasının dosenti, tarix elmləri namizədi, 40 elmi məqalə, 1 monoqrafiya, 2 dərs vəsaiti, 1 metodik göstərişin müəllifi;

Allahverdiyev Abdulla Seyid oğlu (1935-1995)

- Azərbaycanın əməkdar aqronomu, dafələrlə kənd təsərrüfatı nailiyyətləri sərgisinin laureatı (qızıl medal), Bakı Yaşillıq Müəssisələri Baş İstehsalat İdarəsinin rəisi, Dövlət Ekologiya və Təbiətdən İstifadəyə Nəzarət Komitəsi sədrinin birinci müavini vəzifələrində çalışmış ziyalı;

Allahverdiyev Allahverdi Seyid oğlu (1908-1988)

- Timiryazev adına Moskva Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun mazunu, müxtəlif məsul vəzifələrdə (Bakı şəhər Partiya Komitəsinin sədr müavini, Kənd Təsərrüfatı nazirinin birinci müavini) çalışmış ziyalı;

Allahverdiyev Faiq Seyid oğlu (1923)

- Azərbaycan Respublikasının əməkdar hüquqşünası, fəxri prokurorluq işçisi, tanınmış hakim, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəmənin üzvü, Bakı şəhər Prokurorluğunda Məhkəmələrdə baxılan cinayət işləri üzrə nəzarət şöbəsinin, Respublika Prokurorluğunda Siyasi Represiya qurbanlarının təminatı çıxarılma. Şəhərinin rəisi vəzifələrində çalışmış ziyalı, Böyük Vətən müharibəsi əli, fəxri təqaüddü;

Allahverdiyev Xəlil Tapdıq oğlu (1920-1994)

- uzun müddət Partiya və Sovet orqanlarında rəhbər vəzifələrdə çalışmış ziyalı;

Allahverdiyev Marat Allahverdi oğlu

- Dövlət Nəşriyyat Komitəsinin sədri, Bakı şəhər Bərpaçılıq İdarəsinin rəisi, Xalq Nəzarət Komitəsinin sədr müavini və Mədəniyyət nazirinin müavini, Rabitə nazirliyində lükint İdarəsinin rəisi vəzifələrində çalışmış ziyalı, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin keçmiş deputatı;

Allahverdiyev Məhyəddin (1982)

- güləş üzrə üçqat dünya çempionu, MOK-un keçmiş sədri;

Allahverdiyev Rəuf Allahverdi oğlu (1938)

- geologiya-mineralogiya elmləri namizədi, Elmi-Tədqiqat İnstitutunda rəhbər vəzifədə çalışan ziyalı;

Allahverdiyeva Xanpəri Seyid qızı (1906-1967)

- müxtəlif vəzifələrdə çalışmış «Qırmızı Əmək Bayrağı» ordenli tanınmış təsərrüfatçı;

Aslanov Aslan

- uzun müddət orta məktəb direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;

- Aslanov Beydulla Aslan oğlu** (1949) - Ekologiya və Təbii Sərvatlar nazirliyi ətraf mühit üzrə milli monitoring departamentinin texniki təhlizat şöbəsinin müdiri;
- Babayev Aslan Astan oğlu** - Yaşıllaşdırma trestinin idarə rəisi;
- Babayev Ata Manaf oğlu** (1964) - texnika elmləri namizədi, Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının dosenti, tanınmış pedaqoq;
- Babayev Baba** - tanınmış ziyalı, filologiya elmləri namizədi;
- Babayev Elçin** (1965) - istedadlı hərbi, Qarabağ müharibəsinin iştirakçısı, vətənpərvər zabıt, polkovnik, Ağcabədi rayonun hərbi komissarı;
- Babayev Eyyub Astan oğlu** - Göyçay rayon Pasport-məsa qeydiyyat idarəsinin rəisi;
- Babayev Hacı Əliəğa Babalı oğlu** - «Sibir-Azərbaycan» dostluq cəmiyyətinin vitse-prezidenti, Novosibirsk şəhərindəki «Peqas» firmasının baş direktoru;
- Babayev Hacı Xanəli Babəli oğlu** (1963) - Mingəçevir şəhərinin baş axundu, ziyalı, filologiya elmləri namizədi;
- Babayev Lütvali Babalı oğlu** - Zərdab rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı, iqtisad elmləri namizədi;
- Babayev Nağı bəy** (1869) - zamanəsinin tanınmış nüfuzlu şəxsiyyəti;
- Babayev Sərdar Mahmud oğlu** - Böyük Vətən müharibəsi illərində şəərəli döyüş yolu keçmiş döyüşçü, uzun müddət təhlükəsizlik orqanlarında rəhbər vəzifələrdə çalışan ziyalı;

- Babayev Zülfü** - fizika-riyaziyyat elmləri namizədi;
- Babayeva Xuraman** (Xuraman Zərdablı) Ağakış qızı (1966) - kövrək qəlbli şair, «Elin səsi» qəzetinin əməkdaşı;
- Babayeva Şəfiqə** (1917) - məktəbdar müəllim, təcrübəli ziyalı;
- Bağırov Abbas** (Kərbolayı-Məşədi Seyid Abbas) Tənzil oğlu (1939-2001) - Azərbaycan Respublikasının əməkdar iqtisadçısı, «Əməkdaş fərqlənməyə görə» medalı ilə təltif olunmuş böyük nüfuz sahibi, xeyriyyəçi;
- Bağırov Dəməd Abbas oğlu** (1961) - Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetində «Vergi və vergi qoyma» kafedrasının professoru, Maliyyə-Kredit fakültəsinin dekanı, «Audit» jurnalının redaksiya heyətinin üzvü, Respublika İqtisadçılar İttifaqının «Maliyyə nəzarəti və audit» departamentinin rəisi, 60-dan çox elmi məqalənin, 7 monoqrafiyanın, 12 tədris proqramı və metodik göstərişin müəllifi;
- Bağırov Mərağa Tənzil oğlu** (1949) - Zərdab rayon dövlət arxivinin müdiri, ziyalı;
- Bağırov Mirəli Abbas oğlu** - Respublika Rabitə Nazirliyinin Beynəlxalq Hesablamalar və Əlaqələr Mərkəzinin baş mühasibi;
- Bağırov Mübariz** **Bağıyeva Mələykə Xanlar qızı** (1961) - iqtisad elmləri doktoru;
- Bahar Mövlana Mirza Nesrullaxan Şirvani** (1931-1983) - Bakıda yaşayan tanınmış nümunəvi ticarət işçisi, ziyalı;
- Bahar Mövlana Mirza Nesrullaxan Şirvani** (1931-1983) - şair, səyyah, ləicir, fars və türk dillərində diwan yaratmış dövrünün görkəmli şəxsiyyəti;

Baxışova İrada	- Azərbaycan SSR Ali Sovetinin sabiq deputatı;
Bayramov Arif Mustafa oğlu (1938)	- tikinti sahəsi üzrə təcrübəli mütəxəssis, ziyalı;
Bayramov Bayram Nəsim oğlu	- uzun müddət məktəb direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;
Bayramov Əlibaba Arif oğlu (1966)	- Azərbaycanın regionlar üzrə qaz istismar idarəsinin kadrlar üzrə mütəxəssisi;
Bayramov Mirza Qoca oğlu (1965)	- 99 sayılı Xətai rayon Mənzil İstismar sahəsinin baş mühəndisi, ziyalı;
Bayramov Talib Məhəmməd oğlu (1931)	- Dövlət qulluğu veteranı, müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, tanınmış hüquqşünas;
Bayramov Ziyəddin Yusif oğlu	- təqaüddə olan tanınmış təcrübəli biologiya müəllimi;
Bədalov Səvalan Məhdiqulu oğlu (1923-1993)	- tanınmış pedaqoq, müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
Bədir Abbasov	- Qaçaq hərəkatının görkəmli iştirakçısı, vətənpərvər, mərd, mübariz;
Bilalov Cəlal	- Zərdab rayon müharibə və əmək veteranları şurasının sədri;
Böyük Cərcis Peyğəmbər	- qəbrin Beyləqan rayonundakı «Peyğəmbər» qəbiristanlığında ziyarətə çevrilmiş müqəddəs ocaq, dövrünün böyük cəfakəş şəxsiyyəti, haqq-adalet vurğunu;
Bünyadov Fikrət Zeynal oğlu (1929)	- 45 il məktəb direktoru vəzifəsində işləmiş ziyalı. Zərdab rayon Aşağı Seyidlər kənd məktəbinin təcrübəli

	coğrafiya müəllimi, qabaqcıl maarif xadimi (1972);
Bünyadov Həmət Zeynal oğlu (1935)	- uzun illər Sintetik-kauçuk zavodunda şöbə müdiri, 17 il Neftçay zavodunda direktor müavini vəzifələrində çalışmış ziyalı;
Bünyadov Məqəbət Zeynal oğlu (1937)	- Azərbaycan Respublikasının əməkdar mədəniyyət işçisi, Azərbaycan Dövlət Sirkinin sabiq direktoru, Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrının direktoru;
Bünyadov Zeynal Binnat oğlu (1899-1972)	- Zərdab rayonunun Əlvənd kənd orta məktəbinin direktoru vəzifəsində çalışmış vətənpərvər ziyalı. 60 ilə yaxın pedaqoji sahədə qüsursuz fəaliyyət göstərmiş görkəmli məktəbdar müəllim;
Cavadov Cəlal Əhməd oğlu	- Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı, 416-cı Azərbaycan (Taqanqor) diviziyasının bayrağını Berdina gətirən 2 «Şöhrət» ordenli qəhrəman;
Cavadov Zabit Şirin oğlu (1942)	- Respublika mədəniyyət nazirliyinin baş inspektoru, nazirliyin baş idarəsinin rəis müavini vəzifələrində çalışmış ziyalı, bacarıqlı mədəni-maarif işçisi, özfəaliyyət və klub işinin bilicisi, publisist. «Mühakimə» qəzetinin baş redaktoru;
Cavadova İrada	- istedadlı radio jurnalist, Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio verilişləri şirkətinin əməkdaşı;

Cəbiyev Əlihüseyn Əlibala oğlu (1940)

- Zərdab şəhər 1 saylı orta məktəbinin «Şərəf Nişanı» ordenli (1976) riyaziyyat müəllimi, Respublikanın Əməkdar müəllimi (1972);

Cəfərov Aman Cəmaləddin oğlu (1939-2008)

- uzun illər Kərpükənd kənd Sovetinin sədri vəzifəsində çalışmış təcrübəli ziyalı, nüfuzlu el aqsaqqalı;

Cəfərov Azar Məmməd oğlu (1954)

- Binaqədi və Nərimanov rayonlarının prokuroru (1992-2000), Baş Prokurorluğun hüquq təminat şöbəsinin rəisi (2000-2004), Ədliyyə Nazirliyinin təşkilat-nəzarət baş idarəsinin rəisi, Respublikanın əməkdar hüquqşünası, III dərəcəli dövlət ədliyyə müşaviri, hüquq elmləri doktoru, fəxri prokurorluq işçisi, Məhkəmə-Hüquq Şurasının üzvü, «Dövlət qulluğunda fərqlənməyə görə» medalı ilə təltif edilmiş ziyalı, Beynəlxalq Prokurorlar və Beynəlxalq Antikorrupsiya Orqanları assosiasiyalarının üzvü;

Cəfərov Cəfər Cəmaləddin oğlu (1920-1990)

- tanınmış müəllim, müxtəlif vəzifələrdə (Məlikli və Bığaqqı kənd orta məktəbinin direktoru, «Oktyabr İnqilabı» kolxozunun sədri) çalışmış ziyalı;

Cəfərov Eldəniz Cəfər oğlu (1949)

- yol-tikinti və maşınqayırma sahəsi üzrə mütəxəssis, mühəndis-ziyalı;

Cəfərov Gülbala Abbas oğlu (1935-2007)

- kimya elmləri namizədi, ATU-nun əczaçılıq fakultəsinin kafedra həmkarları təşkilatının sədri;

Cəfərov Firdovsi Aman oğlu (1965)

- «Zərdabi LTD» MMC Nəşriyyat Poliqrafiya müəssisəsinin təsisçisi, Qara bağ müharibəsində şərəfli döyüş yolu keçmiş ehtiyatda olan zabit, sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan iş adamı, vətənpərvər ziyalı;

Cəfərov Xeyrulla Cəmaləddin oğlu (1936)

- kənd təsərrüfatı sahələr üzrə müxtəlif vəzifələrdə (baş agronom və s.) çalışmış ziyalı;

Cəfərov Qalası Səməd oğlu

- uzun müddət müxtəlif məsul vəzifələrdə (Zərdab RPK-nin birinci katibi və s.) çalışmış ziyalı;

Cəfərov Qardaşxan Səməd oğlu (1953)

- tanınmış iş adamı, iqtisadçı, xeyriyyəçi, vətənpərvər ziyalı;

Cəfərov Məmməd Yusif oğlu (1922-1986)

- eczaçı-həkim, «Qırmızı Bayraq», «Qızıl Ulduz», «I dərəcəli Vətən Müharibəsi» ordenlərinə layiq görülmüş vətənpərvər ziyalı;

Cəfərov Səfər Cəfər oğlu (1948)

- müxtəlif illərdə məktəb direktoru, pambıq məntəqəsinin müdiri və kolxoz sədri vəzifələrində çalışmış ziyalı;

Cəfərov Zivar Hüseyn oğlu (1948)

- qabaqcıl maarif əlaçısı, vətənpərvər ziyalı, 5 saylı Kimya-biologiya təmənlü litseyin müəllimi;

Cəfərova Alida Aman qızı (1967)

- Volodarski adına toxuculuq fabrikinin mühəndis-texnoloq vəzifəsində çalışmış təcrübəli mütəxəssis, «Zərdabi LTD» MMC-nin poliqrafiya üzrə mühəndis-texnoloq;

- Carullayev Carulla Mirza oğlu (1942)** - Zardab rayon Maliyyə idarəsinin reisi, xeyirxah ziyalı;
- Carullayev Şahmardan Əlimardan oğlu** - texnika elmləri namizədi, tanınmış neftçi, «Azərneft»də şöbə müdiri vəzifəsində çalışan ziyalı;
- Carullazadə Carulla Tərlan oğlu (1912-2007)** - müxtəlif rayonlarda səhiyyə şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmış görkəmli həkim, Zaqafqaziya Həmkarlar İttifaqının səlahiyyətli həkimli, «Səhiyyə əlaçısı», tanınmış ziyalı;
- Carullazadə Çingiz Carulla oğlu (1944)** - tibb elmləri doktoru, professor, Amerika Oftalmologiya Akademiyasının üzvü, «Neftçilər» xəstəxanasında oftalmologiya şöbəsinin müdiri, Bakının Yasamal rayonundakı OFKO göz klinikasının baş həkimi;
- Carullazadə Nigar Carulla qızı (1950)** - Bülbül adına orta ixtisas musiqi məktəbinin direktoru, əməkdar incəsənət xadimi, «Tərəqqi» medallı ziyalı, Respublika Bəstəkarlar İttifaqının üzvü, fəlsəfə elmləri doktoru, Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının professoru;
- Davudov Zabit** - «Ziya» Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin sədri, şair, ziyalı;
- Eminli Bəhlul Nuru oğlu (1957)** - tanınmış publisist, «İqtisadiyyat və həyat» jurnalının baş redaktoru, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü;
- Eminov Ağə** - vətənpərvər ziyalı, təcrübəli publisist;

- Eminov Ağahüseyn Abdullhüseyn oğlu (1940)** - uzun illər Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Nazirliyində müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, H.B.Zərdabi adına Dünya Azərbaycanlıları Xeyriyyə Cəmiyyətinin Prezidentinin müavini, «Guzgü» satirik-siyasi qəzetinin baş redaktorunun birinci müavini;
- Eminov Bəhlul Aydın oğlu** - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış dəyərli ziyalı;
- Eminov Lətif** - tanınmış vətənpərvər, xeyirxah ziyalı;
- Eminov Məhəmməd Səftər oğlu (1950)** - Körpükənd poçt şöbəsinin müdiri;
- Eminov Muxtar Məhəmməd oğlu (1961)** - tanınmış hüquqşünas, Baş ədliyyə müşaviri, Beylaqan rayonunun prokuroru;
- Eminov Təlman Əkbər oğlu (1938-200)** - Sumqayıt tikinti materialları kombinatının direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Eminov Yaman Məhəmməd oğlu (1966)** - Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Mühəndisləri Universitetinin dəmir beton və daş konstruksiyalar kafedrasının dosenti, «İnşaat» fakültəsinin tədris işləri üzrə dekan müavini, texnika elmləri namizədi;
- Eyvazov Aslan Qüddəsər oğlu (1926-2005)** - filologiya elmləri doktoru, BDU-nin professoru;
- Əbdü Mövlana Şirvani (1527-1567)** - təsəvvüf təriqətinə bağlı ruhanlı, dövrünün gözəl və əvəzsiz qələm sahibi, şair, qəzəlxan.

Əliyev Akif (1941)

- Hidroloji ekspedisiyada Şirvan dəstəsinin rəisi, ixtisaslı mütəxəssis;

Əliyev Aliməddin

- rayonun tanınmış nüfuzlu şəxsiyyəti, xeyriyyəçi;

Əliyev Böyükkeşi İbrahim oğlu (1917-2009)

- məktəbdar müəllim, Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı, tanınmış ağısaqqal, ziyalı;

Əliyev Ədalət İsrail oğlu (1952)

- «Güzgü» qəzetinin baş redaktorunun müavini, Həsən bəy Zərdabi adına xeyriyyə cəmiyyəti idarə heyətinin üzvü;

Əliyev Əsəd Niftalı oğlu (1962)

- 36 sayılı Suraxanı rayon musiqi məktəbinin muğam müəllimi, həzin səsə malik xanəndə;

Əliyev Fəzəl Səlim oğlu (1940-1993)

- Azərbaycan Televiziyası və Radiosu verilişləri şirkətinin musiqi proqramları şöbəsinin əməkdaşı, Mədəni-Maarif texnikumunda müəllimi kimi çalışmış ziyalı;

Əliyev Xəncər Əliyev oğlu (1962)

- Rusiyanın Saratov vilayətində yaşayan və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan iş adamı;

Əliyev Qarakeşi İbrahim oğlu (1922-1999)

- Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı, bir sıra vəzifələrdə çalışmış ziyalı;

Əliyev Niftalı İbrahim oğlu (1924)

- uzun illər mühasib vəzifəsində çalışmış vətənpərvər ziyalı;

Əliyev Zaur Əliyev oğlu (1937)

- Rusiyanın Saratov vilayətində yaşayan və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan iş adamı;

Əliyeva Aygün Ədalət qızı (1981)

- Böyük Britaniyanın London şəhərində yaşayan və tərcüməçilik fəaliyyəti ilə məşğul olan istedadlı, vətənpərvər ziyalı;

Əliyeva Badam Əşrəf qızı (1926-2008)

- uzun müddət Azərbaycan Respublikasının Baş prokurorluğunda dəftərxana müdiri vəzifəsində çalışmış ziyalı;

Əliyeva Dilarə Həsən qızı (1972)

- Azad Azərbaycan Televiziyasında SOY prodactionun yayımladığı «Çal-çağır» verilişinin aparıcısı, Respublikanın əməkdar artisti;

Əliyeva İfrat Səlim qızı (1938)

- uzun müddət BDU filologiya fakültəsinin əyani şöbəsinin dekan müavini (1979-1994) və həmin təhsil ocağının qiyabi və axşam təhsili üzrə prorektor vəzifələrində çalışmış ziyalı, Respublikanın əməkdar müəllimi, filologiya elmləri doktoru, BDU «Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı» kafedrasının professoru, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü;

Əliyeva Jəlal Fəzəl qızı (1966)

- Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin üzvü, filologiya elmləri doktoru, BDU-nun professoru;

Əliyeva Rəza Səlim qızı (1937)

- uzun illər Azərbaycan Respublikası Təhsil nazirliyində məktəbəqədər şöbənin və Azərbaycan Konsumatıv Mərkəzi Komitəsində ümumtəhsil sektorunun müdiri vəzifələrində çalışmış ziyalı;

- Əliyeva Zeynab Məhəmməd qızı (1948)** - 18 il Nəsimi rayon uşaq bağçasında müdir vəzifəsində çalışmış ziyalı, Bül-bül adına orta ixtisas musiqi məktə-binin nüfuzlu müəllimi;
- Əmiraslanov İsa Tapdıq oğlu (1939)** - nüfuzlu ziyalı, təcrübəli müəllim;
- Əmiraslanov Məhəmməd İsa oğlu (1963)** - Rusiya Federasiyasının Xabarovsk şəhərində milis polkovniki;
- Əmiraslanov Tapdıq Əmiraslan oğlu (1917)** - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Əmiraslanov Musa Tapdıq oğlu (1941)** - Sumqayıt Üzvi-sinlez zavodunun saha rəisi vəzifəsində çalışan ziyalı;
- Əmirəliyev Əmirəli Qulu oğlu (1923)** - «Qabaqcıl məarif xadimi», təcrübəli pedaqoq, vaxtilə 416-cı Azərbaycan-Tağanroq diviziyası Veteranlar Şurasının rəhbəri olmuş ziyalı, Respublika Veteranlar Şurası Rəyasat Heyətinin üzvü;
- Əmirəliyev Ənvər Mehdi oğlu (1923)** - müxtəlif mətbuat orqanlarında çalış-mış jurnalist, 416-cı diviziyanın tərkibində Mozdokdan Bertina qədər dö-yüş yolu keçmiş birinci dərəcəli vətən müharibəsi əlili;
- Əmirəliyeva Lala Rza qızı (1965)** - Zərdab RİH başçısı aparatının təhsil, səhiyyə, mədəniyyət şöbəsinin böyük referenti, «Tərəqqi» medalı (2005) ilə təltif olunmuş ziyalı;
- Əmrəhov Ağəli Hacı oğlu (1963)** - Rabitə nazirliyinin Zərdab-Kürdəmir rayonları üzrə səlahiyyətli nümayən-dəsi;
- Əzizov Ərzuman Baloğlu (1936)** - iqtisad elmləri namizədi, Dövlət Əmlak Komitəsinin şöbə rəisi;

- Əsədov Nətiq Şükür oğlu (1962)** - texnika elmləri namizədi, Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri Universitetinin dosenti;
- Əsədov Şükür Əmrəh oğlu** - 225 saylı Yasamal rayon orta ümum-təhsil məktəbinin direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı, qabaqcıl məarif xadimi;
- Əsədova Nətəvan Şükür qızı (1964)** - Fizika-riyaziyyat təmayüllü litseyin müəllimi, fizika-riyaziyyat elmləri namizədi;
- Fəyzullayev Rəhman İbrahim oğlu (1955)** - Zərdab rayon İcra Hakimiyyəti Başçısının Təhsil, Səhiyyə, Mədəniyyət məsələləri üzrə müavini;
- Fəridəddin Əbülhasan Əli ibn-Əbdülkərim Şirvani (XII əsr)** - dövrünün təhsil görmüş nüfuzlu şəx-siyyəti, alim, şair, otuz il müddətində ulduzlann və səyyarələrin hərəkəti və nücum elmi haqqında tədqiqat apə-raraq 1146-cı ildə ulduzlann cədvəlini tərtib etmiş münəccim;
- Fərruxi Şirvani** - Şirvan padşahı Mənuçöhrün məddəhi olmuş və maraqlı şeirlər qoşmuş dövrünün tanınmış şairi;
- Fətəliyev Həsən (1959)** - texnika elmləri doktoru, Gəncə Kənd Təsərrüfatı Akademiyasının müəllimi;
- Fətəliyev İsmayıl (1947)** - Zərdab rayon İHB-nin İsaqbağı kəndi üzrə nümayəndəsi, 14 il (1979-1993) məktəb direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Fətəliyev Kəmaləddin (1920-1991)** - tanınmış vətənpərvər ziyalı;

- Fatəliyev Saxavat (1956)** - Zərdab rayon Pambıqtəmizləmə zavodunun direktoru;
- Fatizadə İlqar Fəti oğlu** - Azərbaycan Respublikasının Maliyyə nazirinin müavini;
- Fətlizadə Rima Fəti qızı** - Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin dosenti, iqtisad elmləri namizədi;
- Gülməmmədov Gülməmməd Nuraşad oğlu** - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Gülməmmədov Nuraşad** - vətənpərvər ziyalı, Əmək Qəhrəmanı;
- Gülməmmədov Vəqif** - tanınmış həkim, ziyalı;
- Hacı Lətifə xanım Həsən qızı** - Azərbaycan Televiziyasının əməkdaşı, «Hacı Zeynalabdin Tağıyev», «Dan ulduzu», «Yusif Məmmədaliyev», «Qızıl qələm» mükafatları laureatı, «Qabaqcıl məarif əlaçısı»;
- Hacı Səmid Cavadov** - Xanməmmədli kəndinin nüfuzlu el ağsaqqalı;
- Hacıyev Ağamir Şahverdi oğlu (1958)** - Ucar açıq tipli Konserv zavodunun baş texnoloqu;
- Hacıyev Xələf Musaxan oğlu (1928-2007)** - «Qabaqcıl Məarif Xadimi», «Qırmızı Əmək Bayrağı», «Qırmızı Ulduz» ordenli təsərrüfat rəhbəri, rayon Ağsaqqallar Şurasının sədri vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Hacıyev Nizami Şahverdi oğlu (1952)** - Mingəçevir şəhər 16 sayılı orta məktəbin tədris işləri üzrə direktor müavini;

- Hacıyev Rəsim Hacı oğlu** - tibb elmləri namizədi, Azərbaycan Tibb Universitetinin dosenti;
- Hacıyev Rəuf** - görkəmli bəstəkar, professor, Azərbaycan SSR-nin sabiq mədəniyyət naziri (1965-ci il);
- Hacıyev Şahverdi Fəxrəddin oğlu (1926-2004)** - müxtəlif vəzifələrdə (20 il Kəpəkənd kəndində kolxoz çədi və s.) çalışmış bacarıqlı, işgüzar təşkilatçı, vətənpərvər ziyalı;
- Hacıyev Tofiq Mirəbdulla oğlu (1962)** - Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun təcrübəli, istedadlı fizika müəllimi;
- Heydərlı Əkbər Zakir oğlu (1908)** - biologiya elmləri namizədi, təcrübəli ziyalı;
- Heydərov Muradəli Şahbəğat oğlu (1922)** - «Şöhrət» ordeni (hər 3 dərəcəsi) və II Dərəcəli Vətən müharibəsi ordeni ilə təltif edilmiş mərd mübariz, Böyük Vətən müharibəsi qəhrəmanı. 416-cı diviziyanın tərkibində Berlina qədər şərəfli döyüş yolu keçmiş döyüşçü, ölkə əhəmiyyətli pensiyaçı;
- Həbib (1470-1520)** - Azərbaycanın məşhur şairi, dövrünün böyük nüfuz sahibi, Şah İsmayıl tərəfindən «Məlikşüəra», «Gürzəddin» adlandırılan, şeirlərində insan fəayəqətini, gözəlliyi və məhəbbəti böyük ustalıqla tərənnüm edən hazırca və şair;
- Həmidov Ələddin («Mama-oğlu», «Cəfəkeş», 1941)** - istedadlı vətənpərvər şair, yazıçı, ziyalı, xeyriyyəçi;

- Hamidov İsrail Fazail oğlu (1948)** - «Dövlət Qulluğunda fərqlənməyə görə» medalı (2006) ilə təltif olunmuş ziyalı, Zərdab RİH başçısı aparatının ərazi-idarəetmə orqanları ilə iş üzrə şöbəsinin müdiri;
- Hasanov Abdulla Həsən oğlu (1962)** - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, Kərkənd bələdiyyəsinin sədri;
- Həsənov Araz Əladdin oğlu (1966)** - təcrübəli polis işçisi, polkovnik-leytenant, Respublika Dövlət Kömrük Komitəsinin müstəntiqi;
- Hasanov Aydaniz Əli oğlu (1962-2003)** - Respublika Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Respublika şəhər Yaşıllaşdırma Trestinin Respublika Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsinin mərkəzi aparatlarının məsul vəzifələrində çalışmış, Respublikanın tanınmış təcrübəli təsərrüfat işçisi olmuş ziyalı;
- Hasanov Barat Talib oğlu (1970)** - Rusiya Federasiyasının Volqaqrad vilayətinin Dzerzinski rayonunda yaşayan və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan iş adamı, xeyriyyəçi, «Azərbaycan» diasporunun sədri;
- Hasanov Dəmir Həsənoğlu (1941)** - 35 II dünya sayahatında olmuş dənizçi-diplomat, böyük nüfuz sahibi, tanınmış ziyalı;
- Hasanov Eldəniz Əli oğlu (1958)** - 7 kitab və 100-dən çox elmi-publisist məqalələrin müəllifi, kənd təsərrüfatı elmləri namizədi, Beynəlxalq Eko-energetika Akademiyasının professoru, Respublika Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsinin şöbə rəisi vəzifəsində çalışmış ziyalı, Dokuçayev adına Rusiya Torpaqşünaslar Cəmiyyəti

yəlinin üzvü, BMT-nin Səhrələşməyə qarşı Mübarizə Konvensiyasının eksperti, Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Bakı Şəhər Ərazi İdarəsinin baş mühəndisi;

- Həsənov Əhməd Səfər oğlu (1938)** - nüfuzlu el ağısaqqalı;
- Həsənov Əladdin Tapdıq oğlu (1935)** - Partiya və Sovet orqanlarında müxtəlif məsul vəzifələrdə (Məsələn RPK-nin birinci katib və s.) çalışmış ziyalı;
- Həsənov Əli Həsənoğlu (1930-1980)** - tələməli tələsinin nüfuzlu şəxsiyyəti, el-oba ağısaqqalı, təcrübəli müəllim;
- Həsənov Faiq Həmzə oğlu (1952)** - şəhid M.Ümudov adına Xəsa döq-qüzillik məktəbinin direktoru, nüfuzlu ziyalı;
- Həsənov Fikrət Dəmir oğlu (1945)** - uzun illər Zərdab rayon Uşaq İncəsənət məktəbinin direktoru vəzifəsində çalışan ziyalı;
- Həsənov Həsən** - Zərdab rayon qaz istismar idarəsinin rəisi;
- Həsənov Həsənbala Qulu oğlu (1935-1977)** - nüfuzlu ziyalı, təcrübəli müəllim;
- Həsənov Hüseyn Dəmir oğlu (1933)** - uzun müddət müxtəlif məsul vəzifələrdə (partiya orqanlarında) çalışmış, el ağısaqqalı, Dövlət Qulluğu veteranı, «Şərəf Nişanı» ordenli ziyalı, təqaüddə olan fəal ictimaiyyətçi;

- Hasanov İdayəddin Tapdıq oğlu (1948)** - Şamaxı və Göyçay rayonlarının polis şöbəsinin rəisi vəzifəsində çalışmış ziyalı, polkovnik-leytenant;
- Hasanov Məmmədağa Məhəmmədəli oğlu (1924-2008)** - kənd təsərrüfatı elmləri namizədi, uzun illər Zərdab rayon Bitki-Mühafizə idarəsinin rəisi vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Hasanov Saməddin Tapdıq oğlu (1946-2002)** - Respublika Maddi-Texniki Təchizat Komitəsinin Zərdab rayon rayonlararası təchizat bazasının rəisi, xeyriyyəçi;
- Hasanov Zabil Qabil oğlu (1964)** - Azərbaycan Dövlət Xəzər Dəniz Gəmiçiliyinin «General Selimov» adlı gəmisində baş mexanik vəzifəsində çalışan vətənpərvər ziyalı;
- Hasanova Raifa Ələddin qızı** - Kooperasiya Universitetinin müəllimi;
- Hasanova Rəmziyə Ələddin qızı** - təcrübəli həkim-ginekoloq, Ginekoloji Mərkəzinin uşaq həkimi;
- Hüseynov Elman Baloğlu (1962)** - Az.Döv. DYQSC-nin Yol təsərrüfatı istehsalat birliyinin baş dispaçeri;
- Hüseynov Hacı (1911-...)** - Respublikanın əməkdar müəllimi, «Qapaqcıl maarif xadimi», ziyalı, təcrübəli fizika müəllimi;
- Hüseynov Kamal Qədir oğlu (1918)** - uzun illər məktəb direktoru vəzifəsində çalışmış müəllim, el ağısaqqalı;
- Hüseynov Nəsimi Hüseynəli oğlu (1949)** - Zərdab rayon Təhsil Şöbəsinin müdiri, Respublikanın əməkdar müəllimi, «Əmək igidliyinə görə» medalı ilə təltif olunan dəyərli ziyalı;

- Hüseynov Rəsim Hacı oğlu (1956)** - M.A.Topçubaşov adına ETKTİ-nin endokrin cərrahiyyə şöbəsinin həkimi, cərrah-endokrinoloq, tibb elmləri namizədi;
- Hüseynov Soltan Məşədi Soltan oğlu (1922)** - Böyük Vətən müharibəsi illərində şəərəfli döyüş yolu keçmiş və itgin düşmüş döyüşçü;
- Xanməmmədov Məmməd Xanməmməd oğlu** - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışan vətənpərvər ziyalı;
- Xəlilov Abdurrahim** - Çəmənil alimlərinin Zərdab rayonu üzrə koordinatoru;
- Xəlilov Aruz Rəhim oğlu** - Zərdab rayon İHB-nin Əlvənd kəndi üzrə nümayəndəsi;
- Xəlilov Cavanşir Təhmaz oğlu (1950)** - Zərdab rayon kənd təsərrüfatı işçiləri həmkarlar ittifaqının sədri vəzifəsində çalışan ziyalı;
- Xəlilov Əjdər Nəcəfqulu oğlu** - kimyaçı alim, tanınmış ziyalı, Pedaqoji Universitetin ümumi kimya kafedrasının dosenti;
- Xəlilov Ənvər Xəlil oğlu (1915-1986)** - biologiya elmləri doktoru, professor, AMEA-nın Botanika İnstitutunun baş elmi işçisi, görkəmli ziyalı;
- Xəlilov Xəlil Əmiraslan oğlu** - Xarkov Sənaye İnstitutunun məzunu, Ucar Biyan zavodunda çalışmış ziyalı, Zərdabın ilk ziyalılarından biri;
- Xəlilov Xəlil Ömər oğlu (1919)** - müxtəlif orden və medallarla təltif edilmiş müharibə veteranı, Rayon Sovetinin deputatı, uzun illər məktəb direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;

- Xəlilov Xəlil Saleh oğlu**
(1916-2002) - Zərdab rayon Şəftəhal kənd orta məktəbinin təcrübəli ibtidai sinif müəllimi, qabaqcıl maarif xadimi (1972);
- Xəlilov Molla Qahraman** - Şəftəhal kəndinin tanınmış el ağsaqqalı, şəhid atası;
- Xəlilov Nadir Əhməd oğlu**
(1938) - təcrübəli kinematograf, vətənpərvər ziyalı, Dövlət Kinematografiya Komitəsində baş inspektor, AzTV-də baş redaktor müavini, Tərcümə Mərkəzində sədr müavini vəzifələrində çalışmış ziyalı;
- Xəlilov Nadir Xəlil oğlu** - geologiya-mineralogiya elmləri namizədi, Bakı şəhər Yaşıllaşdırma Trestinin müdiri vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Xəlilov Nahid Qabil oğlu**
(1955) - polkovnik, 2 saylı təcridxananın rəisi;
- Xəlilov Rövşən Xəlil oğlu**
(1959) - hərbi hazırlıq üzrə müəllim, Qarabağ müharibəsində şərəfli döyüş yolu keçmiş ziyalı;
- Xəlilov Ömər Xəlil oğlu**
(1955) - Zərdab rayon Qoruqbağı kənd poçt idarəsinin müdiri;
- Xəlilov Teyyub Bağlı oğlu**
(1966) - Zərdab rayon mədəniyyət evinin bədii rəhbəri, şair, el sənətkarı;
- Xəlilov Zülfü** - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Xəlilova Afət Ənvər qızı**
(1960) - kənd təsərrüfatı elmləri namizədi, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Mühəndisləri Universitetinin dosenti;

- Xəlilova Böyükxanım Xəlil qızı** - uzun müddət Yeyinti Sənaye nazirliyində laboratoriya müdiri vəzifəsində çalışan ziyalı;
- Xəlilova Zəmilə Xəlil qızı**
(1913-2007) - uzun müddət müxtəlif rayonlarda və Bakı şəhərində çalışmış görkəmli eczaçı;
- Xəlilova Güllü** - Respublika Qadınlar Cəmiyyəti Zərdab rayon şöbəsinin sədri;
- İbişov İsmayıl** (1926-2003) - «Lenin» və «Qırmızı Omak Bayrağı» ordenli görkəmli təsərrüfatçı, kolxoz sədri (1970-1995-ci illər) vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- İbişov Muğdat Məmməd oğlu**
(1952) - təcrübəli həkim, ziyalı;
- İbrahimov Akif Qüdrət oğlu**
(1950) - tanınmış hüquqşünas, Abşeron və Qaradağ rayonlarında çalışmış prokuror, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunda DİO-nun idarə prokuroru;
- İbrahimov Ədalət Qüdrət oğlu**
(1952) - uzun illər Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyində baş idarə rəisi və 1995-2005-ci illərdə «İnterpol»un Milli Mərkəzi Bürosunun rəisi vəzifələrində çalışmış ziyalı, təcrübəli orqan işçisi, ehtiyatda olan polkovnik;
- İbrahimov Fuad Maarif oğlu**
(1972) - Azərbaycan Dövlət Neft şirkətində Neft kəmərləri idarəsinin şöbə müdiri, iqtisad elmləri namizədi;
- İbrahimov Qubad** - bir sıra məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı;

- Qasımov Siyasət Hacı oğlu** (1933-1996) - Sumqayıt şəhərinin tikintisində və abadlaşdırılmasında müstəsna xidməti olmuş təcrübəli mühəndis;
- Qasımov Soltanəli Səfi oğlu** (1936-2001) - tanınmış hüquqşünas. Bakı şəhər 14 sayılı notariat kontorunun baş notariusu vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Qasımov Şamil Əmir oğlu** (1932-2002) - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış təcrübəli kənd təsərrüfatı mütəxəssisi, dövrünün xeyirxah və nüfuzlu el ağsaqqalı;
- Qasımov Təlman Şamil oğlu** (1965) - 3 sayılı Tikinti-Quraşdırma idarəsinin mütəxəssisi, Qarabağ müharibəsində şərəfli döyüş yolu keçmiş müharibə veteranı;
- Qasımov Vəhir Abıl oğlu** (1961) - Körpükənd mədəniyyət evinin bədii rəhbəri, istedadlı musiqiçi;
- Qasımoğlu Rübaba Şamil qızı** (1956) - Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin «Neft-Qaz Tikinti Trestinin» Demir Beton Məmulatları zavodunun kadrlar şöbəsinin rəisi, vətənpərvər ziyalı;
- Qasımoğlu Səvil Səfər qızı** (1955) - Bakı şəhər Nizami rayonu 3 sayılı orta məktəbində çalışan istedadlı ədəbiyyat müəllimi, ziyalı;
- Qasımoğlu Solmaz Şamil qızı** (1969) - 2 sayılı məktəbəqədər uşaq tərbiyə müəssisəsinin təcrübəli tərbiyəçi-müəllimi;
- Qədimov Abdülqədim Qədim oğlu** (1936) - Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin dosenti;

- Qədimov Əlisəhib Səlim oğlu** (1938-1993) - tanınmış həkim, təcrübəli pədiatr;
- Qədimov Qədim Abdülqədim oğlu** (1912-....) - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Qədimov Rəcəb Qədim oğlu** - tanınmış həkim-stomatoloq, tibb elmləri namizədi;
- Qəhrəmanov Dostu** - 2 «Lenin» və «Oktyabr İnqilabı» ordenli tanınmış təsərrüfatçı, Sovet İKP XXV qurultayının nümayəndəsi;
- Qəniyev Adil Sürü oğlu** (1950) - təcrübəli təyyarəçi, nüfuzlu pilot, «BOINQ-727-200» təyyarəsində müxtəlif xarici ölkələrə uçuşlara rəhbərlik edən komandır;
- Qocayev Maarif Qaçay oğlu** (1956) - Zərdab rayonu İlisəynxanlı kənd bələdiyyəsinin sədri;
- Qocayev Səlim Kərim oğlu** (1922-1978) - Azərbaycan Respublikası DİN İstintaq idarəsinin mühüm işlər üzrə müstəntiq vəzifəsində çalışmış peşakar polis zabiti, mayor;
- Qocayev Təci Kərim oğlu** (1938-1989) - burun-qulaq-boğaz həkimi, Zərdab rayon Mərkəzi xəstəxanasının baş həkimi vəzifəsində çalışmış ziyalı, «Səhiyyə əlaqısı», tibb elmləri namizədi;
- Quliyev Parvin Böyükağa oğlu** (1973) - Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunda korrupsiya şöbəsinin rəisi, istedadlı hüquqşünas;
- Quliyeva Rəya Səlim qızı** (1937) - «Qabaqcıl maarif xadimi», «Maarif əlaqısı», tanınmış ziyalı;

Quliyeva Sara Məmməd qızı
(1938)

- uzun müddət müəllim kimi fəaliyyət göstərmiş «Şərəf Nişanı» ordenli ziyalı, qabaqcıl kooperasiya işçisi;

Qurbanlı Əli Məhəmməd oğlu
(1950)

- vətənpərvər ziyalı, «Bütövlük» qəzetinin baş redaktoru, «Qızıl Qələm» mükafatı laureatı;

Qurbanov Qulu Oruc oğlu
(1936-2007)

- uzun müddət rəhbər vəzifələrdə çalışmış partiya və təsərrüfat işçisi;

Qurbanov Məmməd Oruc oğlu (1932)

- təqaüddə olan cəsur polis işçisi, polkovnik-leytenant, təcrübəli əməliyyat müvəkkili, «Milis əlaçısı», «Qırmızı Əmək Nişanı» və «İgidliyə görə» medalı ilə təltif edilmiş vətənpərvər ziyalı;

Qurbanov Rəfiq Oruc oğlu
(1941)

- Bakı Dövlət Universitetinin dosenti, tarix elmləri namizədi, bir sıra dərslək və metodik vəsaitin və 70-dən artıq elmi məqalənin müəllifi;

Qurbanov Rəhim Oruc oğlu
(1952)

- tarix elmləri namizədi, Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun dosenti;

Qurbanov Teyyub Qurban oğlu (1957)

- təcrübəli inşaatçı, Rusiyada çalışan iş adamı;

Mahmudov Şərif
Güləmməd oğlu (1943)

- müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, rayon sovetinin deputatı;

Mahmudova Pərvin Şərif qızı
(1965)

- Zərdab RİH başçısının Sosial-İqtisadi məsələlər üzrə müavini;

Mahmudova Sona Yediyar qızı (1923-1992)

- keçmiş Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı;

Mehrəliyev Xəlil Şirin oğlu
(1950)

- Zərdab rayon Şahmat məktəbinin direktoru, I dərəcəli şahmatçı;

Mehrəliyev Seyfi Seyid oğlu
(1900-1977)

- Sosialist Əməyi Qəhrmanı, tanınmış təsərrüfatçı;

Məhərrəmov Əziz Alıqış oğlu
(1935)

- müxtəlif vəzifələrdə çalışmış nüfuzlu aqsaqqal ziyalı;

Məhərrəmov Məlik Məlik oğlu
(1920-2004)

- Sovet İttifaqı Qəhrmanı, «Qırmızı Bayraq», «Qırmızı Ulduz», «III dərəcəli Kutuzov», «I dərəcəli Vətən Müharibəsi», «Şöhrət» ordenləri ilə təltif edilmiş hərbi-polkovnik, ADU-nun hərbi kafedrasının rəisi vəzifəsində çalışmış ziyalı;

Məlikməmmədov Əli Ədil oğlu

- Böyük Vətən müharibəsi illərində 416-cı Azərbaycan-Taqanroq atıcı diviziyasının tərkibində şəərəli döyüş yolu keçmiş qəhrəman, müharibə vətəranı;

Məlikov Həsən bəy Zərdabi
Səlim bəy oğlu (1842-1907)

- görkəmli Azərbaycan məarifçisi, materialist təbiətşünas, darvinist alim, tanınmış publisist, pedaqoq, Azərbaycan demokratik mətbuatının banisi, «Əkinçi» qəzetinin nəşiri, Bakı şəhər Dumasının üzvü olmuş ziyalı;

Məlikov Həsən bəy

- dövrünün böyük nüfuz sahibi akademik Böyükkeşi Ağayevin ata babası;

Məlikov Məhəmməd bəy
Əlvəndli (1872-1918)

- görkəmli ziyalı, aktyor, rejissor;

Məlikov Məhdad bəy Həsən bəy Zərdabi oğlu (1879-1937)

- 1937-ci ildə repressiyaya məruz qalaraq güllələnmiş məarifçi alim, ilk azərbaycanlı fizika-riyaziyyat elmləri

	doktoru, Həsənbəy Zərdabının böyük oğlu, Gəncə şəhər Kommunal Təsərrüfat İdarəsinin Torpaq-Plan bölməsinin torpaq işçisi, vətənpərvər ziyalı;
Malikov Novruzali bəy	- dövrünün görkəmli nüfuz sahibi, xeyriyyəçi, akademik Böyükkişi Ağayevin ana babası;
Malikov Rauf Böyükkişi oğlu (1958)	- tanınmış vətənpərvər ziyalı;
Malikov Rəhim Nüsrət oğlu (1941)	- tanınmış ziyalı, metodist-müəllim;
Malikov Rəhimbəy (1886-1936)	- Azərbaycanın görkəmli elm xadimi, ilk azərbaycanlı professor-fizik, publisist, xeyriyyəçi;
Malikov Səffət bəy Həsən bəy Zərdabi oğlu (1886-1938)	- repressiyaya məruz qalmış işıqlı ziyalı, Fransada və Türkiyədə mühacirət həyatı yaşayan görkəmli maarifçi, Həsənbəy Zərdabının kiçik oğlu;
Malikov Şükür	- kənd təsərrüfatı elmləri namizədi;
Malikova-Abayeva Hənifə xanım (1856-1929)	- müxtəlif vəzifələrdə çalışmış dəyərli, xeyirxah ziyalı, H.B.Zərdabının ömür-gün yoldaşı;
Malikova Qaribsoltan Həsənbəy qızı (1886-1967)	- tanınmış ziyalı, maarif sahəsində «Lenin» ordeni ilə təltif edilmiş əməkdar müəllim, Həsənbəy Zərdabının qızı;
Malikova Səkinə Şirin qızı (1923-2007)	- Zərdab rayon İsaqbağı kənd məktəbinin direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı, qabaqcıl maarif xadimi (1976)

Məmmədov Abdulla Məhəmməd oğlu (1912-1982)	- məsul vəzifələrdə (uzun illər Bakı Dövlət Universitetində hamkarlar komitəsinin sədri və s.) çalışmış ziyalı, tarixçi-alim;
Məmmədov Ağamusa Mustafa oğlu	- təcrübəli pedaqoq, coğrafiya müəllimi, təbliğatçı-maarifçi;
Məmmədov Aqil Rizvan oğlu (1975)	- Zərdab rayon Pərvanı kənd orta məktəbinin «Tərəqqi» medalı (2004) ilə təltif olunmuş istedadlı coğrafiya müəllimi;
Məmmədov Allahverdi Cəfər oğlu (1955)	- müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, tikinti sahəsi üzrə mütəxəssis;
Məmmədov Allahyar	- Gəlmə kəndinin nüfuzlu el ağsaqqalı;
Məmmədov Azar Xəlil oğlu (1974)	- istedadlı elektrik mühəndisi, «Universal-Servis-H» MMC-nin icraçı direktoru;
Məmmədov Bəkir Xanlar oğlu (1920)	- nüfuzlu ağsaqqal, müharibə veteranı;
Məmmədov Cəfər Şamil oğlu	- uzun illər ticarət sahəsində çalışmış təcrübəli iqtisadçı;
Məmmədov Elnur	- Sahibkarlar Təşkilatı Milli Konfederasiyası Zərdab rayon şöbəsinin rəhbəri;
Məmmədov Ədalət Mətin oğlu	- tanınmış istedadlı aktyor, Respublikanın əməkdar artisti;
Məmmədov Əlağa Məhəmmədali oğlu (1929-1998)	- 46 illik əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmuş və müxtəlif vəzifələrdə (Partiya və Sovet orqanlarında) çalışmış ziyalı, müəllim;

- Məmmədov Ələkbar Əli oğlu** (1932-2008) - pedaqoji elmlər namizədi, dosent, Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti kulturologiya fakültəsinin dekanı vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Məmmədov Fəzil Şamil oğlu** (1935) - ixtirəçi, meliorator, el əfsəqqalı;
- Məmmədov Hümət Məmməd oğlu** (1920-2002) - Böyük Vətən müharibəsində şərəfli döyüş yolu keçmiş və müxtəlif orden-mədallarla təltif edilmiş ziyalı, yüksək təşkilatçılıq qabiliyyətinə malik bacarıqlı pedaqoq;
- Məmmədov İbrahim Məmməd oğlu** (1964) - «Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri» Qapalı Şəhərdə Cəmiyyəti ictimai-siyasi proqramlar redaksiyasının baş redaktoru, respublikanın əməkdar jurnalisti, «Günün nəbz» və «Həftə» verilişlərinin aparıcısı və müəllifi;
- Məmmədov İman Məlik oğlu** - tanınmış həkim, istedadlı şair, Ucar rayon uşaq xəstəxanasının baş həkimi;
- Məmmədov İmran Salim oğlu** (1936) - Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında və «Azkonser»-də çalışmış müğənni, ziyalı;
- Məmmədov İsmayıl Məhəmməd oğlu** (1950) - tarix elmləri doktoru, Azərbaycan Beynəlxalq Universitetinin tarix fakültəsinin dekanı, BDU-nun «Türk və Qafqaz xalqları tarixi» kafedrasının professoru;

- Məmmədov İsmət Kərim oğlu** (1935) - Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin kimya kafedrasının dosenti, kimya elmləri namizədi;
- Məmmədov Xanbaba Məhəmmədli oğlu** (1945-2005) - uzun illər Bakı Dəniz Limanında müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Məmmədov Kamil Şamil oğlu** (1930) - uzun illər Burunlu kənd orta məktəbinin direktoru və s. vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Məmmədov Mehman Binnət oğlu** (1966) - tanınmış iş adamı, vətənpərvər xeyriyyəçi;
- Məmmədov Məhəmmədli Məhəmməd oğlu** - Körpükənd orta məktəbinin riyaziyyat müəllimi, nüfuzlu ziyalı;
- Məmmədov Məhərrəm Əvəz oğlu** (1958) - filologiya elmləri doktoru, BDU-nun professoru;
- Məmmədov Mənaif** - tanınmış ədəbiyyat müəllimi;
- Məmmədov Mirzəğa Məhəmmədli oğlu** (1920-1995) - tanınmış iqtisadçı, mühasib, bir sıra rəhbər vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Məmmədov Muradxan Seyfəddin oğlu** (1935) - Azərbaycan Texniki Universitetinin «Elektrik aparatlarının konstruksiyası» kafedrasının müdür müavini;
- Məmmədov Rəhim Süleyman oğlu** - müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış xeyirxah ziyalı;
- Məmmədov Sakif** (1952) - istedadlı müğənni, bir sıra mahnıların məhir ifaçısı;
- Məmmədov Salim İmran oğlu** (1982) - «Hərbi xidmətə görə» medalı (27.03.2002) ilə təltif edilmiş vətənpərvər polkovnik, MTN-nin məsul işçisi;

- Məmmədov Soltan Bəhərçin oğlu (1934)** - Azərbaycan Neft Şirkətinin Elmi-Tədqiqat və Layihə İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, mühəndis-geoloq, tanınmış alim;
- Məmmədov Soltan Məmməd oğlu (1935)** - M.Hüseynzadə adına orta məktəbin direktoru vəzifəsində çalışan ziyalı;
- Məmmədov Tofiq Abdulla oğlu (1938-2003)** - Ə.Cavad adına Bakı Mədəni-Maarif texnikumunun direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Məmmədova Çimnaz Məlik qızı (1954)** - Zərdab şəhər 2 saylı orta məktəbinin təcrübəli biologiya müəllimi, Respublikanın Əməkdar müəllimi (2005). «İlin ən yaxşı müəllimi» fəxri adına layiq görülmüş ziyalı;
- Məmmədova Gülnar İsmayıl qızı (1986)** - Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin əməkdaşı, istedadlı hüquqşünas;
- Məmmədova Məryəm Fəzil qızı (1963)** - istedadlı müəllim, nəşriyyat sahəsi üzrə təcrübəli mütəxəssis;
- Məmmədağızadə Zəmfira (1948)** - tanınmış ziyalı, Beynəlxalq EkoEnergetika Akademiyasının professoru;
- Məsud Mövlana Kəmaləddin Şirvani (... - 1499)** - dövrünün görkəmli şəxsiyyəti, alim, filosof, şair, müəllim, Şah Fətulla Şirvaninin şagirdi;
- Mirzəyev Azər Əlibaba oğlu (1952)** - tanınmış aktyor, Azərbaycan Respublikasının əməkdar artisti (1996-cı il), Prezident mükafatçısı, Azərbaycan Akademik Milli Dram Teatrının direktor müavini;

- Mirzəyeva Bostan Müslət qızı (1920)** - qabaqcıl pambıq ustası, tanınmış təsərrüfatçı, agronom, fərdi təqaüdçü;
- Muradov Arif** - Azərbaycan Respublikası Təhsil nazirliyinin ümumi təhsil şöbəsinin müdiri;
- Muradov Vəqif Məseyib oğlu (1957)** - istedadlı şair;
- Musayev Həmdulla** - Cilovxanlı kəndinin nüfuzlu açsaqqalı, şəhid atası;
- Mustafayev Mustafa Qəhrəman oğlu (1941)** - sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan vətənpərvər ziyalı, xeyriyyəçi;
- Mustafayev Zəhid Seyfəddin oğlu (1954)** - Mədəni Sənayesi Nazirliyi Aqrar İstehsalat Birliyinin baş direktor müavini;
- Mustafayeva Şahnaz Baxış qızı (1961)** - Zərdab rayon tarix-diyarşünaslıq muzeyinin direktoru;
- Müslümov Hüsə Bünyad oğlu (1932-2003)** - təcrübəli həkim kimi tanınmış vətənpərvər ziyalı;
- Müslümov Kərəm (Kərəm Kürqırxılı) Qulu oğlu (1950)** - tanınmış şair, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin, Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü, «İti Qələm», «Vidədanlı Qələm», «Qızıl Qələm» mükafatları laureatı, 4 kitab müəllifi;
- Müzəffərov Nuraşad Nuraşad oğlu** - keçmiş Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı, təsərrüfatçı;
- Namazov Qabil Məmməd oğlu (1949)** - APU-nun dosenti, pedaqoji fakultə üzrə TEYŞ-nin sədri;
- Namıq Qaraçuxurlu** - tanınmış meyxana ustası;

- Nəbiyev Nəbi Azay oğlu** (1922-2001) - Zərdab rayon Aşağı Seyidlər kənd məktəbinin «Əmək lıdliyinə görə» medalı (1981) ilə təltif olunmuş rus dil müəllimi;
- Nəsirov Talıbxan Hətəmzən oğlu** (1934-1974) - əmtəşünas-alim, texnika elmləri namizədi, ADU qeyri-ərzaq malları əmtəşünaslığı kafedrasının dosenti, fakültə dekanı vəzifələrində çalışmış ziyalı;
- Niftəliyev Əbduləziz** - uzun müddət Kəndəbil və Nəzərli kəndlərində kolxoz sədri vəzifələrində çalışmış görkəmli təsərrüfatçı;
- Novruzova Tamara Əlməmməd qızı** - 3 saylı vergi idarəsində koordinasiya şöbəsində məsul işçi
- Nuraliyeva Səvdə** - istedadlı mütəənni, «Muğam-2008»-in laureatı;
- Nuriyev Eldar Sirac oğlu** (1936) - Azərbaycan Respublikası Tikinti Materialları Sənayesi nazirinin müavini və digər məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Nuriyev Rəfiq Sirac oğlu** (1945-1993) - həyatdan vaxtsız köçmüş vətənpərvər ziyalı;
- Nuriyev Sirac Əbdulla oğlu** (1909-1964) - Respublikanın əməkdar müəllimi, müxtəlif məsul vəzifələrdə (məktəb direktoru və s.) çalışmış ziyalı;
- Nuriyev Sirin Məhyəddin oğlu** (1884-1937) - Qori Müəllimlər Seminariyasının məzunu, vətənpərvər ziyalı, məktəbdar müəllim;

- Nuriyev Tarlan Cəvulla oğlu** (1889-1969) - uzun illər Zərdab rayon Polis şöbəsinin rəisi vəzifəsində çalışmış məmur;
- Nuriyev Yusif Əhməd oğlu** - uzun müddət lıcarət sahəsində rəhbər vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
- Nuriyeva Zoya Nuru qızı** - BDU-nun dosenti, tarix elmləri namizədi;
- Nurməmmədov Nurəddin Surəddin oğlu** (1953) - Milli Aviasiya Akademiyasının baş müəllimi, ziyalı;
- Orucov Əbdul Teymur oğlu** (1961) - Zərdab rayon torpaq şöbəsinin müdiri;
- Orucov Bilal Güllalı oğlu** (1949) - Əlvənd kənd orta məktəbinin direktoru, tanınmış ziyalı;
- Osmanov Xəlil Aslan oğlu** (1924-1986) - Zərdab rayon mədəniyyət şöbəsinin müdiri, Mədəniyyət Nazirliyində müfəttiş-inspektor, Respublika Xəlf Yaradıcılıq evinin direktor müavini vəzifələrində çalışmış ziyalı;
- Osmanov Rəhib Xəlil oğlu** (1945) - çörəkbişirmə istehsalı üzrə mühəndis-texnoloq, «Respublikanın əməkdar səmərələşdiricisi» (1979), «SSRİ Yeyinti Sənayesi eləçisi», Respublika Çörəkbişirmə Sənayesi İstehsalat Birliyinin rəisi, Azərbaycan Çörəkbişirmə Sənayesi İstehsalatı Müəsisələri Birliyinin baş direktoru və Taxıl Məhsulları Nazirliyində nazir müavini vəzifələrində çalışmış «Şərəf Nişanı» ordenli ziyalı, 2 çağırış (1985-1995) Bakı şəhər xəlf deputatı;
- Osmanov Səqər** - qabaqcıl məarif xadimi, əməkdar müəllim;

- Osmanov Şahin Xəlil oğlu (1954)** - Yer quruluşu sahəsi üzrə tanınmış mütəxəssis – alim, hidromeliorasiya elmləri namizədi, HETİ-nün baş elmi işçisi, vətənpərvər ziyalı;
- Paşa Yaqub Ali oğlu (1968)** - 5 kitabın müəllifi, dini araşdırmalarla məşğul olan ziyalı;
- Pir Hüseyn Şirvani (... -1074)** - xəlifə al-Qaim Biamrullah zamanında vəfat etmiş və Şirvanın Arran yerlərində dəfn olunmuş dövrünün nüfuzlu şəxsiyyəti, şair;
- Rəfibaylı Araz Akif oğlu (1966)** - həkim, hüquqşünas, beynəlxalq ticarət mərkəzinin sədri;
- Rəfibaylı Güllər Akif qızı (1968)** - tanınmış həkim-pediatr;
- Rəfiyeva (Abdullayeva) Əsməyə Abdulla qızı (1937)** - tanınmış ziyalı, Azərbaycan Dillər Universitetinin təcrübəli fransız dili müəllimi;
- Rəhimli İzzat Rauf oğlu (1995)** - 2006-cı ildə şahmat üzrə keçirilən Azərbaycan çempionatında II yeri tutmuş şahmatçı. 2006-cı ildə Tbilisidə keçirilən Avropa çempionatının iştirakçısı;
- Rəhimov Adil Qara oğlu (1936)** - tanınmış həkim, cərrah, «Səhiyyə əlaçısı»;
- Rəhimov Atas** - Zərdab rayon maarif şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmış ziyalı;
- Rəhimov Firudin Saməddin oğlu (1962)** - Rusiyada yaşayan iş adamı;

- Rəhimov Mehman Əlihadi oğlu (1955)** - Bakıdakı tikinti təşkilatlarında müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı, sahibkar, xeyriyyəçi;
- Rəhimov Tapdıq Əmiraslan oğlu (1912-1980)** - müxtəlif vəzifələrdə çalışmış gözəl təşkilatçılıq bacarığına malik ziyalı;
- Rəhimov Vahid Məhəmməd oğlu (1963)** - Rusiyada yaşayan iş adamı;
- Rəhimova Püsta Nüsrət qızı (1926-1996)** - Zərdab şəhər 1 saylı orta məktəbin direktoru, Respublikanın Əməkdar müəllimi (1978);
- Rəsulov Cabbar Sadiq oğlu (1923)** - Böyük Vətən müharibəsində şəərəli döyüş yolu keçmiş, müxtəlif vəzifələrdə çalışmış el ağsaqqalı;
- Rəsulov Fəzail Cabbar oğlu (1961)** - tanınmış stomatoloq-həkim, vətənpərvər ziyalı;
- Rəsulov Xanlar Cabbar oğlu (1964)** - Rusiyada sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan iş adamı, BSU-nun müəllimi;
- Rəsulov Sadiq Cabbar oğlu (1957)** - vaxtilə Rusiyada, hal-hazırda isə öz doğma kəndində fəaliyyət göstərən bacarıqlı həkim-pediatr;
- Rəsulov Tofiq Məhəmməd oğlu (1925-2005)** - tanınmış həkim, təcrübəli rentgeno- loq, tibb elmləri namizədi, əməkdar həkim;
- Rəsulova Aytəkin Molla qızı (1969)** - Bakı şəhəri Əzizbəyov rayon 26 saylı orta məktəbinin istedadlı fizika müəlliməsi;
- Rüstəmov Dülyar İxtiyar oğlu (1939)** - nüfuzlu ziyalı, ədəbiyyat müəllimi;

Rüstamova Elmira (1958)	- təcrübəli müəllim, tanınmış ziyalı;
Sadiqov Soltan Cəhbar oğlu (1952)	- Zərdab rayon Suvarma sistemləri idarəsinin rəisi, «Tərəqqi» medalı ilə təltif olunmuş vətənpərvər ziyalı;
Sahil Zərdabi Səttar oğlu	- istedadlı publisist, «Güzgü» ictimai-siyasi, satirik qəzetinin redaktoru, H.B.Zərdabi adına Dünya Azərbaycanlıları Xeyriyyə Cəmiyyətinin vitse-prezidenti;
Salmanov Camal İsam oğlu (1925-....)	- Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı, ADR və Polşada çalışmış ziyalı, Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə nazirliyinin Baş Apteklər İdarəsinin rəisi, tanınmış eczacı;
Salmanov Sabir	- təcrübəli həkim, nüfuzlu ziyalı;
Salmanov Vaqif İsam oğlu (1931-....)	- Respublikanın əməkdar müəllimi, qabaqcıl maarif xadimi, kimya elmləri namizədi, görkəmli ziyalı, ABŞ EA-nın müxbir üzvü, «Lütfizadə» mükafatı laureatı;
Sarıyeva Rəhilə Nüsrət qızı (1932)	- keçmiş SSRİ səhiyyə əlaçısı, 2 saylı Baza Tibb Texnikumunun müəllimi, təcrübəli terapevt həkim;
Sarıyev Həsən Əziz oğlu (1945)	- kimya elmləri namizədi, Sumqayıt Dövlət Universitetinin dosenti;
Seyid Arif	- nəsihətamiz öyüdləri, ağsaqqallığı, səxavəti ilə sayılıb-seçilən nüfuzlu şəxsiyyət;

Seyid Ələsgər ağa	- hörmətli, səxavətli, müdrik, nüfuzlu şəxsiyyət, din xadimi
Seyid Əsəd ağa Seyid Məhəmməd oğlu (1936)	- xeyirxah əməlli, yüksək davranışlı el ağsaqqalı, pak, nuru, nüfuzlu şəxsiyyət, Beyimli qəsəbə bələdiyyəsinin sədri;
Seyid Vədadi Seyid Əsəd oğlu	- müdrikliyi, səxavəti, xeyirxah əməlləri ilə sayılıb-seçilən böyük nüfuz sahibi;
Seyidov Əhməd Kamaləddin oğlu	- tanınmış həkim, ziyah;
Seyidov Zakir ağa (1868-...)	- zamanəsinin nüfuzlu şəxsiyyəti;
Seyidova Sadəgül (1931-...)	- 53 il qüsursuz pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuş Əlibəyli kənd orta məktəbinin müəllimi;
Səfərov Allahverdi Əli oğlu (1954)	- Zərdab rayon İcra Hakimiyyəti başçısının birinci müavini, vətənpərvər ziyalı;
Selimov Abdulrahman Abduləziz oğlu (1914-1999)	- tanınmış təsərrüfatçı, iqtisadçı, müxtəlif vəzifələrdə çalışmış ziyalı;
Səlimov Rəsim Abdurrahman oğlu (1947)	- müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış ziyalı, təcrübəli çörəkçi, sahibkar, Azərbaycan-Türkiyə müştərk müəssisəsinin baş direktoru;
Səməd Səfəli	- Bığaqqı kəndinin tanınmış ziyalısı, tədqiqatçı-ədəbiyyatşünas, şair;
Sənai Şirvani	- türklərdə gözəl şeirlər yazmış Şirvan vilayətinin nüfuzlu şairi;

Səyavuş Salahlı	- Şamaxı rayon PŞ-nin rəis müavini, polkovnik-leytenant;
Soltanov Mehman Əlövsat oğlu (1954)	- tanınmış dər-zöhrəvi həkim;
Soltanov Yaqub Yusif oğlu (1957)	- Zərdab rayon 32 saylı Yol Tikinti idarəsinin rəisi;
Soltanova Sara Paşa qızı (1951)	- Zərdab şəhər 1 saylı orta məktəbinin təcrübəli ibtidai sinif müəllimi, Respublikanın Əməkdar müəllimi (2007);
Süleymanov Sabir Oruceli oğlu (1946)	- uzun müddət Kənd Təsərrüfatı nazirliyində müxtəlif məsul vəzifələrdə (şöbə müdiri, idarə rəisi) çalışmış ziyalı;
Süleymanov Sardar Oruceli oğlu (1941)	- müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmış vətənpərvər ziyalı;
Süleymanov Süleyman Oruc oğlu (1934)	- təcrübəli müəllim, ziyalı;
Şahşirvan (XIX əsr)	- dövrünün nüfuzlu, görkəmli şəxsiyyəti, şair;
Şamilova Səhibə Bayram qızı (1952)	- Zərdab RİH başçısı aparatında ümumi şöbənin müdiri;
Seyx Böyükkişi (Alı Baba) Baba (1897-1970)	- dövrünün görkəmli xeyirxah, müqəddəs din xadimi, böyük nüfuz və hörmət sahibi;
Seyx Əbdürrəhim Molla Tağı oğlu (1878-1932)	- dövrünün mütərəqqi fikirli ziyalı, Bakıdakı «Təzəvir» məscidinin axundu;

Şəmsəddin Məhəmməd Şirvani (... - 1443)	- nəzəri elmlərlə məşğul olmuş dövrünün görkəmli alimi, tədqiqatçı, şair;
Şərifov Başır	- tanınmış jurnalist, filoloq, Azərbaycan Müəllimləri İnstitutunun nəşriyyat direktoru;
Şərifov Cəmil Şərif oğlu (1941)	- «Əməkdar yol mühəndisi», uzun müddət (1971-1996-cı illər) yol tikintisinin rəisi vəzifəsində çalışmış və «Əməkdaş fərqlənməyə görə» medalı ilə təltif edilmiş ziyalı;
Şərifov Rəhman Kərim oğlu (1929-1991)	- uzun müddət Ələvənd kənd orta məktəbinin direktoru vəzifəsində çalışmış ziyalı;
Şərifov Rəşid İsfəndiyar oğlu (1951)	- Ələvənd kənd icra nümayəndəsinin müavini, tanınmış vətənpərvər ziyalı;
Şərifov Şərif	- qabaqcıl maarif xadimi, riyaziyyatçı, əməkdar müəllim;
Şirxıyev Soltan	- rayon üzrə ən çox (225 kq) barama yetişdirən Ağabağlı kəndinin əməkçi sakini;
Şirinov Tapdıq	- uzun müddət kolxoz sədri vəzifəsində çalışan tanınmış təsərrüfatçı;
Tağıyev Cavanşir Həsən oğlu (1948)	- Bakı şəhər İcra Hakimiyyəti Mənzil Kommunal Təsərrüfatı Departamenti Əhaliyə Vətəndaşlıq Xidməti Təşkilatının müdiri;
Tağıyeva Esmira Böyükağa qızı (1961)	- tanınmış həkim, təcrübəli oftalmoloq;

Tağıyeva Röya Seyfəddin qızı (1945)

- Ləli Kərimov adına Azərbaycan Xalqası və Xalq Təbiiqi sənəti Dövlət muzeyinin direktoru, sənətşünaslıq doktoru, professor, «Respublikanın əməkdar mədəniyyət işçisi», Rusiya Federasiyası tərəfindən «Dostluq» ordeni ilə təltif edilmiş ziyalı;

Tarıverdiyev Ömər Səbbat oğlu (1953)

- Zərdab şəhər 1 saylı orta məktəbinin təcrübəli tarix müəllimi, Respublikanın Əməkdar müəllimi (2004);

Teymurlu Məhəmməd Əbdül Əziz oğlu (1940)

- fəlsəfə elmləri doktoru, professor, tanınmış pedaqoq, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü, «Şah İsmayıl Xətai» mükafatı laureatı, Azərbaycan Dillər Universitetinin siyasi elmlər kafedrasının müdiri;

Teymurzadə Aysel Məhəmməd qızı

- «Eurovision» beynəlxalq musiqi yarışmasında Azərbaycanı layiqincə təmsil etmiş və fəxri üçüncü yer tutmuş gənc müğənni;

Topçubaşova (Məlikova) Pəri xanım Həsən bəy Zərdabi qızı (1873-1947)

- dəyərli Azərbaycan ziyalı, 1917-1920-ci illərdə Bakı Müsəlman Şurası Müvəqqəti İcraiyyə Komitəsinin və Azərbaycanın ilk Parlamentinin sədri Əlimərdan bəy Topçubaşovun (1865-1934) həyat yoldaşı;

Umarov Cəlil Umar oğlu (1950-1996)

- uzun müddət ticarət sahəsində çalışmış vətənpərvər ziyalı;

Ülkər (Cəbrayılova) Şirvanqızı (1974)

- tanınmış jurnalist, «Şəhidlik zirvəsi» qəzetinin redaktoru;

Vahidov Samxal

- baramaçılıq üzrə tanınmış qabaqcıl kəndli fermer;

Veysal Qarani (VII əsr)

- vaxtilə Zərdabda şəhid olmuş və qəbri müqəddəs tapınacaq yerinə, ziyarət-gaha çevrilmiş dövrünün görkəmli şəxsiyyəti, peyğəmbər mürirdi, haqq-adalat vurğunu, Həzrət Əli məqamı yadigarı;

Valiyev Münasib İbrahiməli oğlu (1955)

- Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun Cərrahiyyə Klinikasının Ultrasəsə müayinə kabinetinin müdiri, vətənpərvər ziyalı;

Vəliyev Oqtay

- Mingəçevirdə yaşayan həzin və kövrək səslə müğənni;

Yasınov Yasın Mustafə oğlu (1936-1998)

- dövrünün nüfuzlu şəxsiyyəti, ziyalı;

Yəqini Şirvani

- dövrünün görkəmli nüfuz sahibi, şair;

Yusifov Abil Ali oğlu (1937)

- Azərbaycan Dəmiryol idarəsi sisteminə rəhbər vəzifələrdə çalışan mühəndis-mexanik;

Yusifov Həmət Yusif oğlu (1938)

- 5 saylı Kimya-Biologiya təmayüllü liseyin müəllimi, qabaqcıl maarif əlaçısı, vətənpərvər ziyalı;

Yusifov Qabil Ali oğlu (1936)

- təcrübəli mühəndis-texnoloq, texniki peşə məktəbinin direktoru və baş müfəttişi vəzifəsində çalışmış ziyalı;

Zakirov Zakir Xanlar oğlu (1930)

- xarici dillər üzrə mütəxəssis, arəb ölkələrində tərcüməçi kimi fəaliyyət göstərmiş ziyalı, nüfuzlu ağısaqqal;

Zəyidov Qələmşah İsrayıl oğlu (1935-2004)

- tanınmış mömin, el ağısaqqalı, böyük nüfuz sahibi olmuş ziyalı;

Zayıdov Miraslan Qələmşah
oğlu (1966)

- tanınmış iş adamı, xeyriyyəçi, vətən-
pərvər ziyalı;

Zeynalov Fərid Fəriz oğlu
(1986)

- şahmat üzrə Azərbaycan çempionu
(2005), Türkiyədə keçirilmiş dünya
çempionatının iştirakçısı (2005);

Zərdabi Səttar (1937)

- şair, dramaturq, publisist, «Güzgü»
ictimai-siyasi qəzetinin baş redaktoru,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü,
H.B.Zərdabi adına Dünya Azərbay-
canlıları Xeyriyyə Camiyyətinin
prezidenti, Terrora qarşı Beynəlxalq
İdeoloji Mübarizə Mərkəzinin sədri;

Zülali Şirvani

- türk dilində gözəl şeirlər yaratmış
dövrünün görkəmli şairi;

Zülfüqar Mövlana Səyid
Qəvəmüddün Hüseyn
Sadrəddin Əli oğlu Şirvani

- XIII əsrin tanınmış söz ustası, şair;

*Qeyd: Bu siyahıdakılar əlbəttə ki, Zərdab rayonunun bütün
görkəmli şəxsiyyətlərini və tanınmış ziyalılarını tam əhatə edə bilməz;
bunlar sadəcə mənim imkanımın gücümün çatdığı qədər toplaya
bildiyim zərdablıların adlarıdır ..*

Müəllif

ZƏRDAB RAYONU ÜZRƏ İNİZBATI ƏRAZI VAHİDLƏRİ

1. Alicanlı kənd inzibati ərazi vahidliyi
2. Bəyimli qəsəbə «-----»
3. Bığaqqı kənd «-----»
4. Çallı kənd «-----»
5. Dəkkəoba kənd «-----»
6. Dəli Quşçu kənd «-----»
7. Əlibaylı kənd «-----»
8. Əlvənd kənd «-----»
9. Gəlmə kənd «-----»
10. Gödəkqobu kənd «-----»
11. Hüseynxanlı kənd «-----»
12. İsaqbağı kənd «-----»
13. Körpükənd kənd «-----»
14. Qaravəlli kənd «-----»
15. Qoruqbağı kənd «-----»
16. Qoşaoba kənd «-----»
17. Məlikli kənd «-----»
18. Məlikumudlu kənd «-----»
19. Məmmədqasımlı kənd «-----»
20. Oltanoba kənd «-----»
21. Pərvanlı kənd «-----»
22. Sarıqaya kənd «-----»
23. Şahhüseynli kənd «-----»
24. Şəftəhal kənd «-----»
25. Şıxbağı kənd «-----»
26. Yarməmmədbağı kənd «-----»
27. Yuxarı Seyidlər kənd «-----»
28. Zərdab şəhər inzibati ərazi vahidliyi

ZƏRDAB RAYONU ÜZRƏ BƏLƏDİYYƏLƏR

1. Ağanağı bələdiyyəsi	22. Qaravəli «—»
2. Allahqulubağı «—»	23. Qoruqbağı «—»
3. Aşağı Seyidlər «—»	24. Qoşaoba «—»
4. Bəyimli «—»	25. Lələağacı «—»
5. Bığaqqı «—»	26. Məlikli «—»
6. Birinci Alicanlı «—»	27. Məlikumudlu «—»
7. Burunlu «—»	28. Məmmədqasımlı «—»
8. Cilovxanlı «—»	29. Nəzəralılı «—»
9. Çallı «—»	30. Otmanoba «—»
10. Dəkkəoba «—»	31. Pərvanlı «—»
11. Dəli Quşçu «—»	32. Səlahi «—»
12. Əlibaylı «—»	33. Sarıqaya «—»
13. Əvənd «—»	34. Siləyli «—»
14. Galma «—»	35. Şahhüseynli «—»
15. Gəndəbil «—»	36. Şəftəhal «—»
16. Gödəkqobu «—»	37. Şıxbağı «—»
17. Hüseynxanlı «—»	38. Təzəkənd «—»
18. Xanməmmədli «—»	39. Yarməmmədbağı «—»
19. İkinci Alicanlı «—»	40. Yuxarı Seyidlər «—»
20. İsaqbağı «—»	41. Zərdab şəhər bələdiyyəsi
21. Körpükənd «—»	

**ZƏRDAB RAYONU ÜZRƏ BÖYÜK VƏTƏN MÜHƏRİBƏSİ
ZAMANI (1941-1945-ci illər) ŞƏRƏFLİ DÖYÜŞ YOLU
KEÇƏNLƏRİN ÜMUMİ SİYAHISI**

ZƏRDAB ŞƏHƏRİ ÜZRƏ

1. Abdullayev Əlipaşa Paşa oğlu
2. Aslanov Şükür Məhərrəm oğlu
3. Babayev Hüseyn
4. Babayev Sərdar Mahmud oğlu
5. Bayramov Talib
6. Bəkirov Bəkir Hacıbaba oğlu
7. Bilalov Cəlal Süleyman oğlu
8. Cəfərov Məmməd Yusif oğlu
9. Davidov Tapdıq
10. Eyvazov Əmrah Əmirqulu oğlu
11. Əhmədov Gülməmməd Qafar oğlu
12. Ələsgərov Əmirxan Əliheydər oğlu
13. Əliyev Gülməmməd Bayram oğlu
14. Əliyev Qarakişi İbrahim oğlu
15. Əliyev Mirhüseyn Həbib oğlu
16. Əliyev Tahir Həbib oğlu
17. Əmrahov Nuru İmamqulu oğlu
18. Əsədov Səlim Abdulla oğlu
19. Fərzəliyev Zaman Garay oğlu

20. Hacıyev Hüseyn Abdulla oğlu
21. Hacıyev Xanlar Musaxanoğlu
22. Hacıyev Xələf Musaxan oğlu
23. Hasanov Şükür Şükürəli oğlu
24. İxtiyarov Xəlil
25. İsmayilov İsmayıl Alı oğlu
26. Kərimov Hüseyn Ələkbər oğlu
27. Kinşanova Mariya İvanovna
28. Qasimova Hümət Şirali oğlu
29. Qədirov Ayaz Nəcəf oğlu
30. Qəhrəmanov Qarakışi Əhməd oğlu
31. Qəhrəmanov Qoca Osman oğlu
32. Mehdiyev Yaqub Abbas oğlu
33. Məcnunov Əfi Molla oğlu
34. Məmmədov Abdulla Mahmud oğlu
35. Məmmədov Ağamusa Mustafa oğlu
36. Məmmədov Hümət Qubad oğlu
37. Məmmədov Məmməd Həsənxan oğlu
38. Məmmədov Salam Fəxrət oğlu
39. Musayev Təvəkkül Ətraf oğlu
40. Mürsəliyev Məmmədali Məmmədali oğlu
41. Nəmətov Ağarahim Məhərrəm oğlu
42. Salımanov Camal İsam oğlu
43. Rəhimov Məhəmməd Seyid oğlu
44. Soltanov Xanış Bəkir oğlu
45. Soltanov Paşa Mahmud oğlu
46. Süleymanov Məmməd Rüstəm oğlu
47. Şirinov Mirzəəğa Qulimirzə oğlu
48. Şirinov Şirin Süleyman oğlu
49. Yusifov Cəfər Cəfər oğlu
50. Zeynalov Zərqulu Məmməd oğlu

BIQAQCI KƏNDİ ÜZRƏ

1. Həsənov Hacıkerim Məmməd oğlu
2. Həsənov Məhəmməd Şıxməmməd oğlu
3. Qurbanov Əhməd Məmməd oğlu
4. Qurbanov Hümət Məhəmməd oğlu
5. Məmmədov Məmmədiyyə Hafiz oğlu
6. Məmmədov Məmmədşah Məmməd oğlu
7. Məhərrəmov Məlik Məlik oğlu
8. Nuriyev Sədrəddin İsbəndiyar oğlu
9. Səmədov Murad Mustafa oğlu
10. Şükürov Ateş Əliyar oğlu
11. Yusifov Seyidəğa Seyid oğlu

YUXARI SEYİDLƏR KƏNDİ ÜZRƏ

1. Cəlilov Məhyəddin İ. oğlu
2. Xəlilov Niyaz Məhəmməd oğlu
3. İbişov Əhməd İsrayıl oğlu
4. Kərimov Rəsul Kamal oğlu
5. Mustafayev Xəsməmməd E. oğlu
6. Səmədov Səməd Məhəmməd oğlu

SİLEYLİ KƏNDİ ÜZRƏ

1. Baxşəliyev Məhəmmədali Rəhim oğlu
2. Şirinov Rəsul Rəsul oğlu

KÖRPÜKƏND KƏNDİ ÜZRƏ

1. Ağayev Maqsud Məmməd oğlu
2. Eminov Məmməd Əhməd oğlu

3. Hacıyev Hacı Mürəddin oğlu
4. İsayev Abdulmanaf Manaf oğlu
5. Qafarov Tayru Əhməd oğlu
6. Qarayev Sərkər Abdulhəmid oğlu
7. Qasimov Abil Urşan oğlu
8. Qasimov Əmir Hacı oğlu
9. Qasimov Qasım Urşan oğlu (İtgin)
10. Məmmədov Ağahüseyn Əmrah oğlu
11. Məmmədov Hümbar Məmməd oğlu
12. Məmmədov Məmmədhasən Hümbar oğlu
13. Yusifov Əfəndi Ali oğlu

MƏLİKLİ KƏNDİ ÜZRƏ

1. Xancanov Xəlil Rüstəm oğlu
2. Kərimov Şirali Məlik oğlu
3. Məmmədov Paşa Səməd oğlu
4. Məmmədov Seyfəddin Heydər oğlu
5. Mərdanov Şəfi Yədiyar oğlu
6. Səfərov Əli Yunis oğlu

QARAVƏLLİ KƏNDİ ÜZRƏ

1. Kazimov Mirkazım Mirabdulla oğlu
2. İbişov Şaban
3. Məmmədov Ataş

QORUQBAĞI KƏNDİ ÜZRƏ

1. Abbasov Ümid Şirli oğlu
2. Xəlilov Ağaməhdi İsmayıl oğlu
3. Xəlilov Xəlil Umar oğlu

4. Xəlilov Tapdıq Məmməd oğlu
5. İsmayilov Kazım Mehdi oğlu
6. Qarayev Qara Abdulla oğlu
7. Qarayev Qnyaz Nuh oğlu
8. Qarayev Qubad Qnyaz oğlu
9. Məmmədov Vahid Qədim oğlu

SARIQAYA KƏNDİ ÜZRƏ

1. Umudov Kamil Qasım oğlu
2. Yolçuyev Bədir İsmayıl oğlu

MƏMMƏDQASIMLI KƏNDİ ÜZRƏ

1. Cavadov Cəlal Əhməd oğlu
2. Heydərov Muradali Şəfaqət oğlu
3. Qədirov Ağamalı Səməd oğlu
4. Mikayilov Musa İsmayıl oğlu
5. Musayev Məqsud Baba oğlu
6. Rəsulov Abdülməcid Həməzə oğlu

GÖDƏKQOBU KƏNDİ ÜZRƏ

1. Dadaşov Tapdıq Xası oğlu
2. Əliyev Əzməmməd Ağababa oğlu

PƏRVANLI KƏNDİ ÜZRƏ

1. Bağirov Səlim Soltan oğlu
2. Cavadov Cavad Molla oğlu
3. Əhədov Əhəd Abdülməhid oğlu

4. Əhmədov Məmed Məhəmməd oğlu
5. Əsədov Əsad Rəsul oğlu
6. Məmmədov Məqsud Rüstəm oğlu
7. Rəsulov Cəbbər Sadiq oğlu

YARMƏMMƏDBAĞI KƏNDİ ÜZRƏ

1. Həsənov Həsən Həsən oğlu
2. Xəlilov Seyidalı İsrəfil oğlu
3. Məmmədov Əhməd Paşa oğlu

GƏLMƏ KƏNDİ ÜZRƏ

1. Allahverdiyev Əvdimal Nəriman oğlu
2. Əhmədov Tənzil Mirbağır oğlu
3. Ələkbərov Abutalıb Cavad oğlu
4. Ələkbərov Qasım Eyvaz oğlu
5. Əliyev Əlihüseyn Abbas oğlu
6. Həsənov Məmmədağlı Məhəmmədəli oğlu
7. İsgəndərov Hüseyn Həsən oğlu
8. İsgəndərov Mirzağa Həsən oğlu
9. Məhərrəmov Hacıpəbə Alı oğlu
10. Səfərəliyev Ağəli Ələsgər oğlu
11. Səfərəliyev Səfər Şirin oğlu

ƏLİBƏYLİ, ALLAHQULUBƏYLİ,
XANMƏMMƏDLİ KƏNDLƏRİ ÜZRƏ

1. Abbasov Qüdrət Bəylər oğlu
2. Əliyev Məjdun Qara oğlu
3. Həsənov Güləhməd Maşı oğlu
4. Hüseynov Şirəslən Ətraf oğlu

HÜSEYNXANLI, SALAHLI KƏNDLƏRİ ÜZRƏ

1. Hüseynov Rəsul Aslan oğlu
2. Quliyev Solmaz Rza oğlu
3. Orucov Seyid Məmmədhusəyn oğlu
4. Şirəliyev Əlabbas Alı oğlu

ŞAHSÜNNÜ KƏNDİ ÜZRƏ

1. Ağalarov Əlhəddin Firudin oğlu
2. Həsənov Sərxan Məhəmməd oğlu
3. İbrahimov Məhəmməd Sədi oğlu
4. İsayev Məhəmməd Kərim oğlu
5. İsmayilov Səbli Səməd oğlu
6. Məmmədov Məhəmməd Umar oğlu
7. Osmanov Hüseynalı Əli oğlu
8. Osmanov Məhəmməd Əlosman oğlu
9. Osmanov Şahlar Şahmurad oğlu
10. Pənəhov Hübət Şirin oğlu
11. Rəşidov Xəspolad Baxış oğlu
12. Şiriyev Hun Xanməmməd Sədi oğlu

ƏLVƏND KƏNDİ ÜZRƏ

1. Abdullayev Nüsrət Səfəralı oğlu
2. Bayramov Nəmat Fəzli oğlu
3. Güləmirov Həmid Güləmir oğlu
4. Həsənov Mövsüm Hüseyn oğlu
5. Qurbanov Rəhim Məmməd oğlu
6. Osmanov Xəlil Aslan oğlu
7. Osmanov Osman Aslan oğlu
8. Orucov Güləli Bilal oğlu
9. Şərifov İsbəndiyar Kərim oğlu

OTMANOBA KƏNDİ ÜZRƏ

1. Əliyev Böyükkişi İbrahim oğlu
2. Əliyev Teyyub İbrahim oğlu
3. Hüseynov Soltan Məsədi Soltan oğlu
4. İbrahimov Qubad Balabəy oğlu
5. İsmayilov Davud İsmayıl oğlu
6. Qasimov Səliq Balıoğlu oğlu

ŞİXBƏGİ KƏNDİ ÜZRƏ

Məlikməmmədov Əli Ədli oğlu

ÇALI KƏNDİ ÜZRƏ

Bəliyev Bəhədir Gülməmməd oğlu

NEZƏRƏLİLİ KƏNDİ ÜZRƏ

Abdullayev Məmməd Qasım oğlu

**ZƏRDAB RAYON HƏRBİ KOMİSSARLIĞI ÜZRƏ
ƏFQANİSTAN MÜHƏRİBƏSİ İŞTİRAKÇILARININ SIYAHISI**

Sıra sayı	Soyadı, adı, atasının adı	Təvəllüdü	Əfqanıstanda xidmət etdiyi	Ünvanı
1.	Ağayev Rəsim Mustafə oğlu	1961	1979-1981	Zərdab r., Alıcanlı k.
2.	Bəbəyev Fəzıl Ağaisə oğlu	1960	1980-1981	Bəyimli qəsəbəsi
3.	Bəyramov Ələddin Əli oğlu	1961	1980-1981	Dəkkaoba k.
4.	Bəyramov Xəlil Vələndaş oğlu	1968	1988-1989	Dəli Quşçu k.
5.	Bəkirov Ceyhun Məhəmmədəli oğlu	1968	1987-1989	Zərdab r.
6.	Binyəlov Məarif Binyet oğlu	1960	1980-1981	Şəfəhəl k.
7.	Güləmirov Fəud Əlissəic oğlu	1969	1987-1989	Əlvənd k.
8.	Hacıyev Buqac Ələkbər oğlu	1965	1983-1985	Körpükənd k.
9.	Hacıyev Hacığa Şəmsəddin oğlu	1961	1980-1981	Körpükənd k.
10.	Hacıyev Qəbil Əliş oğlu	1967	1985-1987	Körpükənd k.
11.	Əliyev Gəray Məhərrəm oğlu	1959	1979-1980	Körpükənd k.
12.	İsayev Sədiq Məsə oğlu	1967	1986-1986	Yərməmmədbəgi k.
13.	İsgəndərov Qinqəz Ağəmirzə oğlu	1967	1986-1986	Otmanoba k.
14.	İsmayilov Fəaliyyəf İsmayıl oğlu	1960	1980-1982	Otmanoba k.

15.	İsmayilov Ramız Baxşalı oğlu	1967	1986-1986	Məlikli k.
16.	Kərimov Rəmin Məmməd oğlu	1959	1985-1987	Şəfəhəl k.
17.	Qasımov Kərim Səmirzə oğlu	1962	1980-1982	Aşağı Seyidlər k.
18.	Qədirov Aslan Şakay oğlu	1967	1986-1986	Zərdab ş.
19.	Quliyev Azad Soltan oğlu	1969	1987-1989	Hüseynxanlı k.
20.	Qurbanov Məzahir Əlinəybat oğlu	1968	1987-1989	Şənhüseynli k.
21.	Manafov Bünyyət Ağabala oğlu	1967	1986-1986	Məlikumudlu k.
22.	Məlikov Sonrab Məlikməmməd oğlu	1969	1988-1989	Şəhhüseynli k.
23.	Məmmədov Vəfa Saleh oğlu	1968	1987-1988	Əlvənd k.
24.	Mikayılov İlşad Fikrət oğlu	1961	1980-1981	Əlibaylı k.
25.	Mikayılov Şamil Voroşil oğlu	1969	1988-1989	Körpükənd k.
26.	Orucov Çingiz Gülməmməd oğlu	1967	1987-1988	Yuxan Seyidlər k.
27.	Salimov Seymur Səlim oğlu	196	1988-1989	Xanməmmədli k.
28.	Şəmiyev Qorxmaz Məhəmməd oğlu	1969	1988-1988	Şəfəhəl k.
29.	Umarov Zəhim Umar oğlu	1968	1986-1988	Yarməmmədbağı k.
30.	Vəliyev Akif İbiş oğlu	1967	1986-1988	Calı k.
31.	Yunusov Azər İsa oğlu	1969	1988-1988	Zərdab ş.
32.	Yusubov Atakışi Ərəstun oğlu	1962	1981-1982	Yuxan Seyidlər k.

**ZƏRDAB RAYONU ÜZRƏ AZƏRBAYCANIN ƏRAZI
BÜTÖVLÜYÜ UĞRUNDA QARABAĞ MÜHARİBƏSİNDƏ
ŞƏHİD VƏ İTKİNLƏRİN ÜMUMİ SİYAHISI**

Sıra sayı	Soyadı, adı, atasının adı	Doğulduğu vaxt	Şəhid olduğu və ya itkin düş- düyü vaxt	Ünvanı
1.	Abbasov Abuzər Tənzil oğlu	08.10.1972	26.01.1994, itkin	Yuxan Seyidlər k.
2.	Abbasov Zülfi Mirqani oğlu	03.09.1973	27.04.1994, itkin	Məlikli kəndi
3.	Abdulxaliqov Cəbir Abdulhəmid oğlu	01.07.1974	12.01.1994	Zərdab şəhəri
4.	Abdullayev Səmir Nəmiş oğlu	05.09.1969	12.07.1991	Zərdab şəhəri
5.	Abdullayev Vüqar İsa oğlu	05.04.1971	14.10.1992	Qaravəlli kəndi
6.	Ağalarov Ağa Ağahüseyn oğlu	11.11.1971	26.01.1994, itkin	Məmmədqasımlı k.
7.	Ağayev Məsəlüm Musu oğlu	11.05.1974	18.03.1993	Alicanlı kəndi
8.	Alxasov Vəsif Tapdıq oğlu	14.03.1971	20.09.1992	Aşağı Seyidlər k.
9.	Allahverdiyev Şəşir Allahverdi oğlu	13.02.1967	16.06.1992	Yarməmmədbağı k.
10.	Aslanov Zeyqəm Məhəmməd oğlu	04.07.1973	12.05.1994	Gödəkqobu kəndi
11.	Azayev Cəbir Rza oğlu	02.03.1973	02.02.1994	Şəhhüseynli kəndi
12.	Azayev Fəaliyyət Təvəkkül oğlu	11.02.1974	02.08.1993, itkin	Qoşaoba kəndi
13.	Bəbaşev Mənman Mirsəməd oğlu	27.10.1974	27.01.1994, itkin	Zərdab şəhəri
14.	Bayramov Şaiq Tofiq oğlu	22.07.1973	08.10.1992	Əlvənd kəndi
15.	Bəkirov İdirim Məhəmməd oğlu	22.04.1974	20.04.1994	Yuxan Seyidlər k.

16.	Bakirov Zahir Ağahüseyn oğlu	10.10.1963	16.06.1992	Zərdab şəhəri
17.	Bakirov Ziya Xan oğlu	10.07.1973	19.09.1992	Pərvanlı kəndi
18.	Cavadov Aydın Vəli oğlu	10.01.1974	17.04.1994	Körpükənd kəndi
19.	Cəbişov Daşqın Qulu oğlu	23.09.1973	26.12.1993, itkin	Yarməmmədbağı k.
20.	Cofarov Vahid Səfər oğlu	05.09.1972	26.01.1994	Zərdab şəhəri
21.	Damirov Fəmil Ağacan oğlu	16.01.1966	30.04.1994, itkin	Şahhüseynli kəndi
22.	Eminov Farrux Əli oğlu	11.07.1973	27.09.1994	Zərdab şəhəri
23.	Eminov Zaur Sürət oğlu	02.05.1975	27.01.1994, itkin	Çallı kəndi
24.	Eyvazov Rafiq İsrayıl oğlu	12.09.1968	15.06.1992, itkin	Zərdab şəhəri
25.	Eyvazov Zöhrab Nadir oğlu	16.03.1973	26.01.1994	Dəkkeoba kəndi
26.	Ədilov Əfqan Məqsud oğlu	14.07.1975	20.04.1994	Zərdab şəhəri
27.	Əhmədov Əlimərdan Əli oğlu	06.02.1962	08.05.1994	Şıxbağı kəndi
28.	Əhmədov Nəsimi Əhməd oğlu	03.05.1970	28.01.1994	Yuxarı Səyidlər k.
29.	Əhmədov Vədadi Qüdrət oğlu	29.01.1968	19.01.1994	Nəzəralılı kəndi
30.	Əliyev Ələsgər Rəsul oğlu	02.04.1965	15.06.1992, itkin	Körpükənd kəndi
31.	Əliyev Məli Mikayıl oğlu	21.07.1969	26.01.1994	Olmanoba kəndi
32.	Əliyev Nuraşir Nureddin oğlu	05.01.1966	27.01.1994	Hüseynxanlı kəndi
33.	Əliyev Umud Alınəmməd oğlu	31.07.1970	16.06.1993	Körpükənd kəndi
34.	Əmirəliyev Elxan Tərlən oğlu	25.06.1973	10.12.1993, itkin	Xanəmmədli kəndi
35.	Əsədov Sərdar Ataxan oğlu	20.08.1975	26.12.1993, itkin	Alicanlı kəndi
36.	Əzizov Elman Ağa oğlu	09.07.1972	19.06.1995	Yuxarı Səyidlər k.
37.	Fərəcov Fərəc Baxşeyiş oğlu	29.01.1976	11.05.1994	İsaqbağı kəndi

38.	Hacıyev Elçin Ramazan oğlu	27.01.1970	09.02.1993	Kəndəbil kəndi
39.	Hacıyev Müşfiq Zabit oğlu	20.03.1974	13.08.1992	Bığaqqı kəndi
40.	Hacıyev Nəmet Mədət oğlu	15.09.1966	11.01.1994	Körpükənd kəndi
41.	Heydərov Sərvan Mütəllib oğlu	08.10.1975	10.01.1994, itkin	Şıxbağı kəndi
42.	Həsənov Elman Bahaləddin oğlu	08.07.1975	25.07.1995	Əlvənd kəndi
43.	Həsənov Etibar Xəlil oğlu	22.11.1974	16.04.1994	Zərdab şəhəri
44.	Həsənov İlqar Hacıkarim oğlu	24.04.1970	09.03.1994	Bığaqqı kəndi
45.	Həşimov Vüsal Cəmaləddin oğlu	1987	13.07.2007	Məlikoasımlı kəndi
46.	Hüseynov Bəhrüz Şirasiyan oğlu	18.11.1957	25.01.1994	Əlibəyli kəndi
47.	Hüseynov Həzi Xəlil oğlu	14.01.1975	30.12.1993	Pərvanlı kəndi
48.	Xəneliyev Nəmiq Xəneli oğlu	27.02.1971	16.08.1994, itkin	Alicanlı kəndi
49.	Xəlilov Məlik İsa oğlu	15.11.1973	25.02.1993	Zərdab şəhəri
50.	Xəlilov Məhman Ağabala oğlu	03.06.1973	04.04.1993	Şəftəhal kəndi
51.	Xəlilov Məmməd Cəhremən oğlu	29.09.1965	13.07.1992	Şəftəhal kəndi
52.	İbadov Zəmin Vəqif oğlu	03.04.1976	18.05.1995	Pərvanlı kəndi
53.	İbişov Nəməddin Təcəddin oğlu	15.05.1965	26.01.1994	Yuxarı Səyidlər k.
54.	İbrahimov Seyran İbrahim oğlu	12.12.1965	12.02.1994	Beymli qəsəbəsi
55.	İmanov Yavar Həsən oğlu	03.01.1966	27.01.1994	Qorucbağı kəndi
56.	İsaqov Zəkir Nüsrət oğlu	19.11.1958	24.09.1992	Təzakənd kəndi
57.	İsayev Səhib Ağahüseyn oğlu	07.03.1972	26.01.1994, itkin	Dəkkeoba kəndi
58.	İsgəndərov Xəqani Nizami oğlu			Gəlmə kəndi
59.	İsmayilov Babək Məhdi oğlu	20.09.1971	11.10.1992	Qorucbağı kəndi

60.	İsmayilov Davud İsmayıl oğlu	29.06.1974	16.09.1993	Otmanoba kəndi
61.	İsmayilov Dayanat İsmayıl oğlu	06.06.1975	24.01.1994	Kəndəbil kəndi
62.	İsmayilov Mahir Şahabbas oğlu	09.02.1974	23.07.1993, itkin	Alicanlı kəndi
63.	İsralilov Məhəmməd Şahvalad oğlu	10.03.1973	06.04.1993	Təzəkənd kəndi
64.	Kərimov Elşən Kərim oğlu	03.03.1970	16.06.1992	Gəlmə kəndi
65.	Kərimov Nəzi Kərim oğlu	01.10.1969	24.04.1994	Məmmədqasım k.
66.	Köçəriyev Rəhib Kamal oğlu	02.08.1973	15.04.1994	Allahqulubağ kəndi
67.	Qarayev Mənsur Şirvan oğlu	10.09.1975	02.02.1994	Sarıcaya kəndi
68.	Qasimov Çingiz Məhdi oğlu	20.06.1973	20.08.1992	Kəndəbil kəndi
69.	Qasimov Elşən Təcəddin oğlu	27.11.1975	26.01.1994, itkin	Aşağı Seyidlər kəndi
70.	Qasimov Heydər Zeynal oğlu	05.02.1975	02.01.1994	Alicanlı kəndi
71.	Qasimov Nəmiq Qasim oğlu	19.02.1973	07.12.1993	Kəndəbil kəndi
72.	Qasimov Zaur Abahan oğlu	05.09.1973	07.02.1993	Yarımməhəddəbağ k.
73.	Qədirov Məhdi Ədil oğlu	17.11.1961	26.01.1994	Otmanoba kəndi
74.	Qədirov Məraslan Aslan oğlu	13.02.1964	25.08.1993	Yuxarı Seyidlər k.
75.	Qocayev Arif Əlibala oğlu	05.09.1968	17.04.1993	Xanməmmədli kəndi
76.	Qocayev Elman Yasin oğlu	20.11.1974	12.01.1994	Gəlmə kəndi
77.	Məmayev Əhməd Abbas oğlu	13.02.1956	15.06.1992, itkin	Qoşaoba kəndi
78.	Məhdiyev Səyyad Əbdulhəmid oğlu	03.04.1976	08.05.1995	Məmmədqasım k.
79.	Məhəriyev İdris Səfər oğlu	21.11.1973	01.08.1993	Dəli Quşçu kəndi
80.	Məmişov Mənasib Təcəddin oğlu	20.06.1973	16.07.1993, itkin	Bıçaqqı kəndi
81.	Məmmədov Bədal Ağacan oğlu	06.06.1973	08.10.1992	Şəftəhal kəndi

82.	Məmmədov Bəhlul İsam oğlu	11.08.1975	10.01.1994, itkin	Burunlu kəndi
83.	Məmmədov Gəray Mərahməd oğlu	16.04.1970	26.01.1994	Yuxarı Seyidlər k.
84.	Məmmədov Həqverdi Fəxrəddin oğlu	06.08.1970	07.01.1994	Yuxarı Seyidlər k.
85.	Məmmədov Kamran Nureddin oğlu	04.09.1969	26.01.1994	Böyük Dəkkə kəndi
86.	Məmmədov Məhərrəm Fəyruz oğlu	24.08.1955	24.08.1993	Zərdab şəhəri
87.	Məmmədov Məllək Səfəralı oğlu	22.11.1972	04.01.1993	Allahqulubağ kəndi
88.	Məmmədov Nəmiq Aslan oğlu	09.09.1970	26.01.1994	Böyük Dəkkə kəndi
89.	Məmmədov Vəhab Kamil oğlu	05.03.1961	28.01.1994	Körpükənd kəndi
90.	Mirəliyev Nəcat İdrin oğlu	18.07.1986	22.10.2006	Zərdab şəhəri
91.	Musayev Həbil Həmdulla oğlu	12.03.1969	27.01.1994, itkin	Alicanlı kəndi
92.	Musayev Vüsal Nəmişad oğlu	11.07.1979	18.05.1998	Kəndəbil kəndi
93.	Nuhov Əziz Əsgər oğlu	08.06.1974	27.03.1993, itkin	Lələağacı kəndi
94.	Rəhimov Elçin Yaşa oğlu	10.06.1972	20.09.1992	Burunlu kəndi
95.	Rəhimov Məhdi Nəməddin oğlu	30.03.1967	03.03.1994	Körpükənd kəndi
96.	Rəhimov Vəhid Rəsim oğlu	19.05.1973	17.11.1992	Zərdab şəhəri
97.	Rəsulov Rəfiq Nusrəddin oğlu	08.07.1972	16.08.1993, itkin	Çallı kəndi
98.	Rüstəmov Yaşar Rüstəm oğlu	16.06.1968	30.01.1994	Şəftəhal kəndi
99.	Sadiqov Əfrayıl Sircəddin oğlu	28.10.1966	17.01.1993	Əlibaylı kəndi
100.	Sadiqov Mənasib Mürşüd oğlu	01.02.1971	16.01.1993	Əlibaylı kəndi
101.	Salikov Kamil Həcərahim oğlu	25.03.1967	26.01.1994	Bıçaqqı kəndi
102.	Safarov İsmayıl San oğlu	07.01.1972	02.02.1994, itkin	Məlikumudlu kəndi
103.	Salimov Fədal Etibar oğlu	15.07.1975	30.03.1997	Dəli Quşçu kəndi

104.	Soltanov Müqtədir Soltan oğlu	20.11.1969	15.06.1992	İsaqbağı kəndi
105.	Soltanov Tənri Solğan oğlu	16.10.1967	15.06.1992, itkin	Gödəkqobu kəndi
106.	Şahnırov Elşad Abbasqulu oğlu	03.06.1974	26.01.1994	Şəftəhal kəndi
107.	Şamilov Ceyhun Əlixan oğlu	20.04.1975	26.01.1994	Bıçaqçı kəndi
108.	Şıxəliyev Elşad Əlişah oğlu	27.05.1974	27.03.1993	Dakkaoba kəndi
109.	Şıxəliyev Pərviz Nəsir oğlu	06.10.1973	02.02.1993, itkin	Məlikumudlu kəndi
110.	Şirinov Sehran Şahinurad oğlu	01.02.1972	26.01.1994	Dəl Quşçu kəndi
111.	Umudov Mıqdar Məhəmmədiyə oğlu	16.07.1964	07.01.1994	Korpukeç kəndi
112.	Vahidov Aqşin Sərciz oğlu	07.08.1973	23.01.1993	Çallı kəndi
113.	Vahidov Səyavuş Davud oğlu	28.05.1974	02.04.1993	Çallı kəndi
114.	Yunusov Elsevər Babalı oğlu	17.03.1973	13.01.1994	Alicanlı kəndi
115.	Yusifov Fərhad Ərəstun oğlu	02.04.1973	12.08.1992	Yuxarı Səyidlər k.
116.	Zalov Məhəmməd Rəsul oğlu	23.09.1971	23.10.1992	Məlikli kəndi
117.	Zərbəliyev Zabit Kamil oğlu	02.04.1966	16.06.1992	Məlikumudlu kəndi

*Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin!
Qəbirləri nurla dolsun!*

QARABAĞ MÜHARİBƏSİNDƏ İTKİN DÜŞMÜŞ ZƏRDABLILARIN SIYAHISI

Sıra sayı	Soyadı, adı, atasının adı	Ünvanı
1.	Abbasov Abuzər Tənzil oğlu (1972, Yuxarı Səyidlər kəndi)	– 1994-cü ilin yanvar ayında Füzuli rayonunun Aşağı Əbdürrəhmanlı kəndində itkin düşüb...
2.	Abbasov Zülfü Mirqəni oğlu (1973, Məlikli kəndi)	– 1994-cü ilin aprel ayında Ağdam rayonunun Gülluce kəndində itkin düşüb...
3.	Ağalarov Ağa Ağahüseyn oğlu (1975, Məmmədqəsımlı kəndi)	– 1994-cü il yanvarın 26-da Xocavənd rayonu ərazisində itkin düşüb...
4.	Azayev Fəaliyyət Təvəkkül oğlu (1974, Qoşaoba kəndi)	– 17 iyun 1993-cü il tarixdə Ağdamın Əliağalılar kəndi ərazisində itkin düşüb...
5.	Babaşov Mehman Mirsəməd oğlu (1974, Zərdab şəhəri)	– 26 yanvar 1994-cü il tarixdə Bəyləqan rayonu ərazisindəki Haramı düzündə itkin düşüb...
6.	Cəbişov Daşqın Qulu oğlu (1973, Yarməmmədbağı kəndi)	– 28 yanvar 1992-ci il tarixdə Ağdam rayonunun Qalayçılar kəndi ərazisində itkin düşüb...
7.	Dəmlrov Fəmil Ağacan oğlu (1966, Şahhüseynli kəndi)	– 1994-cü ilin aprelində Tərtər bölgəsində itkin düşüb...
8.	Əminov Zaur Surət oğlu (1975, Çallı kəndi)	– 27 yanvar 1994-cü il tarixdə Ağdamın Əliağalılar kəndi ərazisində itkin düşüb...
9.	Eyvazov Rəfiq İsrayıl oğlu (1968, Zərdab şəhəri)	– 15 iyun 1992-ci il tarixdə Sırxavənd kəndi ərazisində itkin düşüb...

10.	Əliyev Ələsgər Rəsul oğlu (1965, Körpükənd kəndi)	- 15 iyun 1992-ci il tarixdə Sırxavənd kəndi ərazisində itkin düşüb...
11.	Əmirəliyev Elxan Tərhan oğlu (1973, Xanməmmədli kəndi)	- 11 dekabr 1993-cü il tarixdə Ağdara bölgəsində itkin düşüb...
12.	Əsədov Sərdar Alaxan oğlu (1975, Alıcanlı kəndi)	- 1994-cü ilin dekabrında Ağdam rayonunun Mərzili kəndi ərazisində itkin düşüb...
13.	Heydarov Sarvan Mütəllib oğlu (1975, Ağabağı kəndi)	- 10 yanvar 1994-cü il tarixdə Füzuli rayonunun Əbdürrəhmanlı kəndi ərazisində itkin düşüb...
14.	Xanəliyev Nəmiş Xanəli oğlu (1972, Alıcanlı kəndi)	- 20 avqust 1992-ci il tarixdə Qubadlı ərazisində, Yazı düzündə itkin düşüb...
15.	İsayev Sahib Ağahüseyn oğlu (1972, Dəkkəoba kəndi)	- 22 fevral 1994-cü il tarixdə Füzuli rayonunun Aşağı Əbdürrəhmanlı kəndi ərazisində itkin düşüb...
16.	İsmayilov MəhİR Şahabbas oğlu (1973, Alıcanlı kəndi)	- 22 iyun 1994-cü il tarixdə Ağdam rayonu ərazisində itkin düşüb...
17.	Qasımov Elşan Təcəddin oğlu (1975, Aşağı Seyidlər kəndi)	- 26 aprel 1994-cü il tarixdə Tərtər rayonunun Seysulan kəndi ərazisində itkin düşüb...
18.	Məmayev Əhməd Abbas oğlu (1950, Zərdab şəhəri)	- 1992-ci ilin iyununda Sırxavənd kəndi ərazisində itkin düşüb...
19.	Məmişov Mənasib Təcəddin oğlu (1973, Bığaqqı kəndi)	- 16 iyun 1993-il tarixdə Ağdam rayonunun Qalayçılar kəndi ərazisində itkin düşüb...
20.	Məmmədov Bəhlul İsmail oğlu (1975, Burunlu kəndi)	- 10 yanvar 1994-cü il tarixdə Füzuli rayonunun Aşağı Əbdürrəhmanlı kəndi ərazisində itkin düşüb...
21.	Musayev İxtibar Həmdulla oğlu (1969, Alıcanlı kəndi)	- 26 yanvar 1994-cü il tarixdə Füzuli rayonu ərazisindəki Şışqaya uğrunda döyüşdə itkin düşüb...

22.	Nuhov Əziz Əsgər oğlu (1974)	- 27 mart 1993-cü il tarixdə Kəlbəcər rayonu ərazisində itkin düşüb...
23.	Rəsulov Rəfiq Nusrəddin oğlu (1972, Çallı kəndi)	- 16 avqust 1993-cü il tarixdə Qubadlı rayonu ərazisində baş verən döyüşdə itkin düşüb...
24.	Səfərov İsmayıl Sarı oğlu (1983, Məlikumudlu kəndi)	- 20 aprel 1994-cü il tarixdə Tərtər bölgəsində itkin düşüb...
25.	Soltanov Müqtədir Soltan oğlu (1969, İsaqbağı kəndi)	- 14 iyun 1992-ci il tarixdə Sırxavənd kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə itkin düşüb...
26.	Soltanov Təhran Soltan oğlu (1967, İsaqbağı kəndi)	- 14 iyun 1992-ci il tarixdə Sırxavənd kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə itkin düşüb...
27.	Şıxəliyev Pərviz Nəsir oğlu (1973, Məlikumudlu kəndi)	- 8 fevral 1993-cü il tarixdə Məhməna kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə itkin düşüb...

**Allah şahid olmuş itkinlərimizə
rəhmat eləsin!**

Qəbirləri nurla dolsun!

**ZƏRDAB RAYON HƏRBİ KOMİSSARLIĞI ÜZRƏ ÇERNOBİL AES QƏZASININ
ARADAN QALDIRILMASINDA İŞTİRAK EDƏNLƏRİN SİYAHISI**

Sıra sayı	Soyadı, adı, atasının adı	Təvəllüdü	Ünvani
1.	Abdullayev Elçin Abdulahəd oğlu	1971	Zərdab
2.	Cəlarov Alim Səftər oğlu	1958	Əlibəyli k.
3.	Eyyubov Təlim Eyyub oğlu	1968	Şahhüseynli k.
4.	Hüseynov Rəşid Xanış oğlu	1967	Otmanoba k.
5.	Xəlilov Abdurrahman Xəlil oğlu	1958	Zərdab
6.	İslamov Qardaşxan Ələddin oğlu	1959	Şıxpağı k.
7.	İsmayilov Rəmiş Abil oğlu	1957	Dəli Qusçu k.
8.	Kərimov Aydın Qara oğlu	1959	Gödəkqobu k.
9.	Kərimov Baxşəli İsaq oğlu	1961	Zərdab
10.	Qasimov Nəmət Kazım oğlu	1966	Qoşaoba k.
11.	Qurbanov Eyvaz Təci oğlu	1960	Səftəhal k.
12.	Məmmədov Nədir Nuhuş oğlu	1955	Şahhüseynli k.
13.	Məmmədov Vəqif Qabil oğlu	1962	Zərdab
14.	Mikayilov Hüseyn Mirküseyn oğlu	1962	Aşağı səyidlər k.
15.	Nurməmmədov Behbud Gulməmməd oğlu	1955	Təzəkənd k.
16.	Rəhimov Abbas Şəfi oğlu	1960	Zərdab
17.	Rəhimov Zülfüqar Ələddin oğlu	1966	Körpükənd k.
18.	Süleymanov Ağabala Anıl oğlu	1960	Zərdab
19.	Vəliyev Nəriman Firudin oğlu	1962	Aşağı Səyidlər k.
20.	Yusifov Elçin Abdulahəd oğlu	1962	Zərdab

**ZƏRDAB RAYONUNUN
ƏHALİSİNİN FİDƏLİ TƏRƏKİBİ**

Rayon üzrə ümumi əhalinin sayı	49.300
Azərbaycanlılar	49.210
Ruslar	51
Ukraynalılar	11
Tatarlar	11
Türklər	8
Ləzgilər	5
Digər millətlər	4

ZƏRDAB RAYONU ÜZRƏ TƏDRİS MÜƏSSISƏ- LƏRİNDƏ OXUYANLARIN ÜMUMİ SAYI

Tədris müəssisələrində oxuyanların sayı.....	11.200
Ali təhsil müəssisələrində oxuyanlar	310
Orta ixtisas təhsil müəssisələrində oxuyanlar.....	140
Orta ümumtəhsil məktəblərində oxuyanlar.....	10.700
Digər tədris müəssisələrində oxuyanlar.....	50

ZƏRDAB RAYONUNUN ƏHALİSİNİN TƏHSİL. ÜZRƏ BÖLGÜSÜ

(6 yaş və yuxarı)

Cəmi..... 40.600

o cümlədən:

Təhsili olanlar:

Ali təhsilli	2.020
Natamam ali təhsilli.....	50
Orta ixtisas təhsilli.....	3.900
Ümumi orta təhsilli.....	15.740
Natamam orta təhsilli.....	5.730
Peşə təhsilli.....	2.015
İbtidai təhsilli.....	5.305

Təhsili olmayanlar:

Oxuyub-yaza bilənlər.....	4.675
Savadı olmayanlar.....	1.165

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYATIN SİYAHISI

1. *Azərbaycanın toponimləri*: Ensiklopedik lüğət; Azərbaycan Ensiklopediyası Nəşriyyat-Poliqrafiya birliyi, Bakı, 1999.
2. *Azərbaycan etnoqrafiyası*: 3 cildə. I cild, Bakı, 1988.
3. *Azərbaycan tarixi üzrə qaynaqlar*: Azərbaycan Universiteti Nəşriyyatı, Bakı, 1989.
4. *Azərbaycan Klassik Ədəbiyyatı Kitabxanası*: 20 cildə; I cild, Bakı, 1982.
5. *Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası*: IV-VII cildlər, Bakı, 1980, 1982, 1983.
6. *Azərbaycan tarixi*: Bakı, Azərneşr, 1994.
7. *Azərbaycan tarixi*: (7 cildə), Bakı, 1998-2003.
8. *Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti*: III cild, Bakı, 1983.
9. *Müasir Azərbaycan dili*: I cild, Bakı, «Elm», 1978.
10. *Qızılbaşlar tarixi*: «AND» kitabxanası seriyasından, Bakı, 1993.
11. *İzahlı coğrafi adlar lüğəti*: Bakı, 1960.
12. *Musa Kalankatuklu*: Albaniya tədxi; Bakı, Elm, 1993.
13. *Ərəb və fars sözləri lüğəti*: – Yazıçı, Bakı, 1985.
14. *Хамдуллах Казвину*: – Нузхат ал клуб. Материалы по Азербайджану. Превод с английского З.М.Бунятова, перевод с персидского И.И.Петрушевского. – Баку, 1983.
15. *Minəccimbaş*: Cəmi əd-düval, Tarix əl-Bab və Şirvan fəslil. V.Minorskinin rusca nəşri, 1963.
16. *Y.V.Çəmənzəminli*: Tarixi, coğrafi və iqtisadi «Azərbaycan», BDU nəşriyyatı, 1993.
17. *M.H.Vəliyev*: Azərbaycan fiziki-coğrafi, etnoqrafik və iqtisadi очерк, Bakı, 1993.
18. *Rəşid bəy İsmayilov*: Azərbaycan tarixi: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, Bakı, 1993.
19. *F.Rəşidəddin*: «Cəmi ət-Təvərix», Bakı, 1956.
20. *Рахуод-ад-Дун*: Сборник летописей. Том, Книга первая, М., Л., 1952.
21. *Ə.Dəmirçizadə*: Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi; I cild, Bakı, 1979.

22. **R.Ozbək:** Türkün Qızı kitabı, Bakı, Yazıçı, 1992.
23. **С.М.Салахов:** Влияние курортных факторов Туршсу на различные функциональные системы организма, Баку, 1979. Курорты, М.1983.
24. **T.Bünyadov:** Azərbaycanda maldarlığın inkişafı tarixindən, Bakı, 1969.
25. **T.Bünyadov:** Mərd qalalar, sərt qalalar, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, Bakı, 1986.
26. **A.Nəsiyev:** Azərbaycan dilinin onomastik sistemi, Bakı, 1990.
27. **Г.Гейбуллаев:** Топонимии Азербайджана, «Элм», Баку, 1986.
28. **Г.Гейбуллаев:** К этногенезу Азербайджанцев, Баку, 1986.
29. **Q.Qeybullayev:** Qarabağ (Etnik və siyasi tarixinə dair), Bakı, 1990.
30. **Q.Məşədiyev:** Zaqafqaziyanın Azərbaycan toponimləri, Bakı, «Elm», 1990.
31. **R.Yüzbaşov:** Azərbaycan coğrafiya terminləri, Bakı, 1969.
32. **R.Yüzbaşov, K.Əliyev, Ş.Sadiyev:** Azərbaycanın coğrafi adları, Bakı, Maarif, 1972.
33. **İbn-əl Nəsir:** Əl Kamil fit-tarix, Bakı, 1959.
34. **A.Abdullayev, M.İbrahimov, Z.Cavadov:** Zərdabi yurdunun övladları, Bakı, «Gənclik», 2002.
35. **Е.Мурзаев:** Очерки топонимики, М., 1974.
36. **Е.Мурзаев:** Словарь народных географических терминов, Москва, 1984.
37. **Древнетюркский словарь:** Ленинград, 1969.
38. **N.G.Məmmədov:** Azərbaycanın yer adları, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, Bakı, 1993.
39. **N.G.Məmmədov:** Azərbaycan Respublikasının oronimləri, Bakı, 1999.
40. **M.Ə.Məmmədli:** Qızılbaşlar tarixi, Tərcümə və şərhlər, Bakı, «Azərbaycan» nəşriyyatı, 1943.
41. **M.X.Şərifli:** IX əsrin II yarısı – XI əsrlərdə Azərbaycan feodal dövlətləri, Elm, Bakı, 1978.
42. **T.Əhmədov:** El-obamızın adları, Bakı, Gənclik, 1984.
43. **T.Əhmədov:** Azərbaycan paleotoponimiyası, Bakı, 1985.

44. **Azərbaycan toponimiyasının əsasları:** Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 1991.
45. **Ə.N.Əsədov:** Toponimlər coğrafi xəritələrdə, Bakı, 1985.
46. **Б.Ф.Мунорский:** История Ширвана и Дербента, X-XI в.в. М., 1963.
47. **M.Adilov, A.Paşayev:** Azərbaycan onomastikası, Azərbaycan Universiteti Nəşriyyatı, 1987.
48. **M.Seyidov:** Azərbaycan xalqının soykökünü düşünərkən, Bakı, Yazıçı, 1989.
49. **M.Vahidov:** Azərbaycanda küp qəbirləri mədəniyyətinin bəzi məsələlərinə dair, Az.MM, VII cild, Bakı, 1965.
50. **К.В.Тресер:** Очерки по истории культуры Кавказской Албании, IV в.до н.э.-VII в.н.э.М. - Л., 1969.
51. **Б.А.Будогов:** Об изучении топонимии Азербайджана и ее задачах. Материалы научной конференции, посвященной изучению топонимии Азербайджана, Баку, 1981.
52. **B.Ə.Budaqov:** Azərbaycan coğrafi terminlərinin bəzi məsələlərinə dair, Azərbaycan SSR EA-nın xəbərləri, Geologiya-coğrafiya elmləri seriyası, 1951, №1.
53. **B.Ə.Budaqov:** Türk uluslarının yer yaddaşı, Bakı, «Elm», 1994.
54. **B.Ə.Budaqov, Q.Ə.Qeybullayev:** Ermənistanda Azərbaycan mənşəli toponimlərin izahlı lüğəti, «Oğuz eli» nəşriyyatı, Bakı, 1998.
55. **B.Ə.Budaqov, Q.Ə.Qeybullayev:** Gürcüstanda türk mənşəli toponimlərin izahlı lüğəti, Bakı, «İsmayıl» NPM, 2002.
56. **Yesayi Həsən Calal:** Alban ölkəsinin qısa tarixi, (1902-1722), Bakı, 1932.
57. **Y.Yusifov, S.Kərimov:** Toponimikanın əsasları, Bakı, 1987.
58. **Y.Yusifov:** Toponimiya tarixi mənbə kimi, «Azərbaycan toponimiyasının öyrənilməsinə həsr edilmiş konfransın materialları», Bakı, 1973.
59. **S.Əliyarov:** Tarixi-coğrafi qeydlər, «Kitabi-Dədə Qorqud», Bakı, Yazıçı, 1988.
60. **A.M.Qurbanov:** Azərbaycan onomologiyası məsələləri, Bakı, 1986.
61. **N.M.Xudiyev:** Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi, Bakı, 1997.
62. **K.Əliyev:** Qədim Azərbaycan toponimlərinə dair, Bakı, 1972.

63. **K.Əliyev:** Antik Qafqaz Albaniyası, Bakı, 1992.
64. **A.Axundov:** Torpağın koksündə tarixin izləri, Bakı, Gənclik, 1982.
65. **F.R.Xəlilov:** Mil-Qarabağ düzü rayonlarının toponimiyası, Bakı, 1984.
66. **F.L.Osmanov:** Qafqaz Albaniyasının maddi mədəniyyəti (e.ə. IV-III əsrlər), Bakı, 1982.
67. **T.Hacıyev, Z.Budaqova:** Azərbaycan dili, Bakı, 1992.
68. **T.Hacıyev, V.Vəliyev:** Azərbaycan dili tarixi, Bakı, 1973.
69. **S.M.Qaziyev, Q.M.Aslanov:** İki küp qəbri haqqında, Azərbaycanın maddi mədəniyyəti, II c., Bakı, 1951.
70. **Z.M.Bünyadov:** Azərbaycan Atabəylər dövləti (1136-1225), Bakı, 1983.
71. **C.İbrahimov:** Qaraqoyunlu dövləti, Bakı, 1948.
72. **Ə.Fərzəli:** Dədə Qorqud yurdu, Bakı, Azərneşr, 1989.
73. **F.Ağasioğlu:** Azər xalqı, Bakı, «Ağdağ», nəşriyyatı, 2000.
74. **Б.А.Никонов:** Введение в топонимику. М., 1965.
75. **İ.Musayev:** Dil, Yaddaş, Vətan, Vətəndaş. Assosiativ inçələmələr, Azərbaycan Ensiklopediyası Nəşriyyat Poliqrafiya Birliyi, Bakı, 1965.
76. **Д.Д.Пагурев:** Алфавитный указатель к пятиверстной карте Кавказского края. Тифлис, 1913.
77. **Saleh bəy:** Dünyanın taleyi, Bakı, 1965.
78. **H.Həvilov:** Azərbaycan etnoqrafiyası, Bakı, Elm, 1998.
79. **Ə.Şükürov, A.Məhərrəmov:** Qədim türk yazılı abidələrinin dili, Bakı, 1976.
80. **İ.Şahbazov:** Coğrafi adların xəritəsi, Bakı, «Elm və həyat» jurnalı, 1979.
81. **X.Xəlilov:** Qarabağın elat dünyası, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, Bakı, 1992.
82. **Q.Voroşil:** Qafqaz Albaniyası, Bakı. «Öyrətmən» nəşriyyatı, 1993.
83. **Ə.Tanrıverdiyev:** Türk mənşəli Azərbaycan antroponimləri, Bakı, 1996.
84. **M.A.Hüseynzadə:** Qaramanlı tayfasının Anadoluya gəldiyi yollar. Azərbaycan SSR EA Xəbərləri. 1968, №3.
85. **R.Göyüşov:** Azərbaycan arxeologiyası, Bakı, 1986.
86. **N.M.Vəlixanlı:** IX-XII əsr ərəb coğrafiyaşünas sayyahları Azərbaycan haqqında, Bakı, 1974.
87. **N.Kəramov:** Qırx il səyahətdə, Bakı, 1974.
88. **E.Q.Məhrəliyev:** Xalq coğrafi terminlərinin izahlı lüğəti, Bakı, 1987.
89. **E.Q.Məhrəliyev:** Tərkibində «qara» və «ağ» terminləri olan coğrafi adların mahiyyəti və lokal dəyişməsi. Azərbaycan toponimiyasının öyrənilməsinə dair həsr edilmiş konfransın materialları, Bakı, 1973.
90. **Lev Qumilyov:** Qədim türklər, Bakı, Gənclik, 1993.
91. **Ə.Məmmədov:** Qarayazı düzündən Xəzər dənizinə qədər, «Maarif», Bakı, 1979.
92. **F.Sümər:** Uğuzlar, Bakı, Yazıçı, 1992.
93. **İ.Sadiq:** Susmaq qızıl deyilmiş. ... Bakı, 1992.
94. **Ə.Rəcəbov:** Dilçilik tarixi, Bakı, 1988.
95. **N.Rzayev:** Möcüzəli qərinələr, Bakı, 1984.
96. **F.Məmmədova:** Qafqaz Albaniyasının siyasi tarixi və tarixi coğrafiyası, Bakı, 1993.
97. **E.Həsənov:** Həsən bəy Zərdabi Azərbaycanda yerquruluşu elminin və torpaq islahatının banisidir. Bakı. Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 2006.
98. **E.Həsənov:** Lələ Əhməd və Lələahmədlilər, Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 2008.
99. **R.Qurbanov:** Qafqaz tarixi, Bakı, 2001.
100. **Z.Cavadov, E.Həsənov:** Zərdab və zərdablılar, Bakı. «Şəms» 2005.
101. **S.M.Mollazadə:** Coğrafi adlar və Azərbaycan dilinin tarixi, Bakı, 1973.
102. **S.M.Mollazadə:** Azərbaycanın şimal rayonlarının toponimləri, Bakı, 1979.
103. **S.M.Mollazadə:** Azərbaycan toponimiyası, 1985.
104. **S.Mümtəz:** Azərbaycan ədəbiyyatının qaynaqları, Bakı, Yazıçı, 1986.
105. **Z.Gəndəbilli:** Beş qönçə, poema, Bakı, 2005.
106. **N.Nəbiyev:** Coğrafi adlar, Bakı, Azərneşr, 1982.
107. **H.Həsənoğlu:** Söz və ad, Bakı, Maarif, 1984.

108. **M.Şirəliyev:** Azərbaycan dialektologiyasının əsasları, Bakı, 1968.
109. **N.Axundov:** Qarabağ salnamələri, Bakı, Yazıçı, 1989.
110. **İ.Bayramov:** Qərbi Azərbaycanın türk mənşəli toponimləri, Bakı, Elm, 2002.
111. **C.Qurbanov, H.İsgəndər:** Korpu sənət abidəsi, Bakı, «Nurlan», 2006.
112. **Osman Mirza:** Adlarımız, Məlumat kitabı, Bakı, 1993.
113. **S.İbrahimova:** Qolunu boynuma dola... bacı, «Təbriz», 1996.
114. **Qarabağnamələr:** İkinci kitab, Bakı, Yazıçı, 1991.
115. **M.İsmayilov:** Azərbaycan tarixi, Bakı, 1992.
116. **İ.Məmmədov:** Azərbaycan tarixi, Bakı, «Adiloğlu» nəşriyyatı, 2005.
117. **S.Fərzəliyev:** Azərbaycan XV-XVI əsrlərdə, Bakı, 1983.
118. **N.Tapdıqoğlu:** Müqəddəs Qarabağım, Bakı, 2000.
119. **N.Tapdıqoğlu:** Füzuli rayonunun toponimləri, Bakı, 2001.
120. **N.Tapdıqoğlu:** Qubadlı rayonunun toponimləri, Bakı, 2001.
121. **N.Tapdıqoğlu:** Kəlbəcərin toponimləri, Bakı, 2002.
122. **N.Tapdıqoğlu:** Zəngilan rayonunun toponimləri, Bakı, 2002.
123. **N.Tapdıqoğlu:** Laçın rayonunun toponimləri, Bakı, 2002.
124. **N.Tapdıqoğlu:** Xocalı toponimləri, Bakı, 2002.
125. **N.Tapdıqoğlu:** Qarabağın tacı Şuşam, Bakı, 2003.
126. **N.Tapdıqoğlu:** Saatlı rayonunun toponimləri, Bakı, 2003.
127. **N.Tapdıqoğlu:** Sabirabad rayonunun toponimləri, Bakı, 2003.
128. **N.Tapdıqoğlu:** Kürdəmir rayonunun toponimləri, Bakı, 2003.
129. **N.Tapdıqoğlu:** Cəbrayıl rayonu və onun toponimiyası, Bakı, 2004.
130. **N.Tapdıqoğlu:** Göyçay rayonu və onun toponimiyası, Bakı, 2004.
131. **N.Tapdıqoğlu:** İmişli rayonu və onun toponimiyası, Bakı, 2004.
132. **N.Tapdıqoğlu:** Ucar rayonu və onun toponimiyası, Bakı, «Tİ-Media» şirkətinin matbaəsi, 2005.
133. **N.Tapdıqoğlu:** Şəmkir rayonu və onun toponimiyası, Bakı, «Adiloğlu» nəşriyyatı, 2005.
134. **N.Tapdıqoğlu:** Laçın rayonu və onun toponimiyası, Bakı, «Araz» nəşriyyatı, 2005.

135. **N.Tapdıqoğlu:** Neftçala rayonu və onun toponimiyası, Bakı, «Təhsil» NPM, 2006.
136. **N.Tapdıqoğlu:** Ağdam rayonu və onun toponimiyası, Bakı, «Təhsil» NPM, 2006.
137. **N.Tapdıqoğlu:** Füzuli rayonu və onun toponimiyası, Bakı, «Ünsiyyət», - 2007.
138. **N.Tapdıqoğlu:** Ağcabədi Ensiklopediyası, Bakı, «Təhsil» NPM, 2007.
139. **N.Tapdıqoğlu:** Azərbaycan faciələrinin təqvim tarixi, Bakı, «Min bir mahnı» NPM, 2008.
140. **N.Tapdıqoğlu:** Füzuli rayonu, Bakı, 2009.

MÜNDƏRİCAT

Giriş	3
Müəllifdən	8
ZƏRDAB RAYONUNUN TOPONİMLƏRİ	17
Ada	18
Adsız lapə	18
Ağ arx	18
Ağabağı kəndi	18
Ağayar çalası, Ağayar düzü, Ağayar qobusu	19
Ağıldərə	20
Ağqaya	20
Ağtəpə	21
Axmaz	22
Axmaz gölü	22
Ali baba ocağı	22
Allahqulubağı kəndi	23
Aran	24
Aranbasar	26
Arxac dərəsi	27
Armidlu nohur	27
Atvurulan	27
Aşağı Əlvənd bağı	28
Aşağı Seyidlər kəndi	28
Avruqluq	30
Avşar tağı	31
Badar	45
Baş Şirvan kollektoru	45
Başana	45
Başmaqlı çala	46
Bərdic şəhəri	46

Bərə	47
Bərə yeri	48
Bərəağı	48
Bəyimli qəsəbəsi	49
Bıçaqçı kəndi	49
Bıçaqçı meşəsi	50
Birinci Alıcanlı kəndi	50
Bıyanlı çala	51
Boz bəzi	51
Bozqobu dərəsi	52
Böyük bəzi	52
Böyük Dəkkə kəndi	53
Burunlu kəndi	54
Cala	55
Calğalıq	55
Canavarboğan	55
Ceyranlı meşə	56
Cılğadara	56
Cilovxanlı kəndi	57
Çala yeri	57
Çallı arxı	58
Çallı kəndi	58
Çallı piri	59
Çallıgöl	59
Çaqqal dərəsi	59
Çayırıq	60
Çayüstü bəzi	60
Çölöylü	61
Dəkkə gölü	61
Dəkkəoba kəndi	61

Dəli Quşçu kəndi	62
Dərinaxmaz gölü	65
Dəviş yeri	65
Dəvə çökəyi, Dəvə öləri	66
Daya yeri	66
Dördöl	67
Döylər meşəsi, Döylər yeri	67
Düz piri	68
Düzlu qobu	68
Eilər meşəsi	68
Eyvazlılar meşəsi	69
Əflanın ferması	69
Əlibaylı kəndi	69
Əlvənd kəndi	71
Ərəş qəzası	73
Ərəş sultanlığı	75
Əskikür	76
Əsrov	76
Əyniçala	76
Fətixanlı düzü	77
Galma kəndi	77
Gəndəbil kəndi	78
Godək bəzi	78
Godəkqobu kəndi	79
Golyeri	80
Göllü dəre	80
Goyçay körpüsü	80
Goyçay qəzası	81

Gur-gur yurd yeri	83
Gülərli bağ	83
Hacı Əhməd Əfəndi ocağı	83
Horrağan	84
Hüseynxanlı kəndi	84
Xan kanalı	85
Xanlar baba piri	85
Xanməmmədli kəndi	85
Xasa arxu	86
Xasa kəndi	86
Xələc yeri	86
Xəlilln bağ	91
Xəsillik	91
İbrahimxəlil xanın düşərgə yeri	91
İkinci Alıcanlı kəndi	93
İlanlı qobu	93
İnqilab körpüsü	94
İsaqbağı gölü	98
İsaqbağı kəndi	98
İsaqbağı meşəsi	99
İtqıran, İtqıran gölməçəsi	99
İzzət gölü	99
Kaftarlı dəre	100
Kalafalıq	100
Kazımağa bağ	100
Keçəlal	101
Keçəl təpə	101
Kənd bağ	101
Kəndəbil kəndi	102

Kiçik bazi	103
Kiçik Dəkkə kəndi	103
Kor qışlaq	103
Köhnə hərə yer	104
Köndələnax	104
Körpükənd kəndi	105
Közanək	107
Küdrü	107
Kütəpə	108
Kür çayı	108
Kür çoxakliyi	111
Kura'an	112
Qacar qorəsi	112
Qamışlıq	118
Qanlı göl	118
Qano	119
Qaradolaq ali	119
Qaradolaq məzrəsi	119
Qarağac kəndi	122
Qaraqobu	123
Qarasu çayı	123
Qarasu gəlmeçəsi	124
Qarasu üstü qobu	124
Qaratəpə	125
Qaravallı kəndi	126
Qaravallı qalası	128
Qarğalı çöl	128
Qarğılı qobu	128
Qarnım	129
Qasimbay çalası	129
Qırovaxan kur	130

Qırmanatlıq	130
Qızaxar qaya	130
Qızıq dzü	130
Qobu çayı	131
Qobu dərəsi	131
Qonşuqızalanaxmaz gölü	132
Qoruqbağı axmazı	132
Qoruqbağı kəndi	132
Qoşaoba kəndi	133
Qoşungizlənen göl	134
Qumlu	135
Qurdqobu	135
Quşoturan	135
Quytul saha	136
Lağar saha	136
Lələağacı kəndi	136
Lələahmedli kəndi	137
Lüyanlık	138
Maral çıxan yer	138
Məçidli oba	139
Mehdilər kəndi	139
Mehman bağı	139
Mehman göl	139
Meydan	140
Məlikli arxı	140
Məlikli bağı	140
Məlikli əkini	140
Məlikli kəndi	141
Məlikli köbəri	142
Məlikumudlu kəndi	142

Məmmədqasımlı kəndi	142
Məsne	143
Mirzə bağı	143
Mühran saha	144
Narlı dərə	144
Nəcəfali kəndi	144
Nəzəralıxan bağı	144
Nəzəralılı kəndi	145
Nohurun yanı	145
Nurəhməd gölü	146
Nuy yer	146
Otmanoba kəndi	146
Otmanoba meşəsi	147
Ova yeri	147
Örənsaha	148
Paraca meşəsi	148
Pərvanlı kəndi	148
Pir	149
Pir qobusu	150
Rəma	150
Rəncbərtar yeri	151
Rus qaçan	151
Salahlı kəndi	151
Sarı bəzi	153
Sarıqaya kəndi	153
Selav	154

Seyid Ələsgər Ağa ocağı	155
Seyid Mahmud piri	155
Seyid Samərx ocağı	155
Seyid Şahmərdan piri	156
Seyidlər bağı	156
Seyidlər kəndi	156
Səlim bəzi	157
Silaylı kəndi	157
Siyənək	158
Suat yeri	158
Şah yolu	158
Şahhüseynli kəndi	158
Şahsünnü kəndi	159
Şeytan yeri	159
Şəftəhal bağı	160
Şəftəhal kəndi	160
Şəhər Cümə məscidi	161
Şıx kolu	161
Şıxbağı kəndi	162
Şirvan bəylərbəyliyi	163
Şirvan düzü	163
Şirvanşah titulu	170
Şirvanşahlar dövləti	170
Şorbat gölü	171
Şorca	171
Şorçala gölü	172
Şorqobu	172
Şüşduk	173
Tağdərə	173
Tazəkənd kəndi	173

Türyançay	174
Ulum	175
Üzüntəpə	175
Üçtəpə	175
Ükürək yeri	176
Veysel Qara ziyarətgahı	176
Vələğacı yeri	177
Yarıqçı çökeyi	177
Yarımməmmədbağı kəndi	177
Yatac	178
Yuxarı bağ	179
Yuxarı Seyidlər kəndi	179
Yulunlu gölü	180
Yurd yeri	181
Zərdab rayonu, Zərdab şəhəri	181
Zərrab	185
Zoğal cərəsi	185
Zuma	186
Zərdab rayonunun oykonimləri	187
Zərdab rayonunun oronimləri	188
Zərdab rayonunun hidronimləri	190
Zərdab rayonunun bəzi görkəmli şəxsiyyətləri və tanınmış ziyalıları	191
Zərdab rayonu üzrə inzibati ərazi vahidləri	247
Zərdab rayonu üzrə bələdiyyələr	248
Zərdab rayonu üzrə Böyük Vətən müharibəsi zamanı	

şərəfli döyüş yolu keçənlərin ümumi siyahı	249
Zərdab rayon hərbi komissarlığı üzrə Əfqanıstan müharibəsi iştirakçılarının siyahısı	257
Zərdab rayonu üzrə Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda Qarabağ müharibəsində şəhid və itkinlərin ümumi siyahısı	259
Qarabağ müharibəsində itkin düşmüş zərdablıların siyahısı	265
Zərdab rayon hərbi komissarlığı üzrə Çernobil AES qazasının təhdidindən qaldırılmasında iştirak edənlərin siyahısı	268
Zərdab rayonunun əhəlisinin milli tərkibi	269
Zərdab rayonu üzrə tədris müəssisələrində oxuyanların ümumi sayı	270
Zərdab rayonunun əhəlisinin təhsil üzrə bölgüsü	270
İstifadə olunmuş ədəbiyyat	271

NAZIM TAPDIQOĞLU (VƏLİŞOV)

ZƏRDAB ENSİKLOPEDIYASI

Redaktor: *Rəhim Qurbanov*
Məsləhətçi: *Vaqif Alışov*
Texniki redaktor: *Eldəniz Həsənov*
Bədii redaktor: *Məhman Məmmədov*

Nəşriyyatın direktoru: *Adil Abdullayev*
Mətbəənin direktoru: *Elman Qasımov*
Kompüter dizayneri: *Mətanət Babayeva*
Korrektor: *Məryəm Məmmədova*
Buraxılışa məsul: *Firdovsi Cəfərov*

Müəllif kitabın araya-ersəyə gəlməsində, çap olunmasında müstəsna xidmətləri olan Zərdabın vətənpərvər oğlu, tanınmış ziyalı Elman Şamili oğlu Qasımovla xüsusi minnətdarlığını bildirir.

Yığılmağa verilmişdir: 20.04.2008.
Çapa imzalanmışdır: 26.12.2009
Formatı 64/90 1/16. Həcmi 18 ç.v.
Sıfariş №77. Tiraj 500.

«Zərdabi LTD» MMC
Nəşriyyat Poliqrafiya müəssisəsi
İş ☎ (012) 514 – 73 - 73
(050) 513- 68 - 88